

*Povodom 155. obljetnice rođenja
Ivana Franke*

VOLOODYMYR GALYK

Ivan Franko i hrvatska kulturna baština

S ukrajinskog preveo
Domagoj Kliček

Uvod
Jevgenij Paščenko

Zagreb
2012.

Hrvatsko-ukrajinsko društvo
Udruga hrvatskih ukrainista
Knjižnica *Ucrainiana croatica*
Knjiga 9

Nakladnik: Hrvatsko-ukrajinsko društvo
Za nakladnika: Stjepan Mesić

Urednici: prof. dr. sc. Jevgenij Paščenko i mr. sc. Miroslav Kirinčić

Likovna oprema, grafička i računalna obrada: Aleksandr Paščenko

Lektura : Domagoj Kliček

Tisak: Vjesnik

Godina i mjesec objavlјivanja: 2012, svibanj

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod zapisom 806068

ISBN: 978-953-9501-8-7

U monografiji se na temelju stvaralačke baštine Ivana Franka i manje poznatih izvora i korespondencije prate njegove veze s Hrvatskom. Kroz zasebna se poglavlja pojašnjava znanstvenikov boravak u hrvatskim lječilištima - Lipiku i Lovranu, opisuju njegovi znanstveni interesi prema hrvatskoj kulturi te međusobni odnosi s vodećim hrvatskim ličnostima. Posebno mjesto u studiji zauzima opis međusobnih odnosa Ivana Franka s hrvatskim slavistom Vatroslavom Jagićem. Utvrđeno je da je Ivan Franko odigrao značajnu ulogu u oblikovanju ukrajinsko-hrvatskih kulturnih veza druge polovice XIX. i početka XX. stoljeća. Studija se preporuča širokomu mnoštvu, kako ukrajinskih, tako i hrvatskih čitatelja: frankolozima, profesorima, studentima, nastavicima viših i srednjih nastavnih ustanova, svakome tko se, bilo u Ukrajini ili Hrvatskoj, zanima za život i djelo Ivana Franka.

R E C E N Z E N T I :

Jevgenij Paščenko – doktor filoloških i povijesnih znanosti, izv. profesor, predstojnik Katedre za ukrajinski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Myhajlo Kril' – doktor povijesnih znanosti, profesor, pročelnik Katedre za povijest zemalja srednjoistočne Europe Fakulteta povijesti Lavovskoga nacionalnoga sveučilišta „Ivan Franko“.

SADRŽAJ

Jevgenij Paščenko

Ivan Franko, velikan ukrajinske književnosti, prorok u svojoj domovini 5

Leonid Tymošenko

PREDGOVOR 27

UVODNA RIJEČ 37

HRVATSKA KULTURA U STVARALAČKIM

INTERESIMA IVANA FRANKA 41

HRVATSKA LJEČILIŠTA LIPIK I LOVRAN

U ŽIVOTU IVANA FRANKA 53

SURADNJA IVANA FRANKA S HRVATSKIM SLAVISTOM

VATROSLAVOM JAGIĆEM 83

ZAKLJUČAK 129

KORIŠTENI IZVORI I LITERATURA 131

Jevgenij Paščenko

Ivan Franko, velikan ukrajinske književnosti, prorok u svojoj domovini

Ivan Jakovyc Franko (1856. – 1916.) najveći je ukrajinski pisac druge polovice 19. stoljeća, točnije, razdoblja od početka 1870-ih pa do prvog desetljeća 20. stoljeća. Međutim, njegova uloga u književnosti i duhovnom preporodu Ukrajine nije ograničena samo na navedeno razdoblje. Pisac je dao snažan impuls razvoju ukrajinske nacionalne svijesti, književnosti i kulture. Upravo zbog takove prirode njegove djelatnosti, ponajprije rodoljubne, različitim sredstvima svestrano ga je sprječavala imperijska ideologija u Austriji, a ništa manje nije bio falsificiran ni u sovjetskom režimu. Nije slučajno da se tek u 21. stoljeću, u okolnostima oslobođenja od velikodržavnih ideologija, piscu pridaje velika pozornost, što potvrđuju i nova, originalna istraživanja posvećena njegovoj individualnosti koja je obilježila njegov doslovce trnovit životni put – proganjanja, zavist neprijatelja, siromaštvo i sve ostalo što neminovno prati sudbinu nacionalnog proroka. Ne može ne iznenaditi njegova stvaralačka ostavština koja svjedoči o umjetniku titanskog rada; reformatoru koji je uspio osmisliti naciju od njenih povijesnih dubina do suvremenosti. Franko je pisac djela koja svjedoče o izuzetnome talentu umjetnika ukrajinske riječi, a pisao je i na drugim jezicima, ponajprije poljskom i njemačkom. Prevodeći istovremeno s različitih jezika, nastojao je uključiti svjetsku kulturu u svoju nacionalnu baštinu. Njegova su djela objavljena u 50 svezaka, a predstavljaju tek polovicu piščeva stvaralaštva, od čega spomenimo sedam svezaka originalnog pjesništva, šest knjiga prijevoda, devet svezaka originalne proze i dva sveska dramskih djela.

Ivan Franko istaknuti je pjesnik koji je nacionalno pjesništvo obogatio mnogim žanrovima, od klasičnih soneta koje je pretvarao u nove sadržaje, pa sve do zatvorskih soneta; od rafiniranih minijatura, sve do veličanstvenih epskih spjevova. Franko je prozaist koji se izrazio u različitim formama i temama – od slikanja općih prilika u kojem se našlo stanovništvo njegove rodne Galicije pa sve do viših aristokratskih krugova; od moralnih problema različitih društvenih staleža, posebice srednje klase njegova doba, do duboke povijesne prošlosti pretkršćanskog doba karpatskih Slavena. On je dramaturg, prevoditelj, povjesničar književnosti, publicist. Dosad objavljenih 50 svezaka njegovih djela ne čine njegov cjelokupni opus, niti su to sva

djela njegove ostavštine koju su različiti antiukrajinski režimi još za piščeva života, a posebice nakon njega, nastojali spaliti i sakriti neka svjedočanstva njegova pera. To samo potvrđuje kako se radi o istaknutom vođi ukrajinske nacionalne ideje.

Ivan Franko značio je za cijelu Ukrajinu i njenu književnost sve ono što je Taras Ševčenko značio Ukrnjincima tijekom prve polovice 19. stoljeća i nadalje. Ta dva pisca simboliziraju Ukrajinu u njihovoј glavnoј ideji, onoj nacionalnoj; ideji neovisnosti koja ispunjava ukrajinsku duhovnu misao kroz stoljeća. Ta je ideja bila i ostala idejom vodiljom još od gubitka državnosti u srednjem vijeku kada je Kijev 1240. godine, kao središte staroukrajinske Rus'ke zemlje (kako ju je nazvao ljetopisac Nestor), pao pred mongolsko-tatarskom navalom. Ubrzo, 1241. godine pada i Lavov ili Ljviv zbog iste one horde koja je, stigavši sve do hrvatskih zemalja, kod Rijeke na Grobničkom polju doživjela slom. Usporedba i povezanost s hrvatskom povijesnom sudbinom nije slučajna i predstavlja neumitnu paralelu s ukrajinskom poviješću, ponajprije u težnji za obnovom državnosti. Povratak neovisnosti, narodni preporod, konsolidiranje naroda, nacije, postat će ciljem, duhovnim nadahnućem niza pokoljenja ukrajinskih intelektualaca, boraca, vojnih formacija – kozaštva, Crkve, mislioca kao glavnih izražaja ukrajinske nacionalne misli kroz povjesne epohe.

U 19. stoljeću Ukrajina je razapeta između dva carstva. Možda bi zbog antinacionalnih imperijskih nakana pravilnije bilo reći između dva imperija – Ruskog (Rosiskog) i Austro-Ugarskog. Uz tvrdokorno nepriznavanje, nemilosrdno zabranjivanje i represiranje ukrajinstva, što je bila dominanta moskovskog (kasnije ruskog) stava prema drugim istočnoslavenskim narodima (ukrajinskom i bjeloruskom), jačao je i rastao antiimperijski kontradiskurs u nacionalnim sredinama. Ukrainski nacionalizam, u smislu pozitivnog, nužnog uzdizanja nacionalne ideje kao otpora velikodržavnome šovinizmu, bio je neophodan i upravo se tako kroz stoljeća izražavao u društvenoj misli. Svi jest o nužnosti otpora moskovskom zaziranju pojavila se već od samoga početka komuniciranja s Moskovijom, odmah poslije *Perejslav'skog dogovora* 1654. kada se get'man Bogdan Hmeljnyc'kyj, nakon pobjedonosnih, ali iscrpljujućih ratova s Poljskom, odlučio za savezništvo obratiti caru Moskovije. Naredni get'man Vygovs'kyj shvatilo je fatalni promašaj: „pravoslavni car“, onako kako su ga vidjeli slobodarski kozaci u vojnama protiv poljske katolizirane agresije, bio je dalek od kršćanske, odnosno pravoslavne solidarnosti. Nije bio ništa manje nasrtljiv i žestok u napadima na ukrajinsku *volju* – slobodu koja je Ukrnjincima bila najveća svetinja iza kršćanskih vrijednosti. Ti su carevi, bez obzira na unutarnja klanja pri dvorovima Moskve ili Peterburga, ostajali nepromjenjivi i neumoljivo žestoki prema tom južnom prostoru imenovanom *Rus'*kojem je Moskovija oduzela njihovo ime-krunu i počela se, odlukom cara Petra Prvoga iz 1721. godine, nazivati

Rossija. Ekspanzija Moskovije, koja je prema druga dva slavenska naroda započeta u 15. stoljeću, nezaustavljivo se širila i u narednim stoljećima, pozivajući se pritom na svoje „povijesno pravo“ na to posvajanje; i od Crkve i od cara deklarirano kao tzv. *sobiranje*, nije bilo ništa drugo nego prisvajanje zemalja Rus'-Ukrajine i Bijele Rus'i. Moskovsko carstvo, ta najmlađa slavenska formacija koja je posljednja nastala na istočnoslavenskom prostoru jačajući tijekom 18. i 19. st., naposljetku je uspjela prisvojiti preostala dva naroda oslabljena još od vremena srednjeg vijeka. Uostalom, i Ukrajina-Rus' i Bijela Rus' doživjele su sudbinu sličnu drugim slavenskim zemljama koje su rano izgubile državnost, osim Poljske, ali i nju će u skoroj budućnosti zadesiti ista sudbina. Moskovska se Kneževina, slično kao i Puškinova starica (*staruha*) iz *Bajke o zlatnoj ribici*, nije znala zasiti u svojoj pohlepoj grabežljivosti. Od 15. stoljeća nadalje carevi su se voljeli imenovati *gosudar' vseja Rus'i – Moskovskija, Malyja i Belyja*, dakle vladari Ukrajine i Bijele Rus'i. Spomenuti akt iz 1721. kojim je car Petar I. uveo službeni naziv *Rus'* u grčkom nazivu *Rossija* i sebi prisvojio titulu *imperator vserossijskij*, ujedno je značio i jačanje službenog imperijalizma. Car je zahtijevao da prema normama Rimskoga Carstva vlada bude imenovana po uzoru na rimski senat, zbog čega su postavljene statue senatora s njihovim imenima, a sam car imao je spomenike posvuda – po uzoru na rimskog imperatora. Katarina II. je uspjela uvjeriti zapadnu Europu u postojanje ruskoga imperija i svesrdno je nastavljala politiku grabežljivosti, uspjevši konačno slomiti ukrajinsko kozaštvo, posljednji bedem slobodarstva. Ukrajina je iznova podijeljena između Rusije i Poljske, da bi državnost potonje bila rasječena trojnim podjelama od 18. stoljeća nadalje. Na taj način ukrajinski se narod našao pod vlašću dvaju carstava – onog Rosijskog i Habsburškog. U 19. stoljeću, od nacionalnog preporoda nadalje, raste ukrajinska nacionalna svijest, što će kulminirati pojmom Tarasa Ševčenka koji je 1844. zapanjujućim vizionarstvom u pjesničkom djelu *San* prikazao svu napuhanost Rosijskoga Carstva koje je zajedno s carem i caricom te sa svim podređenima propalo u jednom trenu. To proročanstvo genijalnog pisca se i obistinilo 1917., kada su car i njegov imperij pali u jednom trenu poljuljani boljševicima, koji će se u budućnosti pokazati novim zlom. Međutim, ruski je carizam i prije toga pada, otkrivši u Ševčenku politički problem, neumitno pokušavao suzbiti i omalovažiti sve izražaje ukrajinstva, ponajprije jezik, narod, naciju, kulturu i povijest.¹ Zbog ruske represivne politike prema svemu ukrajinskomu, od druge polovice 19. stoljeća, središte legaliziranog otpora protiv imperijskog diskursa premješta se u zapadnu Ukrajinu, u Galiciju i njen glavni grad Lavov (Ljviv), svojevrsni ukrajinski Pijemont, kako su je voljeli smatrati ukrajinski rodoljubi.

¹ O tome: Iz kronologije zabrana ukrajinstva. U kn.: Jevgenij Paščenko. Ukrainsko-hrvatske književne poredbe. Split: Književni krug, 2010, str. 42-48.

Galicija, na ukrajinskom *Galyčyna*, povijesni je naziv regije koja se jednim svojim dijelom prostire na području zapadne Ukrajine. U srednjem je vijeku bila središtem Galyc'ke Kneževine (11. – 12. st.), a zatim i Galyc'ko-volyns'ke Kneževine (13. – 14. st.). Ova posljednja je u austrijskim službenim izvorima nazivana Kraljevinom Galicije i Lodomerije koja je nastala premještanjem središta srednjovjekovne ukrajinsko-rus'ke državnosti od Kijeva prema Lavovu. Na vrhuncu svoje moći Galyc'ka se država prostirala sve do Crnoga mora te održavala rodbinske veze s poljskim i ugarskim kraljevima. Propašću galyc'ke dinastije (1340.) te su zemlje, upravo zbog rodbinskih veza, postale objektom pretenzija spomenutih kraljevina, posebice Ugarske, no pobjedu je odnijela poljska strana. Međutim, kako su Habsburgovci, nasljednici krune sv. Stjepana jačali, tražili su pripojenje Galicije svojoj carevini, temeljeći svoje zahtjeve na činjenici da je u prošlosti Galicija pripadala ugarskoj круni. Potom su uslijedile podjele u kojima se naziv Galicija proširio i na područje Poljske koje nije bilo u sklopu srednjovjekovne Galyc'ko-volyns'ke Kneževine, a povijesnu regiju Volynj, nakon podjele Poljske, sebi je prisvojila Rusija. Granice ukrajinske ili istočne Galicije oblikovane su u vrijeme podređenosti Austrijskom Carstvu, i to nakon treće podjele Poljske (1795.), kada je stvorena Zapadna Galicija (*Nowa Galicja, Galicia Zachodnia*).

Ukrajinska Galicija obuhvaća zemlje današnjeg Lavova (Ljviv), Ternopilja, Ivano-Frankivs'ka i drugih gradova s ukupno više od 46 tisuća četvornih km. Tijekom druge polovice 19. stoljeća istočna je Galicija, kao što je već spomenuto, imala poseban značaj jer je postala središtem ukrajinskog nacionalnog otpora, konsolidirajući nacionalne snage i potičući suradnju intelektualaca istočne i zapadne Ukrajine u procesima stvaranja nacije. Nacionalni ideali sudarali su se s interesima drugih nacija i velikih država, jer je ta granična provincija bila zonom sudara, oštrog sukobljavanja dva imperija - Habsburškog i Ruskog; ovdje su se sudarale težnje i ideali ukrajinskog, poljskog, židovskog i ruskog nacionalizma.¹ Do sredine 19. st., kada je rođen Ivan Franko – budući vođa nacionalnoga pokreta, zapadni Ukrajinci su već potvrdili svoju pripadnost slavenskom preporodu aktualiziranjem problema jezika koji su nazivali *rus'ka mova*² i za koji su se zalagala trojica mladih intelektualaca – Markijan Šaškevyč, Jakiv Golovac'kyj te Ivan Vagylevyč, poznatiji kao *rus'ka trojca* (ukr. *rus'ka trijčka*). Svoje ideale izrazili su u almanahu *Rusalka Dnistrovaja* (Budim, 1837.), prezentirajući u njemu rus'ki, odnosno ukrajinski jezik u njegovom tadašnjem stanju. Austrijska je administracija knjigu odmah po izlasku zabranila, što

1 Jaroslav Grycak. Prorok u svojij vitčyzni. Franko ta jago spiljnota. Kyjiv: Krytyka, 2006, str. 12.

2 O tim nazivima: Putovi i sudbine ukrajinskog jezika. U kn.: Jevgenij Paščenko. Ukrainsko-hrvatske književne poredbe, str. 13-42.

svjedoči o tadašnjem stavu o izražavanju nacionalnog identiteta ukrajinskog naroda. Međutim, uz sve prepreke, nacionalni proces u Galiciji, od sredine 19. st. nadalje, odražavao je postupno pretvaranje seoskog društva u modernu naciju, tj. galicijskih *Rusyna* (tako se imenovali na ukrajinskom, dok u hrvatskom je kasnije taj naziv nešto se promijenio u Rusin) u Ukrajince koji su neodvojeni dio cjelokupne nacije. Upravo će u tim okolnostima Ivan Franko postati središnja osoba nacionalnoga pokreta.

Njegova sudbina i životni put tragični su i upravo je veličanstvena njegova odanost sodbini svojega naroda, i to u jednoj od zabačenijih provincija Austrijskog Carstva. Kako je duhovito primijetio suvremenii ukrajinski povjesničar Jaroslav Grycak, Galicija 19. stoljeća pripadala je onim mjestima na kugli zemaljskoj gdje si loše prolazio u životu samim time što si se tamo rodio. *Onaj tko je htio slavu i bogatstvo ili barem miran i donekle dostojan život sebi i svojoj obitelji, najprije je morao odande otići. Da su galicijski preci Karla Marxa i Sigmunda Freuda (zadržimo se samo na primjeru njih dvojice), zauvijek ostali u ovome kraju, svijet jedva da bi išta čuo o njihovim genijalnim potomcima.*¹ Ta je velika regija, u gospodarskom smislu, dugo bila najslabije razvijeni dio carstva što se odražavalо i na duhovnom stanju društva. Međutim, tamo je ubrzo počeo pristizati kapital, ponajprije zbog rudnih, a posebice naftnih bogatstava. Galicija je početkom 20. st. bila treće najveće svjetsko središte crpljenja naftе, što je nezaustavljivo moderniziralo ovu sredinu. Socijalno i etnički bila je šarolika, a najizraženiji su bili lokalni zemljovlasnici (*pomišky*), rus'ki (u smislu ukrajinski) seljaci te galicijski Židovi. Osim unutarnjih potencijala za sukobljavanje, ova je regija predstavljala i zonu sudara različitih državnih snaga s obzirom da je bila rubna regija okružena velikim državnim tvorevinama. Gubitkom središnjeg položaja spomenute Galicijske Kneževine, povijesne su okolnosti odredile Galiciji pokrajinski status. Isprva je u srednjem vijeku bila zapadna pokrajina Kijevske Rus'i, potom sjeverna pokrajina Kraljevine Ugarske, istočna pokrajina Velikomoravske Kneževine, a od 14. stoljeća je kao Rus'ka zemlja pripojena Kraljevini Poljskoj u čijem je sastavu bila sve do 1772. godine kada je anektirana Habsburzima. Upravo su se dva najveća europska carstva, Rusko i Austrijsko, suočila na ovom poligonu sukobljavanja.

Početkom 20. st. Galicija je bila druga po redu zona napetosti između Beča i Peterburga,² odmah iza Balkana. Zbog ruskih pritisaka u Poljskoj, njena je inteligencija tražila potporu Austrije te se naseljavala u Galiciju, koja je 1867. dobila autonomiju u kojoj su Poljaci činili većinu. To je i bio razlog što su Poljaci Galiciju smatrali poljskim nacionalnim Pijemontom. Zbog sličnih pritisaka u podruskoj

1 Jaroslav Grycak. Prorok u svojij vitčyzni, str. 27.

2 Isto, str. 33.

Ukrajini, predstavnici nacionalnog otpora također su u Galiciji vidjeli svoj, ukrajinski Pijemont. Upravo se ovdje u Galiciji razvijala aktivna politička djelatnosti poljskih i ukrajinskih nacionalista. Međutim, značajan problem predstavljalo je razilaženje u idejama među samom ukrajinskom inteligencijom koja je bila podijeljena na ukrajinofile, rusofile i polonofile, što su različite strane nastojale iskoristiti ne bi li na taj način suzbile ukrajinski nacionalizam. Ruska administracija, koja je te zemlje smatrala svojima, podržavala je sve moguće tendencije rusofilstva. Službeni Beč je pak zbog istih razloga sumnjičavo gledao na one koji su se nazivali Rusynima, vidjevši u njima prorusku petu kolonu. Tradicionalno napet odnosi između Ukrajinaca-Rusyna/Rutena i Poljaka još su dodatno pridonosili jačanju sukoba. Poljska je strana svesrdno sprječavala napredovanje Rusyna, ne uzimajući u obzir ni unijatsku, odnosno Grkokatoličku crkvu u kojoj su većinu činili galicijski Rusyni i koji su katolicima predstavljeni kao pravoslavci, što nije odgovaralo istini. Ruska je crkva na ovim prostorima nastojala ojačati pravoslavni utjecaj, sprječavajući širenje unijatstva i smatrajući ga upadanjem katoličanstva na iskonsko ruske (rossijske) zemlje. Stoga nije čudno da je upravo Galicija bila prva na meti jurišanja ruske vojske početkom Prvog svjetskog rata.

Spomenuta etnička raznolikost u podaustrijskoj Galiciji najviše je bila izražena u stanovništvu podijeljenom na dvije velike skupine – Poljake i Rusyne, nakon čega je slijedila židovska manjina koja je najviše naseljavala istočne dijelove regije u kojoj su većinu činili Ukrajinci-Rusyni. Etničku sliku nadopunjavalii su i njemački dužnosnici ili činovnici češkoga podrijetla koji su govorili njemačkim jezikom, dok su se po Galiciji nastanili njemački kolonisti; u Lavovu se naselila i armenska manjina.¹ I u socijalnom pogledu bilo je podjela. Većina zemljovlasnika bila je poljskoga podrijetla, Rusyni-Ukrajinci uglavnom su predstavljali seljaštvo, a svojevrstan sloj između njih činili su Židovi koji su bili krčmari, trgovci, iznajmljivači, koji su siromašne slojeve, najčešće Ukrajince, pretvarali u dužnike, što je poticalo antisemitska raspoloženja. Religijske konfrontacije bile su neizbjegne još u kršćanstvu u kojem su duboke povjesne razmirice izazivale antagonizam između Istočne i Zapadne crkve, premda su poljski katolici grkokatolike tradicionalno doživljavali kao „dobre Rusyne“, odnosno pravoslavce koji su podređeni Rimu. Uz njih, pojavile su se i druge vjerske zajednice čija se raznolikost odražavala i u mnoštvu jezika po čemu se Galicija uspoređivala s kultom babilonskom. Čovjek iz Galicije, osim materinskog, dakle, rus'ko-ukrajinskog jezika, morao je obavezno govoriti ili poznavati još i službene jezike: poljski, njemački, lokalni jidiš, te jezike crkvenih obreda: latinski i crkvenoslavenski. Galicijani su pritom poznavali i sporazumijevali

1 Isto, str. 36.

se i na drugim jezicima koji su upotpunjavali tamošnju jezičnu sliku, jezicima poput mađarskog, rumunjskog, armenskog, francuskog, češkog, ruskog, talijanskog, pa čak i turskog i arapskog, itd.¹

Budući da je ukrajinska Galicija bila pogranična, rubna provincija u kojoj su se sudarala dva velika europska imperija, bila je poznata kao polje međuslavenskih sukobljavanja. Karakter tih odnosa tradicionalno je bio konfrontacijski. Nakon što je pala moćna i neodrživo golema zemlja ukrajinskog srednjovjekovlja - Rus'ka zemlja, te nakon što se središte premještalo od Kijeva prema Lavovu, uslijedila su krvava ratovanja ukrajinskog kozaštva s Kraljevinom Poljskom. U to doba baroka postupno se uzdiže i Moskovska Kneževina. Ta najmlađa slavenska državna formacija u svojoj je ekspanziji uspjela pokoriti i preostala dva istočnoslavenska naroda te nastavila gušiti poljski otpor. U 19. st. upravo je Galicija bila polje na kojem su se sudarila ta dva najveća slavenska projekta – ruski (rosijski), koji se nastojao nametnuti ostalim Slavenima, i poljski, koji se očajnički opirao velikoruskim pritiscima. Ukrainci su za obje sukobljene strane, kao i prije, predstavljali tek cilj osvajanja. Međutim, kako opaža spomenuti Jaroslav Grycak, u sukobljavanju dva najveća nacionalizma u slavenskom svijetu, poljskog i velikoruskog, u Galiciji je rastao i jačao upravo onaj koji će pobijediti i jednu i drugu snagu, onaj ukrajinski, koji se, uz sve otežavajuće okolnosti razvoja, nezaustavljivo širio i jačao upravo od druge polovice 19. stoljeća nadalje. Usprkos minoriziranju i marginaliziranju ukrainstva te nametanju tuđih nacionalnih uzora i normi, usprkos tome što su tu regiju napuštali svi, od intelektualaca različitih nacionalnosti koji su odlazili u velika europska središta, do osiromašenog seljaštava koje je u masovnim migracijama trbuhom za kruhom odlazilo u prekoceanske zemlje ili bliže (čak i u Bosnu koja se činila privlačnijom od rodne grude), svima njima usprkos ostajali su oni koji bili odani domovini i koji su postali nositeljima nacionalne ideje. Na njihovo čelo stao je Ukrajinac-Rusyn rodom iz Galicije - Ivan Franko.

Budući pisac rođen je 27. kolovoza 1856. u selu Nagujevyči pored mjesta Sambir koje je administrativno pripadalo gradu Drogobyču, podređenom gradu Lavovu. Nagujevyči su od davnina bili poznati po svojim solanama. U Galiciji solane su se nazivale riječju *župa*, no ta je riječ danas malo kome poznata u tome značenju. S vremenom, austrijske su vlasti ugasile taj zanat koji je bogatio stanovništvo, ali došlo je vrijeme drugoga zanata – crpljenja nafte koje je tada bilo u Galiciji. Sve je to utjecalo na naselje Nagujevyči, koje je bilo veće od uobičajenog sela i bogato za svoje prilike, a u njegovoј je društvenoj hijerarhiji posebno mjesto tradicionalno imao mjesni kovač. Jedan od njih bio je i otac budućega pisca, Jakiv Franko, za ondašnje

1 Isto, str. 38

prilike dobrostojeći čovjek. Njegovi su preci odavna tamo živjeli kao Rusyni, dakle kao ukrajinsko stanovništvo grkokatoličke vjere. Međutim, njihovo je prezime bilo neslavenskoga podrijetla što je navodilo na različite pretpostavke o mogućim germanskim korijenima koji su sezali u daleku prošlost, kada je još u 13. stoljeću započelo njemačko koloniziranje Galicije, nakon čega se to stanovništvo postupno slaveniziralo. Po majčinoj liniji, Franko je pripadao staroj, ali već osiromašenoj lozi obitelji Kuljčyc'kyj, sitnom rus'kom-ukrajinskom plemstvu iz kojeg potječe niz poznatih Ukrajinaca.

Dakle, Ivan Franko je, kao i gotovo svi ukrajinski pisci 19. stoljeća, potjecao iz obitelji srednjega staleža. Jedini među njima koji je doslovce rođen na dnu potlačenoga puka bio je Taras Ševčenko, što ga, međutim, nije spriječilo da ukrajinsku ideju uzdigne na svjetsku razinu.¹ Franko je mogao postati više-manje uspješnim piscem ili intelektualcem i mogao se, poput nekih drugih pisaca, ogradići od nacionalnih ideja koje su bile opasne po tadašnji carski režim, no svjesno je odabrao svoj put i Ševčenkova ideju uzdignuo do novih visina. Taj put nije bio lak već od samog djetinjstva: teški gospodarski položaj u kojem se našla Galicija, gubitak roditelja, osjećanje odgovornosti za vlastiti opstanak pratili su ga kroz čitav život. Međutim, kao kovačev sin, Ivan je od oca naslijedio posebnu odgovornost pred društvom, a od majke plemenitost u poimanju nacije i ljubav prema znanju. Znanje je stekao u drogobyčkoj gimnaziji s klasičnom naobrazbom prema normama obrazovanja koje je diktirala Habsburška monarhija. To je već u ranim godinama i ponukalo Franka da postane pisac. Počeo je pisati već u mladosti, još kao gimnazijalac, kada je uz naobrazbu na njemačkom stekao i sliku o nacionalnoj književnosti na ukrajinskom jeziku koju su tada predstavljala najznačajnija djela nacionalnoga preporoda - almanah *Rusalka Dnjistrovaja* (1837.) trojice spomenutih buditelja (Markijana Šaškevyča, Jakiva Golovac'kog, Ivana Vagylevyča) i *Kobzar* (1840., 1860.) Tarasa Ševčenka. Već je tada u svojoj mladenačkoj svijesti imao viziju ujedinjene i slobodne zapadne i istočne Ukrajine, koja je bila rastrgana između ruske i austrijske monarhije.

Nacionalno opredjeljenje u Galiciji imalo je vrlo značajnu ulogu u karijeri intelektualca, kako primjećuje piščev životopisac Jaroslav Grycak. Protiv njemačke dominacije ustali su Poljaci koji su nastojali nametnuti svoj utjecaj, smatrajući pritom da bi se svi intelektualci trebali prikloniti upravo njihovoj strani. Da bi se dokazao, posebice kao pisac, morao je pisati na poljskom ili njemačkom jeziku, jer rus'ki odnosno ukrajinski jezik bio je jezik običnoga puka kojem čitanje ni približno nije bilo na prvome mjestu. Kako bi uspjeli u karijeri, Frankovi su se gimnazijalski prijatelji

1 Vidi: Jevgenij Paščenko. Fenomen Tarasa Ševčenka. Dubrovnik, Časopis za književnost i znanost, 2007, br. 3, str. 60-71.

najčešće opredjeljivali za poljski jezik. Slična stvar odvijala se i u podruskoj Ukrajini kada su se intelektualci, kako bi se afirmirali, služili ruskim jezikom. O tome svjedoči i sudbina Gogolja, koji je poznat kao ruski pisac, a Ukrajinac je podrijetlom.¹ Ali u ukrajinskoj sredini bila je prisutna i druga strana, suprotna imperijskom diskursu, a nju je uobličavao Taras Ševčenko. Upravo je na njegovu stazu stao i njegovim putem krenuo Ivan Franko.

On je već u mladosti izražavao stavove suprotne poljskoj ideologiji. Međutim, dok je nužnost otpora pred konkretnim poljskim pritiscima bila shvatljiva, mladi se Franko neizbjježno morao suočiti i s drugim iskušenjem – ruskim nacionalizmom. U tamošnjoj ukrajinskoj sredini postojala je također rusofilska orijentacija, izražena kao politički mitologem, nešto sličan hrvatskom slavizmu i rusofilstvu.² U Galiciji je zbog pritisaka austrijske administracije i Poljaka bila živa ideja o pripadnosti rus'kih ljudi, Rusyna onome dalekom Ruskome Carstvu kao spasu od tadašnje vlasti. Sve to je naravno podržavala i ruska velikodržavna ideologija, slabeci na taj način ukrajinsku nacionalnu ideju. Ništa manje nije bilo izraženo ni *rutenstvo* koje je bilo odano Beču i koje je negiralo nacionalno. Na to se nadovezao i izražen bahat stav ukrajinskog građanskog staleža prema galicijskom, mahom siromašnom i potlačenom seljaštву. Rus'ki *panovi* (gospoda) seljaštvo su smatrali najnižim društvenim slojem s kojim se intelektualci ne bi trebali povezivati, nego su držali da je njihovo mjesto uz više staleže Poljske, Beča ili Rusije. Taj pseudoelitizam bio je dosta izražen te je privlačio mladež koja se više identificirala s inozemnim boemima, negoli s nacionalnim seljaštvom.

Ni mladi Franko se nakon gimnazije u Drogobyču nije namjeravao vratiti u rodno selo. Doduše, kao rus'ki rodoljub nije htio pisati na poljskom. Želio je biti svoj u sredini obrazovanih rus'kih intelektualaca. Sebe je tražio među onima koji su se smatrali određenom elitom, daleko od nepismenoga seljaštva, tj. nacije i njezinih problema. Međutim, u dalnjem oblikovanju njegova svjetonazora, važnu su ulogu odigrali nacionalno-politički čimbenici.

Ivan Franko bio je galicijski Rusyn, odnosno Ukrajinac i to je nacionalno određenje nadmašivalo sva ostala opredjeljenja koja su bujala u Galiciji. Uz sve pritiske koji su navirali s različitih strana, ukrajinska se orijentacija nije gasila, nego se postupno, od već spomenute *rus'ke trijic'e* (1830.), razvijala i dobivala nove poticaje, posebice nakon 1848. godine kada se pojavio pojam *rus'ko-ukrajinske domovine*. Ključnu ulogu u tome odigrao je *Kobzar* Tarasa Ševčenka, koji se 1862. pojavio

1 O tome: Jevgenij Paščenko. Ukrainski korijeni Gogolja. Forum, listopad-prosinac, 2009, br. 10-12, str. 1498-1521.

2 O tome: Jevgenij Paščenko. Ideje slavizma u ukrajinskoj i hrvatskoj književnosti XIX. stoljeca. U knj.: Isti, Ukrainsko-hrvatske književne poredbe. Split: Književni krug, 2010.

u zapadnoj Ukrajini. Bila je to knjiga koja je proizvela učinak sličan religijskom obraćenju; domovina se u toj zbirci nazivala Ukrajinom. Ukrainski patriotizam u Galiciji odsada se više nije gasio, nego se nezaustavljivo širio. Poseban dojam na mladoga Franka ostavio je kijevski povjesničar Myhajlo Dragomanov, nastupajući kao pristalica slavenskog zajedništva, posebice nakon što su se pojavile prijetnje ujedinjenja njemačkih kneževina početkom 1870-ih. U istom razdoblju širom Galicije sve popularniji postaje njemački socijalizam.

Sve je to u mlađem piscu pobudilo zanimanje i promišljanje o domovini. Posebice je to izraženo u njegovim ranim godinama, što i nije čudno s obzirom da je njegova rodna Galicija bila pokrajina gdje su se međusobno preklapali različiti politički interesi i ideologije. Sve su to bili putokazi na putu prema nacionalnoj ideji – Ukrajini. Međutim, to ime tada još nije bilo dovoljno ukorijenjeno u Galiciji koja se, kada je bilo riječi o istočnoj vjeri, identificirala s nazivima *Rus'ka zemlja*, *Rusyn*, *rus'kyj čolovik* (čovijek). Ali ni ti nazivi nisu bili posve jasni, jer su vezani uz dawni srednji vijek. Što se tiče podrijetla i širenja tog naziva, koji se od srednjega vijeka proširio sve do Karpata, ime *Rus'* kasnije je nestalo s izvornoga prostora, onog kojeg vežemo uz Kijevsku državu srušenu u mongolskoj navali. Zatim je uslijedilo preuzimanje mnogih staroukrajinskih relikata, između ostalog i imena koje će si kasnije prisvojiti novonastala Moskovska kneževina.¹ Pojam *Rus'*, međutim, i nadalje je bio prisutan u zapadnoj Ukrajini, dok se u istočnoj, zbog velikodržavnoga diskursa ruskog carizma koji se prozvao Rossija, ime izbjegavalo upravo zbog sličnosti s imenom tlačitelja.

Mladi Franko je tragao za svojom domovinom i njenim imenom – od prastare domovine s povijesnim imenom Rus'ka zemlja, čije se ime očuvalo u zapadnoj Ukrajini u imenu naroda koji se nazivao Rusynima, pa sve do one velike domovine s imenom koje je svjesno oponiralo velikoruskoj ideologiji i koje je veliki Taras Ševčenko uzdizao kao nacionalni simbol – Ukrajina.

Po završetku gimnazije Ivan Franko je 1875. godine stigao u Lavov i upisao se na Filozofski fakultet. Grad Lavov bio je glavno središte austrijske administracije Galicije, ali i značajan kulturni i obrazovni centar. U vrijeme kada je mladić dospio onamo, grad je, osim značajnog trgovackog središta, bio i svojevrsni poligon za širenje polonizacije; između ostalog, njemački se Lemberg sve više i više nazivao poljskim imenom – Lwów. Sveučilište kao tradicionalno pogodno mjesto za širenje nacionalizma, već je gubilo svoj njemački karakter i na njemu se sve više govorilo poljskim jezikom. Poloniziranje nije provedeno toliko potiskivanjem njemačkoga jezika, koliko istiskivanjem rus'kog nacionalnog prostora. Austrijska administracija,

1 Jevgen Nakonečnyj. Ukradene imja. Čomu rusyny staly ukrajinc'amy. Kyjiv: Piramida, 2004.

kojoj je Lemberg bio administrativno središte, nije se mnogo protivila poljskoj ekspanziji. Počelo je tihim, ali dinamičnim pretvaranjem Lwowa u drugi glavni grad Poljske, odmah iza Krakova. U Galiciji naime nije bilo otpora prema poljskoj nacionalnoj ideji kakvog je bilo na podruskim teritorijima Poljske. U Galiciju su iz toga razloga pristizali poljski profesori s onih sveučilišta u kojima im je Rusija zabranjivala rad, što je Lavov pretvorilo u značajno znanstveno središte, ali, naravno, ne prorus'ki (ukrajinski) orijentirano.

Poloniziranje društva i konkretno sveučilišta, odigralo je značajnu ulogu u životu Franka. Zbog svoje društvene i nacionalne djelatnosti bio je uhićivan u nekoliko navrata (1877., 1888. i još nekoliko puta kasnije) zbog čega nije mogao diplomirati na spomenutom sveučilištu. Diplomu je dobio tek 1890. na drugom sveučilištu, u Černivcima, gradu u Bukovyni, dokle nije sezala polonizacija i kamo je Austrija premjestila administrativno središte. Kako zaključuje Jaroslav Grycak, *glavno sveučilište je za njega bilo zatvor i zatočeništvo. I premda mu ni jedno ni drugo nije donijelo formalno obrazovanje, učinilo ga je doista slobodnim i neovisnim te učvrstilo njegov moralni autoritet kod nekoliko generacija rus'ko-ukrajinskih intelektualaca.*¹ Franko je slušao predavanja poznatih profesora, ali u njemu je sve više rasla želja da postane pisac i to *rus'kyj*, odnosno da postane predstnikom ukrajinske književnosti, i kao takvog prihvaćali su ga rus'ki studenti u Lavovu. Ispocetka je još vjerovao u zajedničku *Rus'*, dakle istočno Slavenstvo koje je uključivalo i Rusiju prema kojoj nije imao negativan stav. Međutim, ukrajinski pokret u velikoj podruskoj Ukrajini otkrivao je pravo lice ruskog slavizma. Myhajlo Dragomanov bio je vođa ukrajinske nacionalne ideje u središnjoj Ukrajini i nije podržavao odcjepljenje Ukrajine od Rusije, no kao rodoljub i predstavnik ukrajinskog socijalizma, bio je represiran te je postao politički emigrant koji će kasnije u Ženevi pokrenuti prvi ukrajinski časopis – „Gromada“ (Zajednica). Upravo je on izvršio snažan utjecaj na galicijsku mladež, ponajprije šireći ideje ukrajinskog socijalizma. Pozivao je galicijske intelektualce da ne zaziru od običnog puka, da se ne prepustaju snobizmu, nego da se okrenu njegovoј sudbini i da šire naobrazbu kao jedan od ključnih preduyjeta za buđenje nacionalne svijesti. U duši mladoga Franka živjele su uspomene na djetinjstvo i povezanost s rodom grudom. Od pisca početnog estetizma iz ranije faze, namijenjenog intelektualnoj eliti, postaje pisac rus'ko-ukrajinskog seljaštva. Na svojevrstan način znakovite su i promjene na njegovoј vanjštini, o čemu svjedoče i fotografije – više nije onaj boemski pjesnik, nego se otada pojavljuje u narodnoj košulji s tradicionalnim vezom, što je slika koja će ga predstavljati kroz čitav život. Pod utjecajem ideja Dragomanova, istaknutog povjesničara, publicista i teoretičara ukrajinskog nacionalizma, jačao je nacionalni

1 Jaroslav Grycak. Prorok u svojij vitčyzni, str. 158.

ideal povezivanja istočne i zapadne Ukrajine. U ostvarivanju te državotvorne ideje, središnjom i najvećom figurom tog procesa postao je upravo Ivan Franko, koji se predao siromašnom i potlačenom narodu.

Već svojim prvim proznim djelima, ponajprije pričama o gradu Boryslavu i o sudbinama seljaka na naftnim poljima Galicije, postao je slavan pisac koji je majstorski prikazivao likove seljaštva u novoj radničkoj sredini te je samim time skrenuo pozornost na problem položaja običnog čovjeka u Galiciji. U stilskim zahvatima te proze primjetni su elementi naturalizma što upućuje na autorov interes prema francuskoj književnosti (Zola, Flaubert). Ohrabren uspjehom, Franko piše priповijest *Boa constrictor* u kojoj je kapitalizam prikazao kao zlo. Nitko prije njega nije tako oštro i snažno pisao o stanju u ukrajinskoj Galiciji.

Piščeva slava i njegovo rodoljublje, zatim socijalne ideje koje je zastupao, kao i opće ozračje u Galiciji u kojoj se sve više osjećala napetost između dva imperija, bili su razlog da austrijski režim Ivana Franka uvrsti na popis sumnjivih osoba, na temelju kojeg je bio uhićen. Otada i nadalje, Franko povezuje svoju sudbinu sa sudbinom cijelog društva i nacije te od 1878. postaje vođom socijalističkog pokreta Galicije. Biva proganjan i uhićivan, no zadržava pritom čvrst i neslomljiv duh. Simbolično se prikazao kroz stihove pjesme *Kamenjary* (1878.) u kojima se lirski subjekt nađe u snu okovan lancima s teškim mlatom u rukama, okružen tisućama drugih njemu sličnih ljudi. Neki glas ih poziva da se oslobole i da razbiju kamen, tu granitnu stijenu za koju su okovani. Franko je uspio skupiti oko sebe mlade obrazovane domoljube koji su svoju djelatnost usmjeravali na prosvjećivanje seljaštva – Rusyna, kako su se nazivali. U listovima *Praca*, *Svit*, *Dilo* Franko-publicist objavljuje svoje članke koji njegove istomišljenike potiču na nacionalnu djelatnost. Međutim, prenaporan rad se neizbjješno morao odraziti na njegovo ionako narušeno zdravlje, što je vodilo depresijama, posebice zbog razjedinjenosti Ukrajinaca unutar političkih krugova. Franko je u tom razdoblju nastojao ujediniti socijaliste i nacionaliste, a takav je spoj, prema njegovu mišljenju, trebao činiti jezgru ukrajinskog nacionalnog identiteta. Socijalizam, međutim, nije bio dio njegovog svjetonazora, nego prije ustupak tadašnjem vremenu i pokušaj pronalaženja rješenja za položaj u kojem se nalazio tadašnji puk. Stekao je široko obrazovanje, zanimalo se za povijest svjetske kulture, a poznavao je i moderna kretanja europske društvene i estetske misli. Iako je stvorio sliku o sebi kao čovjeku iz naroda i čovjeka za narod, ponajprije je bio visokoobrazovani intelektualac koji se trudio uzdići potlačeno seljaštvo na razinu nacije koja bi bila ravna drugim europskim nacijama. Na tragu te ideje nastao je i prozni ciklus posvećen radnicima, dojučerašnjim seljacima, koji su se našli na naftnim crpkama Galicije. U ciklusu o industrijskom gradu Boryslavu prikazan je

kapital koji kao udav redom guši ljude – od radnika do kapitalista.

Radnička tema nije jedina koja je prevladavala u prvom razdoblju njegova stvaralaštva. Intimna i ljubavna tematika bila je podjednako zastupljena u stvaralaštvu pisca. Brojne ljubavne romanse iz Frankova života odrazile su se i u njegovim djelima. Lik žene prisutan je, tumačen i prikazan na različite načine u djelima različitih žanrova – od proze, drame pa sve do ljubavnih soneta. Odnos muškarca i žene u potrazi za zajedništvom Franko je posebno dramatično opisao u pjesničkoj zbirci *Uvelo lišće* (1896.) koja je vrhunac njegova pjesništva. Ta se zborka smatra jednom od ponajboljih zbirki lirskoga pjesništva ukrajinske književnosti, a možda i izvan nje. Neki se dijelovi ove često citirane i rado čitane zbirke, koja je prevedena na mnoge jezike, uvrštavaju u sam vrh ukrajinske ljubavne poezije. Neke od pjesama ušle su i u pučki folklor, odražavajući tako ne samo bogatstvo autorovog duhovnog svijeta, nego i samo poimanje ljubavi u njezinoj cjelokupnosti i značaju koje ima kao fenomen ljudskog postojanja.

Osebujnost Frankovog stvaralaštva, uz uobičajene predodžbe o njemu kao nacionalnom piscu, nadopunjuje i njegovo prikazivanje različitih likova unutar multikulturalne slike Galicije, pri čemu posebno mjesto pripada likovima galicijskih Židova. Usporedbe radi, treba navesti i opažanja istraživača koji su proučavali način na koji su poljski pisci slikali židovske likove (kao dio svog nacionalnog okruženja), promatraljući taj narod isključivo s poljskog gledišta. Ivan Franko je, međutim, uspio stvoriti originalan lik, sagledavajući ga upravo iz perspektive unutarnjeg svijeta samih Židova. Time je pružio radikalnu rekonceptualizaciju Židova u modernoj ukrajinskoj misli, stvorivši, kako priznaju istraživači, jedan od najzanimljivijih i najboljih njenih fenomena - tip ukrajinskog Židova, što je jedna od značajnijih originalnosti Ivana Franka.¹

Jesu li ga čitali oni kojima je upućivao svoja djela i o kojima je pisao? Tko je zapravo najviše čitao Franka s obzirom na opće društveno stanje u Galiciji? - pita se njegov istraživač Grycak. Naravno, to su u prvome redu intelektualci. Međutim, bez obzira na položaj ukrajinskog društva koje je bilo podijeljeno između dva imperija, Ivan Franko je u svojoj domovini bio priznat kao prorok. Kako nam potvrđuju njegovi suvremenici, u Galiciji ni jedna osoba nije tako snažno utjecala na mladež kao što je to polazilo za rukom Ivanu Franku. Njegova je slava bila posljedica snažne individualnosti, talenta, duhovne snage i odanosti ukrajinskoj nacionalnoj ideji. Taj put umjetnika i proroka u njegovoj domovini bio je vrlo trnovit i popraćen velikim teškoćama, neprijateljstvom zavidnika, konkurenata, protivnika ukrajinstva, i to podjednako izvana kao i u neposrednoj galicijskoj sredini. Već na samom početku

1 Jaroslav Grycak, isto, str. 363.

svojega puta mladi provincijski pisac jedva da je i imao šanse za bilo kakav uspjeh u sredini u kojoj je živio, s obzirom da se *rus'kyj čovjek* (Rusyn, Ruten), kako su se već nazivali tamošnji Ukrajinci, nije smatrao za nešto na što bi valjalo obraćati pozornost, posebice za vrijeme poljske ili austrijske dominacije. Međutim, on je uspio pobijediti i jedne i druge, a zatim i galicijsko rusofilstvo, odnosno promoskovske zablude. Upravo snaga književnoga talenta, snaga njegove osobitosti, odanost ideji Ukrajine kao cjelovite zemlje i narodu dostoјnom štovanja nadahnuli su ga na stvaranje slike Ukrajine adekvatne zahtjevima doba. Poslije Tarasa Ševčenka Ivan Franko je bio taj koji je uzdizao lik domovine do snažnih i uvjerljivih izražaja. Njegov ideal bila je cjelovita i nepodijeljena Ukrajina od karpatskih predjela pa sve do Kubana, odnosno prostora na kojem je taj narod živio. Ukratinu je vidio kao državu radnog naroda, obrazovanog, prosvjetljenog ili, kako je znao govoriti, naroda *naoružanog čvrstim željezom europske kulture*. Prema opažanju Grycaka, *čak i da je Franko umro mlad, uspio bi podariti ukrajinskom narodnom pokretu niz sjajnih književnih likova iz kojih bi se ocrtavale konture nove domovine; njegov bi životopis predstavljaо posve pogodnu građu za kult nacionalnog pjesnika koji bi utjelovljivao takvu domovinu, a generacije koje bi bile odgajane u takvom duhu, potrudile bi se proširiti njegova djela i popularizirati njegov kult. Drugim riječima, Franko je ipak postao prorok. Prorok u svojoj domovini.*¹ Sam Ivan Franko bio je snažna i originalna ličnost koja ga je činila velikanom duha, a taj se duh odrazio i u književnosti, i u društvenom i političkom životu Ukrajine.

U povjesnom razvoju ukrajinske književnosti stvaralaštvo Ivana Franka označava postupni prijelaz od realizma prema modernističkim težnjama. Počeo je u mladosti kao autor pjesničkih balada i priča koje su svjedočile o traganjima za vlastitim individualnošću. Nju je izrazio već u proznim djelima koja je s vremenom dorađivao. Njegova početna djela imala su stilske osobine naturalizma i neoromantizma. Jedna od njih bila je i priповijest *Petriji i Dovbuščuky*, svojevrsna galicijska varijacija na temu dvoje zaljubljenih koji su pripadali obiteljima dvaju neprijateljskih tabora. U stvaralaštvu 1870-ih pisac se pronalazi u već spomenutoj prozi o socijalnim previranjima u Galiciji tijekom razvoja kapitalizma. Tih 70-ih godina 19. st., kada nastaju zbirke proze *Galicijski likovi* (Galyc'ki obrazky, 1877.), *Boryslav* (1877.), ciklus *Rutenci* (1878.), a kasnije i u nezavršenom romanu *Boryslav se smije* (1881. –1882.), nastojao je oslikati ukrajinsko društvo u svim njegovim segmentima. Zaokupljen prikazivanjem radničkog pokreta u Galiciji, stalno se vraćao toj temi, dorađujući priповijest *Boa constrictor* (1878.) u kojoj je sve više napuštao naturalizam i približavao se neoromantizmu.² Naturalistički kontekst odražava se

1 Isto, str. 431.

2 Myhajlo Najenko. Hudožnja literatura Ukrajiny. Vid mifiv do realnosti, Kyjiv: Prosvita, 2008, str. 468.

u mitologiziranju samoga mesta Boryslav – simbola strahota kapitalizma u kojem je posebno izražen simboličan lik zmije koja guši individualnost i pretvara čovjeka u roba kapitala. Upravo Frankovim stvaralaštvom naturalizam prodire u ukrajinsku književnost, ponajprije iz francuske književnosti, gdje ga posebice oduševljavaju djela Emila Zole. Pripovijest *Boa constrictor* smatra se prvom naturalističkom pripovijesču u ukrajinskoj književnosti. Naturalizam je donosio posve novu žanrovska strukturu koja se razlikovala od proze prethodnika, ukrajinskih realista. Prvi put u ukrajinskoj književnosti Franko se poslužio psihanalitičkim postupkom prikazivanja likova.¹ Uz radničke teme, zanima se i za temu duboke prošlosti i mitsku duhovnost ukrajinskog naroda iz vremena otpora mongolskim osvajačima, šaljući pritom jasnu poruku i suvremenom društvu, što je vidljivo u njegovoj ovećoj pripovijesti *Zahar Berkut* (1883.).

U tom razdoblju (od početka 1880-ih) Franko nastupa kao predstavnik mlađe generacije ukrajinskih pjesnika prethodnoga razdoblja (1870-ih), o čemu govori njegova pjesma *Himna*, svojevrsni pjesnički program ukrajinske mladeži koja teži nekoj novoj Ukrajini. Te su pjesme kasnije objavljene u glasovitoj zbirci *S visova i nizina* (Z veršyn i nyzyn, 1887.). Izražavajući radost u očekivanju novog, promjena u društvu i povezanošću s prirodom, ova bi se poezija mogla usporediti i sa sličnim raspoloženjima u hrvatskoj sredini, između ostalog s pjesništвом Vladimira Nazora koji je stvarao u istom razdoblju.

Drugi je put uhićen 1880. g., ponovno zbog rodoljubne djelatnosti, nakon čega iz zatvora donosi nove spoznaje izražene u pripovijesti *Na dnu*. U navedenoj pripovijetki opisuje moralnost ljudi sa socijalnoga dna. U ciklusu male proze nastavlja stvarati likove maloga čovjeka, osmišljenog s velikim humanizmom. Socijalnu tematiku razvija u nezavršenome romanu *Boryslav se smije*, koji je značajan kao naturalistički roman o životu radnika. Početkom 1880-ih Franko se sve više nalazi u ulozi književnog kritičara i povjesničara književnosti, što će postati značajan dio njegove djelatnosti. Zastupa ideju neophodnog stvaranja nove ukrajinske književnosti europskoga izraza. Svoju viziju nove književnosti iznio je radeći nad pripovijetkom *Zahar Berkut* u kojoj je predstavio svoje književne postupke, nazvane *novi realizam*. Međutim, prema definiciji samog Franka, bolje bi odgovarao naziv „idealni realizam“. To bi bila posebna simbioza realizma i romantizma, koja se podudarala s određenim tendencijama u europskoj, posebice njemačkoj teoriji književnosti, koja je težila osmisiliti naturalizam kao neku novu vrstu realizma. Idealni sadržaj u pripovijesti *Zahar Berkut* izražen je suodnosom prošlog i sadašnjeg, pri čemu se teži prenijeti ideale duhovnosti prošloga u suvremenost. Riznicom takve prošlosti postaju

1 Tamara Gundorova. Franko ne Kamenjar. Kyiv, 2006. str. 42.

ukrajinski Karpati kao kolijevka prastarih slavenskih plemena s viteškim likovima kakav je glavni heroj – *Zahar Berkut*. Simbolika likova i osmišljanje prošlosti bili su izraz moderne u ukrajinskoj književnosti, ali kroz stvaralačku individualnost Ivana Franka. Ta simbolika je bila bliska mitološkim likovima koji će ispuniti književnost secesije; pritom bi ovdje Nazorova proza povjesne tematike također mogla poslužiti kao dobar primjer za usporedbu.

Kao inovator, Franko nastupa u pjesništvu 1880-ih ciklusom *Slobodnih soneta* (Vil'ni sonety) i *Zatvorskih soneta* (Tjuremni sonety). Pjesnik nastoji obnoviti klasični sonet modernim sadržajem, što je posebno izraženo u *Zatvorskim sonetima*, napisanim za vrijeme trećeg uhićenja i zatočenja 1889. godine. U klasičan žanr umetnut je naturalizirani sadržaj s motivima i temama iz svakidašnjice. Pjesnik postaje promatrač i filozof stanja čovjeka koji je lišen slobode. Posebno majstorstvo odražava forma, odnosno pjesnikova vještina stvaranja, kako sam kaže, *zvonkih rima i spletova*. Osim malih formi, Ivan Franko je majstor i većih spjevova. Humanističkim sadržajem ispunjena je njegova poema *Smrt Kaina* (1888.). Likovima Kajina-Krista-Fausta pjesnik povezuje osnovne paradigmе suvremene europske svijesti.¹

U istom razdoblju pisac pokušava stvoriti novi roman iz suvremenoga galicijskog života. Riječ je o djelu *Ne upitavši plićak* (Ne sptyavšy brodu) koji je ostao nedovršen, s obzirom da je objavlјivan u dijelovima, a koji svjedoči o novim stvaralačkim mogućnostima pisca. To pokazuje i roman *Lel' i Polel'* (1887.), kojeg je napisao na poljskom jeziku. To je moderni psihološki roman s psihološko-impresionističkim karakteristikama likova. Istovremeno, Ivan Franko djeluje i kao vodeći ukrajinski književni kritičar, prevoditelj europskih književnosti te povjesničar ukrajinskog duhovnog i književnog života. Posebnu pozornost posvećuje Ševčenku i drugim piscima klasične književnosti. U pjesništvu se opet vraća velikim formama, stvarajući niz legendi i poema u kojima ga posebice zanima tema crkve: poema *Ex nihilio* (1885.) sadržava pjesnička meditiranja o crkvi; ili *Sv. Valentij* (1886.) sa svojim filozofskim razmišljanjima o požrtvovnosti i egoizmu. Kao i u drugim temama, Ivan Franko je dalek od apologije tradicionalnih stavova, pokušava kritički osmislići neke pojave u crkvenome moralu.

Uz neumornu i plodnu književnu i društvenu djelatnost (pisac, publicist, kritičar), prebivao je u nezavidnom materijalnom stanju, uzdržavajući svoju obitelj ponajviše novinarskim radom. Smatrao je da bi mu bolje mogućnosti pružio status profesora na Sveučilištu u Lavovu, gdje bi on, kao vrsni poznavatelj ukrajinske književnosti, mogao predavati njezinu povijest. S namjerom da stekne doktorski stupanj, 1892. godine odlazi u Beč na doktorat kod Vatroslava Jagića.

1 Tamara Gundorova, str. 80.

Otada počinje svojevrsna saga znanstvenih odnosa između ukrajinskog rodoljuba i hrvatskog slavenofila te ukrajinskog nacionalizma i hrvatskog slavizma o čemu se govori u mnogim knjigama,¹ između ostalog i u ovoj. Međutim, njegov pokušaj da postane sveučilišni profesor nije završio uspješno. Ali, uz sve životne poteškoće, nastavio je stvarati i tijekom 1890-ih. Osim znanstvenih istraživanja na doktoratu, piše pripovijesti *Za domaće ognjište* (1892.), zatim poemu *Car i asket*, nezavršenu pripovijest *Društveni temelji* (1894.), lirsku dramu *Uvelo lišće* (1896.), zbirku lirike moralno-poučnoga sadržaja *Moj smaragd* (1898.) i niz drugih poema. U tim djelima izražava se moderni psihologizam, duboki sociologizam te prosvjetiteljske tendencije kojima je obilježena njegova proza. Piše rasprave na temu kazališta koje je imalo poseban značaj u kulturnom životu Ukrajine, između ostalog i kao izraz nacionalnih ideja. U isto vrijeme nastupa i kao dramatičar, s obzirom da je autor desetak dramskih djela. Vrhunac Franka kao dramskoga pisca predstavlja drama *Ukradena sreća* (1894.) koja može poslužiti kao uzor modernoj psihološkoj drami. I premda je siže preuzet iz pučkog života, pisac se motivima klasičnoga ljubavnog trokuta približava antičkoj drami, na što upućuje i epigraf preuzet iz Sofoklovog *Kralja Edipa: „Uhom, umom, okom slijepac si“*. U tom djelu autor razrađuje modernu problematiku vladavine čovjeku nad čovjekom.

Od sredine 1890-ih nastaju vrhunska pjesnička djela Ivana Franka: lirska drama *Uvelo lišće* (1896.), poeme *Pogreb* (1896.), *Ivan Vyšens'kyj* (1900.), zbirka *Moj smaragd* (1898.). Najznačajniji pjesnički ciklus – *Uvelo lišće*, koji je autor zamislio kao lirsku dramu, pisan je u duhu modernih traganja, karakterističnih za europsko pjesništvo. Ukrainska književna kritika odmah je djelo proglašila počecima modernizma (dekadencije) u ukrajinskoj lirici. Ta pjesnička zbirka malih formi, najviše soneta, označavala je prijelomnu točku u kulturnoj i estetskoj svijesti društva na razmeđu epoha. Zamišljena kao dnevnik o nesretnoj ljubavi jednoga od suvremenika, zbirka oslikava lirsku dramu čovjeka, predstavnika jednog doba, koji utjelovljuje raspoloženje i filozofiju čitave jedne generacije, sa svim njenim krizama idealja i traganjima za nekim novim idealima. Zbirka je prezentirala visoku razinu Frankovog pjesničkog umijeća te pripadnost ukrajinske književnosti moderne europskim stilskim i idejnim tendencijama.

U narednim pjesničkim djelima i zbirkama ovoga razdoblja, Ivan Franko ustvrđuje pravo pojedinca na individualizam pored moralnih i društvenih obveza. Svoju viziju pjesničke vještine izlaže u nizu teoretskih studija o književnosti kojima nastoji povezati klasičnu tradiciju i moderne težnje. Zbirka *Poeme* (1899.) kao da

¹ Jevgenij Paščenko. Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine. Zagreb, 2010.

predstavlja njegovu teoriju književnosti u kojoj prepliće klasično i moderno. U *Poemama* je također vidljiva pjesnikova teška kriza kao posljedica razočaranja u ukrajinsku inteligenciju, zatim neuspješan pokušaj ulaska u austrijski parlament, kao i podjednako neuspješno dobivanje mesta sveučilišnog profesora u Lavovu. Međutim, idejni i filozofski sadržaj te motivacija njegovih poema mnogo su dublji od osobnih razočaranja u ideale i društveni moral. Pisac teži prikazati probleme zla, društvenu inerciju, tragičan položaj intelektualca u njegovom zauzimanju za naciju. Takva raspoloženja ispunjavaju poemu *Ivan Vyšens'kyj* u kojoj je prikazan veličanstveni lik baroknog ukrajinskog polemičara, koji je bio primoran povući se iz društva kojemu je upućivao svoje vatrene poslanice, jer one nisu nailazile na razumijevanje. Taj lik bio je blizak autoru po stanju razdvojenosti između težnje prema asketizmu i po rodoljubnim stavovima prema nacionalnoj ideji. Stilistički, poema je obojena novom, neoromatičarsko-simboličnom likovnošću.¹

Krajem 1890-ih Franko objavljuje nekoliko zbirki kratke proze. Riječ je o pripovijestima u kojima opet predočava likove rodnih mu Galicijana, čime zaokružuje svoj epski prikaz teme izražene na novoj narativnoj razini. Vrhunac njegovog pjesništva s početka 20. stoljeća predstavlja poema *Mojsije* (1905). U njoj se odražava pjesnikov osobni svijet, njegove težnje i njegova drama. Sinteza je to osobnoga i nacionalnoga; razmišljanja o napačenom i osiromašenom narodu te promišljanja o njegovoj sudsbi. Franko razvija temu Ševčenka, vlastitu ideju o *prelasku* naroda, nacije u nov život, vjerujući u njegovu budućnost, pobjedu i oslobođenje od ropstva – duhovnog, fizičkog, političkog. Blizost, ne samo u nazivu Silvije Strahimiru Kranjčeviću je bila opažena u povijesti književnosti.

Franko postaje sve bolesniji, ali ne prekida svoju djelatnost kao pisac, društveni djelatnik, povjesničar književnosti ili pak nastavnik mlađeži kojoj pomaže koliko može. Više od trideset godina bio je u središtu književnosti, povjesnih i kulturnih događaja Ukrajine. Bio je isto tako središnja osoba, glavni autoritet i poticatelj mlađeži sa svim njenim sudbinama, posebice za vrijeme proganjanja ukrajinstva. Dovoljno je navesti samo primjer da je gorljivom rodoljubu Pavlu Grabovs'kome (1864. – 1902.), prognanom u Sibir, slao pjesme iz hrvatske književnosti, da bi zatim objavljivao njegove prijevode u svojim časopisima.²

Kulturološka koncepcija Ivana Franka temeljila se na nužnosti povezivanja književnosti, kazališta, glazbe pa čak i politike u jednu cjelinu. Naglasak je stavljao na duboku i svestranu cjelovitost ukrajinske književnosti, od bogatog srednjega vijeka iz doba kneževina sa sjedištima u Kijevu i Lavova, preko baroka, romantizma, realizma

1 Tamara Gundorova. Franko ne kamenjar, str. 123.

2 O tome: Jevgenij Paščenko. Ukrainsko-hrvatske književne poredbe, str. 52-53.

sve do moderne. Isto tako je učvrstio ukrajinsku književnost kao dio svjetskog književno-kulturnog razvoja; isticao je značaj usmene književnosti u nastanku i razvoju pisane književnosti te je djelovao i kao etnolog, folklorist; posvećivao je pozornost razvoju i statusu književnoga jezika. Pisac je vjerovao u socijalnu i prosvjetiteljsku namjenu književnosti, pozivao je umjetnike riječi da ne zaboravljaju na društveni značaj literature i na njenu ulogu u duhovnome razvoju društva; bio je neumoran književni kritičar koji je sudjelovao u važnim književnim polemikama svoga vremena. Njegova je vizija povijesnog razvoja ukrajinske književnosti izložena u nizu fundamentalnih knjiga, studija, rasprava. Posvećivao je pozornost medievistici te je napisao niz značajnih istraživanja iz stare ukrajinske književnosti. Uveo je u kulturni optjecaj istraživanja iz svjetske kulturne riznice, od Dalekog istoka, antike pa sve do europske kulture renesanse i epoha koje su potom uslijedile. Njegova su etnološka istraživanja predstavljala značajan korpus etnologije i folkloristike. Bio je vodeći slavist koji je nastojao i uspio uvjeriti europsku slavistiku, čak i onu obuzetu imperijskom ideologijom, u postojanje ukrajinske nacije, jezika i književnosti, jednom riječju, kulture koja je ravnopravna s drugim slavenskim kulturama.¹ Upravo su njega akademici Ruske imperijske akademije znanosti (naravno oni koji nisu slijedili velikodržavnu politiku), pozvali da sudjeluje u aktu priznanja ukrajinskog jezika, što je prvi put bilo ostvareno 1905., ali je potrajalo tek do 1907. godine, dakle razdoblja poznatog kao reakcionarna politika Stolypina. Uzrok tomu bila je nesposobnost široke duše ruskoga šovinizma koja nije mogla prihvatići pojам poput Ukrajine i shvatiti da su Ukrayinci zaseban, ne ruski već samostalan slavenski narod.

Ivan Franko umro je u jeku Prvoga svjetskog rata 1916. kada su ruski generali uvodili svoj nacionalni red u njegovoj Galiciji. Tamošnja zbivanja redovito je pratilo i hrvatski tisak koji je svoje stupce punio vijestima s galicijskog bojišta. Vrlo je značajna činjenica da tijekom tih ratnih zbivanja zagrebački *Ilustrovani list* nije propustio objaviti tu vijest koja nam svjedoči kako je hrvatska sredina poznavala ime Ivana Franka i znala koji je značaj ovoga pisca za Ukrajinu i njezin narod. Podjednako je znakovito i to što je s imenom Ivana Franka povezano i ime njegova naroda. Naime, za razliku od dotadašnje terminologije službenog imperijskog vokabulara koji je njegovu zemlju nazivao *Galicijom, Malorusijom, Jugozapadnim krajem, Rutenijom* i sl., (čega se nije uspio oslobođiti ni veliki slavist Jagić), ovdje se govori upravo o Ukrajini kao imenu s izričito antiimperijskim sadržajem. Isti sadržaj kakav je tom imenu dao Taras Ševčenko, u zapadnu Ukrajinu uspio je uvesti njezin velikan Ivan Franko. Hrvatski je tisak, dakle, priopćio da je umro u Lavovu najznačniji ukrajinski pjesnik dr. Ivan Franko, nazivajući njegovu smrt neizmjernim gubitkom za ukrajinski

1 Isto, str. 145-151.

narod. Uz vijest je objavljen i portret pisca, uz riječi kako će njegov gubitak Ukrnjaci teško osjećati, jer je on bio jedan od najvećih novih spisatelja, a bez sumnje najveći u sadašnjosti.¹

Nema sumnje da su za Ivana Franka znali u hrvatskim kulturnim krugovima, kao i da je sam Franko bio upoznat s kulturom Hrvatske. Međutim, piševo stvaralaštvo i njegovi veliki književni dosezi ipak nisu bili u dovoljnoj mjeri poznati. Iako se ukrajinska književnost stvaralaštvom Ivana Franka, ali i stvaralaštvom njegovih suvremenika tog i narednih razdoblja, približila hrvatskoj književnosti – tu prije svega valja spomenuti ukrajinsku i hrvatsku književnost moderne koje su bile vrlo bliske po temama, motivima, idejama i stilskim osobinama – čudi kako je upravo taj aspekt ostao izvan pozornosti istraživača. Franku se u kasnijim razdobljima ponovno pridaje nešto pozornosti, posebice 1930-ih godina, kada se ukrajinska tema sve više povezuje s idejnim traganjima u hrvatskom društvu između dva rata ili tijekom samog Drugog svjetskog rata.² Zanimanje za Ukrjinu raste, ali zbog nedovoljne upućenosti domaće javnosti, o piscu se saznaće iz pera ukrajinskih ili inozemnih izvora, uglavnom sporadično.³ U narednom razdoblju (od 1945.), poslije represivnih akcija poratnoga režima prema ukrajinskim i hrvatskim intelektualcima koji su afirmirali ukrajinsku književnost, od 1950. g. počinje vraćanje ukrajinskoj književnosti. Predodžba o njoj gradi se uglavnom na djelima klasičnih pisaca. Međutim, ta djela na hrvatski, sve do 1960-ih nisu bila prevođena s izvornika, već s ruskoga te su upravo iz takvih izvora bila objavljena u knjižici prijevoda Frankove kratke proze.⁴

Sovjetska se ideologija potrudila mumificirati ukrajinsku književnost, pretvarajući njen idejni sadržaj u „svjedočenja i potvrde“ socrealističkih dogmi. Takvo je interpretiranje vodilo otuđenju ukrajinskog čitateljstva od klasike u kojoj se prešućivala ili s „klasnih stajališta“ tumačila izričita nacionalna i antiimperijska dominanta ukrajinske literature. Iz sovjetske sredine u inozemnu slavistiku poslijeratnoga razdoblja prodirale su ideoološke formule koje su odgovarale socrealističkoj dogmi. Ukrainska književnost interpretirana je u duhu te ideologije koja je velike nacionalne pisce poput Tarasa Ševčenka, Ivana Franka ili Lesje Ukrajinke pretvarala u svojevrsne ideoološke ikone, točnije *borce za trudbenike, radničku klasu*,

1 Ilustrovani list, br. 26, Zagreb, 24. lipnja 1916, str. 15.

2 O tome: Jevgenij Paščenko. „Ukraino pitanje u Jugoslavijama. Politički kontekst hrvatske ukrajinstike“. Desničini susreti 2009. Zbornik radova. Ured. Drago Roksandić i dr. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, 2011, str. 221-233.

3 Tadej Skotynski. Ivan Franko, Mojsije ukrajinskog naroda. Iz Heraldo de Esperanto. Prijevod R. Saj. Nezavisnost, Bjelovar (27), 1933, br. 29, str.3.

4 Ivan Franko. Pripovijesti. Preveo (s rusk.) Roman Šovary. Mala biblioteka, 55, ured. Gustav Krklec. Zagreb: 1950.

seljaštvo itd. S obzirom na prvotno zanimanje Ivana Franka za socijalističke ideje i marksizam, on je posebno nastradao u težnjama ukalupljivanja pisaca u marksističke kanone. Istovremeno su mnoga njegova svjedočenja i kritički stavovi prema marksizmu iz kasnijeg razdoblja nestajali ili su bili likvidirani u ideološkim čistkama. Sve to činilo je nemogućim imati ono što se naziva nacionalnim blagom – sabrana djela velikoga pisca. Međutim, vrijeme otkriva istinu. Ukrainska književnost i njena kritička misao nepobitno doživljavaju svoj preporod. Ukrainska klasika dobila je nove interpretacije koje pružaju novi i istiniti uvid u idejni sadržaj te književnosti. Tako i bogata književna ostavština Ivan Franka, bez obzira na sve gubitke koje joj je nanio prethodni režim, doživljava nova tumačenja. Stvoren je solidan analitički korpus o stvaralaštvu pisca koji predstavlja poticaj za daljnja istraživanja. Djela Ivana Franka iščekuju komparativne analize s hrvatskom književnošću, na što upućuje i suvremena hrvatska ukrajinistika.

Ova knjiga nastala je kao rezultat znanstvene suradnje, na poticaj i dogovor ukrajinistike Zagreba i Drogobyča o nužnosti predstavljanja stvaralaštva Ivana Franka u Hrvatskoj i Ukrajini, ponajprije iz aspekta njegovih veza s kulturnom baštinom Hrvatske, što bi trebalo poslužiti kao poticaj za buduća poredbena istraživanja.

Leonid Tymošenko

PREDGOVOR

Prigodom obilježavanja 155. obljetnice rođenja Ivana Franka znanstvena se javnost iznova i iznova vraća dubinama stvaralaštva velikoga Ukrajinka, nastojeći upoznati izvore i sve sastavnice njegovih raznovrsnih interesa. Otkrivanje spomenika velikanu ukrajinstva u hrvatskome gradu Lipiku, u kojem je kratko vrijeme boravio na liječenju, aktualiziralo je temu Hrvatske i njezine povijesti i kulture u životu i djelatnosti znanstvenika. Istovremeno, sadašnji prijateljski odnosi Ukrajine i Hrvatske pogodno su tlo za nova istraživanja u svjetlu novih zadaća humanističke znanosti i retrospektivnoga diskursa ukrajinsko-hrvatskih kulturno-povijesnih odnosa.

Aktualizirana problematika nije nova ni za frankologiju, ni za slavistiku uopće. Ukrainska se humanistička znanost posljednjih četvrt stoljeća neprekidno zanima za Frankove studije iz područja slavistike i povijest i kulturu Hrvatske različitih razdoblja. Ukrainski znanstvenici često proučavaju raznolika gledišta ukrajinsko-hrvatskih kulturnih odnosa.

Proučavanje hrvatske povijesti i kulture počelo je u Ukrajini još u XIX. st. Postupno su se gradili čvrsti temelji i tradicije koje su postavili članovi Znanstvenoga društva „Ševčenko“ (*Naukove tovarystvo im. Ševčenka*) u Lavovu. Tako su se na stranicama Izvješća ZDŠ-a (*Zapysky NTŠ*), počevši od kraja XIX. st., sustavno proučavali radovi Vatroslava Jagića iz slavistike i ukrajinistike, uključujući i publikacije iz njegova časopisa *Archiv für slavische Philologie*. Brojni su bibliografski pregledi i prikazi pripadali M. Gruševskomu, Z. Kuzelji, I. Kopaču, I. Franku, V. Gnat'uku, V. Dorošenku i I. Svjencyc'komu. Tako je i 1910. g. I. Svjencyc'kyj napisao iscrpan pregled zbornika u čast Vatroslavu Jagiću koji je bio tiskan u Berlinu 1908. godine.¹ Na stranicama Književno-znanstvenoga vjesnika (*Literaturno-naukovyj visnyk*) pojavilo se nekoliko publikacija djela s hrvatskih pjesnika i književnika u prijevodu na ukrajinski jezik (Dimitrije Demetra, Luke Jovovića, Šiška Menčetića, Srđana Tucića). Djela su preveli P. Grabovs'kyj, Ivan Franko i P. Karmans'kyj. Upravo je Književno-znanstveni vjesnik objavljivao rade Vatroslava Jagića (jubilarne

¹ Spomenuta i dr. informacije skupljene u: Bibliografija Zapysok Naukovogo tovarystva imeni Ševčenka. – sv. I – CCXL. 1892 – 2000. – L'viv, 2003. – str. 81, 117, 123, 168, 182, 199, 217, 233, 250, 259, 290, 322, 369, 387, 395, 396, 408.

crtice o slavenskim znanstvenicima, potom pisma s razmišljanjima o njemačkim znanstvenicima te informativnim izvješćima sa slavističkih skupova).¹ Godine 1904. uredništvo Književno-znanstvenoga vjesnika objavilo je pismo V. Jagića prigodom njegova izbora u članstvo ZDŠ-a.²

Spomenutu tradiciju znanstvenici ZDŠ-a nastavili su i u egzilu. Na stranicama njihova Izvješća 1976. g. M. Vacyk objavio je studiju o dopisivanju I. Franka i V. Jagića.

U današnje vrijeme valja spomenuti i monografsko istraživanje M. Guc'a u kojem je prikazana više od jednog stoljeća duga povijest prevođenja južnoslavenskih pjesama kod ukrajinskih književnika - od Markijana Šaškevycia i Tarasa Ševčenka do Maksyma Ryljs'koga.³ T. Ruda se dotaknula problematike hrvatskog i srpskog folklora kao predmeta znanstvenih i umjetničkih interesa I. Franka u kontekstu znanstvenikovog istraživanja slavenskoga folklora.⁴ Drogobički filolog, profesor M. Gol'berg, argumentirano je i iscrpno istražio ukrajinsko-srpske kulturne veze koje su, isprepletenošću povijesnih sudsredina hrvatskoga i srpskog naroda u prošlosti, dodirivale i međusobne ukrajinsko-hrvatske odnose.⁵

Lavovski istraživač, profesor Myhajlo Kril', koji je proučio prosvjetiteljske i znanstvene međuodnose slavenskih naroda unutar Austrijske monarhije s Ukrajincima (1772. – 1867.), veliku je pozornost pridao Hrvatima.⁶

Problematike povijesti slavenskih naroda u znanstvenim interesima Ivana Franka, u historiografskom kontekstu, dotaknuo se S. Kopylov.⁷ Pretežno se usredotočio na Frankova polonistička gledišta, koja, premda su i bila dominantna, ipak nisu iscrpila cijelu paletu slavista. Na istome je mjestu u radu S. Kopylova skupljena znatna historiografska građa koja se tiče doprinosa ukrajinske znanosti proučavanju povijesti i kulture južnoslavenskih naroda.

1 v.: Literaturno-naukovyj vistnyk. Pokažčyk zmistu. sv. 1 – 109 (1898 – 1932). – Kyjiv – N'ju-Jork, 2000. – str. 341, 476.

2 v.: Jagić V. Lyst [z nagody vyboru Jagića členom NTŠ] // LNV. – 1904. – sv. 25. – br. II. – str. 186 (Hronika: Personalija).

3 Guc' M. V. Serbo-hrvats'ka narodna pisnja na Ukrajini. – K., /Kyjiv, dalje – K., prim. ured./1966. – 206 str.

4 Ruda T. P. Ivan Franko – doslidnyk slov'ans'kogo fol'kloru. – K., 1974. – 156 str.

5 Gol'berg M. J. Ivan Franko i ukrajins'ko-serbs'ki kul'turni zv'jazky. – L'viv, 1991. – 141 str.

6 Kril' M. Slov'jans'ki narody Avstrijs'koj monarhiji: osvitni ta naukovi vzajemyny z ukrajincjamy. 1772 – 1867. – L'viv, 1999. – 296 str.

7 Kopylov S. A. Problemy istoriji slov'jans'kyh narodiv v istoryčnij dumci Ukrayiny (ostannja tretyna XVII – počatok XX st.). – Kamjanec'-Podil's'kyj, 2005. – str. 276-281, 334-338 i dalje.

U mnoštvu ukrajinske stručne literature koja je izšla tijekom posljednjih godina, izdvojiti ćemo nastavni priručnik M. Krilja s ovećim informativnim poglavljem o suvremenoj Hrvatskoj, a također i magistarsku disertaciju M. Nagirnoga koju je obranio pod njegovim mentorstvom.¹

Napokon, spomenimo i radove suvremenih ukrajinskih filologa koji su se posvetili proučavanju hrvatskoga *traga* u ukrajinskoj kulturi. O tome je pisao P. Rud'akov koji je proučavao ukrajinsko-hrvatske književne odnose u XIX. i XX. st.² Najnoviji rad o međusobnim odnosima V. Jagića i ukrajinske lingvističke znanosti je studija T. Man'kovs'ke.³ Znanstvenica je dala podroban pregled znanstvene biografije V. Jagića, istaknula glavne smjernice njegovih istraživanja izdvojivši njegove interese koji se tiču ukrajinskog jezika, pomno proučila njegove veze s cijelim nizom ukrajinskih znanstvenika: O. Potebnjom, I. Frankom, O. Ogonovs'kym, T. Floryns'kym, S. Smal'-Stoc'kym. Poseban je dio posvećen uskolingvističkim problemima Arhiva za slavensku filologiju V. Jagića za područje ukrajinistike. Istovremeno, tema znanstvenih veza V. Jagića i I. Franka kojom se bavila Man'kovs'ka nije dokraj istražena.

Jedna od najaktualnijih i najvažnijih tema koja se nudi čitatelju u knjizi V. Galyka, međusobni su odnosi Ivana Franka i hrvatskoga znanstvenika Vatroslava Jagića. Često su u prošlosti proučavatelji ove tematike izjednačavali kontekst ukrajinsko-hrvatskih kulturno-znanstvenih odnosa, za što postoje određeni razlozi. Tako se V. Jagić, u skladu s duhom epohe slavenskoga jedinstva u kojemu je živio i stvarao, izjasnio o problemu samoopredjeljenja ukrajinskoga i hrvatskog naroda. Međutim, to ga nije sprječavalo ni da visoko ocijeni kulturno-povijesna i književna dostignuća Ukrajinaca i Hrvata, ni da predstavnike tih naroda ne podrži na putu njihove slavističke naobrazbe, (tu prije svega valja spomenuti Jagićovo mentorstvo za vrijeme doktorata I. Franka).

Spomenuta tema, unatoč njenom čestom proučavanju, ima velike mogućnosti za daljnje produbljivanje. Prije svega, Vatroslav Jagić je nekoliko godina predavao na Novorosijs'komu sveučilištu u Odesi (od 1872. do 1874. predavao je poredbenu gramatiku indoeuropskih jezika i sanskrta), a nakon što je postao redovitim članom

1 Nagirnyj M. Z. Respublika Horvatija: deržavno-političnyj rozvytok u 1990-h rokah. – Avtoreferat disert. na zdobutja kand. istor. nauk. – L'viv, 2004. – 20 str. Posebice se u radu analiziraju hrvatsko-ukrajinski međudržavni odnosi.

2 Rudjakov P. M. Ukrains'ko-hrvats'ki literurni vzajemyny v XIX – XX st. – K., 1987. – 135 str.

3 Man'kovs'ka T. Problemy etnolingvistyky v naukovij spadščyni Vatroslava Jagyča. – Ternopil', 2007.

– 228 str.

ZDŠ-a, održavao je vezu s tim neslužbenim areopagom ukrajinske znanosti. Po mojoju mišljenju, u oba slučaja problematika je nedovoljno proučena.¹ Stoga ne čudi kako se u ukrajinskim enciklopedijama ne mogu pronaći iscrpni članci o V. Jagiću, dok se istovremeno biografski članci o ovome znanstveniku objavljaju u austrijskim i ruskim biografskim rječnicima i enciklopedijama.²

Prije svega, čini se kako danas nema razloga za čuđenje što V. Jagić nije povukao odlučne korake kako bi podupro Ivana Franka na njegovu putu do katedre Lavovskoga sveučilišta, niti što nije odobravao ideju da se ukrajinski znanstvenik izabere za dopisnoga člana Ruske akademije znanosti (za to su postojali prije objektivni nego subjektivni razlozi). Važnije je pomnije proučiti njegove rasprave o principijelnim pitanjima prošlosti slavenskih naroda. Na primjer, V. Jagić je izrekao svoje specifično i originalno mišljenje o sporu O. Pypina i O. Ogonovs'kog na stranicama Vjesnika Europe (*Vestnik Evropy*) 1886. g. (spor se odnosio na pitanje „maloruskoga jezika“). Zanimljivo je kako ga je još 1939. g. aktualizirao M. Voznjak.³ Također je poznata i starija rasprava V. Jagića o pitanjima slavenske sintakse s A. Potebnjom, koja je postala predmetom kasnijih rasprava na zasjedanju Moskovskoga lingvističkog kružoka početkom listopada 1919. g.⁴

Postoji opsežna stručna literatura o V. Jagiću u ruskoj historiografiji. Primjetno je kako se ruski autori, govoreći o znanstvenikovim zaslugama na polju ruske znanosti i rusistike (što je i opravdano jer, napokon, V. Jagić je plodotvorno djelovao u Petrogradu⁵), često pozivaju na znanstvenikova istupanja protiv samoopredjeljenja

1 Pročitao sam članak o V. Jagiću profesora sa Sveučilišta u Petrogradu na internetskim stranicama te obrazovne institucije, no istovremeno nisam naišao na njegovo ime na stranicama Nacionalnoga sveučilišta u Odesi na popisu istaknutih znanstvenika te obrazovne ustanove. Valja istaknuti kako je na jednoj od zgrada Sveučilišta u Odesi postavljena spomen-ploča posvećena znanstveniku-slavistu, a također i još jednomu hrvatskom znanstveniku koji je ovdje ostavio svoj trag – pravniku i etnografu Baltazaru Bogišiću. U ukrajinskoj historiografiji je najopširnije o V. Jagiću, kao profesoru Sveučilišta u Odesi, pisala Man'kovs'ka. v.: Man'kovs'ka T. Problemy etnolingvistyky v naukoviy spadščyny Vatroslava Jagyča. – str. 11-16.

2 v.: Czeike F. Historisches Lexikon Wien. – sv. 3. – str. 333; Meyers Enzyklopädisches Lexikon. – sv. 13. – Mannheim/Wien/Zürich // . – str. 26; Österreichisches Biographisches Lexikon 1815 – 1950. – III sv. – Wien, 1993. – str. 59-60. U posljednjem članku navedena je opširna stručna literatura o biografiji V. Jagića, uglavnom na zapadnim jezicima.

3 v.: Voznjak M. Vatroslav Jagić pro spir Pypina z Ogonovs'kym // Iz časopisa slavenske filologije „Slovо“. – god. II. – knj. 4. – L'viv, 1939.

4 v.: Kak Moskovskij lingvističeskij kružok voeval s Brjusovym i Potebnej (napisao predgovor bilješku i komentar S. I. Gindin, priprema teksta A. V. Man'kovskij) verzija za ispis (50481) // 2001 Žurnal'nyj zal v RŽ, „Russkij žurnal“ / <http://magazines.russ.ru/nlo/2007/86/mo4.html>.

5 Tako su na primjer njemu posvećena posebna poglavља u istraživanju: Russkoe jazykoznanie v Peterburgskom-Leningradskom universitetu [Tekst] : sbornik / Leningradskij gosudarstvennyj universitet im. A.

ukrajinskoga naroda (znakovito je da se i dan danas u ruskoj historiografiji borba za samoopredjeljenje Ukrajinaca smatra izražavanjem ukrajinskoga separatizma). Znatno se manje pozornosti pridaje znanstvenikovom doprinosu proučavanju čirilometodske tradicije ili *Slova o vojni Igorevoj*. Istovremeno mu se prebacuje kako je navodno bio nesretan u svojim političkim teorijama te da su mu takozvani austrijski Slaveni više puta prebacivali sporazumaštvo s Bećkim dvorom, čak i to kako je njime stvoren *bosanski jezik* postao *naziv kojega je tužno sjetiti se.*¹

Za ukrajinsku je znanost danas aktualna i Jagićeva kritika teorije Pogodina i Sobolevskoga prema kojoj su na povijesnoj Kijevščini prije mongolsko-tatarske najezde navodno živjeli Rusi, te da su je tek nakon odlaska Batu-kana na Volgu 1242. g., naselili doseljenici iz Podolja, Galicije i Volynje. Ne smije se također zaboraviti ni da se upravo V. Jagić pobrinuo kako bi ukrajinski jezik bio dostoјno predstavljen u časopisu čiji je bio urednik te u Enciklopediji slavenske filologije. Prirodno je stoga da se V. Jagić vrlo tolerantno odnosio prema Ukrajincima koji su živjeli na području carske Rusije te da je u časopisu koji je uređivao, Archiv für slavische Philologie, kritizirao mjere ruske vlasti koje su bile okrenute protiv ukrajinske tiskane riječi.

Podsjetimo također kako je V. Jagić napisao i niz kritičkih prikaza ukrajinističkih radova i proučavao Galicijsko evanđelje iz 1144. g. Njegovi su učenici bili O. Ogonovs'kyj, I. Zilins'kyj, I. Franko, K. Studyns'kyj, O. Makovej, V. Ščurat, I. Pan'kevyc, K. Kysilevs'kyj i dr.²

Usput Vam skrećem pozornost na jednu pomalo zaboravljenu publikaciju u kojoj je prikazana karakteristična epizoda iz povijesti Jagićevih predodžbi o ukrajinskom jeziku i etnonimu *Ukrajinci*. Davne 1927. g. D. Dorošenko je objavio spis Vatroslava Jagića o samobitnosti ukrajinskoga jezika, napisan za vrijeme Prvoga svjetskog rata.³ Dakle, 1915. g. skupina ukrajinskih parlamentaraca iz Galicije obratila se austrijskoj vladu s molbom da se, kada je riječ o austrougarskim Ukrajincima, za njih ne koristi naziv *Rutenci*. Molba se temeljila na izvješću ZDŠ-a iz Lavova

A. Ždanova. Filologičeskij fakul'tet, Kafedra russkogo jazyka ; Pod red. N. A. Meščerskogo ; Filologičeskij fakul'tet LGU im. A.A. Ždanova, Kafedra russkogo jazyka Filologičeskogo fakul'teta LGU im. A. A. Ždanova. - L. : Izd-vo LGU, 1971.

1 Jacimirskij A. I. Jagić (Ignatij Vikent'evič, Vatroslav Jagić) // Russkij biografičeskij slovar'. Internet-ska verzija / <http://www.rulex.ru/01320015.htm>.

2 v.: Dzendzelivs'kyj J. O. JAGYČ (Jagić) Vatroslav // IZBORNYK / <http://litopys.org.ua/ukrmova/um147.htm>.

3 Dorošenko D. Vatroslav Jagić pro ukrajins'ku movu i pro nazvu "ukrajinci" // Zapysky istoryko-filologičnogo viddilu / Za red. A. Kryms'kogo / Ukrains'ka Akademija Nauk. – knj. X. (1927). – K., 1927. – str. 264-280. Izvor je napisan njemačkim jezikom uz usporedni prijevod na ukrajinski.

kojemu su pridodani i odgovarajući znanstveni argumenti. Svoje stajalište o tom problemu 8. listopada 1915. g. iznio je i V. Jagić koji je proanalizirao spomenuto izvješće članova ZDŠ-a i iznio svoje mišljenje. Ono je vrlo jasno: V. Jagić je gotovo u bespogovornom obliku izjavio kako Galicija i Bukovina ne pripadaju Ukrajini, ali prema njegovom mišljenju oba su naziva, i *Rutenci* i *Ukrajinci*, podjednako ispravna jer su se u različito vrijeme na različitim područjima koristila na različite načine. Međutim, V. Jagića je iznevjerila znanstvena objektivnost jer je on, smatrajući da je naziv *Ukrajinci* bio uvezen u Galiciju iz Rusije, odvraćao Galicijane od njihova prava na njegovo korištenje: *O nekom uopćenom korištenju naziva Ukrajinac na području austrijskih zemalja naseljenih Rutencima...ne može biti ni govora.*¹ Ukrainsko pitanje unutar granica Rusije on je uopće smatrao neriješenim. Što će biti s njime ubuduće, znanstvenik nije htio prognozirati.

U knjizi V. Galyka detaljno su, i u dosadašnjoj humanističkoj znanosti najcjelovitije, rekonstruirani međusobni odnosi i veze V. Jagića s I. Frankom, tako da su bilo kakvi komentari suvišni. Ostala problematika kojom se autor bavi također je analizirana vrlo temeljito. Zapravo, po prvi se puta stručno prikazalo hrvatsko razdoblje u životu i djelovanju Ivana Franka.

Na samomu kraju dolazim do zaključka da je kroatistika važna sastavna grana ukrajinske slavistike, kako u prošlosti, tako i sada. Pripremajući ovu knjigu za objavlјivanje u Hrvatskoj htio bih čuti odgovor njihove nacionalne humanističke znanosti o prisutnosti i razvoju ukrainistike u njihovoј zemlji.

* * *

Istraživanje o Hrvatskoj u životu i stvaralačkoj baštini Ivana Franka sljedeća je u nizu knjiga Volodymyra Galyka, docenta Fakulteta povijesti Državnoga pedagoškoga sveučilišta „Ivan Franko“ u Drogobyču. Kao i prethodna izdanja koja su bila posvećena istraživanju Franka i njegova rodnoga Drogobyčko-sambirskoga podgorja (*Pidgir'ja*), te njegovim vezama s ljudima toga kraja,² knjiga je realizacija širokoga istraživačkog programa razvitka povijesne frankologije koji je osmišljen na Fakultetu. Povjesničarima fakulteta je danas kao nikada prije jasno da istraživanje baštine Ivana Franka iziskuje ozbiljan, mukotrpan (žuljevit) rad. Pri ovakvim

1 Na istome mjestu. – str. 279.

2 „I znovu baču t'a, selo moje rodynne...“ (vybrani praci Ivana Franka pro Nagujevyči) / Upor., pered. i kom. V. Galyka. – Drogobyč, 2007. – 144 str.; „Tam gorod preslavnyj Drogobyč ležyt...“ (vybrani praci Ivana Franka pro Drogobyč / Upor., pered. i kom. V. Galyka. – Drogobyč, 2008. – 200 str.; Adresaty z Drogobyča do Ivana Franka / Upor., pered. i kom. V. Galyka. – Drogobyč, 2011. – 308 str.

istraživanjima od male su pomoći već poznata ideološka gesla ili analize umjetničkih djela koja je I. Franko pisao na različite teme.

Pokušaj istraživanja Frankovoga nasljedja, uključujući i njegove radove na polju slavistike, ne obavlja se po prvi puta. Međutim, po mojojmu mišljenju, u knjizi koja je ponuđena čitateljima po prvi se put uspješno analizira poprilično cjelovit kompendij raznolikih izvora zadane teme, koja je isto tako uspješno stavljena u odgovarajući kontekst. Zato se i nadamo da će knjigu s naklonošću dočekati znanstvenici, frankolozi, slavisti u Ukrajini i izvan njezinih granica, kao i najširi krug čitatelja i uopće ljubitelja prošlih vremena.

Ivan Franko i hrvatska kulturna baština

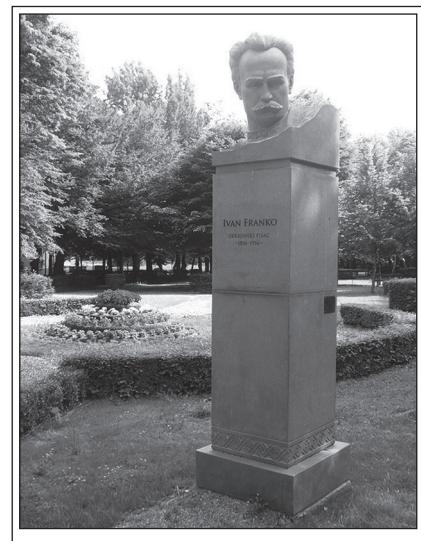
UVODNA RIJEČ

Ivan Franko istaknuta je ličnost kojom su se bavili i kojom se nastavljaju baviti ne samo ukrajinski, nego i inozemni znanstvenici. Mnoga su djela Ivana Franka prevedena na različite jezike. Osim toga, u velikom se broju država iskazuje počast znanstvenikovom imenu bilo da se u gradovima u kojima je boravio otvaraju muzeji ili otkrivaju spomen-ploče ili spomenici.

Iznimka nije ni Hrvatska, odnosno hrvatski grad Lipik¹ u kojem je 10. ožujka 2011. g. otkriven spomenik Ivanu Franku. Upravo se u njemu znanstvenik liječio u razdoblju od kraja ožujka do početka travnja 1908. g. Boraveći u Lipiku, I. Franko aktivno se bavio znanstvenim radom: proučavao je tamošnju književnost, zanimao se za mjesni folklorni kolorit, pisao stihove, književne prikaze.

Upoznavajući se sa znanstvenikovim stvaralaštvom toga doba vidimo da je trpio zbog svoje bolesti, ali je i neumorno s njome vodio borbu, ponekad i na najčudnije načine. Zapravo je od toga trenutka u životu Ivana Franka započeo svojevrsni početak kraja jer su ga upravo između 1908. i 1916. g. (gotovo punih osam godina) napadali stalni psihički poremećaji, živčani slomovi i patnje koje su, razumljivo, utjecale na njegov znanstveni rad. Premda se bolest s vremena na vrijeme i povlačila, a potom ponovo pojavljivala, to je životno razdoblje za znanstvenika bilo ne samo razdoblje teških muka i patnji, nego i razdoblje plodotvornoga stvaralačkog rada.

Drugo razdoblje boravka I. Franka u Hrvatskoj, konkretno u lječilištu Lovran, ponovno je povezano s liječenjem. Ovdje je znanstvenik proveo gotovo mjesec dana

*Spomenik I. Franku u Lipiku
otkrenut 10. ožujka 2011. g.*

1 U ukrajinskoj se znanstvenoj tradiciji susreće različit način transliteracije naziva hrvatskoga grada Lypyka (Lipika). Tako je i I. Franko koristio naziv Lipik (v. npr. tekst njegovih pisama iz toga grada, a također i djelo: Franko I. Istorija mojej hvoroby / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. – L'viv, 1998. – str. 179., i sl.). Kao i suvremenici I. Franka, tako se i suvremeni proučavatelji njegova života i djela pridržavaju toga standarda (prenošenje naziva u originalu) na primjer: M. Gruševs'kyj, M. Močul's'kyj, J. Mel'nyk, R. Gorak, J. Gnativ i dr. Suvremenik I. Franka, V. Gnat'uk, već koristi naziv Lypyk (v.: Gnat'uk V. Franko v Lypyku // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv / Upor'ad. perednova ta prymitky O. I. Deja. – L'viv: Kamenjar, 1972. – knj. II. – str. 247.) i sl. Prema tome, vezano i uz preporuku ukrajinskoga kroatista Jevgena Paščenka, u ovom se radu koristi oblik Lypyk, budući da se hrvatsko „i” prilikom preslovljavanja na ukrajinski piše kao čir. „и”, jer ono fonetski nije primjereno ukrajinskomu palataliziranomu „i”.

(od početka ožujka do početka travnja 1909. g.), liječeći se kod poznatoga mjesnoga liječnika, doktora medicine s Bečkoga sveučilišta, A. Edera. Kao i prethodno liječenje, ni ovo nije polučilo znatnijih uspjeha iako mu se psihičko stanje ponešto poboljšalo. Kao i u Lipiku, tako se i u Lovranu, usprkos liječničkoj zabrani, I. Franko bavio znanstvenim radom. Najviše se u to vrijeme zanimaо za stvaralaštvo poznatih slavenskih istraživača čija je djela potom prevodio. Spomenimo i to da su mu liječnici dopuštali da se bavi lakšim oblikom znanstvenoga rada, a upravo je takav bio prevoditeljski: znanstvenik je preveo niz pisanih kulturnih spomenika.

Pozamašnu korespondenciju je I. Franko poslao iz Lipika i Lovrana svojim rođacima, kolegama i prijateljima. Iz njezina sadržaja nije teško razaznati kakve je neizdržive боли trpio s obzirom na to da je po prirodi bio strpljiv, čak i zatvoren u sebe, a ovdje se najednom neprestance tužio na svoju bolest. Najviše se tada I. Franko žalio na jake glavobolje, duševnu depresiju, razdraženost, iscrpljenost duhovnih snaga, potpuno opadanje mentalnih aktivnosti i bezvoljnog. Njegovo je pjesništvo, u usporedbi s korespondencijom toga razdoblja, u manjoj mjeri bilo ispunjeno tragičnim otkrićima, premda i u njemu nerijetko odzvanjaju motivi beznađa, duševnoga nemira i sl.

Suvremenici I. Franka također su bili zabrinuti za njegovo zdravlje. Ponekad im se njegov lik toga vremena činio čudnim, primjetne su bile i njegove psihičke promjene, kao i promjene u stajalištima i sl. Na pojedine bi ljudi ostavljao čudan dojam, dok bi drugi jednostavno suošjećali s njime.

Neposredno prije prvoga odlaska u Hrvatsku I. Franko osjećao se gotovo sasvim iscrpljenim, proživio je dvotjedni napad glavobolje i šum u ušima koji ga je na kraju i primorao da se obrati liječniku kojega je dotada ignorirao. Po svoj prilici, da je pravovremeno potražio liječničku pomoć, ponešto bi se usporio razvoj njegove bolesti i u konačnici bi se možda znanstvenik i uspio izlječiti. Međutim, tvrdoglavost i negativan stav I. Franka prema medicini očigledno su bili najvažniji čimbenici njegovih dalnjih patnji.

I premda boravak I. Franka na liječenju u hrvatskim lječilištima nije donio značajnijih pozitivnih pomaka, ipak je kroz to vrijeme imao priliku upoznati lokalnu sredinu, njezinu kulturu, a sve stečene dojmove i znanja kasnije upotrijebiti u svojim studijama raznih žanrova.

Što se tiče znanstvenih interesa I. Franka spram hrvatske kulture, treba naglasiti da on nije bio samo povjesničar književnosti, nego i dobar književni teoretičar, kritičar, pa naposljetku i aktivni sudionik književnoga procesa, koji nije samo proučavao onodobne ukrajinsko-hrvatske veze, nego je i obilno radio na njihovom proširenju i jačanju.

Proučavajući hrvatsku i južnoslavensku kulturu uopće, znanstvenik se usredotočio na problematiku njihovih međusobnih odnosa, pronalazio sličnosti i postavljao kritička pitanja o preispitivanju pisane baštine tih naroda. Stvarajući vlastitu koncepciju svjetske kulture, pokušao je odrediti koliki je u njoj doprinos slavenskih i neslavenskih naroda. U svrhu toga, uzeo je u obzir postignuća kulturno-povijesne i poredbeno-povijesne škole akademske filologije, kritizirajući pritom njegove nedostatke.

U književnokritičkim radovima koji su se izravno ili neizravno ticali i hrvatske književne baštine I. Franko uspoređuje činjenice iz povijesti ukrajinske književnosti s poviješću hrvatske književnosti, a potom njih uspoređuje s fenomenima koji su se javljali i u ostalim slavenskim i neslavenskim književnostima.

U tom se smislu Ivan Franko najviše zanimalo za povijest prodiranja hrvatske poezije u Ukrajinu. Zato je i njegov interes prije svega bio usmjeren na poznate kulturne djelatnike hrvatskoga naroda i njihove istraživače. Posebnu su mu pozornost privlačila istraživanja V. Jagića, L. Marjanovića, M. Daškevycā, F. Miklošiča, M. Murka, A. Radića, M. Staryčkoga, F. Kurelca i dr. čija je građa zauzimala važno mjesto u Frankovim znanstvenim studijama i čija su djela bila dio njegove knjižnice. Na njih se znanstvenik često pozivao, pisao znanstvene prikaze, ostavljao komentare.

Vidljivo mjesto u znanstvenim studijama I. Franka zauzima hrvatski folklor čije je izdvojene primjerke objavljivao na stranicama tadašnjih domaćih i inozemnih izdanja. Pitanje ukrajinsko-hrvatskih folklorno-knjjiževnih veza bilo je aktualno za Ivana Franka, budući da ih je smatrao predmetom ozbiljnoga proučavanja. Važno mjesto unutar stvaralaštva I. Franka pripada upravo prijevodima navedenoga folklora kojega je ujedno i popularizirao i čije se narodno pjesničko nasljeđe odražava u temama i umjetničkim karakteristikama njegovih vlastitih stihova. Posebice su takve teme vidljive u poemama *Pogreb (Pohoron)* i u *Poemi o bijeloj košulji (Poema pro bilu soročku)*.

Uz sve to valja primijetiti kako je Ivan Franko kontinuirano održavao znanstvene i prijateljske veze s mnogim istaknutim slavistima svojega vremena. Među slavenskim slavistima posebice želimo izdvojiti Hrvata V. Jagića (1838.-1923.), Slovenca M. Murka (1861.-1951.), Srbina T. Ostojića (1865.-1921.), Poljaka A. Brücknera (1856.-1939.). Upravo se s njima više puta susretao na seminarima koje je održavao V. Jagić za vrijeme svojih putovanja u Beč (koji je u to vrijeme bio važno slavističko središte).

Poznati hrvatski slavist V. Jagić odigrao je izuzetnu ulogu u životu Ivana Franka. Postao je njegov mentor u znanstvenome radu i njegovim je zalaganjem i podrškom I. Franko uspio napisati doktorski rad koji je kasnije i uspješno obranio.

Nakon obrane doktorskoga rada između I. Franka i V. Jagića uspostavljene su vrlo tijesne veze. Posebice u razdoblju između 1904. i 1915. g. kada je Ivan Franko Vatroslavu Jagiću napisao osamnaest pisama, a on mu je, po svojem redu, vratio devetnaest. Najčešće ta pisma imaju karakter stručnog dopisivanja jer se u njima raspravlja o aktualnim problemima znanosti poput slavistike, no bilo je riječi i o bolnim Frankovim problemima. Međutim, dominantna tema dopisivanja ipak je bila znanstvena problematika gdje su obojica istraživača branila duhovnu baštinu ne samo svojih naroda, nego i cijelog Slavenstva uopće.

Ali međusobni su odnosi između I. Franka i V. Jagića djelomično bili i napetiji čemu je uzrok bilo razilaženje u ideološkim pogledima dvojice znanstvenika. Tako je V. Jagić izričito istupao protiv izbora I. Franka za dopisnoga člana Petrogradske akademije znanosti obrazlažući to time što on nije pristalica ideja koje pronose istinski Rusi. Ali uz sve to V. Jagić nikada nije žalio dobrih riječi upućenih na račun I. Franka te je vrlo visoko cijenio njegov znanstveni potencijal.

Naš je rad pokušaj rasvjetljavanja odnosa između Ivana Franka i Hrvatske te njezine kulture u svoj njezinoj punoći i složenosti. Pozornost je ponajviše posvećena boravku I. Franka u hrvatskim lječilištima, književnokritičkim studijama koje je posvetio proučavanju hrvatske kulture i istraživanju međusobnih odnosa s istaknutim hrvatskim slavistom Vatroslavom Jagićem. Uz sve spomenute odrednice pobliže ćemo se upoznati s bitnim dijelovima znanstvenikove djelatnosti koju je usmjerio na razvitak tijesnih ukrajinsko-hrvatskih odnosa.

HRVATSKA KULTURA U STVARALAČKIM INTERESIMA IVANA FRANKA

Pitanje veza I. Franka s pojedinim južnoslavenskim kulturama razmatrano je u mnogim znanstvenim istraživanjima. To su većinom radovi sovjetskih frankologa koji su proučavali odnose ukrajinskog znanstvenika s južnoslavenskim književnostima i folklorom (u tom pogledu i hrvatskim) te njegovu ulogu u razvitku južnoslavensko-ukrajinskih književnih odnosa. Neka od gledišta ove problematike prikazana su u radovima M. Guc'a¹, T. Rude², P. Rud'akova³ i drugih. Istraživači su uglavnom nastojali proučiti Frankova istraživanja iz književnosti i folklora svih južnoslavenskih naroda, dotičući se, izravno ili neizravno, i pitanja njegovih odnosa s hrvatskom književnošću.

Godine 1991. svijet je ugledala monografija istaknutoga frankologa M. Gol'berga koja se bavi pitanjem doprinosa Ivana Franka jačanju ukrajinsko-hrvatskih kulturnih veza u kontekstu ukrajinsko-srpskih odnosa. Razmatrajući stavove I. Franka prema srpskoj povijesti, književnosti i folkloru, autor u knjizi naglašava i njegovo zanimanje za hrvatsku kulturu.⁴

Ipak, unatoč razradi pojedinih pitanja, do danas nisu objedinjena Frankova razmatranja o hrvatskoj kulturi. Znatan se dio postojeće građe koja obrađuje spomenutu problematiku temelji na starim koncepcijama koje je propovijedala tadašnja sovjetska ideologija.

Imajući to u vidu, odredimo si za cilj iznova temeljito te u svim segmentima proučiti Frankov doprinos teoretskoj interpretaciji hrvatske kulture, posebice usmenoga narodnog stvaralaštva. Kao što je poznato, na spomenutu temu znanstvenik je iza sebe ostavio velik broj kritičkih prikaza koji su uglavnom bili objavljeni na stranicama Izvješća ZDŠ-a i Književno-znanstvenoga vjesnika. Osim toga, često je uvrštavao hrvatsku građu u radove koji su se ticali ukrajinskoga folklora.

Krenimo od toga kako je upravo razdoblje XIX. stoljeća, kako za Ukrajince (Rusine⁵), tako i za Hrvate (ilirce), a u tom pogledu i za sve ostale slavenske narode, bilo

1 v.: Guc' M. Ivan Franko – doslidnyk serbohorvats'koj narodnoj pisni // Ukrains'ke literaturoznavstvo. – L'viv, 1966. – sv. 1. – str. 134-139.; Guc' M. Serbo-horvats'ka narodna pisnja na Ukrajini. – K., 1966. – 206 str.

2 v.: Ruda T. P. Ivan Franko – doslidnyk slov'jans'kogo fol'kloru. – K., 1974. – 156 s.

3 v.: Rudjakov P. M. Ukrains'ko-horvats'ki literaturni vzajemny v XIX – XX st. – K., 1987. – 135 str.

4 v.: Gol'berg M. J. Ivan Franko ta ukrajins'ko-serbs'ki kul'turni zv'jazky. – L'viv, 1991. – 141. str.

5 U hrvatskome jeziku ne postoji razlikovanje između pridjeva rus'kyj i rosijs'kyj kao u ukrajinskom, stoga valja znati da su u jednom dijelu svoje povijesti Ukrajinci svoju zemlju nazivali Rus', sebe Rusynima,

vrijeme stvaranja njihovih jezika na nacionalnoj osnovi. U tom kontekstu primijetimo i to kako se ilirska teorija temeljila na ideji takozvanoga prisilnog sjedinjavanja svih Srba, Hrvata i Slovenaca u jedinstvenu ilirsku naciju s jedinstvenom književnošću.¹ Nacionalni procesi i procesi stvaranja jezika širili su se, kako u Galiciji,² tako i na prostorima svih Slavena. Vodeći su uglednici slavenskoga svijeta pred sebe stavili cilj koji je za osnovnu zadaću imao razvijanje nacionalnih kultura, ne zaboravljajući istovremeno ni na borbu s asimilacijskom politikom država koje su ih podredile. I. Franko također se aktivno priključio tom procesu i osobno pratio slične djelatnosti kod drugih slavista. Opisujući njihov rad, ukazao je na to kako je 1851. godine u Zagrebu *Matica ilirska* latinicom i cirilicom objavila proglašenje svim slavenskim književno-znanstvenim društvima. Proglašenje je imalo biti razaslan slavistima s ciljem sakupljanja preporuka *kako bi se međusobno zblžili različiti načini pisanja kod Slavena te kako bi se u duhu istinske slavenske uzajamnosti dogovorila pravila po kojima bi se slavenska narječja nadalje imala razvijati da se ubuduće ne bi još više udaljavala. Kada nam već nije suđeno imati jedinstven književni jezik, onda smo se barem obavezni brinuti, ugledajući se na stare Grke, da se naši jezici što više zblizavaju.*³

Istraživač je temeljito poznavao hrvatsku poeziju s obzirom da je o njoj čitao mnogo stručne literature. O tome koliko je I. Franko zagriženo proučavao hrvatsko narodno pjesništvo svjedoči i njegova velika knjižnica u kojoj se nalazi pozamašan broj knjiga o folkloru toga naroda, posebice zbirke Luke Marjanovića *Hrvatske narodne pjesme što pjevaju u gornjoj Hrvatskoj, Krajini i turskoj Hrvatskoj...* (knj. 1, Zagreb, 1864.) i Frana Kurelca *Jačke ili narodne pjesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga...* (Zagreb, 1871.) i dr.⁴

Bespreijkorno poznavanje hrvatskoga i srpskoga folklora I. Franku dalo je mogućnost da ga ne proučava izdvojeno, nego usporedno s ukrajinskim. Pri uspoređivanju folklora znanstvenik se nije zaustavio nad jednostavnom konstatacijom kako je usmeno narodno stvaralaštvo dvaju naroda slično. On je Srbe i Hrvate smatrao jednim narodom⁵ kojeg je, prema njegovim riječima, *antagonizam između Istoka i*

a svoj jezik rus'kym, tako da se u starijim izvorima često susreću izvedenice imenice Rus' koje se odnose na današnju Ukrajinu i Ukrnjance (op. prev.).

1 Franko I. Slov'jans'ka vzajemnist' v rozuminni Jana Kollara i teper // Franko I., Zibrannja tvoriv. (Dalje - Sabrana djela, op. ured.) – sv. 29 – str. 61.

2 Galicija – regija u zapadnoj Ukrajini (op. ured.).

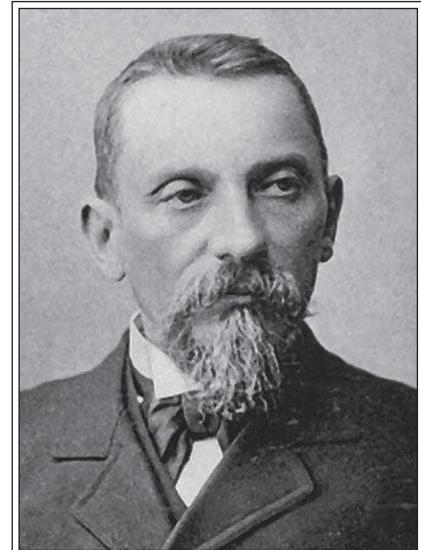
3 Franko, Na istome mjestu – str. 74.

4 Vidi o tome: Guc' M. Ivan Franko – doslidnyk serbohorvats'koj narodnoj pisni... – str. 134-139; Guc' M. Serbo-hrvats'ka narodna pisnja na Ukrnjani... – str. 128 i dr.

5 O problemu nacionalnoga identificiranja kroz etničku terminologiju v.: Jevgenij Paščenko. Ukrainsko-hrvatske književene poredbe. Split: Književni krug, 2010, isti.: Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije I Ukraine. Zagreb: Udruga hrvatskih ukrajinista, 2010. (op. ured.).

Zapada... razlomio na dva dijela¹ i zato sličnost Ukrajinaca sa srpskim i hrvatskim narodom ide znatno dalje nego što je to smatrao mnogopoštovani dr. Levyts'kyj.² Na te je sličnosti isto tako upozoravala O. Franko u članku *Karpatski Bojky i njihov obiteljski život.*³

Zanimljiv je po našemu mišljenju i književni prikaz Ivana Franka na rad M. Daškevycā^{4*} *Dodiri južne Rus'i s Južnim Slavenima kroz litavsko-poljsko razdoblje njezine povijesti, među ostalim – preko duma.* U njemu M. Daškevyc sumnja u neposrednu vezu duma i južnoslavenskoga folklora budući da nam je poznat mali broj starih primjeraka ukrajinskih duma u kojima bi mogli biti sačuvani dokazi o utjecajima južnoslavenske pjesme na njih. Zato je I. Franko smatrao da, kako bi se dokazao utjecaj hrvatske junačke epike na dume, treba proučiti razvoj tih žanrova i u obzir uzeti sve moguće varijante. Dolazi i do zaključka prema kojemu profesor Daškevyc, govoreći o ukrajinskim dumama, *ne daje nikakve osnove za tvrdnje o bilo kakvom utjecaju srpskih ili bugarskih narodnih pjesama na njihov sadržaj i oblik. To, međutim, ne znači da takvoga utjecaja uopće nije bilo; njega u svakom slučaju valja tražiti detaljnim uspoređivanjem.*⁵ Međutim, ne imajući dostatnu građu kojom bi došao do konačnih

Mykola Daškevyc

1 Rud'akov P. M. Ukrains'ko-hrvats'ki literurni vzajemny v XIX-XX st... – str. 61.

2 Franko I. Ukrains'ka pisnja v Serbiji // Franko I. Sabrana djela – sv. 32. – str. 17.

3 Više o tome: Franko O. Karpats'ki bojky i jih rodynne žyttja // Pershyj vinok. – L'viv, 1887. – str. 217-230.

4 *Daškevyc Mykola – povjesničar, filolog, etnograf, folklorist. Rodio se 16. kolovoza 1852. u selu Beživ (današnji Černjahiv'ski rajon Žytomyrske oblasti) u obitelji svećenika. Od 1868. g. studira na Kijevskome sveučilištu nakon čega radi kao predavač, a potom i kao profesor na Katedri za povijest zapadnoeuropejskih književnosti. Bio je član, tajnik, a krajem 1890-ih i predsjednik Povijesnoga društva „Nestor Litopysec““. Godine 1907. M. Daškevyc bio je izabran za akademika Petrogradske akademije znanosti. U povijesnim istraživanjima M. Daškevyc je najviše pozornosti posvećivao razdoblju Kijevske Rus'i, Velike kneževine Litve i dr. Umro je 2. veljače 1908. u Kijevu. Više o Daškevycu vidi u: Aleksandrova G. Literarni perehrestja: Mykola Daškevyc u konteksti porivnjal'nyh doslidžen' kinceja XIX – počatku XX st. –K., 2008.-240 str., Varneke B. Pamjaty N. P. Daškevyc'a: [nekrolog]. – Kazan', 1910. – 10 str.; Čutkyj A. Mykola Daškevyc (1852-1908). – K., 2008. – 526 str. i dr.

5 Franko I. Daškevyc N. P. Obščenie Južnoj Rusy s' Jugo-slavjanami v' litovs'ko-pol'skij period' jeja istorii meždu proč[im] – v dumah' // Zbornyk' Kievskij. – [1904]. – str. 119-137. // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1905. – sv. LXVII. – knj. V. – str. 14.

zaključaka, I. Franko se suzdržavao od kategoričkih tvrdnji prema kojima bi kriterij sličnosti pjesama ujedno bio i dokaz neposrednog utjecaja južnoslavenskoga epskoga pjesništva na ukrajinsku poeziju. Tom prilikom ističe kako se *srpski utjecaj, kad se i pojavio u našemu narodnomu stvaralaštvu, uistinu pojavio kod pjesama, u djelima namijenjenima pjevu, a daleko manje u dumama.*¹

Pojedinačna razmišljanja o folkloru hrvatskoga naroda, njegovim skupljačima i popularizatorima pronalazimo također u člancima: *Iz tajni pjesničkoga stvaranja*,² *Prilozi uz legendu o Muhamedu među Slavenima*,³ *Osyp Bod'ans'kyj*⁴⁵ i dr.

Proučavajući ukrajinske narodne pjesme znanstvenik je u više navrata imao potrebu protumačiti njihovu sličnost s pjesmama Južnih Slavena. Tim je povodom i istaknuo kako *prisutnost ne samo ritma, nego i melodije naše kolomyjke*⁶ kod Srba [u tomu pogledu i Hrvata – V. G.] (isto tako kao što je i ritam srpske junačke pjesme prisutan kod nas) pokazuje kako ta podudarnost nije slučajna te bi valjalo otkriti njezine izvore.⁷

Kako bi razriješio spomenuti problem, I. Franko je iznio prepostavku o genetskom jedinstvu kolomyjskoga stiha i hrvatskoga epskoga deseterca. Prema njegovim riječima,

taj se kolomyjski ritam genetski *neposredno veže s kozačkim deseteračkim pjesmama.*

1 Na istome mjestu. – str. 16.

2 v.: Franko I. Iz sekretiv poetryčnoji tvorčosti // Franko I. Sabrana djela – sv. 31. – str. 45-119.

3 v.: Franko I. Przyczynki do podan o Mahomecse u slowian // Wisla. – br. 8. – str. 70-96.

4 *Osyp Bod'ans'kyj – ukrajinski i ruski filolog-slavist, povjesničar, folklorist, prevoditelj, izdavač, književnik, dopisni član Petrogradske akademije znanosti (1854). Rodio se 12. studenoga 1808. u naselju Varva, današnja Černyigivs'ka oblast. Nakon što je završio bogosloviju (1825.-1831., Perejaslav) i sveučilište (Moskva, 1834.) od 1837. do 1842. nalazi se na znanstvenim putovanjima u zapadnim, mahom slavenskim zemljama. Godine 1842. O. Bod'ans'kyj postao je profesor na Katedri za slavensku književnost, 1845. izabran je za tajnika Moskovskoga društva za povijest i starine ruske u kojemu je bio urednik periodičnoga izdanja Štivo Moskovskoga društva za povijest i starine ruske (*Čtenie Moskovskogo obščestva istorii i drevnosti rossiskikh*) (1846.-1848.; 1858.-1877.). U političkome smislu pripadao je liberalnomu krilu slavenofila. Umro je 18. rujna 1877. u Moskvi. Više o njemu vidi u: Franko I. Osyp Bod'ans'kyj // Franko I. Sabrana djela u 50 svezaka. – K.: Naukova dumka, 1982 . – sv. 34. – str. 438-445.; Savčenko F. Lystuvannja J. Golovac'kogo z O. Bod'ans'kym (1843.-1876.) // Za sto lit. – knj. 5. – K., 1930. – str. 121-169.; Rjappo A. Arhiv O. M. Bod'ans'kogo: ogljad // Rad'ans'ke literaturoznavstvo. – 1965. – br. 4. – str. 70-82. i dr.

5 v.: Franko I. Osyp Bodjans'kyj // Franko I. Sabrana djela – sv. 34. – str. 438-445.

6 kolomyjka – vrsta pučke pjesme iz zapadne Ukrajine (*op. prev.*)

7 Franko I. Ukrains'ka pisanja u Serbiji // Franko I. Sabrana djela – sv. 32. – str. 17.

Znanstvenik drži da je kolomyjka *u svojemu normalnom obliku, taj isti deseterački stih s cezurom iza četvrтoga sloga, samo s ponavljanjem prvoga dijela.*¹ Potvrđujući svoju hipotezu da kolomyjski stih potječe od deseterca, naglasak stavlja na sličan proces koji se dogodio u hrvatskome narodu: *malobrojne su pjesme takvoga ritma kod Srba većinom ženske i pojavile su se neposredno iz pjesama deseteračkoga ritma kroz ponavljanja prvoga dijela svakoga retka.*²

Zanimanje I. Franka za hrvatski i srpski i narod, njihove običaje, povijest i pjesništvo sve se više produbljivalo. Južnoslavensko narodno pjesništvo spominje i u članku *Kako nastaju narodne pjesme*,³ a hrvatsku pjesmu spominje i u radu *Iz tajni pjesničkoga stvaranja*⁴ u trećem dijelu (*Smisao vida i njegovo značenje u pjesništvu*) pri čemu koristi rad F. Miklošića (*Die Darstellungen im slavischen Epos, Denkschriften der Akademie der Wiss. In Wien. Phil-hist. Klasse, sv. XXXVIII, 1890, str. 28 – 40*). Na osnovi toga rada I. Franko naglasio je kako je u slavenskome narodnome pjesništvu najviše epiteta vizualnoga karaktera, a također i usporedbi različitoga tipa koje se susreću u južnoslavenskome narodnome pjesništvu.⁵

I. Franko tražio je i sličnosti u književnosti ukrajinskoga i hrvatskoga naroda. Podsjetio je kako je Konstantin, koji se nazivao Ćiril, stvorio početnicu slavenskoga jezika i takozvanu *lytycju*, tj. glagoljicu *koja se do danas očuvala u crkvenim knjigama kojima se služe Hrvati, Dalmatinci i Bosanci. Dokazivanje te činjenice dr. Murko smatra jednim od glavnih dostignuća slavenske filologije XIX. st.*⁶ Takav je uzajaman utjecaj književnosti jedne na drugu I. Franko smatrao plodnim tlom za istraživanje, budući da je bio uvjeren kako *sličnost i povijesna povezanost između [Južnih Slavena – V. G.] i Rusina-Ukrainaca* ima iznimno značenje i iziskuje temeljito proučavanje.⁷

Valja primijetiti kako je znanstvenik dijalektički promatrao međusobne odnose pisanih književnosti. Naglašavao je znatan utjecaj južnoslavenske književnosti, posebno njezine crkvenoslavenske grane, na južnorus'ku i uopće na cjelokupnu starorusku književnost,⁸ ali se istovremeno, prema riječima I. Franka, odvijao i obrnut utjecaj *rusko-moskovske i kijevske književnosti... na Srbe*, kao i utjecaj ukrajinske

1 Franko I. Do istoriji kolomyjkovogoz rozmiru // Franko I. Sabrana djela – sv. 39. – str. 233.

2 Na istome mjestu. – str. 234.

3 Franko I. Jak vynykajut' narodni pisni // Franko I. Sabrana djela – sv. 27. – str. 57-65.

4 Franko I. Iz sekretiv poetyčnoji tvorčosti // Franko I. Sabrana djela – sv. 31. – str. 45-199.

5 Na istome mjestu. – str. 97-98.

6 Franko I. Istorija ukrajins'koj literatury. Čast' perša. Vid počatkiv ukrajins'kogo pys'menstva do Ivana Kotljarevs'kogo. II. Moravo-pannons'ke pys'menstvo // Franko I. Sabrana djela – sv. 40. – str. 26.

7 Franko I. Ukrains'ka pisnja v Serbiji // Franko I. Sabrana djela – sv. 32. – str. 17.

8 Franko I. Murko M. Geschichte der älteren südslavischen Litteraturen // Die Litteraturen des Ostens in Einzeldarsteiijungen. – Leipzig: C. F. Amelangs Verlag, 1908. – sv. V. – Abt. 2. – X+248 str. // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1909. – sv. LXXXVII. – knj. I. – str. 173.

književne tradicije i njezinih književnih oblika na srpskohrvatsku književnost.¹

I. Franko neprestance se zanimaо za periodična etnografska izdanja koja su izlazila u Hrvatskoj i bila posvećena proučavanju folklornih osobitosti Južnih Slavena. Pozornost mu je privukao Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, koji je od 1896. g. počela izdavati Jugoslavenska akademija znanosti u Zagrebu. Otpočevši pregled toga izdanja navodi da je osim dotadašnjega Rada (4 knjige godišnje), Starina (1 knjiga), Rječnika, Ljetopisa, Monumente Ragusine i Starih pisaca hrvatskih iste godine otpočelo i izdavanje dvije nove zbirke, i to Zbornika novije književnosti hrvatske i spomenutoga Zbornika za narodni život i običaje.²

Opisujući to izdanje, I. Franko ističe kako su u njemu opisane *tri skupine pojava*: prvi dio zbornika posvećen je svakodnevnomu životu (život i svakidašnjica),

STJEPAN I ANTE (ANTUN) RADIĆ
na poštanskoj marki puštenoj
prigodom 100. obljetnice osnivanja
Hrvatske seljačke stranke

drugi svakodnevnim običajima i vjerovanjima, a posljednji dijalektologiji. Ovaj zbornik, prema njegovim riječima, *donosi vrlo bogatu i raznorodnu građu, i što je najvažnije, zapisan je vješto i brižno.*³

U spomenutom zborniku pozornost Ivana Franka privukao je članak Antuna Radića^{4*}, hrvatskoga političara, osnivača i ideologa Hrvatske seljačke stranke (osnovane 1904.), arheologa, etnografa i brata poznatoga hrvatskoga političara

1 Franko I. Kulakovskij Platon'. Načalo russkoj školy u Serbov' v XVIII v. Očerk' po istorii russkago vlijanija na jugoslavskija literatury // Izvestija ORJAS AN. – 1903. – knj. II. – str. 246-311. // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1904. – sv. LIX. – knj. III. – str. 20.

2 Franko I. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslov[enska] Akademija znanosti i umjetnosti. Svezak I. Uredio prof. Ivan Milčetić. Zagreb, 1896 // Franko I. Sabrana djela– sv. 31. – str. 120.

3 Na istome mjestu.

4 *Ante (Antun) Radić – hrvatski društveni i politički djelatnik, etnograf, sociolog. Rodio se 11. lipnja 1868. u Trebarjevu Desnom. zajedno s bratom Stjepanom osnovao je Hrvatsku seljačku stranku (1904.). Od 1900. izdavao je seljačke novine Dom. Zastupao je srpsko-hrvatsko sjedinjenje, naglašavajući ulogu Rusije u oslobođanju Slavena. Istupao protiv klerikalizma. Umro 10. veljače 1919. u Zagrebu. Stjepan Radić – političar, osnivač Hrvatske pučke seljačke stranke, kasnije preimenovane u Hrvatsku seljačku stranku (1904.). Rodio se 11. lipnja 1871. u Trebarjevu Desnom. Upravo je Stjepan Radić pretvorio hrvatsko seljaštvo u samostalnu političku snagu. Dosljedno se suprotstavljaо objedinjavanju Srba i Hrvata u jednu državu, a poslije stvaranja jedinstvene države nakon Prvoga svjetskoga rata, suprotstavljaо se srpskoj hegemoniji, vodio raznoliku i djelotvornu političku djelatnost usmjerenu na osiguravanje hrvatske samostalnosti i na borbu protiv klerikalnih i socijalističkih konkurenata i njihova utjecaja na mase. Smrtno ga je ranio srpski političar u zgradi parlementa, što je još dodatno osnažilo raskol između dva naroda. Umro je 8. kolovoza 1928., pokopan na zagrebačkom Mirogoju. Prema anketi iz 1997. izabran je za najcjenjeniju povijesnu ličnost suvremene Hrvatske. Radićev portret nalazi se na novčanici od 200 kuna. Detaljnije o životu i djelatnosti S. i A. Radića vidi: Kuharenko V. N. Stepan Radić: političeskij portret (1918 – 1928) // Rossijskie i slavianskie issledovanija. – Vyp. 4. – 2009. // <http://www.rsjournal.net/stepan-radich-political-portrait-1918-1928/>.

Stjepana Radića. Opisujući taj rad, naglašava kako dr. Radić među ostalim izražava i svoja razmišljanja o biti i metodi nove znanosti narodoznanstva. Ta su razmišljanja najблиža stavovima pokojnoga Dragomanova, i njihovu suštinu dr. Radić izražava sljedećim riječima: „Većini je evropskih naroda nametnuta, među njih unesena nima tuđa, već gotova grčko-rimska civilizacija, gotova jevrejska vjera; ni ove civilizacije ni vjere nijesu evropski „barbari“ mogli daљe razvijati: morali su je sebi tek prisvajati, dugo, teško. To su mogli samo pojedinci, a ogromna je većina ostala u svom znaуu (mi bismo rekli: neznaуu), kod svoje vjere. Nastao je jaz među onom na tuđu „prosvijetlenom“ maњinom i onom „glupom“ većinom.¹

Analizirajući misao A. Radića, I. Franko dolazi do zaključka kako su njegove riječi ponešto *vatrene*, budući da nije postojala tako izražena podjela između neprosvijećene većine i prosvijećene manjine o kojoj govori A. Radić. Tim povodom ističe i kako je tijekom stoljeća nezaustavno tekla infiltracija misli, vjerovanja, običaja od viših vrsti prema nižima i naopako, odozdo prema gore. Sumirajući svoja uvjerenja, I. Franko naglašava kako *skupljajući i istražujući ostatke toga vjekovnoga procesa, narodoznanstvo (folklor) pripada široj znanosti – povijesti ljudske civilizacije*, a ona je učiteljica života.²

Među prvima je u Ukrajini I. Franko reagirao opsežnom recenzijom na knjigu prijevoda M. Staryc'koga^{3*} *Srpske narodne dume i pjesme*.

Naslovica novina „Dom“, koju je izdavao Ante (Antun) Radić

1 Franko I. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslov[enska] Akademija znanosti i umjetnosti. Svezak I. Uredio prof. Ivan Milčetić. Zagreb, 1896 // Franko I. Sabrana djela– sv. 31. – str. 121-122.

2 Na istome mjestu. – str. 122.

3 *Myhajlo Staryc'kyj – ukrajinski književnik (pjesnik, dramaturg, prozaik), kazališni i kulturni djelatnik. Rodio se 14. prosinca 1840. u selu Klišynci Zolotoniskoga kotara na Poltavščyni (današnji Čornobajivski rajon Čerkaške oblasti). Potječe iz plemićke obitelji. Otac, Petro Ivanovyč, umirovljeni konjički kapetan, umro je dok je dječaku bilo pet godina. Godine 1852. umrla mu je i majka – Anastasija Zaharivna. Ona je potjecala iz obitelji Lysenko. Nakon što je postao siroče, o Myhajlu se brinula obitelj njegova ujaka, a on je bio otac skladatelja Mykole Lysenka. Godine 1851. mladića su upisali u Poltavsku gimnaziju koja je u to vrijeme bila jedna od boljih. Maturirao je 1856., a 1861. oženio se Sofijom Vitalijijvnom, sestrom skladatelja Lysenka. Godine 1864. diplomirao je na Kijevskom sveučilištu, a 1871. doselio se u Kijev i započeo stvaralačku suradnju s Mykolom Lysenkom. Pod pritiskom carske vlasti, M. Staryc'kyj bio je primoran 1878. g. emigrirati na jedno vrijeme u inozemstvo. Vrativši se 1880. g. u Ukrajinu ponovno je razvio izdavačku i kazališnu djelatnost. Od 1883. M. Staryc'kyj stao je na čelo prvoga profesionalnoga ukrajinskoga kazališta. Tijekom 1883. i 1884. g. izdao je ukrajinski almanah u dva sveska - „Rada“. Godine 1885. ostavio je trupu korifeja i utemeljio novu s novim glumcima. Kazalište je napustio 1895. i u potpunosti se posvetio književnomu stvaralaštvu. Umro je 27. travnja 1904. u Kijevu, pokopan na Bajkovomu groblju.

Myhajlo Staryc'kyj

Obraćajući pozornost na zajedničke crte južnoslavenskog i istočnoslavenskoga folklora, recenzent daje patetičnu ocjenu srpskom i hrvatskom epu, koji smatra *najvećim od svih koje je stvorila mašta slavenskih naroda*.¹ Detaljno analizirajući junačke pjesme *Kosovo polje* i *Banović Strahinja*, znanstvenik se dotiče pitanja poetike, kompozicije i primjećuje izvrsnu slikovitost hrvatskoga narodnog pjesništva. Opisujući ga, on vidi jednoličnost među južnoslavenskim junačkim pjesmama i ukrajinskim dumama, premda se po sadržaju one ponešto razlikuju tonalnošću i ritmom. Uzrok tome I. Franko prije svega vidi u utjecaju povijesnih prilika tijekom nastajanja hrvatskoga i ukrajinskoga junačkoga epa.²

U svojim se znanstvenim istraživanjima I. Franko također bavio pitanjem stila južnoslavenskih pjesama. U opsežnom radu *Iz tajni pjesničkoga stvaranja* iznosi ulogu ljudskih osjetila u stvaranju i poimanju poezije. Poglavito u odvojenom dijelu *Smisao vida i njegovo značenje u poeziji* navodi brojni pregled epiteta koji se odnose na vid, dodir i sluh, što ga dovodi do zaključka kako se u srpskim i hrvatskim pjesmama pretežno koriste vizualni epiteti u odnosu na ostale vrste.³

Pitanjem veze ukrajinskih i južnoslavenskih narodnih pjesama bavio se I. Franko u *Studijama o ukrajinskim narodnim pjesmama*. U tom opširnom djelu znanstvenik analizira niz hrvatskih balada i dokazuje kako su sve one bile izvore za sadržajem slična ukrajinska djela. Do toga je zaključka došao proučavajući zbirku hrvatskih

Više o njemu u: Franko I. M. P. Staryc'kyj // Literaturno naukovyj vistnyk. – L'viv, 1902. – knj. V. – str. 43-67.; Kurylenko J. M. M. P. Staryc'kyj (žytt'a i tvorčist'). – K.: Vydavnyctvo Kyjivs'kogo universytetu, 1960. – 64 str.; Pčilka O. M. P. Staryc'kyj. Pamjaty tovaryšča // Kievskaja starina. – 1904. – knj. V. – Maj. – str. 400-449.

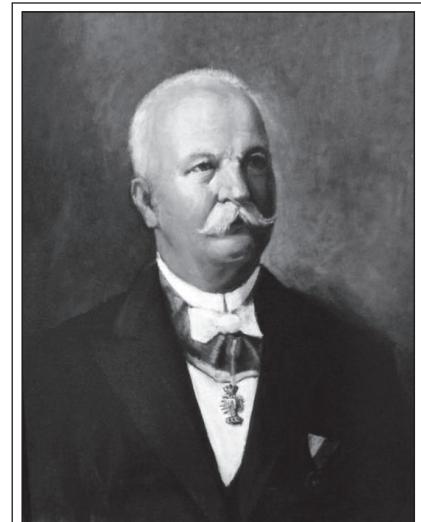
1 Franko I. Serbs'ki narodni dumy i pisni. Per[eklav] M. Staryc'kyj. Čysta vyručka na koryst' brativ-slov'jan... // Franko I. Sabrana djela – sv. 26. – str. 52.

2 Više o tome: Na istome mjestu. – str. 53-58.

3 Više o tome: Franko I. Iz sekretiv poetyčnoji tvorčosti. 3. Zmysl zoru i jogo značennja v poeziji // Franko I. Sabrana djela – sv. 31. – str. 97-102.

pjesama koju je sastavio L. Marjanović^{1*} (*Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju u gornjoj hrvatskoj Krajini i turskoj Hrvatskoj...* (sv. 1. – Zagreb, 1861).)²

Hrvatsko narodno pjesništvo zanimalo je I. Franka i kao folklorista i kao pjesnika-prevoditelja. U pismu Dragomanovu datiranome 14. lipnja 1893. on piše: *u slobodnim trenucima zanosim se srpskim pjesmama Vuka i prevodim ih što mi pričinja posebnu radost. Volio bih prevesti, a potom i objaviti, sve legende srpske, a posebice izbor iz hajdučkih pjesama koje je Staryc'kyj ostavio po strani; u nekima su od njih vrlo zanimljive novelističke teme.*³

Luka Marjanović

A već u sljedećem, od 6. listopada 1893., obznanjuje kako ubuduće namjerava izdavati književno-znanstveni časopis *Život i Riječ* (*Žytje i Slovo*), u kojemu će tiskati južnoslavenske *moralizirajuće legende i neke pjesme koje je Staryc'kyj previdio, a srodne su našima ili zanimljive nekim drugim aspektom.*⁴ Već nakon dvije godine (1895.), u prvoj i trećoj knjizi *Života i Riječi*, u rubrici *Iz slavenske narodne epike*, tiskana su četiri prijevoda (u 1. knjizi tri pjesme, u 3. jedna) južnoslavenskoga folklora⁵ I. Franka – *Maty sv'atogo Petra*,⁶ *Najbiljši grihy*,⁷ *Nevd'ačni syny*,⁸ i *Zrada*

1 *Luka Marjanović – hrvatski sakupljač narodnih pjesama, pravnik po struci. Rodio se 18. listopada 1844. u Zavalju. Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Nedugo potom (1872.) u Beču stekao i doktorsko zvanje. U razdoblju od 1872. do 1874. radio na zagrebačkoj Akademiji. Godine 1874. dobio austrijsko državljanstvo. Nakon osnivanja Kraljevskoga sveučilišta Franje Josipa I., Marjanović postaje profesorom, a tijekom 1874.–1903. predaje kanonsko pravo te pravne i administrativne znanosti. Godine 1889./1890. dekan i vršitelj dužnosti rektora Sveučilišta; 1893. postaje predstojnik Odjela za pravosuđe Zemaljske vlade. Sveučilište napušta 1903. kada je imenovan odjeljnim predstojnikom Vlade za pravosuđe. Vrijedan je i njegov doprinos hrvatskoj etnografiji. Prikupljao je i proučavao hrvatske narodne pjesme. Umro je 8. rujna 1922. u Zagrebu. Detaljnije: Luka Marjanović // http://hr.wikipedia.org/wiki/Luka_Marjanović; Luka Marjanović // <http://www.unizg.hr/rektori/lmarjanovic.htm>

2 Franko I. Studiji nad ukrajins'kym narodnymy pisnjamy // Franko I. Sabrana djela – sv. 42. – str. 66.

3 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 13 červnja 1893 g. iz [Vidnja] // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 406.

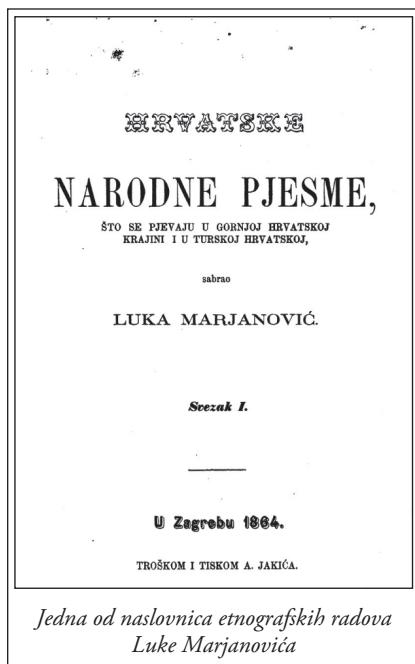
4 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 6 žovtnja 1893 r. iz L'vova // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 420.

5 Franko I. [Iz serbohorvats'koji narodnoji poeziji] // Franko I. Sabrana djela – sv. 5. – str. 86-96.

6 v.: Franko I. Majka svetoga Petra // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru. – L'viv, 1895. – knj. I. – Za Janvar i Feval'. – str. 7-8.

7 v.: Franko I. Najveći grijesi // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru – L'viv, 1895. – knj. I. – Za Janvar i Feval'. – str. 8.

8 v.: Franko I. Neblagodarni sin // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru – L'viv, 1895. –

pjesme, koje je većinom preveo, čine zaseban i najveći ciklus. Znanstvenik se oduševljavao i književnim djelima koja su govorila o hajdučkom životu. Godine 1899. u Književno-znanstvenom vjesniku objavljuje *Poemu o bijeloj košulji*, u koju je uvrstio hrvatsku pjesmu koju je otkrio i objavio Fran Kurelac² u svojoj zbirci hrvatskih pjesama *Jačke ili narodne pesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga* tiskanoj u Zagrebu 1871. g.³

U predgovoru te poeme autor piše: „*Kurelac se prisjeća kako je hrvatski tekst kojeg je objavio, pronašao u dva spisa iz XVII. st. Tekst je prijevod neke staronjemačke poeme, možebitno sastavljene u Beču. Kurelac ipak nije uspio pribaviti nikakvih*

knj. I. – Za Janvar i Fevral’ – str. 8-9.

1 v.: Franko I. Nevjera ljube Grujičine // Žytle i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru – L'viv, 1895. – knj. III. – Za Maj i Ijun’ – str. 326-333.

2 *Fran Kurelac – istaknuti hrvatski književnik i filolog. Rodio se 14. siječnja 1811. u mjestu Bruvno. Budući da nije završio srednju školu, slušao je predavanja na sveučilištima u Pragu, Beču, Budimpešti i Bratislavi. Sam je naučio slavenske jezike. Proučavao je život, jezik i običaje Hrvata, sakupljao i proučavao narodne pjesme. Od 1849. predavao je hrvatski jezik na riječkoj gimnaziji. Za vrijeme Bachova apsolutizma (razdoblje između 1850. i 1859. godine nazvano po imenu austrijskog ministra Alexandra Bacha za režim u tadašnjoj Austro-Ugarskoj poznat po centralizaciji i germanizaciji). U tom je razdoblju u Hrvatskoj ukinut Sabor, samouprava županija, a uveden je njemački kao službeni jezik), otpušten je iz službe. Od 1861. do 1866. predaje satroslavenski jezik u đakovačkom liceju i francuski na zagrebačkoj realnoj gimnaziji. Bio je član JAZU-a. Umro je 18. srpnja 1874. u Zagrebu. Više o njemu: Fran Kurelac // http://hr.wikipedia.org/wiki/Fran_Kurelac; Franko I. Sabrana djela– sv. 42. – str. 524.; Fran Kurelac // <http://www.crohis.com/svellic9/kurelac.htm>.

3 Franko I. Poema pro bilu soročku // Franko I. Sabrana djela– sv. 10. – str. 31.

žinky Gruja Novačenka.¹

Frankovi su prijevodi vrijedni po tome što su prožeti golemlim umjetničkim majstorstvom, točnošću, očuvanošću izvornih oblika i strukturnih osnova. Upravo je on prvi u povijesti ukrajinske umjetnosti uveo takvo načelo, zahtijevajući očuvanje strukturnih elemenata i poštivanja izvornih oblika. Nažalost, I. Franko nije dovršio sve prijevode koje je započeo, ali i to što je učinio baveći se prevoditeljstvom pokazuje nam široki raspon njegovih interesa vezanih uz proučavanje ne samo hrvatske kulture, nego i kultura ostalih naroda svijeta.

Baveći se prijevodima južnoslavenskoga pjesništva, I. Franko znatnu je pozornost posvetio hrvatskoj hajdučkoj epici. Hajdučke

konkretnijih saznanja, ni o njemačkome izvorniku, ni o tome tko je i kada tu poemu preveo na hrvatski jezik (zanimljivo je kako je poema prevedena kolomyjskim ritmom, iako nerimovanim strofama!). Kurelac samo spominje kako je poema u hrvatskome bila naslovljena „Aleksander“, dok je u njemačkome izvorniku nosila naslov „Die schöne Juliane“.¹

Pišući *Poemu o bijeloj košulji*, I. Franko nije imao namjere pronaći druge izvore koji bi mogli rasvjetliti povijest njezina nastanka, već ju je jednostavno napisao *pod dojmom hrvatskoga teksta ujesen 1897.*, pritom napomenuvši kako mu je Čajčenkova tematski bliska *Duma o kneginji kobzarici* (*Duma pro knjagynju-kobzarja*) u vrijeme pisanja poeme bila nepoznata.²

Valja upozoriti kako I. Franko nije ostavio nikakve napomene uz navedenu poemu, dok je prilikom prerađe drugih djela često dodavao detaljna pojašnjenja s upućivanjem na različite izvore. Po svoj prilici, pjesma koju je zapisao Fran Kurelac ostavila je na I. Franka snažan dojam koji je u njemu pobudio želju da sam stvoriti i utjelovi prikladne likove u vlastitom djelu. Čini se kako je Ivan Franko doživio pjesmu koju je zapisao F. Kurelac kao primjerak u kojem se odražava hrvatsko narodno stvaralaštvo i hrvatsko zajedništvo uopće.³

Glavna je tema *Poeme o bijeloj košulji* hajdučica koja oslobađa svojega muža iz ropstva uz pomoć majstorske svirke na glazbenome instrumentu. Poema je obojena jedinstvenim otkrićima I. Franka, bojama u duhu epike narodnoga pjesništva.⁴

Naznačimo kako je *Poemu o bijeloj košulji* I. Franko uvrstio u svoju zbirku *Poeme* (*Poemy*) koja je ugledala svijet 1899. g. U nju su također uvrštene i poeme *Istar*, *Satni i Tabubu*, *Ubogi Heinrich* (*Bidnyj Genrij*) i *Pogreb* (*Pohoron*). U predgovoru zbirke poema znanstvenik je uvrstio riječi T. Ševčenka – *Dakako, ukradeno – i napomenuo: Ako je istina da glavni smisao poezije leži u tome da ona produbljuje našu*

Fran Kurelac

1 Franko I. Poema pro bilu soročku // Franko I. Sabrana djela – sv. 5. – str. 31.

2 Na istome mjestu.

3 Gol'berg M. J. Ivan Franko ta ukrajins'ko-serbs'ki zv'jazky... – str. 123.

4 Više o tome: Franko I. Poema pro bilu soročku // Franko I. Sabrana djela – sv. 5. – str. 32-53., također i znanstvena istraživanja M. Gol'berga iz navedene tematike: Gol'berg M. Z tvorčoj istoriji “Poemy pro bilu soročku” Ivana Franka // Mižslov’jans’ki literaturni vzajemyny – sv. 3. – K., 1963. – str. 135-155.

individualnost, obogaćuje dušu takvim dojmovima i osjećajima koje ona ne bi iskusila u svakodnevnom životu ili barem ne bi iskusila takvom jačinom i jasnoćom, onda smatram kako prevodenje strane poezije, poezije različitih vjekova i naroda na materinski jezik obogaćuje dušu cijele nacije, prisvajajući joj takve oblike i izraze čuvstava koje ona dotada nije imala, stvarajući zlatan most razumijevanja i suočavanja između njih i udaljenih ljudi, davnih pokoljenja.¹

Stvarajući most razumijevanja među narodima, I. Franko razvija široku djelatnost kojoj je cilj maksimalno proširivanje međusobnih odnosa između Ukrajinaca i Hrvata i svih južnoslavenskih naroda. Time potaknut ozbiljno se prihvatio posla ne bi li bolji primjeri hrvatske i uopće južnoslavenske književnosti postali duhovnom baštinom ukrajinskog naroda, a u skladu s time, i ukrajinska djela baštinom Južnih Slavena i svijeta uopće. Za postizanje zacrtanoga cilja služio se svim mogućim načinima. To su prije svega bili prijevodi, znanstvena istraživanja i kritički članci, posuđivanje književnih tema iz kulture južnoslavenskih naroda te izdavačka djelatnost.

Dakle, prevodeći južnoslavenske književnosti, I. Franko se trudio popularizirati ih u svojem društvu budući da je u samim prijevodima vidio *temelje vlastite književnosti*. Povodom toga je i govorio: *Samo ono što steknemo vlastitim radom postat će našim dobrom. Zato sam nastojao prisvojiti našemu narodu kulturna dostignuća drugih naroda i upoznavati druge s životom našega naroda.²*

Prema tome, sve što je I. Franko učinio ne bi li upoznao ukrajinski narod s boljim primjerima hrvatske književnosti i književnosti svih Slavena, bez pogovora je njegova velika zasluga. Proučavajući spomenike slavenske pisane kulture, pišući znanstvena istraživanja o tim narodima, proučavajući folklor i prevodeći njihova djela, znanstvenik je obogatio ukrajinsku književnost i povijest raznim temama, likovima i idejama. Koliko je I. Franko bio zainteresiran za južnoslavensko narodno pjesništvo svjedoči i njegova velika knjižnica u kojoj se čuva pozamašan broj knjiga o kulturnom životu hrvatskoga naroda.

1 Franko I. Peredmova [do zbirky "Poemy"] // Franko I. Sabrana djela – sv. 5. – str. 7.

2 Franko I. Promova na 25-litn'omu juvileji // Franko I. Sabrana djela – sv. 31. – str. 309.

HRVATSKA LJEČILIŠTA LIPIK I LOVRAN U ŽIVOTU IVANA FRANKA

Bolest Ivana Franka i njegovo liječenje u hrvatskim lječilištima skrenulo je pozornost mnogim ukrajinskim istraživačima-frankolozima. U širem se kontekstu navedenom temom bavila lavovska filologinja Jaroslava Mel'nyk. Njezin prvi objavljeni rad na tu temu nalazi se u zborniku znanstvenih radova *Paradigma* (1998.), u kojemu je detaljno istražila život Ivana Franka tijekom 1908. godine.¹ Vrijednost spomenutoga članka nije u samome izlaganju bitnih činjenica iz života i djelatnosti ukrajinskoga znanstvenika toga vremena, nego su prije svega vrijedni navodi slabo poznatih izvora koji rasvjetljavaju pojedine aspekte Frankovoga liječenja u Hrvatskoj. To je u prvome redu znanstvenikova isповijed o povijesti vlastite bolesti, u kojoj izlaže zanimljive, ali i nesretne potankosti svojeg života i svakidašnjice za vrijeme liječenja u Lipiku.² Istovremeno, znanstvenica objavljuje i niz široj javnosti nepoznatih pisama koja je Ivan Franko uputio V. Domanyč'komu,³ F. Vovku⁴ i V. Gnat'uku⁵, koja su bila poslana iz poštanskoga ureda u Lipiku u razdoblju od kraja ožujka do početka travnja 1908. U njima je u zasebnim odlomcima opisan tijek bolesti i Frankove patnje koje je trpio tijekom njegina liječenja. Uz negativne trenutke, u pismima se opisuju i oni pozitivni; prije svega podaci o Frankovim znanstvenim interesima, planovima budućih istraživanja, načinu njegova rada, mišljenja i sl.

Tijekom 2006. svijet je ugledao još opsežniji rad J. Mel'nyk I posljednji dio puta ...Ivan Franko: 1908. – 1916., u kojem autorica analizira život i rad Ivana Franka tijekom posljednjih osam godina njegova života.⁶ Znanstvenica, naravno, nije zaobišla 1908.-1909. g., razdoblje aktivnoga liječenja ukrajinskoga književnika, poglavito njegov boravak u hrvatskim gradovima Lipiku i Lovranu.

Tom problemu J. Mel'nyk posvećuje cijeli prvi dio – ...Najstrašnija godina mojeg života.⁷ U njemu znanstvenica otkriva početke Frankovih nedaća, njegove patnje, te metode znanstvenoga rada. Važno mjesto zauzima i analiza memoara suvremenika I. Franka, koji ne samo da su imali mogućnost praćenja tijeka njegove bolesti, nego su mu i aktivno pomagali u borbi s njom. Kako bi na bilo koji način pomogli I.

1 v.: Mel'nyk J. 1908 r. u žytii Ivana Franka // Paradygma: Zb. nauk. prac' / Instytut ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča Nacinalnoji akademiji nauk Ukrayiny. – L'viv, 1998. – str. 158-192.

2 v.: Na istome mjestu. – str. 178-183.

3 v.: Na istome mjestu. – str. 183-189.

4 v.: Na istome mjestu. – str. 189-190.

5 v.: Na istome mjestu. – str. 191-192.

6 v.: Mel'nyk J. I ostannja čast' dorogy... Ivan Franko: 1908-1916. – Drogobyc, 2006. – 439 str.

7 v.: Na istome mjestu. – str. 12-63.

Franku, njegove kolege mu nisu samo pomagali u duhovnom i materijalnom smislu, nego su u tu stvar uključivali i njegove poznanike, tisak, društva, organizacije i sl. Istodobno je u dodatku monografije znanstvenica-frankologinja ponovno objavila izvore koje je prvi puta navela u svome prvom istraživanju, unijevši neke ispravke i točnije odrednice, a također je napisala i komentar teksta.¹

Treba također spomenuti i istraživače-frankologe Romana Goraka i Jaroslava Gnativa koji podrobno proučavaju biografiju Ivana Franka. Deveta knjiga istraživanja njegove biografije koja nosi naziv *Katastrofa*, posvećena je razdoblju od 1906. do 1911. g. kad je ukrajinski znanstvenik bolovao i liječio se. U knjizi se obrađuje tijek bolesti, dijagnoze i liječenja, analiziraju se suvremena znanstvena istraživanja na tu temu i sl. Istovremeno, istraživači opisuju znanstveno-književni rad I. Franka u tom vremenskom odsječku. Spominje se pripovijetka *Veliki šum*, znanstveni radovi Ogled iz povijesti ukrajinsko-rus'ke književnosti (*Narys istoriji ukrajins'ko-rus'koj literatury*), Babilonske himne i psalmi (*Vavylons'ki gimny i psalmy*), književni prikazi, književna i umjetnička baština i dr.²

Nama najzanimljiviji je peti dio spomenutoga djela *Udarac*. U njemu se R. Gorak i J. Gnativ dotiču pitanja Frankove bolesti i istovremeno, služeći se epistolarnom građom i memoarima, opisuju međusobne odnose znanstvenika i njegovih suvremenika: liječnika L. Kossaka, književnika i folklorista M. Močul'skoga, etnografa V. Gnatjuka, povjesničara M. Gruševskoga i drugih.

Usput, u spomenutome dijelu donosi se analiza članaka i tekstova iz periodike Kijeva i Lavova. To su prije svega podrobni materijali iz vremena odlazaka i dolazaka I. Franka u Hrvatsku, potom o onodobnim putovanjima po Ukrajini, o materijalnoj pomoći poštovatelja znanstvenikove društvene i znanstvene djelatnosti, o tijeku bolesti, njenom liječenju i dr.³

Zadivljujuća je i bibliografija istraživane teme. Napose memoari Frankovih suvremenika koji sadrže neprocjenjiva izvješća o znanstvenikovom boravku u hrvatskim lječilištima. Do nas su tako stigla sjećanja V. Gnatjuka, V. Dorošenka, D. Dorošenka, M. Močul'skoga, S. Šeluhyna i drugih. V. Gnatjuk tako spominje Frankov boravak u Lipiku,⁴ a V. Dorošenko se bavi djelatnošću i liječenjem ukrajinskoga znanstvenika u Hrvatskoj. Najsadržajniji su memoari M. Močul'skoga koji opisuje život i rad Ivana Franka tijekom zadnjeg desetljeća njegova života dajući informacije o počecima znanstvenikove bolesti, njegovom boravku na liječenju u

1 v.: Na istome mjestu. – str. 384-406.

2 v.: Gorak R., Gnativ J. Ivan Franko / knj. deveta. *Katastrofa*. – L'viv, 2008. – 480 str.

3 v.: Na istome mjestu. – str. 165-223.

4 Gnatjuk V. Franko v Lypyku // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv / Uporjad. peredmova ta prymitky O.I. Deja. – L'viv: Kamenjar, 1972. – knj. II. – str. 247.

Hrvatskoj, tamošnjim prilikama, o njegovom znanstvenom i umjetničko-književnom radu i sl.¹

Značajno mjesto zauzima i korespondencija koju je pisao i primao Ivan Franko. Boraveći na liječenju u Lipiku i Lovranu, ukrajinski se znanstvenik redovito dopisivao. Sačuvalo se približno četrnaest pisama koja je iz tih gradića poslao i to: svojoj supruzi O. Franko (3 pisma), kćeri Ganni (1 razglednica), liječniku L. Kossaku (1 pismo), poznatome ukrajinskomu povjesničaru M. Gruševskome (3 pisma), književnici N. Kybal'čič (2 pisma), te poznatim ukrajinskim folkloristima: V. Domanc'komu (2 pisma), F. Vovku (1 pismo), V. Gnatjuku (1 pismo). Dopisivanje je uglavnom bilo znanstvenog karaktera, međutim prisutne su i Frankove emocije vezane uz bolest i njezino liječenje u Hrvatskoj.²

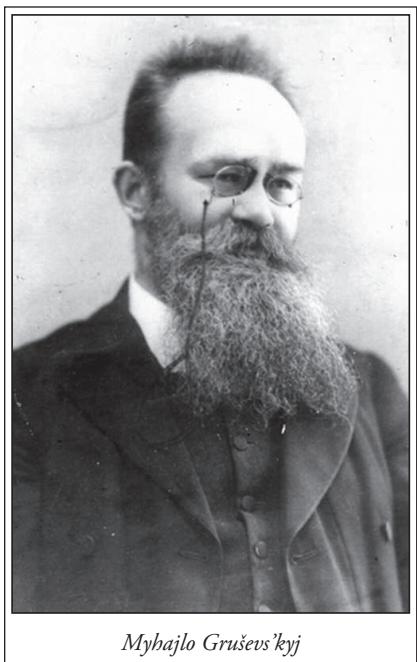
Prema tome, s obzirom na reprezentativnu količinu izvora i stručne literature navedenoga predmeta, trudit će se što detaljnije istražiti Frankove veze s hrvatskim liječilištima Lipikom i Lovranom.

Hrvatski grad Lipik prije svega je poznat kao balneološko liječilište europskih razmjera. Ovdje se I. Franko liječio od druge polovice ožujka do početka travnja 1908. g. O razlozima toga putovanja doznajemo iz sjećanja M. Močul's'kog,^{3*} koji piše kako je uoči Božića 1908. g. posjetio I. Franka ne bi li od njega posudio nekoliko knjiga potrebnih za rad. Tada još nije primijetio kako znanstvenik ima zdravstvenih problema, no kada ga je drugi put posjetio krajem veljače 1908. g., zatekao ga je kako leži u svojoj spavaćoj sobi na krevetu, odjeven i lagano pokriven pokrivačem. Kada je gost ušao u sobu, I. Franko je skočio iz kreveta i sjeo na njega. Za vrijeme

1 Močul's'kyj M. Z ostannih desyatilit' žyttja Ivana Franka (1896 – 1916) // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv. – L'viv: Knyžkovo-žurnal'ne vydavnyctvo, 1956. – str. 422-444.; Močul's'kyj M. Z ostannih desyatilit' žyttja Ivana Franka (1896-1916) // Gnatjuk M. upor. Spogady pro Ivana Franka. – L'viv: Kameñjar, 1997. – str. 364-393.

2 O epistolarnom nasljeđu koje je Ivan Franko primio i poslao iz Lipika i Lovrana vidi u popisu korištenih izvora (pod epistolarij).

3 ***Myhajlo Močul's'kyj** – književnik i književni kritičar, folklorist. Rodio se 13. studenoga 1875. u gradu Mykolajivu. U rodnome gradu završio osnovnu školu, a gimnaziju i Pravni fakultet (1898.) u Lavovu. Dugo vremena radio kao pravnik, čak i nakon što je obranio doktorsku disertaciju, spojivši tako znanstvena istraživanja s bilježničkom praksom. Tijekom 1912. boravi u Kijevu i Harkovu gdje se druži sa skladateljem M. Lysenkom, filologom F. Sumcovym, pjesnikinjom H. Alčevskom. Koncem 1914. uhićuje ga ruska žandarmerija i proganja u Kazansku guberniju. M. Močul's'kyj proučavao je stvaralaštvo T. Ševčenka, I. Manžure, I. Franka, proučavao je tzv. „ukrajinsku školu“ u poljskoj književnosti. Prijateljevao je s I. Frankom, a kasnije i napisao knjigu sjećanja o njemu. Umro je 14. veljače 1940. u Stanislavivu (današnjem Ivano-Frankivs'ku). Podrobnije o životu i stvaralaštvu M. Močul's'koga: Lysty Myhajla Gruševs'koga do Myhajla Močul's'koga (1901-1933) / Uporjad. R. Dzjuban; Vidp. red. seriji L. Golovata; NAN Ukrayiny. LNB im. V. Stefanyk; CDIAU u L'vovi. – L'viv, 2004. – 153 str.: iljustr.; Kačkan V. Močul's'kyj Myhajlo Myhajlovych // Ukrajins'ka žurnalistyka v imenah: Materialy do encyklopedyčnogo slovnyka / Za red. M. M. Romanjuka. – L'viv, 1997. – sv. 4. – str. 175-179.

Myhajlo Grušev's'kyj

razgovora tužio se na česte napade migrene koji nerijetko traju i po nekoliko dana te na oštru bol u lijevoj ruci koja mu ne da spavati.¹

Svoju tadašnju bolest I. Franko spominje u članku *Povijest moje bolesti* u kojem govori kako se u to vrijeme osjećao potpuno oslabljenim, kako je pretrpio dvotjednu glavobolju i šum u ušima što ga je nakraju primoralo da se obrati liječniku.² Koliko se loše osjeća još je 20. veljače 1908. g. pisao F. Vovku: ...slomila me teška bolest, više ni razmišljati ne mogu...³

I. Franka liječio je Lev Kossak. On se brinuo za njegovo zdravlje tijekom mnogih godina, ali je naglašavao kako je njegov pacijent bio vrlo nemaran i neposlušan.⁴ Za vrijeme liječenja I. Franko trebao se pridržavati dijete, a uz to mu je

bilo zabranjeno i čitanje i pisanje.⁵ U pismu upućenom Grušev's'komu znanstvenik piše kako mu se zdravlje... ponešto pogoršalo. Nešto mi je leglo iza, na mali mozak, bolno mjesto veličine je srebrnjaka i ne dopušta mi ni da se okrenem, stišće poput žvala. No, trsim se, ne dam se i radim pomalo, zanemarujući pritisak u glavi.⁶

Ali u to vrijeme kada je I. Franko odlučio iskoristiti liječničku pomoć, liječenje se pokazalo neučinkovitim. Zato je i L. Kossak savjetovao znanstveniku da se suzdržava od posla, no da mu ne bi bilo dosadno, dozvolio mu je baviti se

1 Močul's'kyj M. Z ostannih desyatilit' žyttja Ivana Franka (1896 – 1916) // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv... – str. 439-440.

2 v.: Franko I. Istorija mojej hvoroby // Instytut literatury im. T. G. Ševčenka NAN Ukrayiny (dalje – I. L.). F. 3. – Spr. 185.; Franko I. Istorija mojej hvoroby / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. – L'viv , 1998. – str. 179.; Mel'nyk J. I ostannja čast' dorogy ... Ivan Franko: 1908 – 1916. – Drogobyc, 2006. – str. 385.

3 Franko I. Lyst do F. K. Vovka vid 20 lјutoga 1908 r. iz L'vova // Franko I. Sabrana djela u 50 svezaka – K., 1986 . – sv. 50. – str. 351.

4 Močul's'kyj M. Ivan Franko: Studiji ta spogady. – L'viv, 1938. – str. 149.

5 U pismu koje je I. Franko uputio M. Grušev's'komu, a koje je uvršteno u 50. svesku pod brojem 341, možda se potkrala greška u datiranju pisma budući da se njegov sadržaj tiče liječenja I. Franka kod kuće; v.: Franko I. Lyst do M. S. Grušev's'kogo vid [peršoji polovyny kvitnja 1908 r. iz Lypyka] // Franko I. Sabrana djela– sv. 50. – str. 355.

6 U pismu I. Franka M. Grušev's'komu koje je također uvršteno u 50. svesku pod brojem 342, možda se isto tako potkrala greška u datiranju pisma budući da je ono datirano u lipnju 1908. g. i poslano iz Lipika, a iz bilijske novina Dilo br. 87 od 18. travnja 1908. poznato je da se znanstvenik vratio iz Lipika 16. travnja 1908. i da je boravio na liječenju u sanatoriju Svital's'koga u Lavovu; v.: Franko I. Lyst do M. S. Grušev's'kogo vid [červnja 1908 r. iz Lypyka] // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 355.

prevodenjem¹ i preporučio mu otpovudati u Lipik na liječenje jodiranom vodom. Vezano uz to, I. Franko se u drugoj polovici ožujka 1908. g. počeo spremati na put.² Prije odlaska bio je i na sjednici vijeća Znanstvenoga društva „Ševčenko“ te je pripremio za tisak drugu knjigu Galicijsko-rus'kih narodnih izreka (Galyc'ko-rus'ki narodni pypovidky).³ Prema riječima M. Gruševskoga, 21. ožujka 1908. Ivan Franko krenuo je na put u hrvatsko lječilište Lipik pri punoj svijesti, zaokupljen raznim planovima o kojima je odatile izvještavao.⁴ Prije puta dogovorio se s V. Gnat'ukom da će raditi na prijevodima prostačkih uradaka koje je sakupio tijekom godina. Sa sobom je ponio više od sto pripovijedaka.⁵

U Lipik je I. Franko stigao 24. ožujka 1908. U svojem pismu M. Gruševskomu piše kako je doputovao bez poteškoća i kako je započeo s pretragama. U trenutku dolaska vrijeme je u gradu bilo loše, međutim, medicinsko osoblje se pokazalo dobrim za I. Franka te mu je ulijevalo nadu u oporavak. Nadalje, pošiljatelj moli M. Gruševskoga: Pošaljite mi, molim Vas, početne stranice teološkoga članka kojeg sam kod Vas ostavio, a ja ću Vam ga u kratkome roku dovršenoga vratiti; a možda napišem i još jedan, jer tu ionako nemam što za raditi. O pravoj književnosti još ne razmišljam, nije ni vrijeme za to, neka se prvo rascvjeta proljeće. Danas sam započeo s kupeljima, ali poboljšanja još ne osjećam, ruka me nepodnošljivo boli.⁶ Na kraju pisma otkriva kako se namjerava upoznati s mjesnim znanstvenim kružokom.⁷

Negdje krajem ožujka I. Franko šalje razglednicu svojoj kćeri sa slikama lipičkoga krajolika. Na njoj piše: Draga i voljena Ančice, šaljem ti slike iz Lipika, ako ih tkogod po putu ne ukrade. Nemoj misliti da je ovdje uistinu tako lijepo kao na slikama. Stabla su kao i na slikama još uvijek gola i vani je hladno baš kao i kod nas.

Ganna Franko-Ključko

1 Gnat'uk V. Franko v Lypyku // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv / Uporjad. perednova ta prymitky O. I. Deja. – L'viv, 1972. – knj. II. – str. 247.

2 Močul's'kyj M. Z ostannih desyatilit' žytt'a Ivana Franka (1896 – 1916)... – str. 440.

3 Na istome mjestu.

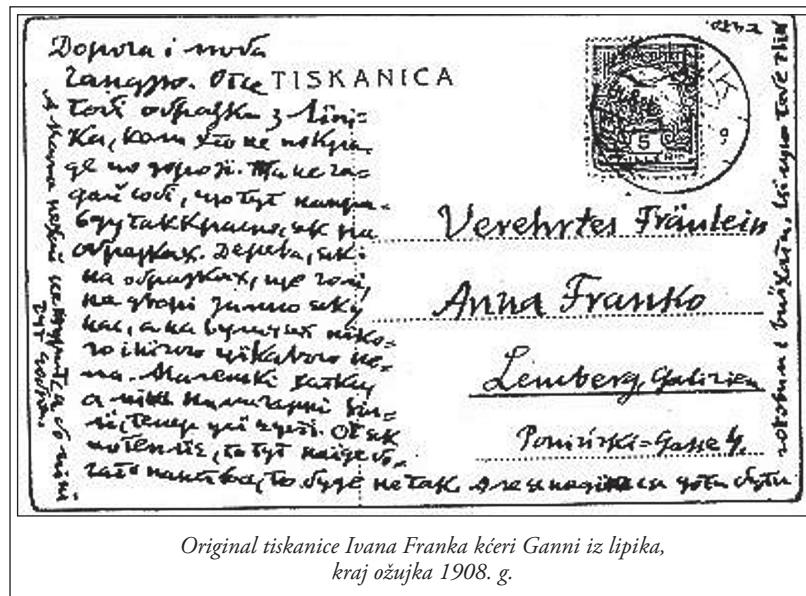
4 Gruševs'kyj M. Neduga d-ra Ivana Franka // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv – Kyjiv, 1908. – sv. XLII. – knj. V. – Za maj. – str. 405.

5 Gnat'uk V. Franko v Lypyku... – str. 247.

6 Franko I. Lyst do M. S. Gruševskoga vid 24 bereznja 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 351-352.

7 Na istome mjestu. – str. 352.

Na ulici ništa i nikoga zanimljiva. Malene kućice, a između njih vile, sad su puste. No kad zatopli, slit će se ovdje mnoštvo gospode i to više neće biti tako, ali nadam se da će dotada već biti gotov i otpustovati.¹

Dana 31. ožujka 1908. g. I. Franko piše odgovor svojemu liječniku L. Kossaku na njegovo pismo koje je primio istoga dana. U njemu se liječnik raspituje o tijeku liječenja.² Srdačno zahvalivši na pismu, napominje kako ga je ono vrlo obradovalo a potom opisuje i liječenje: Ujutro i poslijepodne pijem četvrt litre jodirane vode, po 3 ili 4 čaše odjednom, naravno, s predahom i u kombinaciji s lijekom. S masažama sam otpočeo još u nedjelju.³

Prema riječima I. Franka, masirao ga je profesionalni maser koji je bio vrlo ugodan čovjek, po narodnosti Hrvat, služio je vojni rok u Galiciji i tamo se zanimalo galicijskim stvarima. I. Franko je s njime razgovarao na njemačkome. Što se tiče njegova zdravlja, primjećuje: ...ruka me više ne bolje. Svakoga je dana dva puta dnevno uranjaju vrelu jodiranu vodu, ovdje, kod izvora, i to mi čini dobro. U kupelji mi je voda odviše hladna za moj ukus, 30°C u trenutku nalijevanja, ali brzo se hladi. Već sam zamolio liječnika da mi pusti i topliju vodu, do 35°, čini mi se da

1 Više o tome: Franko-Ključko A. Rukopysy Ivana Franka v Kanadi // Dlja Tebe, Tatj / Uporjad., avtor vstopnoji stati j komentariv M. Šalata. – K., 2010. – str. 245, tiskanica preuzeta iz: Franko-Ključko A. Rukopysy Ivana Franka v Kanadi: (Lyst iz Lypyka, Jugoslavija, ta inše). – Winnipeg, 1957 // <http://library.kr.ua/elib/franko/franko-rukopis.html>.

² Kossak L. Lyst do I. Franka vid 31 března 1908 r. z L'vova. — I. L. — F. 3. — Spr. 50. — str. 352-353.

3 Franko I. Lyst do L'va Kossaka vid 31 bereznya 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 352.

bi mi to ubrzalo moje ozdravljenje. I. Franko je odsjeo sam u malenoj sobi čiji je vlasnik bio Pavljaček.¹

Istoga dana, odgovarajući na pismo supruzi, I. Franko podrobno pripovijeda o svojem liječenju (sadržaj je identičan onome upućenom liječniku Kossaku), zatim gdje je odsjeo, te se raspituje i je li mu kćи Ganna primila razglednicu s velikim i lijepim pogledom na Lipik.² Nadalje, suprug moli ženu da mu pošalje pismo s izvatom iz Života Vasilija Novog (Žytija Vasylija Novogo) od Keltujale. Osim toga, spominje i to kako svake noći razgovara s Celinom - ona je, naravno, u Drogobycju. Razgovaramo kroz san, poštom duhova. Ovdje mi ta pošta donosi svakojake zanimljive vijesti, među ostalim i od Domanc'koga. Uz pomoć nje, noćas sam bio i na zasjedanju Društva „Ševčenko“ u Petrogradu.³ Iz ovih redaka je jasno kako se znanstvenikovo zdravlje pogoršavalо i kako su ga proganjala priviđenja.

Ol'ga Franko je izvršila suprugovu molbu, što doznajemo iz pisma koje je primila 6. travnja 1908. g. iz Lipika: Draga mama! Tvoje meni toliko drago pismo koje si mi priložila uz pismo Keltujale, primio sam u noći, ali odgovaram ti na njega danas jer sam vrlo iscrpljen svojom bolešću i više ni ne gajim nikakve nade u svoj budući život.⁴ Iz pisma nam je jasno kako znanstvenik ne zna koliko će se još dugo liječiti u Lipiku. Prema njegovim predviđanjima, to bi moglo potrajati i tjedan ili čak dva. Po svoj prilici, supruga mu je pisala kako obitelji nedostaje novca za život budući da I. Franko odgovara da se obrati V. Gnat'uku ili da k njemu pošalje sina Andrija kako bi ga on zamolio da se na ime I. Franka ispiše doznačnica na toliko novca koliko bi supruzi bilo dovoljno za život do trenutka povratka Franka iz Lipika.⁵

Sljedećega dana I. Franko ponovo piše supruzi: Jučer sam bio toliko zbumen i

Ol'ga Franko

1 Na istome mjestu.

2 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 31. beraunja 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 353.

3 Na istome mjestu.

4 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 6. kvitnja 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 353-354.

5 Na istome mjestu. – str. 354.

Ivan Franko za vrijeme liječenja u Lipiku
kraj ožujka – početak travnja 1908. g.

iscrpljen da sam ti zaboravio u omotnicu pisma staviti i pismo za gosp. Keltujalu da mu pošalješ u Petrograd. Vezano uz svoje zdravlje, kaže kako je bio kod liječnika Breitwiesera koji smatra da liječenje iziskuje još tri ili četiri tjedna.¹ Već 8. travnja iste godine žena piše suprugu kako se nada skorome susretu, kako će novce posuditi u Kreditnome savezu, a što se tiče njegova zdravlja kaže: Zašto tako tugeješ nad svojom slabošću? Sjećaš li se kako si i prije 10 godina u Zavadivu bio iscrpljen i žalio se na skoru smrt, no ipak, Bogu zahvaljujući, poživjeli smo u miru. Sve je u Božjim rukama...²

Međutim, boli koje su mučile I. Franka nisu bile neosnovane. Liječenje u Lipiku pokazalo se neuspješnim. Njegova kći u memoarima piše kako se njegova želja za brzim oporavkom nije ostvarila. Nedugo potom obitelj iz lječilišta prima telegram u kojemu je stajalo kako je I. Franko u beznadnome stanju i kako ga treba

odvesti kući, što je i učinio njegov sin Taras. Ali usprkos tomu što je znanstvenik bio teško bolestan i što su mu ruke bile oduzete, on je ipak nastavljao pisati, i to ne bilo što, nego stihove. Nažalost, zbog svojega amoralnoga sadržaja, njegovih ih je sin Taras spalio još u Lipiku.³ Zajedno s njima spaljeni su i prijevodi pripovjedaka koje je sa sobom prije puta I. Franko ponio od V. Gnat'uka.⁴

Nemoralnog sadržaja stihova prisjeća se u svojim memoarima i J. Čykalenko,^{5*}

1 Na istome mjestu.

2 Franko O. Lyst do I. Franka vid 8 kvitnja [1908 r.] zi L'vova. – I. L. – F. 3. – Spr. 1636. – str. 37-38.

3 Franko-Ključko A. Rukopisy Ivana Franka v Kanadi... – str. 245.

4 Gnat'uk V. Franko v Lypyku... – str. 247.

5 *Jevgen Čykalenko – istaknuti društveni djelatnik, mecena ukrajinske kulture, agronom, zemljoposjednik, izdavač i publicist. Rodio se 9. prosinca 1861. u selu Perešory u Hersonskoj guberniji (današnja Odeška oblast). Obrazovanje je stekao na Harkovskome sveučilištu na kojem je aktivno sudjelovao u ukrajinskom studentskom pokretu i u dragomanivskome radikalnom kružoku zbog čega je i bio uhićen 1884. g. i proveo 5 godina pod policijskim nadzorom u selu Perešory. Godine 1894. preselio se u Odesu, a od 1900. živi u Kijevu gdje se uključio u tamošnji društveni život. Od 1897. izdaje Razgovore o seoskom gospodarstvu (*Rozmovy pro sil's'ke gospodarstvo*). Bio je aktivan član organizacije Staro udruženje (*Stara gromada*) (od 1900.), Opće nestranacke demokratske organizacije, Ukrajinske demokratske stranke (od 1904. g.), Ukrajinske demokratsko-radikalne stranke (od 1905. g.); 1908. je bio inicijator osnivanja Društva ukrajinskih progresista (*Tovarystvo ukrajins'kyh postupovciv*) i njegovim stvarnim vodom. U vrijeme Prvoga svjetsko-

koji piše kako mu je znanstvenik u njegov časopis Rada poslao dvije pjesme o akademiku Veselovs'komu i da je riječ o takvim stihovima da ne samo da nisu bili primjereni objavljanju, nego je i samo čitanje izazivalo sram koliko su bili pornografski.¹ Možda su na znanstvenikov svjetonazor utjecale halucinacije koje su primjetne i u pripovijetki Veliki šum, u kojoj su također prisutni halucinogeno-romantičarski elementi i vulgarizmi.² S obzirom na rečeno, uredništvo Književno-znanstvenoga vjesnika je prilikom objavljanja pripovijetke 1908. g. unijelo određene korekcije u tekst.³

Međutim, nisu sva Frankova djela nastala u Lipiku bila krajnje loša. M. Močul's'kyj se prisjeća kako je zajedno s V. Gnatjukom^{4*} posjetio obitelj Franko raspitujući se je

ga rata skrivaо se od progona policije u Finskoj, Petrogradu, Moskvi; početkom revolucije 1917. vraćа se u Kijev, ali zbog svojih konzervativnih stavova nije se aktivno uključio u političku djelatnost. U siječnju 1919. g. doputovalo je u Galiciju, a od 1929. boravio je u Rabensteiu (Austrija). Od 1925. predsjednik je Terminološke komisije pri Ukrajinskoj gospodarskoj akademiji u Poděbradima. Umro je 20. lipnja 1929. Više o njemu vidi u: Čykalenko J. Spogady (1861-1907). – N'ju-Jork: UVAN, 1955.-504 str., Čykalenko J. H. Spogady (1861-1907): Dok.-hud. vyd. / Peredm. V. Ševčuka. – K.: Tempora, 2003. – 416 str.; Čykalenko J. H. Ščodennyk (1907-1917). – L'viv: Červona kalyna, 1931. – 496 str.; Vermenych J. Jevgen Čykalenko – gromads'kyj dijač, publicist, mecenat // Istorija Ukrayiny. Malovidomi imena, podiji, fakty. – K., 1998. – sv. 3. – str.159 – 174.; Dorošenko D. Jevgen Čykalenko. Jogo žyttja i gromads'ka dijal'nist' (1861-1929). – Praga: Vyadvnyctvo fondu J. Čykalenka pry Ukrajins'komu Akademichnomu Komiteti, 1934. – 100 str. i dr.

1 Čykalenko J. Ivan Franko: (Uryvok iz spomyniv) // Naša gromada. – 1926. – knj. 5-6. – str. 17.

2 Močul's'kyj M. Ivan Franko: Studiji ta spogady. – L'viv, 1938. – str. 129.

3 Franko I. Sabrana djela – sv. 22. – str. 507-508.

4 * **Volodymyr Gnat'uk** – ukrajinski etnograf, folklorist i društveni djelatnik, dopisni član Petrogradske akademije znanosti (1902. g.), član Akademije znanosti Ukrajine (1924. g.), član Praške i Bečke akademije znanosti. Rodio se 9. svibnja 1871. g. u selu Velesniv, današnji Monastyrske kotar Ternopiljske oblasti. Pohađao je gimnazije u Bučaču i Stanislavivu. Godine 1898. diplomirao na Filozofskom fakultetu Lavovskoga sveučilišta nakon čega je radio u Znanstvenome društvu „Ševčenko“ u Lavovu: od 1899. g. tajnik je navedenog Društva, potom tajnik njegove filološke sekcije; od 1901. g. tajnik Etnografske komisije Društva, a 1916. postaje njezinim predsjednikom. Kao etnograf predstavnik je poredbenopovijesne metode u folkloristici; zajedno s F. Vovkom i I. Frankom postavio temelje svestranoga etnografskog istraživanja ukrajinskog područja.U zapadnoukraininskim zemljama stvorio je mrežu brojnih sakupljača folklora, organizirao etnografske ekskurzije i ekspedicije (posebice od 1904. do 1906. g.). Kao filolog pokretao je aktualna pitanja razvoja ukrajinske književnosti i novinarstva, na ukrajinski prevodio djela M. Gorkog, V. Orkana, A. Strindberga, P. Todorova, L. Tolstoja; napisao predgovore ukrajinskih izdanja djela G. Byrona, H. Heinea, E. Zole, G. de Maupassanta, L. Tolstoja, A. Čehova, W. Shakespearea i dr. Umro je 6. listopada 1926. u Lavovu. Više o životu i stvaralaštvu V. Gnat'uka: Mušynka M. Volodymyr Gnat'uk – doslidnyk

Jevgen Čykalenko

Volodymyr Gnat'uk

li znanstvenik donio sa sobom iz Hrvatske kakve rukopise. Bilo im je rečeno kako je sin Taras po želji samoga Franka još u Lipiku spalio sve rukopise. Međutim, pregledavajući jednu od knjiga koju je znanstvenik imao sa sobom, pronašli su tri pjesme na listovima bijelog papira. To su bile: Ako me i zaboraviš (Hoč zabudeš ty za mene...), Iznova me dozivaš, moja boginjo (Znov klyčeš ty mene, moja bogynje), Počast stvoritelju bića (Čest' tvorcevi tvari) (odlomak). Te se pjesme mogu nazvati

pjesnikovim labuđim pjevom.¹ Pročitavši stihove naglas, i M. Močul's'kome i V. Gnat'uku su se pjesme svidjele, posebice prva. Čak je i Frankova supruga živnula kada je čula stihove Ako me i zaboraviš..., misleći kako je suprug te riječi posvetio njoj.

Međutim, kako se prisjeća Močul's'kyj, oni nisu bili posvećeni supruzi I. Franka, jer, ponovno je tiskavši u zbirci Prastaro i novo (Davnje j nove), Franko ju je naslovio Neimenovanoj Mariji (Nenazvanij Mariji).² Pjesme koje je I. Franko napisao u Lipiku bile su objavljivane na stranicama Književno-znanstvenog vjesnika i Izvješća ZDŠ-a, o čemu svjedoči i M. Gruševs'kyj.³

O halucinacijama i priviđenjima u Lipiku I. Franko pisao je svojim korespondentima. Sadržaj tih pisama je zapanjujući. Posebno pismo upućeno F. Vovku^{4*} od 2. travnja 1908. u kojem se žali na noćne more koje mu ne daju spavati ili

fol'kloru Zakarpatt'a // Zapysky NTŠ. – Paryž-Mjunhen, 1975. – sv. CXC. – 118. str.; Mušynka M. Volodymyr Gnat'uk. Žyttja ta jogo dijal'nist' v galuzi fol'kloristyky, literaturoznavstva i movoznavstva // Zapysky NTŠ. – Paryž-N'ju-Jork-Sidnej-Toronto, 1987.- sv. CCVII.-232. str.; Šeremeta O. Vzajemnyy Volodymyra Gnat'uka z učyteljam Zahidnoji Ukrayiny // Visnyk L'viv's'kogo universytetu. Serija pedagožična. – L'viv, 2007. – sv. 22. – str. 281-285.; Romenčuk B. Volodymyr Gnat'uk, 1871-1926 // Bučač i Bučaččyna. Istorično-memuarnej zbirnyk. – N'ju-Jork-London-Paryž-Sidnej, 1972. – str. 128-144. i dr.

1 Močul's'kyj M. Z ostannih desyatilit' žytt'a Ivana Franka (1896-1916)... – str. 387.

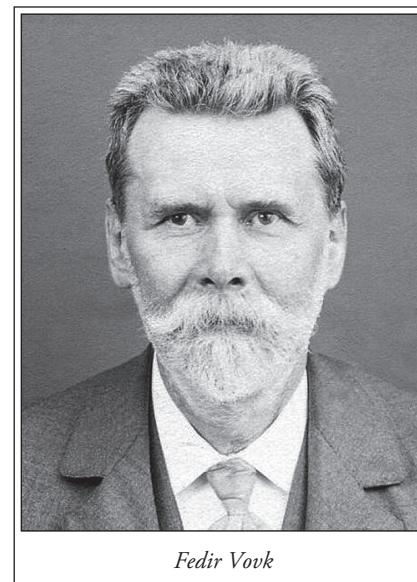
2 Na istome mjestu.

3 Gruševs'kyj M. Neduga d-ra Ivana Franka... – str. 405.

4 *Fedor Vovk – etnograf, antropolog, arheolog, društveni djelatnik. Rodio se 7. ožujka 1847. u selu Kr'ačkivka, Poltav's'ka oblast. Pohađao je nižinsku gimnaziju, zatim Novorosijs'ko sveučilište u Odesi i Kijevsko sveučilište (Prirodoslovni odsjek). Nakon završenog studija sudjeluje u arheološkim iskapanjima na Kijevščini i Volynju (pod vodstvom V. Antonovyča), organiziraju nedjeljnih škola, prikupljanju etnografske grade. Aktivni je sudionik Kijevskoga udruženja (*Kijivs'ka gromada*). Tijekom 1874. i 1876. pomoćnik je revizora gubernijskoga tajnika u uredu Kijevske komore za kontrolu (*Kijivs'ka kontrol'na palata*). Istovremeno surađuje u Jugozapadnom odsjeku Ruskoga geografskoga društva. Godine 1879., bojeći se uhićenja, ilegalno odlazi u Bugarsku, gdje proučava etnografiju ukrajinskoga stanovništva regije

ga pak oblijevaju znojem u grozničavom snu i muče mu dušu: Pa ni sada mi zdravlje nije ništa bolje, ali ono što je najgore, moja duša i moje mišljenje su toliko tromi, oslabljeni, otupljeni i bezvoljni da ne mogu ni pomisliti na bilo kakav i najmanje originalan rad. Pero mi samo iz ruke ispada, a kada i napišem povezano nekoliko riječi, propuštam slova i nastaju besmislice.¹

Obuzet takvim stanjem, I. Franko trudio se otjerati od sebe neprestana priviđenja, ali, kako i sam kaže, neka nesavladiva sila ih je iznova i iznova vraćala. Ne mogavši to objasniti, obraćao se drugima za pomoć. Tako je jednom prilikom priповijedao V. Domanc'komu^{2*} da

Fedir Vovk

Dobrudže. Kasnije je putovao po Austriji, Italiji, Švicarskoj. Godine 1887. doselio se u Pariz u kojem je živio do 1905. Tijekom 1903./1904. g. posjećuje Lavov, ostvaruje nekoliko ekspedicija na području zapadne Ukrajine gdje provodi antropometrijska mjerena mjesnoga stanovništva. Godine 1905. preselio se u Petrograd gdje je predavao na Višoj školi P. Lesgafta, a od 1907. g. predaje i na Petrogradskom sveučilištu. Potom radi u muzeju Aleksandra III., gdje je skupio bogatu kolekciju ukrajinske grade. Godine 1899. F. Vovk je postao članom Znanstvenoga društva „Ševčenko“ u Lavovu, a 1908. ukrajinskog znanstvenog društva u Kijevu. Ostvario je niz ekspedicija po ukrajinskim etničkim prostorima (1908. g. područje Černigiva, 1909. g. Volynj, 1910. g. Kuban i Taman, 1911. g. – Hersonska oblast). Godine 1917. bio je pozvan na Katedru za geografiju i antropologiju Kijevskoga sveučilišta. Umro je 29. lipnja 1918. na putu do Kijeva u gradu Žlobinu u Bjelorusiji. Više o njemu: Franko O. Fedir Vovk. – N'ju-Jork. Ukrajins'ka Vil'na Akademija Nauk u SŠA. Vyd. Džerela do novit'oji istoriji Ukrajiny. – pid red. M. Antonovyča – 1997. – 237 str.; Franko O. Arheološki doslidžennja Fedora Kindratovyča Vovka // Arheologija. – K., 1992. – br. 2 – str. 112-119.; Franko O. Dijal'nist' Fedora Vovka v Naukovomu tovarystvi im. T. G. Ševčenka (Do 150-riččja vid dnja narodžennja) // Narodna tvorčist' ta etnografija – K., 1997. - br. 5-6 – str. 15-26; Franko O. Fol'kloristyčna dijal'nist' F. Vovka. // Narodna tvorčist' ta etnografija. – K., 1999. – br. 4. – str. 12-20, i dr.

1 Franko I. Lyst do F. K. Vovka vid 2 kvitnja 1908 r. Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradigma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny. – L'viv, 1998. – str. 189-190.

2 * **Vasyl' Domanc'kyj** – filolog, povjesničar, etnograf, povjesničar književnosti, politički i društveni djelatnik. Rodio se 17. (29.) ožujka 1877. g. u selu Kolodyste (Čerkaška oblast) u obitelji svećenika. Godine 1900. završio je Povjesno-filološki fakultet Kijevskoga sveučilišta (učenik V. Antonovyča). Za vrijeme revolucije 1905.-1907. bio je član Društva ukrajinskih postupovaca, te provodio agitaciju među seljacima. Jedan je od organizatora potrošačke zadruge u Kijevskoj guberniji. Godine 1907. osuđen (kao aktivni sudionik revolucije iz 1905. g.) i progna u Vologodsku guberniju, ali je prije donošenja presude otputovao na ljećeњe u inozemstvo, prvo do grada Zakopana (Austro-Ugarska, današnja Poljska), a kasnije u grad Arcaison (Francuska). U filološkim radovima istraživao je povijest ukrajinskoga tiskarstva, pokazao se kao dobar poznavatelj Ševčenka, nastupao je sa znanstvenim radovima iz povijesti, arheologije, zavičajne etnografije, prirodopisa te objavljivao popularne brošure na temu zadruga. Umro je 28. kolovoza (10. rujna) 1910. g. u Arcaisonu u Francuskoj, pokopan u selu Kolodyste. Više o životu i stvaralaštvu V. Domanc'kog vidi

Vasyl' Domanyc'kyj

je jedne noći u snu pročitao pismo upućeno Znanstvenome društvu „Ševčenko“ u Lavovu, a potom i članak nekoga nepoznatoga autora koji je, baš kao i pismo, bio uperen osobno protiv njega. Od Domanyc'koga je tražio da mu kaže je li se to uistinu zabilo.¹ I. Franko ustrajao je na odgovoru, budući da mu je on bio prijeko potreban kako bi se uvjerio je li riječ o halucinacijama i prvim znacima ludila.² Vezano uz to, I. Franko počinje vjerovati u to kako je stekao sposobnost komuniciranja putem pošte duhova.³

Dana 2. travnja 1908. I. Franko ponovno piše V. Domanyc'komu u kojemu kaže: Što se

tiče mojega boravka u Lipiku, ne vjerujem da će ovdje ostati do kraja travnja. Čim završim s liječenjem koje mi odredi liječnik, odmah će krenuti kući. Tamo pak ne kanim ništa nova pisati, posebno što se beletristike tiče, jer ne osjećam nikakve snage u sebi, no i dalje će se baviti izrekama i izdanjima apokrifne i pripovjedne književnosti te odgovarajućim znanstvenim radovima raznih, meni zanimljivih tema... Život u Lipiku je vrlo jeftin i dosta dobar. Vino domaće proizvodnje ovdje je povoljno, lagano i vrlo dobro. Litera stoji tek jednu krunu, iznimno je pitko i ništa ne škodi. Vrijeme i nije nešto posebno; posljednji su ožujski dani i ovaj prvi travanjski sasvim hladni i tmurni i ni po čemu ljepši od naše ponesne Galicije.⁴

U članku Povijest moje bolesti Franko pripovijeda o jednomu takvomu susretu koji je po njega završio tragično. Nestvaran se događaj zbio u Lipiku dok je ležao u groznici u noći sa 7. na 8. travnja 1908. g. Prema njegovim riječima, u ponoć su ga probudili duhovi, zapovjedili mu da izade iz sobe, a potom ga potjerali cestom koja je

u: Polišuk V. Vasyl' Domanyc'kyj jak ševčenkovnavec' // Domanyc'kyj Vasyl'. Krytyčnyj rozslid nad tekstrom „Kobzar'a“. Repryntne vidtvorennja z vydannja: Krytyčnyj rozslid nad tekstrom „Kobzar'a“. Kyjiv, 1907 g. – Čerkasy: Vertykal', 2008. – str. 374-383.; Nevtomnyj robitnyk na ridnj nyvi Vasyl' Mykolajovyč Domanyc'kyj. Naukovo-dopomižnyj biobibliografičnyj pokažčyk. (Do 100-ričja vid času smerti) – Čerkasy, 2010. 76 str. i dr.

1 Franko I. Lyst do V. Domanyc'koga vid 27. března 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny. – Lviv, 1998. – str. 183-185.

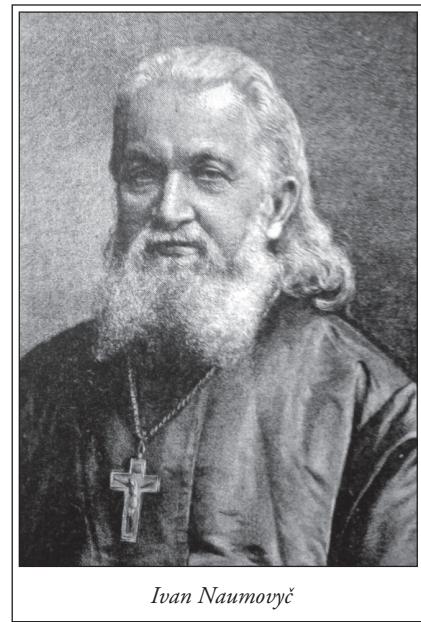
2 Na istome mjestu. – str. 185.

3 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 31. března 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 353.

4 Franko I. Lyst do V. Domanyc'koga vid 2. kvitnja 1908 r. z Lypyka... – str. 187.

vodila u polje i pod prijetnjom smrti primorali ga da se razodjene. Kada je ostao samo u košulji, duhovi su mu zapovjedili da siđe s ceste, prijeđe preko rova, skoči preko ograda i dalje ga potjerali u livade. Tamo su ga gonili iz jedne kaljuže u drugu, zabranjujući mu da se vrati u Lipik. Potom je I. Franko bio predveden pred sud čijom je presudom bio osuđen na paklene muke, no prije toga je još trebao izvršiti pokoru, ispaštajući je tijekom narednih 18 000 godina. Nedugo zatim, ispred njega su se pojavile duše pokojnoga I. Naumovyč^{1*} i I. Galuševyč, koje su ga prekoravale, a naposljetku i ostavile nasred blata pokraj lipičke ceste. Ovdje je u strahu I. Franko prosjedio do 10 sati ujutro, kada ga je pronašao Tarnavski, žandar koji je živio pokraj njega kod gospodina Pavljačka. Frankov nestanak iz sobe izazvao je opću paniku te je potraga za njim trajala do samoga jutra.² Neke dijelove iz Povijesti moje bolesti I. Franko uvrstio je u pripovijetku Ukrštene staze (Perehresni stežky)³ i u poemu Pogreb (Pohoron).⁴

O tomu je I. Franko pisao i V. Gnat'ku u pismu od 10. travnja 1908. g. Iz toga pisma doznajemo kako je tijekom te noći izgubio odjeću, novčanik s novcem

Ivan Naumovyč

1 *Ivan Naumovyč – ukrajinski književnik, izdavač, crkveni i društveni djelatnik iz Galicije, jedan od vodećih pristalica moskvofilstva. Rodio se 14. (26.) siječnja 1826. g. u selu Kizliv u Buškom rajonu Lavovske oblasti. U njegovoj se obitelji govorilo poljski, a otac mu je bio učitelj u osnovnoj školi. Osnivač je popularnih narodnih novina Nauka (1871-1876). Tijekom razdoblja od 1871. do 1880. g. uredivao je dvotjednik Ruski savjet (*Russkaja Rada*). Bio je zastupnik u Galicijskom sejmu (1861.-1866.) i austrijskom parlamentu (1873.-1879.). Osnivač Društva Kačkovačkyj. Podržavao tijesne odnose sa službenim i klerikalnim krugovima Rusije. Osuđen na 8 mjeseci zatvora zbog širenja pravoslavlja u selu Gnylyčky u Ternopiljskoj oblasti. Nakon izdržane kazne 1884. g. prešao je preko Zbruča (granična rijeka između Austro-Ugarske i carske Rusije, op. prev.). Od 1886. g. bio je svećenik u Kijevu. Umro je pod nerazjašnjenim okolnostima 4. (16. kolovoza) 1891. g. u Novorosijsku. Svojevremeno je Ivan Franko oštro napadao stavove Naumovyča nazivajući ga Bezumovyčem. Više o životu i djelu I. Naumovyča vidi u: Mončalovskij O. Žit'je i d'jatel'nost' Ivana Naumoviča. – L'vov', 1899. – 80 str.; Varvik R. Prosvytitel' Galickoj Rusi Ivan G. Naumovič. – L'vov-Praga, 1926. – 105 str.; Duda-Dudyns'kyj O. I. G. Naumovyč. – L'viv, 1893. – 4 str.; Čornovol I. 199 deputativ Galyč'kogo sejmu. – L'viv, 2010. – str. 160-161. i dr.

2 Vidi o tome u: Franko I. Istorija mojej hvoroby / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma... – str.180-181.

3 Vidi umjetnički kolorit pripovijetke: Franko I. Perehresni stežky // Franko I. Sabrana djela – sv. 20. – str. 173-459.; Franko I. Perehresni stežky // Franko I. Zahar Berkut. Perehresni stežky. Opovidanja. – K., 2006. – str. 177-462.

4 Vidi u sadržaju epiloga poeme *Pogreb* u: Franko I. Epilog // Franko I. Pohoron. Poema – L'viv, 2008. – str. 52-54.; Franko I. Epilog // Franko I. Pohoron // Franko I. Sabrana djela – sv. 5. – str. 87-89.

(približno 185 kruna) i sat. Istina, ubrzo su pronašli odjeću, ostatak, međutim, ne. Zato je i zamolio V. Gnatjuka da mu pošalje 200 kruna kako bi namirio korištene usluge. Pri kraju pisma I. Franko ga još moli: O sadržaju ovoga pisma obavijestite moju suprugu (o mojoj nesreći) te je umirite koliko god je to moguće. Osim materijalnih gubitaka, Bogu hvala, po moje zdravlje, čini se, nema posljedica.¹

O tome kako I. Franko u teškom stanju boravi u Lipiku 11. travnja 1908. g. piše i dnevni list Dilo. Konkretno, u rubrici Novosti bilo je riječi kako je dr. Ivan Franko, koji je već duže vrijeme bolestan, prije tri tjedna prema preporuci liječnika otputovao u toplice u slavonski gradić Lipik. Prije dva dana stanje bolesnika toliko se pogoršalo da je bio prevezen u bolnicu u susjedni grad Pakrac. Do bolesnika sinoć je doputovao i sin Taras...² Tjedan dana nakon toga, 18. travnja, Dilo donosi kako se zdravstveno stanje I. Franka nije vidno poboljšalo, te kako je 16. travnja sa svojim sinom Tarasom stigao u Lavov i trenutno boravi na liječenju u sanatoriju kod doktora S. Svjontovs'kog.³

Prvih dana boravka u bolnici I. Franku nisu bili dozvoljeni posjeti. Medicinsko se osoblje često tužilo na pacijenta budući da nije htio slijediti liječničke upute, te iz razloga što je bježao iz sanatorija i ludio.⁴ List Dilo je 28. travnja izašao lijećnicima sanatorija u susret i obratio se stanovnicima Lavova i okolice s molbom da ne posjećuju bolesnika jer mu je u tom času bio potreban samo mir.⁵ U bolnici je Ivan Franko proveo čak tri mjeseca; usprkos tomu, stanje mu se nije poboljšavalo. Kći Ganna se prisjeća: Tata je ležao u krevetu ili sjedio ogrnut pokrivačem u udobnom naslonjaču. Njegovo je lice, izobličeno od bolesti, bilo blijedo, a oči mu još tužnije. Tužio se na bol u rukama i molio me da mu ih ispružim. Kada moji pokušaji nisu urodili plodom, govorio je kako je to djelo duhova.⁶ Zbog znanstvenikova lošeg stanja, pomoć su mu pokušavali pružiti prijatelji, znanstvene ustanove, tisak. U listu Dilo se tako pojavila rubrika Za bolesnoga književnika. U njoj se navodio iznos prikupljenih priloga namijenjenih njegovu liječenju. Kako donose Novosti u izdanju od 21. travnja i 2. svibnja 1908., među prvim dobrovorma bili su ljudi iz njegova najbližeg okruženja, prijatelji, poznanici i dr.⁷

1 Franko I. Lyst do V. Gnat'uka vid 10 kvitnja 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny. – L'viv, 1998. – str. 191-192.

2 Novynky // Dilo. – br. 81. – 11 c'vitnja. – L'viv, 1908. – str. 3.

3 Novynky // Dilo. – br. 87. – 18 c'vitnja. – L'viv, 1908. – str. 3.

4 Močul's'kyj M. Ivan Franko: Studiji ta spogady... – str. 156.

5 Novynky // Djilo. – br. 97. – 28 c'vitnja. – L'viv, 1908. – str. 4.

6 Franko-Ključko A. Ivan Franko i joga rodyna... – str. 142.

7 Vidi o tome u: Novynky // Dilo. – br. 90. – 21 c'vitnja. – L'viv, 1908. – str. 4.; Novynky // Dilo. – br. 101. – 2 maja. – L'viv, 1908. – str. 4.; Novynky // Dilo. – br. 143. – 20 červnja. – L'viv, 1908. – str. 4.

O teškom stanju I. Franka piše i M. Gruševs'kyj na stranicama Književno-znanstvenoga vjesnika 30. travnja 1908. g., istaknuvši kako je drugog dana od dolaska u Lavov smješten u sanatorij za duševno bolesne. Nakon nekoliko dana bili su vidljivi simptomi poboljšanja i smirenja što je liječnicima dalo nadu u ozdravljenje, ali ti su se znaci oporavka potom zaustavili. Pacijent nije pri punoj svijesti: neprestano mu na um padaju razne ideje koje njime ovladavaju. Započelo se i s terapijskim liječenjem, no tek će se kroz nekoliko tjedana znati hoće li ono biti uspješno.¹ S obzirom na to da su se počela prikupljati sredstva za Frankovo uzdržavanje i liječenje u sanatoriju, inicijativom M. Gruševs'koga Znanstveno društvo „T. G. Ševčenko“ privatnim se pismima obratilo poznatim osobama, te, otkako je dr. Franko dovezen u Lavov, kroz ovaj mjesec u Galiciji je u tu svrhu skupljeno više od 2000 kruna, dok je u ruskoj Ukrajini sakupljeno više od 1000 rubalja. Nadalje, M. Gruševs'kyj naglašava kako se novac i dalje sakuplja te se u Galiciji u tu svrhu može uplatiti u Nacionalni kreditni savez u Lavovu (knjižica br. 5000), a u Rusiji u uredu Književno-znanstvenoga vjesnika. Završavajući svoj članak, s optimizmom ističe: Nadajmo se da će snažni organizam našega mnogopoštovanog suradnika u dobrim uvjetima sanatorija nadvladati bolest i vratiti mu duhovnu snagu!²

Očekivanja M. Gruševs'kog su se ispunila. Krajem ljeta I. Franku krenulo je nabolje. Ta radosna vijest je 1. kolovoza 1908. objavljena u listu Dilo u nevelikom članku: S cijelom našom javnošću možemo podijeliti radosnu vijest da je ponos našega naroda, ugledni djelatnik našega duhovnog života, dr. Ivan Franko ozdravio u tolikoj mjeri da je pušten kući iz sanatorija. Poštovani rekonvalescent se već počeo baviti književnim radom sa sebi svojstvenom marljivošću i radinošću.³ Novine dalje pišu kako I. Franko još ne može samostalno pisati, nego to umjesto njega čine njegovi sinovi. Želeći znanstveniku uspješan rad, časopis je istaknuo: Pri tomu naša javnost s obje strane granice ne smije ni na tren zaboraviti da ozdravljenje poštovanoga nam književnika i njegovo daljnje zdravlje uglavnom ovisi od toga hoće li ili neće biti primoran da neprestanim i iscrpljujućim radom zaradi kruh nasušni. Vijest o ozdravljenju dr. Franka bit će odmah najbolji demanti [neprimjerenih – V. G.] niskih primjedbi na njegov račun i račun njegove bolesti, koje iznose svakojake niske duše u narodnom moskovilskom i dodvoravačkom tisku.⁴

O poboljšanju zdravstvenoga stanja I. Frankajavlja je i kijevski list Rada ujesen iste godine. Uz list je tiskan i prilog pod imenom O zdravstvenome stanju dr. Ivana

1 Gruševs'kyj M. Neduga d-ra Ivana Franka... – str. 405.

2 Na istome mjestu. – str. 406.

3 Novynky // Dilo. – br.171. – 1 serpnja. – L'viv,1908. – str. 4.

4 Na istome mjestu.

Franka, kao rezultat čestih pisama čitatelja koji su se interesirali za njegovo zdravlje.¹ U članku je bilo riječi o tome kako je znanstvenik krajem kolovoza s obitelji posjetio svećenika Ivana Kuziva u selu Dyd'ovu Turkovskoga kotara. Nakon tjedan dana njegova se žena s mlađim sinom i kćeri vratila u Lavov, dok se on s dvojicom starijih sinova zadržao još tjedan dana. Znanci su mu savjetovali da se pozornije brine za svoje zdravlje, da podje u Lindewiese u Šlesku na liječenje elektrošokovima i sl., ali on nije pokazao želju da bilo kamo putuje, budući da mu se zdravstveno stanje nakon posjeta ocu I. Kuzivu nešto poboljšalo te je smatrao da je ...zdrav, samo što ne može vladati rukama, a po tom pitanju mu ionako nitko ništa ne može savjetovati.² List nadalje donosi kako I. Franko s vremena na vrijeme izlazi u grad, posjećuje znance, bavi se lakšim poslovima; trenutno završava tiskanje izreka i polako nastavlja svoje „Apokrife“, priprema se za diktiranje komentara kolednih pjesama i dr. Međutim, kao što navodi list Rada, paraliza ruku mu ne dopušta da sve to radi sam pa je primoran diktirati sinovima koji umjesto njega pišu.³

Što se tiče prikupljanja sredstava za liječenje, u tisku su se počeli javljati polemični članci suvremenika koji su svojim sadržajem dokazivali kako je I. Franko za svoj cjelokupni doprinos narodu – materijalnu sigurnost zaslужio kao poklon – ne kao milostinju. Tako 24. listopada Rada na svojim stranicama objavljuje kratak članak pod imenom Prilozi za bolesnog književnika, čiji je autor bio M. Lozyns'kyj^{4*}. U njemu je prvenstveno riječ o I. Franku u kontekstu legende Alphonsea Daudeta i njegova čovjeka sa zlatnim mozgom. Nadalje, autor kategorički istupa protiv

1 Do stanu zdravljia d-ra Iv. Franka // Rada. Gazeta polityčna, ekonomična i literaturna. – K., 1908. – br. 218. – 24 sent'abr'a (7 listopada). – str. 1.

2 Na istome mjestu. – str. 2.

3 Na istome mjestu.

4 ***Myhajlo Lozyns'kyj** – ukrajinski pravnik, politički i društveni djelatnik, publicist, filolog, prevoditelj. Rodio se 30. srpnja 1880. u selu Babyne, današnji Babyn-Zaričnyj, Kaluškoga rajona Ivano-Frankivs'ke oblasti. Studirao je na Pravnom fakultetu u Lavovu (od 1900.) i Beču (od 1901.). Tijekom 1902.-1903. živio je u Zuriku (Švicarska). Početkom 1906. M. Lozyns'kyj postaje dopisnikom kijevskih novina Glas zajednice (*Gromads'kyj golos*) i Rada, a sredinom iste godine postaje urednikom lavovskoga lista Dilo. Od studenoga 1918. član je Ukrajinske narodne rade. Od 1921. radio je na Ukrajinskom slobodnom sveučilištu, a od 1. listopada 1927. M. Lozyns'kyj je profesor međunarodnoga prava na Institutu narodnoga gospodarstva u Harkovu (HING). Poslije reorganizacije HING-a postao je profesor Katedre za međunarodno pravo Sveukrajinskog komunističkog instituta sovjetske gradnje i prava (Harkov). Uhićen je 21. ožujka 1933. pod optužbom da je pripadnik Ukrajinske vojne organizacije te osuden na 10 godina zatvora u Odgojnoradničkim logorima. Oko 9. rujna 1937. M. Lozyns'kyj osuđen je na smrt strijeljanjem zbog sudjelovanja u kontrarevolucionarnoj organizaciji Sveukrajinski središnji blok. Presuda je izvršena 3. studenoga 1937. Više o životu i djelatnosti M. Lozyns'koga vidi u: Osadčuk J. Myhajlo Lozyns'kyj – vydatnyj ukrajins'kyj pravnyk // Pravo Ukrayiny. – 2000. – br. 6. – str. 119-122.; Osadčuk S. Hto vin, doktor prava M. Lozyns'kyj? // Viče. – 1999. – br. 8. – str. 102-112.; Rubl'ov O. Šljahamy na Solovky: rad'ans'ke desjatyričja Myhajla Lozyns'kogo. (Avtobiografija M. M. Lozyns'kogo) // Ukrains'kyj istoričnyj žurnal. – 1997. – br. 4. – str. 103-135.

naziva prilozi za bolesnoga književnika, pitajući se zašto se ne bi moglo govoriti o poklonu nacije za Ivana Franka. Time potaknut, M. Lozyns'kyj ističe: I najmanji državni službenik bi zavrijedio mir i sigurnost pod stare dane! A on? On je spao na prikupljanje „priloga za bolesnoga književnika“... Za tridesetogodišnje služenje 30-milijunskom ukrajinskom narodu! Galicijski je sejm sinu Adama Mickiewicza, sjedokosom starčiću, dodijelio doživotnu mirovinu. Najobičnijem čovjeku, koji je, eto, usto i sin Adama Mickiewicza. Istina, kod nas ne postoji Sejm. Ali postoji 30-milijunski narod, postoje narodne ustanove, postoje ljudi koji se broje na desetke i stotine tisuća. A on je bio slava naroda, oslonac njegovih književno-znanstvenih ustanova, a ti ljudi koji se broje na desetke i stotine tisuća bili su njegovi znanci i prijatelji, njegovi učenici i štovatelji.¹

Zaključujući svoj članak, M. Lozyns'kyj je s negodovanjem istaknuo: Milostinja – i – Ivan Franko! Mi znamo da te riječi ne mogu stajati jedna pokraj druge. Ali nas nije bilo da precrtamo riječ „milostinja“ i da umjesto nje stavimo neku koja je dostoјna imena Ivana Franka, - mi smo precrtali ime Ivana Franka i umjesto njega napisali „bolesni književnik“. No, na nama je da shvatimo da toga nismo dostoјni. Shvatimo i što prije zamijenimo „priloge za bolesnoga književnika“ nećime što će biti dostoјno imena Ivana Franka i nas samih.²

U kontekstu rečenoga napomenimo da je u drugoj polovici prvoga desetljeća XX. st. I. Franko bio u teškoj novčanoj krizi i čak nije imao sredstava za održavanje kuće, ni da pošalje svoje sinove na studij. Zato je još ujesen 1906. g. svoju knjižnicu namjeravao prodati Znanstvenome društvu „T. G. Ševčenko“ o čemu je pisao u pismu predsjedniku Društva: Ne vidim rješenja kako dalje održavati kuću, plaćati poreze i bankarske rate... Odričući se svojega doma, istovremeno sam primoran odreći se i svoje knjižnice. Prikupljao sam je u teškim vremenima svojega života i nadao se kako će u cijelosti jednom pokloniti Znanstvenome društvu „Ševčenko“. Sada mi je jasno da nije na prosjecima da poklanjam takve poklone, stoga se i obraćam Vama, predsjedniku Društva s pitanjem: Mislite li bi li bilo moguće da Društvo otkupi od mene tu knjižnicu? Što se tiče cijene, ostavljam Društvu da odredi stručnjaka pa neka on procijeni njenu vrijednost kako već zna i umije.³ Međutim, I. Franko ipak nije ostvario svoju namjeru.

Nakon dvije godine, ujesen 1908., V. Gnat'uk se, uvidjevši da I. Franko ima velike troškove liječenja, raspitivao je li još uvijek zainteresiran za prodaju

1 Lozyns'kyj M. Skladky na horogo pys'mennyka // Rada. Gazeta polityčna, ekonomična i literaturna. – K., 1908. – br. 243. – 24 okt'abr'a (5 grudnja). – str. 1.

2 Na istome mjestu. – str. 1-2.

3 Franko I. Lyst do M. S. Gruševs'kogo vid 27 žovtnja 1906 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 299.

Dmytro Dorošenko

knjižnice. Međutim, primio je niječan odgovor. Znanstvenik je rekao da nema još namjeru umrijeti i stoga ne vidi potrebu prodavati je, s obzirom na to da želi još više raditi i knjige će mu biti potrebne.¹

U to je vrijeme I. Franko i nadalje vodio borbu sa svojom bolešću. Kako bi prislio ruke na rad, iskušao je mnoge razumne, ali ponekad i iluzorne metode te ih je tvrdoglav i dosjetljivo primjenjivao na sve moguće načine. O jednome od njih saznajemo iz memoara D. Dorošenka² koji je pisao da je I. Franko, ne bi li se riješio priviđenja koja su ga pratila i koja je smatrao glavnim krivcem svoje bolesti, sa sobom nosio bočicu napunjenu rastopljenim kreozotom u

koji je umakao svoje slabe, skvrčene prste i škropio njima pored sebe. Tada mu se činilo da priviđenja nestaju. Kreozot mu je izjedao prste, koža je na njima ispucala i ljuštila se, a sve jagodice na prstima bile su u strašnim crvenim ranama.³

Sljedeće godine I. Franko ponovno nastavlja liječenje, ovog puta u drugom hrvatskom lječilištu, u Lovranu, kod poznatoga mjesnoga liječnika A. Edera, doktora

1 Mel'nyk J. Biblioteka Ivana Franka // Biblioteka Ivana Franka. Naukovyj opys. U čotyr'oh tomah. – K., 2010. – sv. I. – str. 28.

2 *Dmytro Dorošenko – političar, povjesničar, publicist, filolog, bibliograf. Rodio se 27. ožujka (8. travnja) 1882. g. u gradu Vilni (današnji Vilnius, Litva). Potječe iz staroga ukrajinskoga kozačko-starjeinskog roda oko Gluhiva. Studirao je na Povijesno-filološkom fakultetu na sveučilištima u Varšavi, Petrogradu i Kijevu. Bio je na čelu Udruge ukrajinskih studenata u Petrogradu (1903.). Vrlo se rano počeo baviti politikom, isprva kao pripadnik Revolucionarne ukrajinske stranke, a s vremenom i Društva ukrajinskih postupovaca. Aktivno se bavio publicistikom. Od 1897. suraduje na političkim izdanjima u Galiciji, od 1905. do 1907. s novinama i časopisima nacionalno-demokratskoga usmjerena u središnjoj Ukrajini poput časopisa Rada, Ukrainski vjesnik, Ukrainski život (*Ukrayinskaja žizn'*), Ukrajina. Jedno vrijeme predaje na srednjim školama u Kijevu i Katerinoslavu. U razdoblju od 1910. do 1914. urednik je časopisa Dnjeparski valovi (*Dniprov'i hyvli*) u Katerinoslavu. Od travnja 1917. g. obnaša dužnost narodnoga komesara Galicije i Bukovine. Član je Ukrainske stranke socijalista-federalista, Centralne rade te je i gubernijski komesar Černigiva. Od svibnja do studenoga 1918. je ministar vanjskih poslova Ukrajine. Od 1919. je u iseljeništvu gdje organizira i suraduje s ukrajinskim znanstvenim ustanovama. Umro je 19. ožujka 1951. Više o životu i djelu D. Dorošenka vidi u: Ostaško T. S. Dorošenko Dmytro Ivanovyč // Encyklopdija istoriji Ukrajiny. – sv.2. – K. 2005. – str. 455-456.; Krys'kov A. A. Dijal'nist' D. I. Dorošenka v emigraciji (20-ti roky XX st.) // Duhovni vytoky Podillja: Tvorci istoriji kraju: Materiały międzynarodnoji naukovo-praktyčnoji konferencji (9-11 veresnja 1994 r., m. Kam'janec'-Podil's'kyj). – Hmel'nyc'kyj: Podillja, 1994. – str. 38-40.; Lozovyj V. Dmytro Dorošenko // Podoljanyn. – 1993. – 28 kvitnja. – str. 3. i dr.

3 Dorošenko D. Ostannij pobut Ivana Franka u Kyjivi (Storinka iz spogadiv) // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv, 1926. – sv. XC. – knj. VII-VIII. – Za lypen' – serpen'. – str. 282.

medicine s Bečkoga sveučilišta (rodio se u Beču 1859. g., umro u Bristolu 1916.) koji je ovdje vodio sanatorij u razdoblju od 1909. do 1916. g.¹ No prije odlaska, 8. travnja 1909., list Dilo objavljuje članak pod naslovom Zdravstveno stanje dr. Ivana Franka koji donosi: Zdravstveno stanje se toliko promjenilo da se pojavila potreba odlaska iz Lavova. Pacijent je otpotovao 1. veljače sa sinom Andrijem i zaustavio se u Rijeci gdje je trenutno prilično lijepo vrijeme. Tamo namjerava provesti mjesec dana, a ukoliko bi se vrijeme pogoršalo, namjerava otpotovati u Italiju.²

Međutim, namjere I. Franka su bile nešto drugačije kako, doznajemo iz pisma V. Domanc'komu. Još 1. travnja 1908. g. pisao je: Volio bih nakon odlaska iz Lipika provesti još nekoliko tjedana na obalama dalmatinskoga mora, u Opatiji ili Lovranu, gdje sa svojim bolesnim suprugom živi naša književnica Nadija Kybal'čić udana Kozlovs'ka. Ona je prekrasna osoba s kojom se već duže vrijeme želim pobliže upoznati.³ Želje I. Franka ostvarile su se nakon godine dana o čemu saznajemo iz lista Galičanin od 11. veljače 1909. g.: Dr. Ivan Franko trenutno boravi u Lovranu na Jadranskome moru. Zdravlje mu se poboljšava.⁴ Tu je informaciju potvrdio i naredni broj lista Dilo koji 20. veljače javlja da dr. Ivan Franko boravi, kako namjavljaju, na Jadranskome moru u Lovranu, u hotelu „Central“. Uz bolesnoga književnika, kojemu se zdravlje svaki dan popravlja, vrijeme provodi i sin Andrij.⁵

Prvi dani boravka I. Franka u Lovranu pozitivno su utjecali na njegovo zdravlje. O tome nam svjedoči i novinski članak i riječi njegova sina Andrija koji je 22. veljače 1909. pisao K. Bandriks'komu^{6*}: Nadam se da će tata uskoro i u potpunosti moći

*Albin Eder
(1859. – 1916.)
Liječnik I. Franka u Lovranu*

1 Više o djelu doktora A. Edera vidi: Simper S. A century of health and sea bathing tourism in Lovran: one hundred years from issuing the first therapy regulations (1909-2009) // Acta med-hist Adriat. – Lovran, 2009. – br. 7(1). – str. 145-148.

2 Novynky. Stan zdorovlja d-ra Ivana Franka // Dilo. – br. 28. – 8. lјutoga. – L'viv, 1909. – str. 3.

3 Franko I. Lyst do V. Domanc'koga vid 2 kvitnja 1908 r. z Lypyka... – str. 187-188.

4 Vsjačina // Galičanin'. – L'vov', 1909. – 11(24) fevralja. – str. 3.

5 Novynky. D-r Ivan Franko... // Dilo. – br. 37. – 20. lјutoga. – L'viv, 1909. – str. 4.

6 *Karlo Bandriks'kyj (1846.-1919.) – učenik drogobytke gimnazije, suradnik Druga i Gromads'kog druga, pomagao I. Franku oko izdavačkih poslova. Jedno vrijeme vodio i tiskaru Znanstvenoga društva „T. Ševčenko“. Sudski savjetnik. Službeni skrbnik Ivana i Olge Franko u trenutku pogoršanja njihova zdrav-

Ivan Franko za vrijeme liječenja u Lovranu
početak ožujka – početak travnja 1909. g.

ispružiti ruke... Ovdje se namjerava zadržati još mjesec i pol dana, no kada bi mu se ruke i prije ispravile, tada bismo se još i ranije vratili u Lavov. A. Franko je usto još jednom ugodnom viještu razveselio K. Bandrivs'koga: Sve ono što je tata prije govorio o duhovima sada polako prestaje.¹ No uz dobre vijesti, vidljiva je i briga i zabrinutost Frankovoga sina za očevo zdravlje. Posebno je naglasio kako je doktor Eder konstatirao kod tate atrofiju u rukama, što je posljedica lošega krvotoka koji se djelomično i uspio poboljšati... Nevolja je još u tome što se tati sada otvorio apetit za vinom (Portwein) i jelima sa šećerom. Doktor Eder objasnio je gospodri Romančukovoj [upraviteljici pansiona „Central” – V. G.], na čiji se nagovor tata i obratio za pomoć doktoru Ederu, kako vino i

šećer sada za njega mogu biti smrtno opasni. Uz velike napore polazi nam za rukom, meni i gospodri Romančukovoj, odvikavati tatu od konzumacije vina i šećera.²

Spomenimo i da se Lovran u kojem je I. Franko boravio na liječenju, kao što piše u svojem članku S obale Jadrana N. Kybal'čy³, isticao blagom i ugodnom klimom, ljekovitim izvorima, igrom živih boja, visokim starim zgradama koje su se uzdizale iz mjesnoga kamenja koje je pak imalo sposobnost prelijevati se na suncu u plavu, a u sjeni u sivu boju, potom svijetlozelenim lišćem kestena u pozadini zemlje crljenice, pa napokon i ljepotom gradskih ulica koje su toliko uske da se ne može hodati udvoje jedno pored drugog, dok se u drugima, takozvanim širokim, hodajući mogu rukama dosegnuti obje strane zidova. Bez obzira na to, život u Lovranu tekaо je sasvim jednolično i podsjećao na život malih ukrajinskih kotarskih središta ili većih gradića. Stanovnici Lovrana u cijelosti su pripadali tipičnom građanskom sloju

stvena stanja. Više o tome: Franko Ivan. Izabrana djela u 3. sv. sv.2: Proza, dramaturgija. 2. izd., dop. / Red. kolegija: Skotnyj V. G. i dr.; upor. Guzar Z. – Drogobyč, 2005. – str. 701.; Grycak J. Prorok u svojim vitčyni. Franko ta joga spil'nota (1856-1886). – K., 2006. – str. 57, 82, 85, 96, 320, 460, 463-467, 504, 512, 566.

1 Franko A. Lyst do K. Bandrivs'koga vid 22. lјutoga 1909 r. z Lovrana. – I. L. – F. 3. – Spr. 2490. – str. 65.

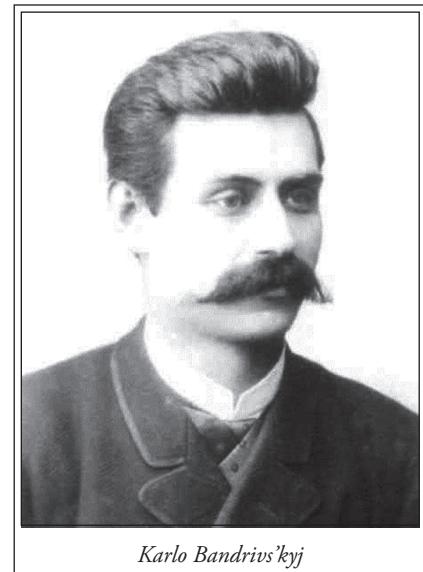
2 Na istome mjestu. – str. 65-66.

3 * Navedeni je članak potpisani pod kriptonimom Nadija K. U Rječniku ukrajinskih pseudonima kojeg je priredio O. I. Dej, stoji kako je tim potpisom na stranicama lista Rada objavljivala Nadija Kybal'čy (Kozlovs'ka). Vidi o tome u: Dej O. I. Slovnyk ukrajins'kyh psevdonimiv ta kryponimiv (XVI – XX st.). – K., 1969. – str. 265.

među kojima su se izdvajali trgovci, vlasnici vila, zgrada i vinogradari.¹

Lovran je vrlo star, budući da svoje početke veže uz povijesnu rimsku obitelj Agripa koja je ovdje izgradila svoju ljetnu palaču. Grad je dobio ime po gustim lovorovim šumama koje su pokrivali obližnje brežuljke. Lovran iz vremena Franka, prema riječima P. Karmans'kog^{2*}, broji zajedno s pripadajućom Ikom, Svetim Franciškom, Lokvom i Tuliševicom blizu 4000 stanovnika, od kojih Talijani čine jedan dio lokalne „aristokracije“, dok demokraciju, to jest stanovnike udaljenijih kutaka, radnike i ribare, čine Hrvati. Talijani se, iako u manjini, osjećaju gospodarima, podcjenjuju svoje susjede Slavene, ismijavaju njihove pjesme što često dovodi do antagonizama koji se pretvaraju u tuče. Bahato šeću Talijani ponad morske obale i gordo pjevaju pjesmu: „Nostra terra italiana – Porta nome di Lovrana“ – dok istovremeno u ovdašnjoj crkvici, poput kakve šale, nailazimo na usamljenu anomaliju unutar Rimske crkve: bogoslužje na živom hrvatskom jeziku...³

Za onodobni je Lovran bilo karakteristično da su stranci dolazili iz najudaljenijih zemalja kroz dvije sezone: proljetnu, koja je trajala od veljače do svibnja i ljetnu, koja je obuhvaćala razdoblje od srpnja pa gotovo sve do listopada. Goste je prije svega privlačila klima ugodnija od one u Opatiji. Prosječna godišnja temperatura u

Karlo Bandrišky

1 Vidi o tome više u: K[ýbal'čyč] N. Z poberežžja Adriačke. Lovrana // Rada. Gazeta polityčna, ekonomična i literaturna. – K., 1908. – br. 67. – 20 marta (2 kvitnja). – str. 1.; K[ýbal'čyč] N. Poberežžja Adriačke. Lovrana. II. // Rada. Gazeta polityčna, ekonomična i literaturna. – K., 1908. – br. 99. – 30 aprila (13 travnja). – str. 3.

2 *Petro Karmans'kyj – ukrajinski pjesnik i prevoditelj. Rodio se 29. svibnja 1878. u gradiću Česanniv (današnji Cieszanów u Poljskoj). Školovao se u gimnaziji u Przemyšlu te na bogosloviji u Vatikanu. Diplomirao na Lavovskom sveučilištu 1907. Tijekom Prvoga svjetskog rata radi u Njemačkoj i Austriji u logorima za ukrajinske ratne zarobljenike, pripadnike ruske vojske. Kasnije se bavio diplomacijskim misijama Ukrajinske Narodne Republike u Vatikanu. U razdoblju od 1922. do 1932. živi u Brazilu i Argentini (od 1922. do 1925. u Brazilu obnaša dužnost predstavnika Zapadne Ukrajinske Narodne Republike). Nakon povratka u domovinu radio je kao nastavnik na gimnaziji u Drogobycju. Od 1939. (nakon početka Drugoga svjetskog rata i uspostavljanja sovjetske vlasti u zapadnoj Ukrajini) predavao je na Lavovskom sveučilištu. Od 1940. g. član je Udruženja sovjetskih književnika Ukrajine. Tijekom 1944.-1946. bio je ravnatelj Memorijalnog muzeja Ivana Franka u Lavovu. Umro je 16. travnja 1956. u Lavovu, pokopan na Lyčakivskom groblju. Više o njemu vidi u: Il'nyč'kyj M. M. Karmans'kyj Petro Syl'vestrovyč // Encyklopedija istoriji Ukrajiny. – sv. 4. – K., 2007. – str. 116.; Pys'mennyky Rad'ans'koji Ukrajiny: Bibliografičnyj dovidnyk / Uporjadnyky Oleg Kylymnyk, Oleksandr Petrovs'kyj. – K., 1970. – str. 177-178. i dr.

3 Karmans'kyj P. L'ovrana // Dilo. – br. 126. – 8. červnja. – L'viv, 1908. – str. 1.

Petro Karmans'kyj

Lovranu iznosila je 14°C. Snijeg je bio rijetkost, a zimi temperatura gotovo nikada nije padala ispod ništice, upravo suprotno; dosezala bi i do 18°C. Voda u Lovranu sadrži mnoštvo minerala, od čega oko 30% otpada na sol. Zrak se s jedne strane pročišćava morskim prostorima, a s druge pak mirisima planinske flore. Najveći ponos onodobnog Lovrana bio je pansion Central s pripadajućom mu Villom Najade koja je bila smještena na obali mora i koju je vodila ljubazna i inteligentna vlasnica, gospođa Romančukova.¹

Upravo tu, u vili Central smještaj su pronašli Franki, o čemu svjedoče i pisma koja je I. Franko otuda upućivao N. Kybal'čyč.² Nadija Matvijivna Kybal'čyč rodila se 26. travnja 1877.

u selu Zarig, u Lubenskome kotaru na području Poltave gdje je živio njezin djed Nomys (Matvij Terentijovyč Symonov). Tamo se i školovala pod okriljem oca. Udalila se za Mykolu Kozlovs'koga, liječnika i društvenoga djelatnika. Zbog sudjelovanja u revolucionarnom djelovanju, zajedno sa suprugom završila je u horolskom zatvoru. Nakon izlaska iz zatvora njeguje supruga koji je bolovao od tuberkuloze (umire 1914.). N. Kybal'čyč vraća se kući gdje, ostavši nezbrinuta, bolesna i sama, dva puta diže ruku na sebe. Život završava samoubojstvom te iste 1914. g., 6. rujna, otrovavši se u Trypillju, gdje je bio pokopan njezin suprug. Kako je rasla i bila odgajana u obitelji književnika (majka joj je bila književnica Nadija Kybal'čyč, pisala pod pseudonimom Natalka Poltavka), Nadija Kostjantynivna Kybal'čyč rano je počela pisati isprva stihove, a potom i novele. Njezini su radovi bili tiskani u Književno-znanstvenom vjesniku, lavovskom časopisu Dilo, kijevskom listu Rada i dr.³

Prvo pismo iz Lovrana I. Franko uputio je N. Kybal'čyč 2. ožujka 1909. g. U njemu govori kako je već prošla godina dana od njihova posljednjega susreta u Lavovu. Kako i sam kaže, ta godina mu je bila najstrašnija u njegovu životu, ispunjena takvim patnjama i neugodnostima, takvim neobičnim događajima

1 Na istome mjestu.

2 Vidi adrese na pismima upućenim N. Kybal'čyč: Franko I. Lyst do N. K. Kybal'čyč vid 2. bereznja 1909 r. z Lovrana "Villa Central" // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 368.; Franko I. Lyst do N. K. Kybal'čyč vid 9. bereznja 1909 r. z Lovrana "Villa Central" // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 370.

3 Više o njoj vidi u: S. B. [Berd'ajev S.] Nadija Kostjantynovna Kybal'čyč // S'ajvo. – 1914. – Lypen – Serpen' – Veresen'. – br. 7, 8, 9. – str. 196.; Jacenko M. Z lystuvannja I. Franka ta N. Kybal'čyč // Rad'ans'ke literaturoznavstvo. – K., 1969. – br. 6. – červen'. – str. 75-77.

koje možda nitko nikad na svijetu nije trebao proživjeti.¹ Dalje autor piše kako mu je Svevišnji dao snage da iz toga zla izade zdrav i po prvi puta se u toj godini nada odlučnom zaokretu na bolje. Franko naglašava kako ne može iznijeti sve detalje oko toga što mu se dogodilo, nego samo spominje kako je boraveći lani u ožujku i travnju u Lipiku u Hrvatskoj namjeravao poslije liječenja posjetiti N. Kybal'čyč u Lovranu. To je, međutim, spriječio događaj koji mu se dogodio 21. travnja 1908. u Lipiku i kojeg on naziva svojom strašnom katastrofom, budući da je po njega završio tromjesečnom bolešću, točnije, tromjesečnim prisilnim ležanjem u jednoj lavovskoj ustanovi za neizlječivo bolesne, a to je ležanje rezultiralo potpunom oduzetošću obje njegove ruke. Od toga vremena, ističe znanstvenik, proživio je toliko neugodnosti da je bio primoran početkom veljače 1909. g. otpustovati ne bi li spasio svoje zdravlje, i tako se zatekao u Lovranu.² Svoje pismo I. Franko je završio nekim svojim razmišljanjima vezanim uz književnu djelatnost N. Kybal'čyč te joj priopćio da će biti vrlo sretan ako mu ona poželi odgovoriti u nekoliko riječi.³

Odgovor nije kasnio. N. Kybal'čyč ga je već 6. ožujka 1909. uputila I. Franku u Lovran. Iskreno mu je zahvalila na pismu te navela: Rado bih htjela s Vama razgovarati; nažalost, to nije moguće putem pisama, tim više što ih i ne umijem pisati.⁴ Nadalje, autorica naglašava kako I. Franko nedostaje ukrajinskoj književnosti i da se nada da će u cijelosti vratiti svoju snagu u mirnom i lijepom Lovranu.⁵

Također, N. Kybal'čyč piše Franku o svojoj suradnji s časopisom *Budučnost'* čije se uredništvo često i ne slaže s njezinim razmišljanjima.⁶ Što se pak tiče njezine suradnje s Književno-znanstvenim vjesnikom, kaže kako se, nakon što su joj vratili neobjavljene rukopise, više ne smatra njihovom suradnicom. Dalje književnica nadodaje: To mi je teško palo, jer sam nakon više od jedanaest godina navikla da

Nadija Kybal'čyč

1 Franko I. Lyst do N. K. Kybal'čyč vid 2. bereznja 1909. r. z Lovrana "Villa Central" // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 368-369.

2 Na istome mjestu. – str. 369.

3 Više o tome vidi u: Na istome mjestu. – str. 369.

4 Kybal'čyč N. Lyst do I. Franka vid 6. bereznja [1909] r. – I. L. – F. 3. – Spr. 1630. – str. 559.

5 Na istome mjestu.

6 Na istome mjestu. – str. 560.

Високомановий Наре!

Джон Тэйлор беа за речім. Мені
Джоне хоміють бу народжені від
Канні ма речів від речів якого
не можна зробити, муси більше, ніж
я із цієї було від речів.

Коже було щедре ти погули сіль
о співаках думших, які б вічніше знову
перевання українського літературника,
а то все таке було бранче.

Снодібаркою, чо ви щиркою віршувати
Заміні сцену у місті та хороши
Лобзані.

Что до меня, то я не могу утверждать",

п'єсамацької, стареша вдається.
І Марія до „R. H. Kicisoudovе“, що після
мене як мені волівніше май
рухомість, і бояє не зможу власними
силами срібло дістичи. Не зможе
місце, до якого має дістати
одинадцять позиції і слідує до цього
Всіх думаніє про будівництво у Літві?
І мене ж залиши багато чи не менше,
залиши місце. Всім іншим може
залишити, що вела овочі француз
за кімерію. Оскільки тільки раз від
збудувати, то колищо пускати, обі
мани і сіде місце рухомість, або
нареченні і т. Країне кращі землі
і дужі каштанові.

Tylome dapli!

Mö zoolog maxon bae limee. Nine

mo moluccana see Thun pachysoma
in series 3aenrich, 40 mm, der haematozoa,
produced 50 serosa.

Зоре і Кенгуру панував місії
санаторію, а звіра, що редакція
хрещадився з мородиною і санумарою,
якій він придав буде місії із всією за-
коною. Відоміши, що постулюють. Тільки
я нарекаю його ліпше і онебіднее, що
це не зустрічалої) відмакати що нового
онебідне будеши спогади не по-
лучивши чуттівниць, а наявні хто
що нове підмініти, що б хотіло не
передчутишоць не дехадескою і не по-
трібної ділі тимніше. Українських
заочувів мад наро, що теже місії
користуваніш і поєднані йде
будуваніш на землі України. Також місії,

most cause art is redundant in classical critics,
but not now more.

Hedris Kadavarur Nagabehere

Ospedaletti Ligure, Storia. Casa peroto.

6 марта 1915.

pišem za njih.¹

Završavajući svoje pismo, autorica pita Franka koliko će vremena provesti na liječenju u Lovranu te primjećuje kako ponekad puno piše, a ponekad ne radi ništa: Život katkad toliko tlači da nemam volje uzimati pero u ruku. Osim toga, čemu i pisati kad se nema gdje objaviti. Zar da čuvam sve te rukopise za sebe ili da ih spalim? Bolje neka izgore u mojoj duši, nenapisani.²

I. Franko odvraćao je N. Kybal'čyč od daljnje suradnje s časopisom Budučnost³ zato jer je i sam držao da su urednik i njegov pomoćnik nedovoljno iskusni za taj posao te je dodao da je časopis sasvim neozbiljan, da ga izdaju ljudi koji su posve nezreli i nepripremljeni za posao koji vode, te da je u najvećoj mjeri riječ o listu bez ikakva jasna programa. No, uz rečeno, naglasio je i sljedeće: Nemam ništa protiv toga što ste Vi objavljalivali svoje književne rade u tom časopisu, premda mi je iz prva četiri broja jasno da uredništvo, osim toplih riječi iz uvodnika, ne pokazuje preveliku želju za tiskanje Vaših rada.⁴ I. Franka začudilo je i to što je urednik Književno-znanstvenoga vjesnika vratio rukopise N. Kybal'čyč. Povodom toga kaže: Još sam 1908. g. razgovarao s profesorom Gruševskym o uređivanju Vjesnika i o skandaloznim prilozima koji su se u njemu tiskali tijekom cijele godine, na što on u svoju obranu odgovara uvjek jedno te isto - kvalitetnijih mi ne šalju. Ne znam kakve ste mu Vi rade slali, no ipak mislim da lošije od onoga što je tamo objavila Les'a Ukrajinka, Hotkevyc i obojica Gruševskih, Vi niste mogli napisati. Držim da se ovim smjerom Vjesnik ne može još dugo kretati, premda uistinu ne znam kako bi trebao izgledati njegov preustroj.⁵

Završavajući pismo i uvjeravajući N. Kybal'čyč kako duboko suosjeća s njezinim teškim životom, rezimirajući naglašava: Po onome što sada vidim u Galiciji i u Ukrajini, siguran sam da se naša književna produkcija mora snažno uzdići i da će uskoro i u Lavovu i u Kijevu biti moguće organizirati središta značajne i ugledne književne produkcije. A u takvoj situaciji, smatram da će i Vaši književni rade, tiskani ili ne, naći sebi svoj put i da će se bolje plaćati negoli je to danas slučaj.⁶

Kao odgovor, N. Kybal'čyč je I. Franku u Lovran poslala razglednicu na kojoj je pisalo: Visokopoštovani Dobročinitelju! Puno Vam, neizmjerno hvala što me se sjetiste. Želim Vam, kao i uvjek dosada, sve najbolje!⁶

1 Na istome mjestu. – str. 561.

2 Na istome mjestu.

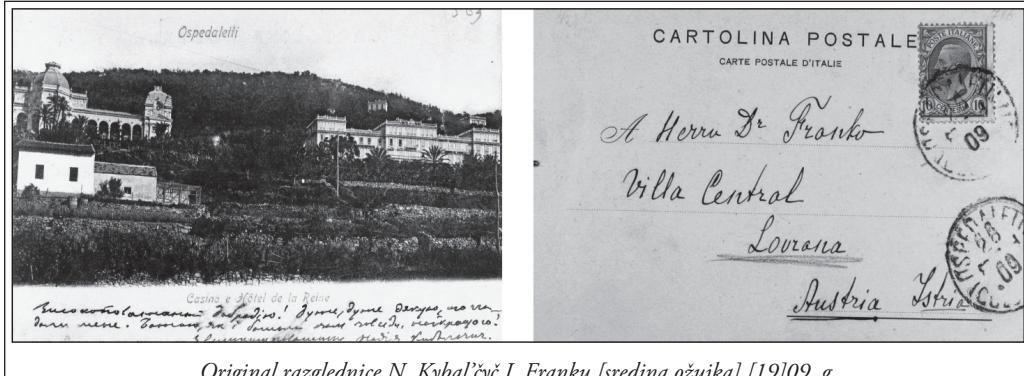
3 Na istome mjestu.

4 Na istome mjestu. – str. 370-371.

5 Na istome mjestu. – str. 371.

6 Kybal'čyč N. Lystivka do I. Franka vid [seredyny bereznja] [19]09 r. – I. L. – F. 3. – Spr. 1630. – str. 563-564.

Iz pisma koje je I. Franko 9. ožujka 1909. posao N. Kybal'čyč vidimo kako mu nedostaje novac za nastavak liječenja koje je za njega bilo krajnje skupo. S tim su bili upoznati i njegovi prijatelji i kolege u Lovovu. Tako i uredništvo novina

Original razglednice N. Kybal'čyč I. Franku [sredina ožujka] [19]09. g.

Galičanin 2. travnja 1909. g. na svojim stranicama objavljuje sljedeći tekst, ovoga puta pod naslovom Počasni dar Ivanu Franku, u kojem je stajalo: Zastupnik Ukrajinske radikalne stranke u Sejmu, g. Dumko, poziva u Glasu javnosti ukrajinsko društvo da se priključi u prikupljanje počasnogara u iznosu od 300. 000 kruna za književnika, dr. Ivana Franka. Iznos ima biti prikupljen na taj način da svaki Ukrajinac i Ukrajinka, a prema računu g. Dumka ima ih 30 milijuna, priloži po jedan heler. Ukrajinskom društvu predlagatelj je pribrojio i milijune ruskih ljudi, dakako, napravivši Rechnung ohne Wirt¹ (njem. račun bez krčmara, op. prev.).

U Lovovu se nastavilo s prikupljanjem priloga za liječenje I. Franka. List Dilo donosi i popis dobročinitelja koji su se pridružili hvalevrijednom cilju, priloživši određeni iznos u krunama: Myhajlo Ljis'kevyč iz Beča 6, Pavlo Durbak 20, Josif Pavlyns'kyj 10, H. U. iz Lovova 1, Ol'ga Šuhevyč iz Tyškivaca 10, Teodozij Čyčka 2, dr. Tadej Solovij 50, Ukrajinsko pedagoško društvo, ogrank Zbaraž 10, Ivan Ukrains'kyj 55.50, Ivan Truš iz Lovova 15.²

Na liječenju u Lovranu I. Franko je boravio do sredine travnja 1909., jer već 23. travnja iste godine list Dilojavlja: Kako donosi list Kijevske vijesti (Kievskija visti), u Kijevu trenutno gostuje dr. Ivan Franko koji je tamo prošli tjedan doputovao iz Lovova. Naš poznati književnik nije još sasvim ozdravio od teške bolesti koja ga je zadesila prošle godine. Ruke su mu oduzete tako da uopće ne miče prstima. Usprkos svemu, zadržao je živo zanimanje za znanost; u Kijevu posjećuje knjižnice zanimajući se uglavnom za slavensku filologiju. Poštovani će znanstvenik u Kijevu provesti još

1 Početnyj dar' dlja Iv. Franka // Galičanin'. – L'vov', 1909. –2 (15) apr[i]llja. – str. 3.

2 Novynky. Dlja horogo pys'mennyka... // Dilo. – br. 75. – 6 c'vitnja. – L'viv, 1909. – str. 3.

jedan tjedan, a potom se vraća u Lavov.¹ Nakon tri dana, 26. travnja, isti list u književnim novostima objavljuje kako je Ivan Franko nedavno s latinskoga jezika preveo poznati roman Amor i Psiha i kako će taj prijevod biti tiskan u Universal'nyj biblioteci u Lavovu.² Povijest nastanka prijevoda dosta je neobična. Apulejevu je novelu o Amoru i Psihi zbog svoje bolesti I. Franko prevodio uz pomoć sinova. Po riječima Tarasa Franka, tu je novelu ispočetka počeo prevoditi njegov brat Andrij. Sam I. Franko isprva je namjeravao tek unijeti popravke i korekcije, ali potom je prekinuo s time i počeo kazivati u pero vlastiti prijevod koji će kasnije biti i tiskan. U navedenom slučaju znanstvenik nije bio zadovoljan Andrijevim tekstom zbog diletantskoga pristupa stvari. Iz istoga se razloga Franko primio i rada na Popratnoj riječi toga izdanja.³

Istovremeno, list je skrenuo pozornost na 22. travnja 1909. g. kada se u kijevskoj Prosvjeti na sjednici Izdavačke komisije govorilo o V. Domanyč'komu kojemu je bilo predloženo napisati za Prosvjetu knjigu „O Ukrajini“ veličine do 6-7 tiskarskih araka, u kojoj bi prvenstveno bilo riječi o etnografiji. Na toj je sjednici bio prisutan i I. Franko, koji je sudjelovao u raspravi oko poslova Komisije te se obvezao recenzirati dio rukopisa V. Domanyč'koga o Galiciji i Bukovini.⁴

Ivan Franko je 12. travnja 1909. otputovao iz Kijeva u Lavov, kako 27. travnja 1909. piše kijevski časopis Rada. Do granice ga je trebao dopratiti netko od mladih ukrajinskih književnika, ali na dan putovanja stigao je njegov sin Andrij, koji je oca odveo kući. Nadalje list naglašava kako se I. Franko u Kijevu osjećao vrlo dobro te je obećao ljeti još jednom navratiti kako bi poduzeo niz ekskurzija po starim privatnim arhivima, knjižnicama, samostanima i crkvama. Prije odlaska još je razgledao Crkveno-arheološki muzej Kijevske duhovne akademije, gdje se upoznao s njegovim ravnateljem M. Petrovym. Na put sa sobom ponio je pozamašan broj starih knjiga koje je kupio u kijevskim knjižarama i antikvarijatima. Kako navodi spomenuti list, to su bile knjige koje su prije svega vezane uz staru ukrajinsku književnost prvih stoljeća nakon pokrštavanja.⁵ Međutim, časopis Dilo objavio je vijest kako se I. Franko vratio kući ipak 27. travnja.⁶

Kod kuće je znanstvenik nastavljao raznim čudnovatim načinima potragu za lijekom protiv svoje bolesti. U listopadu 1909. g. odlučio je poduzeti još jedan

1 Novynky. Franko v Kyjivi // Dilo. – br. 86. – 23 c'vitnja. – L'viv, 1909. – str. 3.

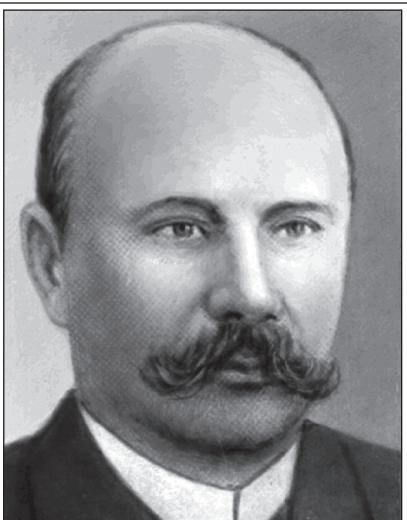
2 Ljiteraturni novyny. // Dilo. – br. 88. – 26 c'vitnja. – L'viv, 1909. – str. 4.

3 Jakymovyč B. Ivan Franko – vydavec': Knygoznavči ta džereloznavči aspekti. – L'viv, 2006. – str. 459.

4 U kijevskoj „Pros'viti“... // D'ilo. – br. 88. – 26 c'vitnja. – L'viv, 1909. – str. 3.

5 Po Ukrajini. U Kyjivi. Vid'jizd d-ra Iv. Franka z Kyjiva // Rada. Gazeta polityčna, ekonomična i literaturna. – Kjев, 1909. – br. 83. – 27 aprilja (27 kvitnja). – str. 2.

6 Novynky // Dilo. – br. 89. – 27 c'vitnja. – L'viv, 1909. – str. 4.

Stepan Smal'-Stoc'kyj

neobičan pothvat – oputovati u Odesu kako bi tamo u zidovima sveučilišta pronašao neki starinski rukopis s opisom lijekova svoje bolesti. Tim je povodom K. Bandrivs'kyj, kao Frankov skrbnik, potražio savjet od V. Gnat'uka i M. Močul's'kog kako bi spriječio da se ta zamisao ostvari, budući da je znao da I. Franko nema novaca za to putovanje. Ova dvojica su mu savjetovala da podje do ruskoga veleposlanika i zatraži od njega da mu ne da potpis u putovnicu. Ali pokazalo se da je I. Franko bio lukaviji. Bez znanja obitelji oputovao je do Černivaca i tamo uz pomoć S. Smal'-Stoc'koga^{1*} dobio potpis u putovnicu te u studenome 1909. g. oputovao

u Odesu.^{2*3} Toga se u svojim memoarima prisjeća i Sergij Šeluhin^{4*}, premda se

1 *Stepan Smal'-Stoc'kyj – jezikoslovac i pedagog; istaknuti društveno-politički, kulturni i ekonomski djelatnik Bukovyne. Rodio se 8. siječnja 1859. u seoskoj obitelji u selu Nemylovi, okolica Radehiva. Tijekom 1878.–1884. studirao je na sveučilištima u Černivcima i Beču. U razdoblju od 1885. do 1918. profesor je na Sveučilištu u Černivcima, a od 1921. na Ukrajinskom slobodnom sveučilištu u Pragu. Redovni član Znanstvenoga društva „Ševčenko“ (od 1899.), Sveukrajinske akademije znanosti (od 1918.), Slavenskog instituta u Pragu (od 1928.) i dr. Tijekom 1892.–1911. zastupnik je Nacionalno-demokratske stranke u Bukovynskom sejmu (zamjenik maršala, dugogodišnji član Zemaljskoga odbora (*Krajovyj vydil*) i Zemaljskoga školskog savjeta (*Krajova škil'na rada*), od 1911. do 1918. g. zastupnik u bečkom parlamentu. Za vrijeme Prvoga svjetskoga rata, kao član Saveza oslobođenja Ukrajine, bavio se kulturnim radom u logoru ukrajinskih zarobljenika u Rastattu; 1917. g. na čelu je Ratne uprave *sičovyh strijelaca*. Godine 1919. veleposlanik je Zapadne Ukrajinske Narodne Republike u Pragu. Umro je 17. kolovoza 1939. u Krakovu gdje je i pokopan. Više o njemu vidi u: Simovyc V. Stefan Smal'-Stoc'kyj, jak škil'nyj dijač i pedagog. – L'viv, 1939. – 20. str.; Danylenko V. M., Dobržans'kyj O. V. Akademik Stepan Smal'-Stoc'kyj. Žyttja i dijal'nist'. – Kyjiv-Černivci, 1996. – 234 str. i sl.

2 * O tome kako je S. Samal'-Stoc'kyj pomogao I. Franku s putovnicom u Černivcima vidi u: Smal'-Stoc'kyj R. Franko u Černivc'ah // Dilo. – L'viv, 1938. – br. 204. – 15 veresnja. – str. 4.

3 Močul's'kyj M. Z ostannih desyatilit' žyttja Ivana Franka (1896 – 1916)... – str. 389-390.

4 *Sergij Šeluhin – pravnik, društveni djelatnik, političar, književnik. Rodio se 6. listopada 1864. g. u selu Den'gy (Denegy) Zolotonoskoga kotara Poltavske gubernije (današnja Čerkaška oblast) u plemićkoj obitelji. Studirao je na Pravnome fakultetu Volodymyrskog (Kijevskog) sveučilišta. Nakon završetka studija radio je po sudskim ustanovama Jelysavetgrada, Kam'janec'-Podiljs'koga, Kišinjeva. Obnašao dužnost istražnoga suca, kasnije i tužioca, počasnoga suca te člana Okružnoga suda u Odesi. Od 1905. predsjednik je Revolucionarnog odbora u Odesi (1917.), pripadnik Ukrajinske stranke socijalista-federalista, zastupnik u ukrajinskoj Centralnoj radi, vrhovni sudac Ukrajinske Narodne Republike, ministar pravosuđa u vladu Vsevoloda Golubovyča (veljača-travanj 1918.). Od 1921. živi u Čehoslovačkoj; profesor kaznenoga prava Ukrajinskoga slobodnoga fakulteta i Ukrajinskoga pedagoškoga instituta „M. Dragomanov“ u Pragu (1924.–1925.), član Ukrajinskoga povjesno-filološkoga društva, predsjednik Ukrajinskoga odbora u Čehoslovačkoj (Prag), te Ukrajinskoga pravnoga društva u Češkoj. Umro je 25. prosinca 1938. u Pragu. Više o njemu u:

zbumio oko datiranja događaja (on spominje 1912. g., dok je ustvari riječ o 1909.): Doputovao je iz Lavova, bez novca, u starome šeširu te zamašćenoj i uprljanoj jakni sa spuštenim džepovima. Bio je blijet, ruke su mu se tresle i nije ih mogao micati. Prsti su mu bili skvrčeni. Bio je to teško bolestan čovjek i upravo je čudno kako se uopće uspio sam domoći Odese. Trebalо ga je i odijevati i razodijevati, hraniti ga dajući mu hranu izravno u usta. Hodao je snažno i živo, govorio brzo i razumno, ali povišenim tonom i nervozno, te je osluhivao nije li kakva uvreda ili misao uperena na njegov račun, a uputivši mu bilo kakvo pitanje, odmah bi se nekako povlačio u sebe.¹

Sergij Šeluhin

Dana 19. studenoga 1909. I. Franko obavijestio je V. Gnat'uka o svojem boravku u Odesi te poboljšanju zdravstvenoga stanja: Živim sasvim pristojno, a ozdravljenje mojih ruku napreduje, tako da se sredinom prosinca ove godine (po Gregorijanskem kalendaru) kanim vratiti u Lavov sa zdravim rukama. Iz toga je pisma poznato da je znanstvenik odsjeo u hotelu Verasal'.²

Suvremenici I. Franka ostavili su mnoštvo memoara o njegovu životu i boravku u Odesi. Oni i potvrđuju da se znanstvenikovo zdravlje u tom kraju ponešto popravilo. On sam tamo se bavio aktivnom društvenom i znanstvenom djelatnošću. S. Šeluhin ističe: Zdravlje Franka u Odesi brzo se popravilo, čak i u toj mjeri da se možemo nadati potpunom ozdravljenju. Za vrijeme svojeg boravka u Odesi postao je puno smireniji, dobro je spavao i jeo s tekom. Popio bi čašicu votke, čašu vina i mrmljao... Puno je čitao. Spominjao je djecu.³

Dakle, hrvatska lječilišta Lipik i Lovran su najvećim dijelom poslužila I. Franku u liječenju njegove bolesti. Za vrijeme njegova boravka u njima plodotvorno

Get'mančuk M. P., Turčyn J. B. Sergij Šeluhin: suspil'no-polityčni pogljadi ta deržavotvorči idealy. – L'viv: Doslidno-vydavnyčj centr Naukovogo tovarystva im. Ševčenka, 2006. – 214 str.; Zbirnyk na pošanu prof.d-ra Volodymyra Janeva. – Mjunhen, 1983. – str.1031-1032.

1 Šeluhin S. Ukrajinstvo 80-h rokiv XIX v. i moji znosyny z Iv. Frankom // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv, 1926. – sv. XC. – knj. VII – VIII. – Za Lypen' – Serpen'. – str. 277-278.

2 Franko I. Lyst do Volodymyra Gnat'uka vid 19 lystopada 1909 r. z Odesy // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 372-373.

3 Šeluhyn S. Ukrajinstvo 80-h rokiv XIX v. i moji znosyny z Iv. Frankom // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv, 1926. – sv. XC. – knj. VII – VIII. – Za Lypen' – Serpen'. – str. 279.

je radio. Iz njegova pera izašli su novi stihovi, prijevodi, radovi i dr., premda su pokatkad bili specifičnoga karaktera. Ovdje se upoznao s mjesnim koloritima koji su se kasnije odrazili i u njegovu stvaralaštvu. Premda se ni iz Lipika, ni iz Lovrana znanstvenik nije vratio ozdravljen, nije klonuo duhom te se nastavljao boriti sa svojom bolešću, ponekad i na najneobičnije načine. U tomu kontekstu, prikladne su riječi znanstvenikova suvremenika V. Dorošenka koji je naglasio kako i bolestan Franko nije prestao biti velik i nije nam prestao imponirati svojom radinošću i produktivnošću. Teška bolest koja bi kroz kratko vrijeme druge odnijela u grob, premda je fizički i psihički iscrpila neobično snažan organizam Franka, ipak ga nije ubila, i on je nastavio živjeti i raditi još punih deset godina i usprkos svim navedenim posljedicama preživljene bolesti, ostavio nam je više vrijednih djela. Radio je živo, čak i vatreno, detaljno označavajući na svakom pojedinom rukopisu kada ga je započeo, a kada dovršio, ne bi li na taj način pokazao svojoj okolini da nije sasvim bolestan, nego zdrav i sposoban za rad.¹

1 Dorošenko V. Ivan Franko v mojih spogadah // Gnat'uk M. upor. Spogady pro Ivana Franka. – L'viv, 1997. – str. 405.

SURADNJA IVANA FRANKA S HRVATSKIM SLAVISTOM VATROSLAVOM JAGIĆEM

Ivan Franko visoko je cijenio svoje veze s istaknutim hrvatskim slavistom, paleografom, arheografom, filologom i povjesničarom, profesorom bečkoga i mnogih drugih europskih sveučilišta, općepriznatim svjetskim autoritetom slavenske znanstvene misli – Vatroslavom Jagićem.

Odnosima Vatroslava Jagića i Ivana Franka posvećena je znatna količina radova proizašlih iz pera kako stranih, tako i domaćih istraživača. S obzirom na zadatu temu, posvetit ćemo pozornost najznačajnijim radovima.

Što se tiče stranih izdanja, posebno treba izdvojiti tromjesečnik *Slavia Orientalis*, koji je tijekom 1952.-1956. g. izlazio pod imenom *Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego*. Upravo su se na njegovim stranicama predstavljala znanstvena istraživanja vezana uz Frankovo stvaralaštvo i djelatnost u Poljskoj, a također su se opisivali i njegovi odnosi s vodećim slavenskim uglednicima. Pozornost privlače članci, književno-kritičke recenzije i ogledi, bibliografske publikacije koje se bave problemima lingvistike, književnosti, folkloristike i sl.¹

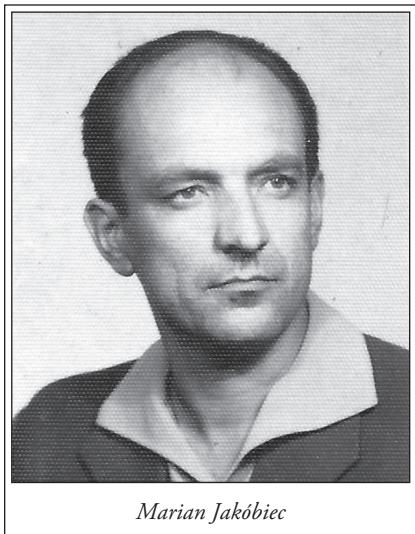
Ime Ivana Franka po prvi se puta pojavljuje na stranicama *Slavie Orientalis* 1953. i od toga vremena neprestano se spominje u razmatranjima najrazličitijih pitanja i osoba ukrajinskoga književnoga procesa poslijednjega tromjesečja XIX. i početka XX. st.²

Nakon šest godina od početka izlaženja, Marian Jakóbiec^{3*} na njegovim

1 Više o člancima koji su posvećeni Frankovom stvaralaštvu i djelatnosti na stranicama časopisa *Slavia Orientalis* vidi članak: Kanevs'ka L. Ivan Franko na storinkah časopysu "Slavia Orientalis" (1952-2007) // Donec'kyj visnyk Naukovogo tovarystva im

2 Na istome mjestu. – str. 65.

3 ***Jakóbiec Marian** – poljski znanstvenik-slavist. Rodio se 8. rujna 1910. u selu Gynovyči (današnji Berežanski rajon). Završio berežansku gimnaziju (1930.), Lavovsko sveučilište, studirao na sveučilištima u Pragu i Beogradu. Kandidat filoloških znanosti (1937.), doktor filologije (1951.), dugogodišnji profesor, pročelnik Katedre za rusku filologiju, prorektor Sveučilišta u Wrocławiu (1947.-1980.), urednik časopisa *Slavia orientalis*, inozemni član Ukrajinske akademije znanosti. Autor brojnih radova i monografija posvećenih poljsko-ukrajinskim književnim odnosima te stvaralaštvu ukrajinskih znanstvenika, posebice Ivana Franka. Umro 27. travnja 1998. g. u Wrocławiu. Više o njemu vidi u: Marian Jakóbiec z daleka i z bliska. Wspomnienia i pamiętniki w biografię zebrane i uporządkowane przez córkę Milicę Jakóbiec-Semkowową. – Wrocław, 2009. – 355 str.; Verves G. Pam'jati akademika Mar'jana Jakubec'a // Literatura Ukrajina. – 1998. – 18 červnja – str. 8; Onys'kiv M. Mar'jan Jakubec', učenyj-slavist // Vil'ne žyttja. – 1992. – 28 žovtnja.; Onys'kiv M. Jakubec' Mar'jan // Ternopil'. – 1993. – br. 3. – str. 41-42.; Podufalyj V. Vydatnyj učenyj-slavist: (Mar'jan Jakubec') // Nove žyttja. – 1990. – 8 veresnja.; Hanas V. Slavistyčni čytannja z nabydy juvileju M. Jakubec'a // Ternopil' večirnij. – 1995. – 25 žovtnja.; Literatura do znamennyh i pam'jatnyh dat Ternopil'sčyny na 2000 rik: Bibliogr. spysok / Ukrad.: M. Drunevyč, N. Ivanko; Red. G. Molic'ka. –

stranicama objavljuje članak Ivan Franko i Vatroslav Jagić u kojemu opisuje odnose dvojice znanstvenika te objavljuje jedanaest pisama koja je Ivan Franko poslao Vatroslavu Jagiću u razdoblju od 1900. do 1915. g.¹ Pisma su potom bila uvrštena u Sabrana djela Ivana Franka u 50 svezaka. Aktivno istražujući stvaralaštvo ukrajinskoga znanstvenika, poljski slavist objavio je sljedeće rade: Opća sjednica Akademije znanosti Ukrajinske SSR posvećena stogodišnjici rođenja Ivana Franka (1856.-1956.)², O programu istraživanja stvaralaštva Ivana Franka³ i dr.⁴

Odnos V. Jagića i I. Franka bio je i predmet interesa ukrajinskoga istraživača J. Paščenka, koji u knjizi Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine, dotičući se teme odnosa Jagića i Franka, kritizira sovjetsku frankologiju koja je hvalila V. Jagića kao slavističku ikonu, ne pridajući pritom pozornosti njegovim velikodržavnim idejama i istupima protiv Frankovoga domoljublja te nihilističkom pristupu prema Frankovoj ideji samostalnosti ukrajinskoga jezika i sl.⁵

O temi Franko – Jagić živo se raspravljalo u inozemnim izdanjima, posebno u Izvješćima ZDŠ-a. Na stranicama toga časopisa bili su objavljeni članci koji su se doticali teme međusobnih odnosa I. Franka i V. Jagića. Tako i O. Kravčenjuka, u kontekstu odnosa Ivana Franka sa strancima, često istražuje njegove odnose s

Ternopil', 1999. – str. 58-59. i dr.

1 Jakóbiec M. Iwan Franko i Vatroslav Jagić // *Slavia Orientalis*. – Warszawa, 1959. – g. VIII. – br. 2–3. – str. 67-90.

2 v.: Jakóbiec M. Sesja ogólna Akademii Nauk USRR poświęcona setnej rocznicy urodzin Iwana Franki (1856-1956) // *Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego*. – Warszawa, 1956. – br. 3–4. – str. 360-361.

3 v.: Jakóbiec M. O programie badań twórczości Iwana Franki // *Slavia Orientalis*. – Warszawa, 1958. – g. VII. – br. 1. – str. 3–22.

4 v.: Jakóbiec M. Iwan Franko – ukraiński poeta i rewolucjonista (M. Nevrly, Ivan Franko, ukrajinsky basnik revolucionar. K 35 vyruci jeho umrti 1916-1951. Života dilo, Praha 1952) (Rec.) // *Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego*. – Warszawa, 1953. – br. 4. – str. 160-164.; J[akóbiec] M. Ivan Franko. Statti i materialy. *Zbirnyk vos'myj*, L'viv 1960 (Rec.) // *Slavia Orientalis*. – Warszawa, 1961. – g.. X. – br. 2. – str. 277.; J[akóbiec] M. O. I. Dej. Ukrains'ka revoljucijno-demokratyčna žurnalistyka. Problema vynykennja i stanovlennja, Kyjiv 1959 (Rec.) // *Slavia Orientalis*. – Warszawa, 1961. – g. X. – br. 2. – str. 276. u kojoj autor piše o doprinosu I. Franka u stvaranju ukrajinskoga novinarstva; Jak[óbiec] M. I. Žurav's'ka, Ivan Franko i zarubižni literatury, Kyjiv 1961 (Rec.) // *Slavia Orientalis*. – Warszawa, 1963. – g. XII. – br. 1. – str. 116–117. i dr.

5 v.: Paščenko J. Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine.–Zagreb, 2010, str. 41-51.

hrvatskim slavistom,¹ dok M. Vacyk analizira njihovo međusobno dopisivanje.²

Proučavajući prinose frankologiji, valja se podrobnije zaustaviti na događajima koji su se 6. i 7. lipnja 1986. g. odvijali u Ivano-Frankivs'ku. Tada je, za vrijeme odvijanja znanstvene konferencije Ivan Franko – književnik, mislilac, borac za prijateljstvo među narodima, bilo održano izlaganje J. Dzendzelivs'koga na temu Problematika pisama Ivana Jakovyča Franka upućenih Vatroslavu Jagiću. U izlaganju je na temelju obrađene epistolarne baštine ukrajinskog i hrvatskog znanstvenika istaknuto kako je sačuvana korespondencija više stručnog karaktera te sadržava mnoga razmišljanja i kritičke napomene dvojice slavista o raznim problemima struke među kojima prevladava čirilometodska problematika te interpretiranje slavističkih radova i istraživanja spomenika staroslavenske pismenosti.³

Među radovima suvremenih ukrajinskih znanstvenika izdvajamo znanstveno istraživanje Lj. Vasyl'jeve, koja je pokušala prikazati tijek jezičnih procesa XIX. st. na prostorima srpskih, hrvatskih i ukrajinskih zemalja kroz prizmu lingvističkih interesa Ivana Franka. Tako u zasebnom poglavlju znanstvenica stavlja naglasak na utjecaje V. Jagića na njegove slavističke i jezikoslovne interese te postavlja pitanje je li priroda tih utjecaja jednosmjerna ili su znanstvenici utjecali jedan na drugog. Autorica je detaljno proučila tijek nastanka i razvijanja odnosa između znanstvenika, istražujući njihove znanstvene veze i definirajući problematiku njihova dopisivanja.⁴

Temom odnosa V. Jagića i I. Franka također se bavila znanstvenica T. Man'kovs'ka koja je ponajprije proučavala problematiku lingvoukrainistike u znanstvenoj baštini hrvatskoga slavista.⁵ Treće poglavlje njezina znanstvena rada Vatroslav Jagić i ukrajinski jezikoslovci: recenzije, dopisivanje sadrži dio Vatroslav Jagić i slavističke studije Ivana Franka u kojem opisuje Jagićev odnos prema Ivanu

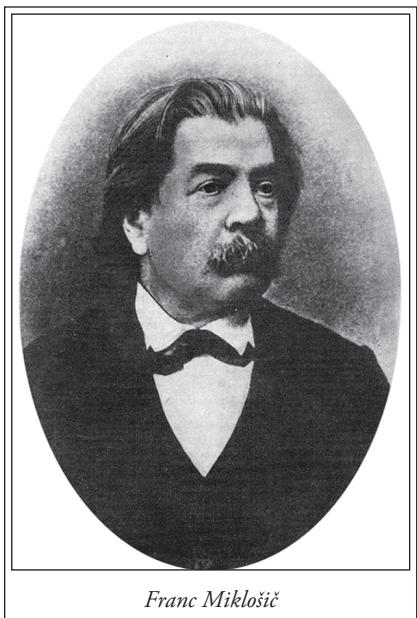
1 Kravčenjuk O. Osobysti zv'jazky Ivana Franka z čužync'amy // Zapysky NTŠ. / Zbirnyk dopovidej dlja vidznačennja 110-ričč'a narodyn i 50-ričč'a smerty Ivana Franka. br. II. – N'ju-Jork; Paryž; Toronto 1968. – sv. CLXXXIV. – str. 89-102.

2 Vacyk M. Lystuvannja Ivana Franka z Vatroslavom Jagićem // Zapysky NTŠ. / Dopovidi juvilejnogog naukovogo kongresu dlja vidznačennja storičč'a NTŠ. – Nju Jork – Paryž – Sydnej – Toronto, 1976. – str. 48-54.

3 Više o tome vidi u: Dzendzelivs'kyj J. Problematyka lystiv Ivana Jakovyča Franka do Vatroslava Jagića // Ivan Franko – pys'mennyk, myslitel', borec' za družbu miž narodamy: [tezy dop. obl. nauk. konf., prysvjač. 130-ričč'u vid. dnja narodž. Velykogo Kamenjara]. – Ivano-Frankivs'k, 1986. – 107-108.

4 Vasyl'jeva L. Pividennoslov'jans'ka problematika v movoznavčyh zacikavlenijah Ivana Franka... – str. 7-22.; Vasyl'jeva L. Ivan Franko i Vatroslav Jagić: vplyv čy vzajemoplyvy? // Naša gazeta. – Vukovar, 2009. –br. 5 (72). – 29 travnja. – str. 8-9.

5 Vidi o tome u: Man'kov'ska T. Problemy lingvoukrainistyky v naukovij spadščyni V. Jagića: avtoref. dys. na zdobut'ta naukovogo stupenja kand. filolog. nauk: spec'. 10.02.01 – ukrajins'ka mova. – K., 2005. – 20 str.; Man'kov'ska T. Problemy lingvoukrainistyky v naukovij spadščyni V. Jagića. – Ternopil', 2007. – 228 str.

Franc Miklošič

Franku te rasvjetljuje prirodu njihova odnosa.¹

Istraživačica naglasak stavlja i na znanstveni rad V. Jagića, koji broji gotovo sedamsto radova te ističe da se po količini napisanoga s njim može usporediti tek možda Ivan Franko koji je bio veliki štovatelj njegova talenta i koji je pod njegovim mentorstvom obranio svoju doktorsku disertaciju.² T. Man'kovs'ka pokušava objasniti razloge zbog kojih se hrvatski profesor zanimal za radove ukrajinskih jezikoslovaca, zbog kojih je u više navrata recenzirao njihova istraživanja i potpomagao objavljivanje njihovih članaka u svojem časopisu *Archiv für slavische Philologie*. Također se dotiče i dugogodišnjeg prijateljstva V. Jagića i I. Franka.³ Međutim, proučavajući

odnose ukrajinskih i hrvatskih slavista, istraživačica se uglavnom koristi istraživanjem Lj. Vasyl'jeve, ne izlazeći iz okvira znanja koja je ona iznijela u svojem radu.

Najiscrpnije je ova problematika predstavljena u Disertaciji – znanstvenom radu Romana i Ivana Goraka. Navedeni autori po prvi puta su preveli i objavili sva pisma koja je V. Jagić poslao I. Franku. Analizirajući sadržaj epistolarne građe obojice znanstvenika, istraživači su prilično cijelovito rekonstruirali njihov međusobni odnos.⁴ Roman i Ivan Gorak veću su pozornost pridali školi F. Miklošiča^{5*}, koja je

1 Man'kovs'ka T. Problemy lingvoukrajinityky v naukovij spadščyni V. Jagyča... – str. 103-110.

2 Na istome mjestu. – str. 3, 103.

3 Vidi više o tome u sadržaju trećega poglavlja monografije T. Man'kovs'ke.

4 Gorak R., Gorak I. Dysertacija // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi. – L'viv: Kamenjar, 2007. – sv. 7. – str. 77-138.; Gorak R., Gorak I. Dysertacija // Ukrains'ke literaturoznavstvo. Zbirnyk naukovyh prac'. – L'viv, 2008. – sv. 70. – str. 3-34.

5 ***Miklošič Franc** – poznati austrijski i slovenski jezikoslovac. Rodio se 20. studenoga 1813. u mjestu Radomerščak u današnjoj Sloveniji. Članom Bečke akademije znanosti postaje 1851., a od 1856. je inozemni dopisni član Petrogradske akademije znanosti nakon čega je kao počasni član bio primljen u niz drugih inozemnih akademija. Fakultet u Grazu završava 1837. Od 1850. do 1886. radio je kao profesor slavenske filologije na Bečkom sveučilištu. U slavistici je među ostalim ostao upamćen kao osnivač poredbenopovijesnoga proučavanja gramatike slavenskih jezika. Najpopularniji su mu radovi iz slavenskoga jezikoslovija, slavenskih književnosti i etnografije. F. Miklošič je među prvim zapadnoeuropskim jezikoslovima branio samostalnost ukrajinskoga jezika. Vezano uz to, 1852. g. objavio je opširan nacrt fonetike ukrajinskoga jezika. Aktivno je podupirao težnje galicijskih Ukrajinaca u razvijanju njihovog književnog jezika na narodnoj osnovi. U tom pogledu njegovi su učenici bili: I. Verhrats'kyj, J. Želehivs'kyj, O. Kalužnjac'kyj, M. Osadca, O. Ogonovs'kyj, S. Smal'-Stoc'kyj, O. Barvins'kyj i dr. Umro je 7. ožujka 1891. g. u Beču. Više o životu i djelu F. Miklošiča vidi u: Kril' M., Vasyl'jeva Lj. Franc Miklošič i ukrajinci // Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture. Povzetki predavanj: Mednar. simpoz. ob 80-letnici Oddelka za

prethodila V. Jagiću, te iznijeli Frankove ocjene njegove djelatnosti.¹ Na temelju epistolarnih vrela opisali su tijek zbližavanja I. Franka i V. Jagića. Međutim, čini se kako slika odnosa između ova dva slavista nije potpuna i dovršena. Autori donose periodizaciju njihovih odnosa isključivo na temelju sadržaja pisama, ne uključujući druge izvore.

Što se tiče korespondencije, do danas nam je poznato osamnaest pisama koja je I. Franko uputio V. Jagiću i koja su objavljena u 50 svezaka Sabranih djela I. Franka,² te devetnaest pisama koja je V. Jagić uputio I. Franku, a koja se čuvaju u fondu Ivana Franka br. 3 na Odjelu rukopisnih fondova i tekstologije Instituta književnosti „T. G. Ševčenko“ u Nacionalnoj akademiji znanosti Ukrajine. Kao što je već rečeno, pisma su po prvi put objavili Roman i Ivan Gorak na stranicama Znanstvenoga vjesnika Muzeja Ivana Franka u Lavovu.³ Kasnije su identičnim pretiskom objavljeni i u znanstvenom zborniku radova Ukrajinska filologija.⁴

Po svojim obilježjima spomenuti epistolarni izvori uglavnom pripadaju stručnom dopisivanju i sadrže mnoga razmišljanja i kritičke primjedbe obojice

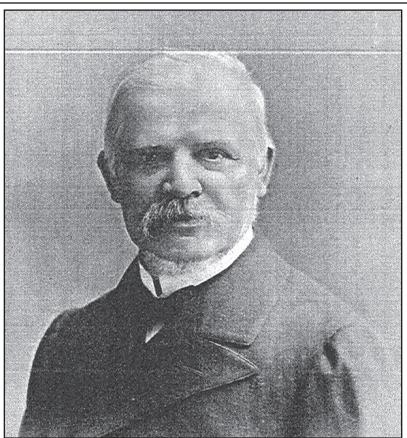
slovenske jezike in književnosti Filozof. Fac. Univerze v Ljubljani, 9–11 Dec. 1999. – Ljubljana, 1999. – str. 82.; Kril' M., Vasyl'jeva Lj. Franc Miklošič i ukrajinci // Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture. Ob 80-letnici Oddelka za slovenske jezike in književnosti Filozof. f-te Univerze v Ljubljani: Mednar. simpoz. Obdobja 18. Metode in zvrsti. – Ljubljana, 9–11 Dec. 1999. – Ljubljana, 2002. – str. 399–409.; Lystuvannja ukrajins'kyh slavistiv z Francem Miklošičem: zbirnyk / [uporjad. ta avt. peredm. I. S. Svjencic'kyj; per. lystiv M. I. Svjencic'koji; redkol. J. D. Isajevyč (vidp. red.) ta in.]. – K, 1993. – 399 str. i dr.

1 Prema riječima Ivana Franka, F. Miklošič autor je brojnih znanstvenih radova koji čine cijelu jednu epohu poznavanja svih slavenskih jezika. Njegovo široko znanje i druželjubivost ostavljalo je snažan dojam na tadašnju studentsku mladež iz raznih krajeva. Obrazovao je čitav niz dobrih galicijskih filologa (O. Ogonovs'kyj, M. Osadec', P. Dačan, G. Onyškevyč, J. Želehivs'kyj), a sam Beč se u njegovo vrijeme pretvorio u središte slavenskih studija cijele Austrije. Uz pozitivne strane slavista I. Franko govori i o onim negativnim. Posebno naglašava da je Miklošičeva škola bila jednostrana, čak i staromodna. Znanstvenik je pridavao pozornost samo gramatici, zaobilazeći povijest književnosti i vjerujući da ni ne postoji to što bismo mogli nazvati povijesku slavenske književnosti, smatrajući da se ona sastoji od čitavog spleteta slavenskih književnosti. Vodeći seminare, F. Miklošič se nije zalagao ni za osnivanje posebne slavističke knjižnice, a u slučaju potrebe, slušačima bi posudivao vlastite knjige kada nisu bile dostupne u bečkim javnim knjižnicama. Sve se to negativno odrazilo na znanstvenikovu karijeru. Prema Frankovom mišljenju to je dovelo i do toga da je austrijska slavistika postupno zaostajala za drugim slavistikama, a poglavito onom ruskom. Kao posljedica toga, u povijesti književnosti razvila se nova poredbena škola koja je donijela velike napretke u istraživanju narodne književnosti. Isto se dogodilo i u gramatici, u kojoj je uspostavljena nova škola istraživača koji su, premda su se i oslanjali na Miklošičeve materijale, otišli daleko dalje u svojim lingvističkim istraživanjima i samim time postupno pokazali kako su znanstvenikovi stavovi postali nedovoljni i zastarjeli. Više o tome vidi u: Franko I. Postup slavistyky na Videns'kim universyteti // Franko I. Sabrana djela – sv. 31. – str. 8-9

2 v.: Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 154-155, 245-248, 249-250, 250-252, 275-278, 279-282, 302-304, 340, 388-390, 390-392, 392-393, 396-397, 398-400, 400-401, 405-407, 407-408, 408-410, 429-430.

3 Gorak R., Gorak I. Dysertacija. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 77-138.

4 Gorak R., Gorak I. Dysertacija // Ukrajins'ke literaturoznavstvo... – str.3-34.

Vatroslav Jagić

istraživača vezane uz znanost poput slavistike. Znanstvenici su u pismima najvećim dijelom razmatrali problem podjele istočnoslavenskih jezika i dijalekata te mesta koje među njima pripada ukrajinskom jeziku. Posebno je značajna bila i čirilometodska problematika – interpretirala su se slavistička istraživanja te staroslavenski književni spomenici. Također je bilo riječi i o bolnim Frankovim problemima, uključujući i one obiteljske: o nesporazumima s M. Gruševskym, o smrti sina Andrija, pa čak i o finansijskim teškoćama u koje je ukrajinski

slavist zapao za vrijeme rata. Međutim, dominantna tema dopisivanja ipak je bila znanstvene tematike, pri čemu su obojica istraživača branila duhovnu baštinu ne samo svojih naroda, nego i cijelog Slavenstva uopće.

S obzirom na široki spektar već postojećih istraživanja, odredimo si za cilj (zaobišavši pritom niz već poznatih stajališta) konkretnije razjasniti međusobne odnose ukrajinskoga i hrvatskoga znanstvenika uz pomoć novih, ispravljenih činjenica do kojih se došlo radom na novijim istraživanjima. Vatroslav Jagić rodio se 6. srpnja 1838. g. u gradu Varaždinu (Hrvatska). Nakon završetka klasične filologije na Bečkome sveučilištu (1860.), jedno vrijeme radio je kao profesor grčkog i latinskog jezika na zagrebačkoj gimnaziji. Istovremeno je bio tajnik Vijeća za srednjoškolske obrazovne ustanove Hrvatske (Rada u spravah serednih navčal'nih zakladiv Horvatiji), urednik filološkoga dijela časopisa *Književnik* (od 1863. do 1866. g.) te tajnik književno-znanstvene i prosvjetne ustanove Matice ilirske. Godine 1870. stekao je doktorat iz filozofije na Sveučilištu u Leipzigu te doktorat iz slavenske filologije na Sveučilištu u Petrogradu. Tijekom cijelogova svojega života V. Jagić se aktivno bavio znanstvenim radom. Bio je profesor na sveučilištima u Novorosijsku (1872.–1874.), Berlinu (1874.–1880.), Petrogradu (1880.–1886.) i Beču (1886.–1908.). Također je bio i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (1867.), te Akademija znanosti u Krakovu (1878.) i Petrogradu (1880.), kao i član Matice srpske u Novom Sadu, Društva srpske književnosti u Beogradu te Znanstvenoga društva „Ševčenko“^{1*}

1 * Zbog naklonosti koje mu je Znanstveno društvo „Ševčenko“ iskazalo, V. Jagić je 2. siječnja 1904. g. uputio pismo zahvale u kojem je istaknuo: *Znanstveno društvo „Ševčenko“ ukazalo mi je čast izabravši me za svojega člana u Razred za filološke znanosti. Zahvaljujući vam na toj nezasluženoj časti, želim slavnome Društvu što više velikih uspjeha. Vjerujući u bolju budućnost slavenskih naroda, rado već sada mislima od-lazim u neko sretno vrijeme u kojemu će svi slavenski narodi, bez međusobne zavisti, zajednički podupirati jedni druge u plemenitim natjecanjima i kada će iz njihovih znanstvenih radova odzvanjati divni akordi*

(1903.). Umro je 5. kolovoza 1923. u Beču. V. Jagić mnogo je pridonio razvoju znanosti u organizacijskom smislu: utemeljio je prvi međunarodni slavistički časopis Arhiv za slavensku filologiju (Archiv für slavische Philologie 1875.–1920.) i bio je urednik i inicijator izdavanja Enciklopedije slavenske filologije (izlazila u Petrogradu od 1908. do 1929.).¹

V. Jagić pružio je neprocjenjivu pomoć многим Ukrajincima u njihovom znanstvenom radu, između ostalih i Ivanu Franku. To je potvrdio i sam Franko u pismu M. Dragomanovu iz 1899., u kojemu ističe kako je V. Jagić pozvao mlade ukrajinske znanstvenike da se bave slavistikom te im obećao da će im pomoći oko dobivanja stipendije. Tim pozivom ponukao je i 33-godišnjeg I. Franka na nastavak obrazovanja i dobivanje docenture slavenskih književnosti na Bečkom sveučilištu.² Dakle, vidimo kako se zamisao o obrani doktorskoga rada kod Franka javila mnogo ranije od 1892. g. Međutim, putovanje u Beč nije si mogao priuštiti te je odlučio doktorirati u Lavovu pod mentorstvom profesora Omeljana Ogonovs'koga.^{3*}

međusobnoga uvažavanja i poštovanja. Slavnoga društva sluga pokorni, V. Jagić. Vidi o tome u: Lyst prof. V. Jagyča // Franko I. Sabrana djela – sv. 35. – str. 411.

1 Više o V. Jagiću vidi u: Jagić V. Spomeni mojega života. I. Deo (g. 1838–1880). Izdanje Zadužbine d-ra Nikole Krstića – Beograd, 1934. – 458 str.; Jagić V. Spomeni mojega života. II. Deo (1880–1923). Izdanje Zadužbine d-ra Nikole Krstića – Beograd, 1934. – 355 str.; Svjencic'kyj I. Vatroslavu Jagiću na vičnu pamjat'. – L'viv, 1923. – 16 str.; Svjencic'kyj I. Vatroslav-Ignatij Jagić // Bogoslovija. – 1924. – sv. 2. – knj. 14. – str. 69–71.; Man'kovs'ka T. O. Problemy lingvoukrainistyky u naukovij spadčyny Vatroslava Jagyča / [Vidp. red. O. Guzar] – T., 2007. – str. 7–54.; Vasyl'jeva Lj. Pivdennoslov'jans'ka problematyka v movo-znacvych zacikavlenijah Ivana Franka / Nauk. red. B. Jakymoyč. – L'viv, 2006. – str. 7–22.; Velygors'kyj I. Profesor Vatroslav Jagić (1838 – 1923 – 1953) // Zbirnyk materialiv 5 nauk. konferenciji NTŠ. – Toronto, 1954. – br. 1. – str. 54–66.; Dem'jančuk V. Gnat (Vatroslav) Jagić (1838 – 1823). Korotkyj narys joho žytt'a j naukovoji dijal'nosti // Zapysky istoryčno-filologičnogo viddilu UAN. – K., 1923. – knj. 4. – str. 22.; Dragomanov M. Pomylka horvats'kogo profesora, ne popravlena rus'kym // Drug'. Pys'mo literaturne. – L'viv. – 1877. – br. 3–4. – str. 49–50.; Zilins'kyj I. Nekrolog. Vatroslav Jagyč // Hronika NTŠ. – L'viv, 1922. – br. 65–66. – str. 54–60.; Korabl'jov V. Pamjati akademika I. V. Jagića // Trudy Instituta slavjanovedenija Akademii Nauk SSSR. – M., 1934. – sv. 2. – str. 311–351. Radovi koji se bave znanstvenim interesima V. Jagića: Jagić V. Gramatika jezika hrvatskoga. Osnovana na starobugarskoj slověnštini. – U Zagrebu, 1864. – 89 str.; Jagić V. Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Knjiga prva. Staro doba. – U Zagrebu, 1867. – 204 str.; Jagić V. Zasluge Vuka Štefanovića Karadžića za naš narodni jezik. (Preštampano iz hrvatskago časopisa "Književnika" svezke IV.). – U Zagrebu, 1864. – 40 str.; Jagić V. Naš pravopis // Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, prirodne znanosti. Uredjuju i izdaju (podporom Matice ilirske) Dr. Fr. Rački, V. Jagić, J. Torbar. – Godina I. – Svezak 1. – U Zagrebu, 1864. – str. 1–34.; Jagić V. Iz prošlosti Hrvatskoga jezika // Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, prirodne znanosti. Uredjuju i izdaju (podporom Matice ilirske) Dr. Fr. Rački, V. Jagić, J. Torbar. – Godina I. – Svezak 1. – U Zagrebu, 1864. – str. 151–180. i dr.

2 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 10 lјutog 1889 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 196.

3 *Ogonovs'kyj Omeljan – ukrajinski jezikoslovac, filolog, književnik i društveni djelatnik. Rodio se 3. kolovoza 1833. g. u selu Grygoriv Rogatyns'koga kotara u regiji Opillja (današnja Ivano-Frankivska oblast). Lavovsku bogosloviju završio je 1857. Studirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Lavovu,

Omeljan Ogonovs'kyj

Nažalost, s njime nije uspio pronaći zajednički jezik, s obzirom na to da je profesor bio zaplašen procesima polonizacije koji su se tada odvijali u Lavovu.¹ Potaknut time, upozorio je I. Franka: ...ovdje u Lavovu Vam ne bih savjetovao da upisujete doktorat, stvarat će Vam probleme, ciljajući prije svega na moguću osudu Poljaka. Iz tih je riječi I. Franko shvatio da će upravo O. Ogonovs'kyj biti taj koji će mu podmetnuti nogu prilikom obrane doktorata.²

Navedimo i to da je u to vrijeme trajala polonizacija Lavovskoga sveučilišta, a sam Franko je bio ispunjen protupoljskim osjećajima. Međutim, glavni razlog zašto se O. Ogonovs'kyj

nije dobronamjerno ophodio prema I. Franku bilo je Frankovo uzastopno kritiziranje njegovih stručnih sposobnosti. U jednom od pisama M. Dragomanovu Franko piše: Predavanja na sveučilištu nisu me se ni najmanje dojmila i od njih absolutno nikakve koristi – ni što se metodike predavanja tiče, ni količine naučenog znanja. Klasičnu filologiju slušao sam kod pokojnog Venckevs'koga i zjevao, rus'ku gramatiku i književnost kod doktora Ogonovs'kog.³ Uopće, Frankova središnja ocjena O.

istovremeno predavao ukrajinski jezik na Akademskoj gimnaziji. Od 1865. doktor filozofije, od 1867. zamenik pročelnika Katedre za ukrajinski jezik, od 1870. profesor na Sveučilištu u Lavovu. Jedan je od osnivača društva Prosvjeta (tijekom 1877.-1894. bio je njegov predsjednik), narodovačke organizacije Narodna rada (1885.), te Znanstvenoga društva „Ševčenko“. Životnim su mu djelom postala istraživanja iz područja ukrajinske lingvistike i filologije. Autor je mnogobrojnih radova o povijesti te narječjima ukrajinskoga jezika, od kojih su neki, napisani poljskim i njemačkim jezikom, poslužili i europskim jezikoslovцима. Kao jezikoslovac bio je pristalica oblikovanja ukrajinskoga književnoga jezika na narodno-razgovornoj osnovici s primjenom etimološkoga pravopisa. Njegovu Peru također pripadaju priručnici i popularne knjige koje se bave gramatikom ukrajinskoga jezika. Inicirao je objavljivanje cijelovitoga dvosveščanoga izdanja Kobzara T. Ševčenka, koje je I. Franko smatrao najboljim među objavljenima u Galiciji. O. Ogonovs'kyj je ujedno i autor *Povijesti rus'ke književnosti* u šest svezaka (*Istorija literatury rus'koj* - v. op. 28, op. prev) koja je od 1886. izlazila na stranicama časopisa Zora te je u povijest ušla kao prva cjelovita povijest ukrajinske književnosti. Umro je 28. listopada 1894. g. u Lavovu. Više o životu i djelatnosti O. Ogonovs'koga vidi: Bondar O. Braty Ogonovs'ki – vydatni dijači drugoju polovyny XIX st. // <http://www.archive.lviv.ua/materials/publications/articles/brati-ogonovski-vidatni-dijachi-drugoji-polovini-khikh-st/>. Pridodajmo k tome da je znanstveni doprinos O. Ogonovs'koga I. Franko visoko ocijenio u svojem opširnom nekrologu. Više o tome u: Franko I. Profesor Omeljan Ogonovs'kyj // Sabrana djela – sv. 43. – str. 358-381.

1 Više o tome vidi u: Mykytjuk V. Ivan Franko ta Omeljan Ogonovs'kyj: movčannja ta dialog. – L'viv, 2000. – 188 str.; Mykyt'uk V. Koly student pererostaje profesora (I. Franko ta Om. Ogonovs'kyj) // Ukrains'ke literaturoznavstvo. – L'viv, 1993. – sv. 58. – str.132-137.

2 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 10 serpnja 1891 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 285.

3 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 26 kvitnja 1890 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str.

Ogonovs'kog je negativna. Pokatkad je bio i vrlo oštar prema njemu, premda će u posmrtnom nekrologu dosta pozitivno ocijeniti djelatnost svojeg učitelja.¹ Vrlo oštro je I. Franko kritizirao njegovu Povijest rus'ke književnosti u šest svezaka, istaknuvši: Smatram da se poslije Ogonovs'koga svakako treba prihvati pisanja kvalitetnije povijesti naše književnosti. Njezin prvi svezak posebno je skandalozan, a mišljenja sam da će podjednako skandaloznim biti i posljednji svezak posvećen usmenoj književnosti.² Braneći se od snažnih kritika, O. Ogonovs'kyj je u jednom od pisama I. Franku napisao: Vaše primjedbe na moj rad, bilo da ih iznosite namjerno ili slučajno, u najmanju ruku nisu dobromjerne... strani narod više cijeni moj rad, nego moj vlastiti.³

S obzirom na takve okolnosti s O. Ogonovs'kym, I. Franko se odlučio prebaciti kod V. Jagića i pod njegovim mentorstvom steći doktorsko zvanje. Tim povodom 30. svibnja 1890. piše pismo M. Dragomanovu: S velikom radošću prihvaćam Vaš prijedlog da se sastanemo u Budimpešti. Žao mi je što ne možete doputovati malo ranije u Beč, jer i onako ću u njemu morati provesti neko vrijeme. Savjetovano mi je pristupiti doktorskom ispitu, ne u Lavovu, nego u Beču, kod Jagića, koji u svakom slučaju nije Ogonovs'kyj i ne smatra me svojim neprijateljem.⁴

Ivan Franko namjeravao je V. Jagiću pokazati svoje istraživanje o polemičaru Ivanu Vyšens'kom čijim se stvaralaštvom počeo baviti. Istraživanje je namjeravao završiti do kolovoza 1890. i premda je savladao glavne probleme navedenoga rada, predstojao mu je još dobar komad za pisanje. O tome je obavijestio suprugu 30. srpnja 1890.,⁵ koja je nakon rođenja sina Petra boravila u Nagujevcima.⁶ Naposljetku, rad je završio početkom prosinca, o čemu je odmah obavijestio M. Dragomanova u pismu od 7. prosinca 1890. g.⁷

Iako je disertacija već bila napisana, I. Franko susrest će se s V. Jagićem tek za nešto više od godine dana o čemu je pisao M. Dragomanovu u pismu od 28.-30.

245.

1 O tome vidi u: Franko I. Profesor Omeljan Ogonovs'kyj // Franko I. Sabrana djela – sv. 43. – str. 358-381.

2 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 14-15 lystopada 1891 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 308.

3 Ogonovs'kyj O. Lyst do Ivana Franka. – I. L. – F. 3. – Spr. 1608. – str. 149.

4 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 30 travnja 1890 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 254.

5 V.: Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 30 lipnja 1890 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 259.

6 V.: Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28 lipnja 1890 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 259.

7 V.: Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 7 grudnja 1890 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 263-264.

srpnja 1892. g.¹

Već je 7. listopada 1892. Ivan Franko bio u Beču i odmah je o tome obavijestio Dragomanova i dao mu svoju adresu,² a 11. listopada piše supruzi kako se upisao na sveučilište i iščekuje susret s V. Jagićem. Kako ne bi uzalud gubio vrijeme, slušao je predavanja i upoznavao se s učenim ljudima, smatrajući da će mu nova znanja i poznanstva biti potrebnija od samoga doktorskog zvanja.³

Boraveći ovdje narednih nekoliko mjeseci, I. Franko piše 3 referata: O pripovijesti o rascvalom štапу kralja Przemysława, O pripovijetci „Barlaam i Jozafat“ te Prilozi uz legendu o Muhamedu među Slavenima.⁴ Upravo mu je drugi referat donio priznanje kod V. Jagića, premda ga je I. Franko trebao doraditi i proširiti kako bi ga profesor prihvatio kao doktorsku disertaciju.⁵

Taj trud je nagrađen uspjehom: referati su poslužili kao temelj I. Franku za traženje stipendije, koju je on uz zalaganje profesora V. Jagića i dobio. Tim je povodom V. Jagić u izvješću Središnjem odboru Ministarstva kulture i obrazovanja 1892./1893. g. napisao kako je 29. studenoga 1892., student filozofije Ivan Franko iznio svoj referat o književnoj povijesti naširoko poznatoga djela Barlaam i Jozafat, a isto tako i da je 8. veljače čitao manji referat o Legendi o Muhamedu među Slavenima i završavajući izvješće, preporučio nagraditi ukrajinskoga istraživača stipendijom u iznosu od 30 guldena. Tu mu je stipendiju Namjesništvo Donje Austrije isplatilo 5. travnja 1893.⁶ Nedugo zatim, 1. srpnja 1893., na Bečkom sveučilištu je pod vodstvom V. Jagića obranio doktorsku disertaciju na temu: Barlaam i Jozafat, starokršćanski duhovni roman i njegova književna povijest.⁷ Godine 1897. I. Franko ju je objavio i u Lavovu kao posebnu knjigu pod naslovom Barlaam i Jozafat: starokršćanski duhovni roman. Istraživanje dr. Ivana Franka.⁸

Taj je događaj imao veliko značenje za znanstvenika, budući da mu je znanstveni stupanj bio potreban ne samo kao opća znanstvena kvalifikacija, nego i

1 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28-30 lipnja 1892 r. // Franko I. Sabrana djela– sv. 49. – str. 338.

2 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 7. Žovtnja 1892 r. // Franko I. Sabrana djela– sv. 49. – str. 353.

3 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 11. Žovtnja [1892] r. // Franko I. Sabrana djela– sv. 49. – str. 354.

4 Vayl'jeva L. Pivdennoslov'jans'ka problematyka v movoznavčyh zacikavlenjyah Ivana Franka... – str. 9.

5 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 20. grudnja 1892 r. // Franko I. Sabrana djela– sv. 49. – str. 370

6 Više o tome vidi u: Vacyk M. Lystuvannja Ivana Franka z Vatroslavom Jagićem... – str. 48., također i: Günther W. Ivan Franko als Student und Doktor der Wiener Universität in “Wiener slavistisches Jahrbuch. – Graz-Köln, 1960. – sv. VIII. – str. 228-241.

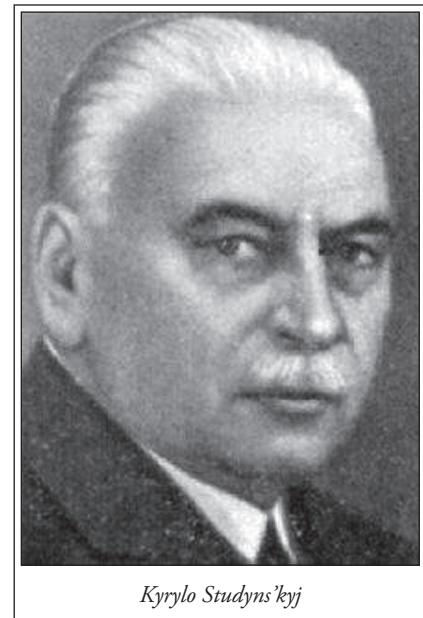
7 Panasenko T. Ivan Franko. – Harkiv, 2009. – str. 55.

8 Franko. I. Varlaam i Joasaf: starohrystyjans'kyj duhovnyj roman. Rozvidka d-ra Ivana Franka. – L'viv, 1897. – 202 str.

za stjecanje političkih prava u Galiciji, tj. pravo glasa, pravo na kandidiranje za parlamentarnog zastupnika i dr. U ono su vrijeme takva prava imale samo osobe tog znanstvenog stupnja. Istovremeno je to znanstveniku dalo mogućnost dobivanja prestižnoga zaposlenja, poput mesta na sveučilišnoj katedri.¹ Međutim, prema riječima K. Kysilevs'koga, I. Franko je prilično opravdano sumnjaо u takav ishod, napomenuvši da bi se to zbilo tek kada bi Austrija prestala biti Austrijom.²

Od samoga se početka V. Jagić prema ukrajinskom doktorandu odnosio s iznimnom naklonošću. Odmah ga je izdvojio među ostalim ukrajinskim slušačima seminara o čemu I. Franko govori i u jednomu od svojih pisama upućenih O. Franko 20. veljače 1893. g. U pismu ističe kako je na jednom od seminara izlagao drugi rad pod imenom „Prilozi uz legendu o Muhamedu među Slavenima“, koji je nastao na osnovi jednoga rukopisa kojega je pronašao u knjižnici, te kako se navedeni rad jako svidio V. Jagiću koji mu se prilikom ocjenjivanja obratio riječima „Herr Doctor“ [Gospodine doktore – V. G.].³

U drugome pismu od 12. svibnja 1893. g., I. Franko raduje se vijesti koju je primio od K. Studyns'kog,⁴ iz koje doznaje kako se njegov rad vrlo dojmio V. Jagića

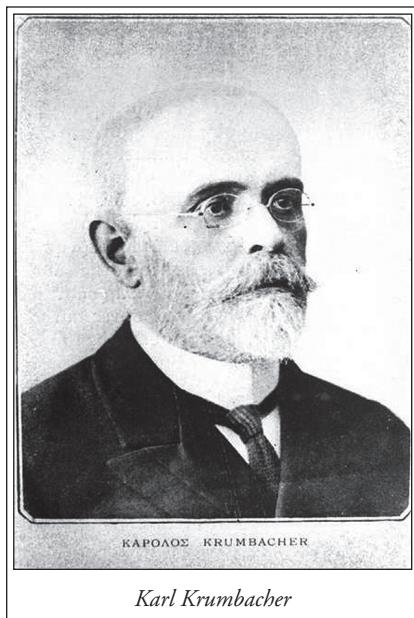
Kyrylo Studyns'kyj

1 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28 – 30 lipnja 1892 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 338.

2 Vidi o tome u: Kysilevs'kyj K. Naukovi praci Ivana Franka // Zapysky NTŠ. Zbirnyk prac' i stattej pryygotovanych na naukovu konferenciju 12 i 13 travnja 1956, u vydanni NTŠ i „Svobody“ – N'ju-Jork; Paryž; Sidnej; Toronto, 1957. – sv. CLXVI. – str. 143.; Kysilevs'kyj K. Naukovi praci I. Franka // Vidbytk. – 1958. – str. 143.

3 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 20 lјutoga 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 387.

4 ***Kyrylo Studyns'kyj** – filolog, društveni djelatnik, rođio se u selu Kyp'jačci u Ternopiljskoj oblasti u obitelji svećenika. Isprva se školovao na ternopiljs'koj gimnaziji, a od 1883. na Akademskoj gimnaziji u Lavovu. Tijekom 1887. – 1891. g. studira teologiju u Lavovu i Beču, a od 1891. student je Filozofskoga fakulteta Bečkoga sveučilišta na kojem je 1894. g. doktorirao filozofiju. Godine 1893. izabran je za zastupnika austrijskog parlamenta. U razdoblju od 1895. do 1897. predaje ukrajinski i poljski jezik na gimnazijama u Lavovu. Od 1897. do 1899. docent je na Jagiellonskom sveučilištu u Krakovu, a 1900. ponovno se vraća u Lavov gdje je izabran prvo za izvanrednog, a od 1908. i za redovnog profesora Lavovskog sveučilišta na kojemu predaje do 1918. Još je 1899. bio izabran za redovnog člana Znanstvenoga društva „T. G. Ševčenko“ u kojemu je od 1906. do 1909. i zamjenik predsjednika M. Gruševs'koga. Tijekom cijelog života aktivno sudjeluje u društvenopolitičkom životu Galicije: član je ogranka društva Prosvjeta, jedan je od osnivača Kršćansko-društvene stranke, član Ukrajinskog nacionalnog savjeta ZUNR i dr. Poljska ga je vlast uhitila

Karl Krumbacher

te kako takvoga rada njegov slavistički seminar odavna nije bio.¹

I. Franko također je navraćao u Jagićev dom² i posjećivao susrete znanstvenika-slavista koje je priređivao V. Jagić i na kojima su, osim domaćina, bili prisutni i J. Jireček te bečki i hrvatski slavisti. Na takvim je raspravama ukrajinski znanstvenik imao priliku iznijeti skupu nova saznanja i istraživačka dostignuća, a ujedno i čuti o znanstvenim rezultatima svojih kolega. Na jednom od takvih susreta V. Jagić je upoznao I. Franka s nekim poznatijim predstavnicima klasične filologije, posebice s bizantologom minhenskoga sveučilišta K. Krumbacherom.^{3*4} Spomenimo kako se nakon

toga poznanstva I. Franko dopisivao s njime od 1894. do 1907. g. i između njih je, kako nam svjedoče pisma, nastala trajna povezanost tijekom koje su raspravljali o

1919. nakon čega je završio u zatvoru u gradovima Barnivu i Dąbie. U listopadu 1939. g. predsjedava Nacionalnom skupštinom Zapadne Ukrajine te ponovno biva izabran za člana Akademije znanosti Ukrajinske SSR. U jesen 1941. prisilno je odveden iz Lavova, ubrzo zatim i pogiba pod nerazjašnjenim okolnostima. Više o K. Studynskom vidi u: Jedlinsk'a U. Kyrylo Studyn's'kyj 1868-1941. Žyttjepysno-bibliografičnyj narys. – L'viv, 2006. – 309 str.; Juvilejnij zbirnyk na pošanu Akademika Kyryla Studyn's'kogo. Praci filologični. Zapysky NTŠ. – L'viv, 1930. – sv. 99. – br. 1. – 213 str.; Svjencic'kyj I. Zagal'na harakterystyka naukovojoj dijal'nosti akademika Kyryla Studyn's'kogo. – L'viv, 1928. – 9 str.; Svjencickij I. Zagal'na harakterystyka naukovojoj dijal'nosti akademika Kyryla Studyn's'kogo. // Zapysky NTŠ. – 1930. – sv. 99. – str. 1-9.; Zasluženyj pered ukrajinstvom (včenyyj Kyrylo Studyn's'kyj) // Kačkan V. Ukrains'ke narodoznavstvo v imenah. U 2 č. — K., 1995. – sv. 2. – str. 144-152.; U pivstolitnih zmagannjakh: Vybrani lysty do Kyryla Studyn's'kogo (1891-1941). – K., 1993. – 765 str. i dr.

1 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 12 travnja 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 396.

2 Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 19 travnja 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 400.

3 ***Krumbacher Karl** – poznati njemački bizantolog, utemeljitelj bizantologije kao zasebne akademske discipline. Karl Krumbacher rodio se 23. rujna 1856. u Bavarskoj. Od 1869. do 1875. školuje se na Humanističkoj gimnaziji u Kemptenu, a od 1876. studira klasičnu filologiju i indogermanistiku na sveučilištima u Münchenu i Leipzigu. Nakon završetka studija od 1879. do 1891. radi kao gimnazijski profesor u Münchenu. Godine 1883. obranio je doktorat, a 1884. habilitaciju iz grčke filologije. Znanstveni časopis Byzantinische Zeitschrift pokrenuo je 1892. Bio je to stručni časopis za istraživanja iz područja bizantologije u kojemu su se objavljivali znanstveni članci, prikazi te bibliografske informacije o cjelokupnoj literaturi toga područja objavljenoj u svijetu. Godine 1896. utemeljio je Katedru za grčku filologiju novog i srednjeg razdoblja, a od 1898. i seminar iz srednje i novogrčke filologije na Sveučilištu u Münchenu. Umro je 12. prosinca 1909. u Münchenu. Više o njemu vidi u: Krumbacher Karl // <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/100349> /Крумбахер.

4 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28 travnja 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 401.

znanosti.¹

Istovremeno naglasimo kako je za vrijeme doktorata u Beču V. Jagić neprestano savjetovao svojemu učeniku da se prijavi na mjesto docenta slavenskih književnosti na Sveučilištu u Lavovu o čemu govori i sam I. Franko u pismu O. Franko od 2. lipnja 1893. g.² Pisao je on o tome i 20. lipnja iste godine M. Dragomanovu: Jagić savjetuje da se habilitiram u Lavovu na docenturu slavenskih književnosti, a ja se nekako bojim da će izgubiti vrijeme na posao, a da mi docenturu neće odobriti, a niti će mi ona kruha donijeti.³ Vezano uz to, kada je 1894. umro O. Ogonovs'kyj koji je bio na čelu ukrajinske književnosti, I. Franko je pokušao popuniti slobodno mjesto. Čak je održao i otvoreno predavanje o Ševčenkovoj poemi Nadničarka (Najmyčka), međutim, naum mu se nije ostvario.

Ivan Franko bio je vrlo sretan zbog takve iskazane naklonosti svojega učitelja i kao zahvalu namjeravao je u časopisu *Život i Riječ* napisati članak o Vatroslavu Jagiću i objaviti njegovu fotografiju. Tim je povodom krajem prosinca 1893. g. u pismu Matiji Murku^{4*} pisao: Biste li mi mogli za jednu od budućih knjiga pripremiti biografiju profesora Jagića?

Htio bih izložiti njegov portret i životopis i mislim da je najbolje, što se ovoga posljednjeg tiče, da se obratim Vama nadajući se da me nećete odbiti.⁵ Međutim, M. Murko mu u pismu od 2. siječnja 1894. šalje ovaj odgovor: Mnogopoštovani

1 Više o tome vidi u pismima K. Krumbachera I. Franku: Krumbacher K. Lystivka do I. Franka vid 7. ljeta 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – str. 365-366.; Krumbacher K. Lystivka do I. Franka vid 24. ljeta 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – str. 367-368.; Krumbacher K. Lyst do I. Franka vid 27. marta 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1612. – str. 851-852.; Krumbacher K. Lystivka do I. Franka vid 7. Žovtnja 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – str. 369-370.; Krumbacher K. Lystivka do I. Franka vid 15. Červnja 1905 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – str. 371-372.; Krumbacher K. Lystivka do I. Franka vid 7. Grudnja 1907 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – str. 373-374.

2 Vidi o tome u: Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 2. Červnja 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 403.

3 Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 20. Červnja 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 409.

4 *Matija Murko – slovenski i češki filolog–slavist, rodio se 10. veljače 1861. u selu Drstelja u općini Destnik. Školovao se i radio u mnogim zemljama Europe, prije svega u Češkoj, pripadao pokoljenju slavista iz razdoblja narodnoga preporoda. Bio je profesor na sveučilištima u Beču, Leipzigu i Pragu. U razdoblju od 1931. do 1941. ravnatelj je Slavenskoga instituta u Pragu. Pod njegovim vodstvom navedeni institut postaje jedan od najpoznatijih znanstvenih središta Europe. Svoje slavističke poglede M. Murko izložio je u prvome broju časopisa za slavensku filologiju *Slavia* koji je pokrenuo zajedno s O. Hujerom i izdavao od 1922. do 1939. g. Umro je 11. veljače 1952. g. u Pragu. Više o njemu vidi u: Matija Murko u myslenkovem kontekstu evropske slavistiky. *Sbornik studií / Ed. Ivo Pospisil, Milos Zelenka.* – Brno, 2005. – 218 str.; Slodnjak A., R. G. A. de Bray. Matija Murko 1861-1952 // *Slavonic and East European Review.* – 1952. – sv. 31. – br. 76. – Pros. – str. 245-247.; Matija Murko // http://sl.wikipedia.org/wiki/Matija_Murko.

5 Franko I. Lyst do Matiji Murky vid kinc'a grudnja 1893 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 49. – str. 444-445.

Matija Murko

Ivane...! Hvala Vam što me se po dobru sjećate i rado bih Vam učinio uslugu, no u ovom slučaju mi je to iznimno teško, posebice sada. Meni je zaista teško napisati primjerenu Jagićevu biografiju za Vaš časopis, čak i kad bih za to imao dovoljno vremena.¹ Nadalje Matija Murko savjetuje Franku da pogleda u Konversationsleksikon, rječniku nakladničke kuće Friedricha Brockhausa, ili u Izvješća Lamanskoga i Grota koja su se objavljivala u časopisu Izvješća Carske akademije znanosti za 1879. ili 1880., a u kojima bi trebali biti uvršteni biografski podaci o V. Jagiću.²

Kao što vidimo, I. Franko je iznimno cijenio svoje veze s V. Jagićem po pitanju znanstvenih istraživanja, pa kako navodi i O. Kravčenjuk, frankolog iz iseljeništva, oni su poticali ukrajinskog znanstvenika na plodotvoran rad. I. Franka se doimala Jagićeva kolosalna inicijativa i njegova sposobnost da zadrži vlastitu narodnu i moralnu osobnost pred austrijskim, pruskim i ruskim vladajućim strukturama, a također se s neobičnim poštovanjem Ivan Franko odnosio prema časopisu hrvatskoga slavista Archiv für slavische Philologie.³ Isto tako, često je od V. Jagića posuđivao različitu literaturu i njegove vlastite radove. Međutim, iz nepoznatih nam razloga, on je to činio zbog svojih prijatelja – Františeka Pastrneka^{4*} i Matije Murka, što nam je jasno iz pisama koja im je pisao.⁵

1 Murko M. Lyst do Ivana Franka 2. siječnja 1894. r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1612. – str. 767-768.

2 Na istome mjestu. – str. 768-769.

3 O tome vidi: Kravčenjuk O. Osobysti zv'jazky Ivana Franka z čužync'amy... – str. 94.

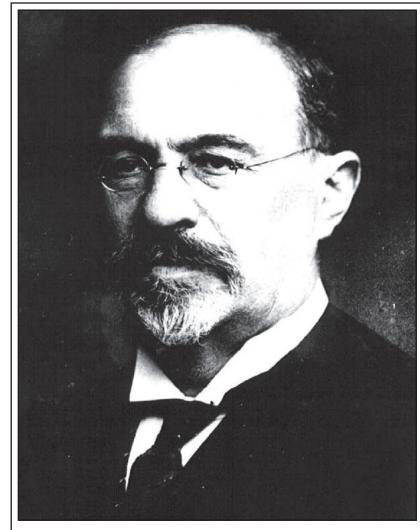
4 *František Pastrnek – češki slavist, profesor Praškog sveučilišta. Rodio se 4. listopada 1853. Godine 1892. u dopunskom svesku prvih 13 svezaka časopisa V. Jagića Archiv für slavische Philologie, objavio je veliki rad *Bibliographische Übersicht über die slavische Philologie, 1876-1891* u kojemu se opisuju lingvistička istraživanja slavenskih znanstvenika te radovi iz povijesti književnosti, mitologije i sl. Umro je 17. veljače 1940. Više o njegovom stvaralaštvu vidi u: Pastrnek F. Apostole slovanstvi Cyril a Method: Nastin života a posobeni, jakoz i vyznam jejich v dejinach osvety slovanske / Prednaska, kterou o slavnosti Cyrillo-Methodejske na radnici Karlinske dne 1. cervence 1900 konal. – Praha-Karlin: Tiskem M. Knappa, [1900]. – 28 str.; Pastrnek F. Dejiny slovanskych apostolu Cyrilla a Methoda s rozborem a otiskem hlavnich pramenu. – Praha: Nakladem jubilejního fondu Kralovske Ceske spolecnosti nauk, 1902. – 300 str.; Pastrnek F. Tvaroslovi jazyka staroslovenskeho s uvodem a ukazkami. – Praha: Tiskl Alois Wiesner. Nakladem spisovatelovym, 1909. – 115 str.; Pastrnek F. Beitrage zur Zautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn. – Wien, 1888. – 152 str. i dr.

5 Više o tome vidi u: Franko I. Lyst do Františka Pastrneka vid 26. března 1902 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 203-204.; Franko I. Lyst do Matiji Murka vid [23. kvitnja 1902] r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 206-207.

No, usprkos tomu što je V. Jagić, kada je riječ o znanosti, u mnogočemu poticao I. Franka na efektivan rad, teško se mogao složiti s njegovim tumačenjima određenih ukrajinskih pitanja. S jedne je strane V. Jagić u potpunosti podržavao težnju I. Franka i ostalih ukrajinskih društvenih djelatnika da se uspostavi jedinstven, samostalan ukrajinski jezik, no s druge strane nije htio ni čuti za nezavisnu i samostalnu Ukrajinu.¹

Tako je hrvatski slavist u pismu od 18. veljače 1905. napomenuo A. Šahmatovu^{2*} da bude liberalniji prilikom razmatranja pitanja o ukrajinskom jeziku. Hrvatski slavist držao je kako običan puk mora učiti svoj materinski jezik, književnost i umjetnost, ali ni u kojem slučaju ne smije zaboravljati državne interese. U tom kontekstu, V. Jagić izrazio je svoju nenaklonost M. Gruševskom i I. Franku, koji su u to vrijeme radili na polju prosvjećivanja, znanosti, ali i branili ideju nezavisne Ukrajine. Zato ih je i odbio podržati, pojasnivši to time da su Slaveni i ovako dovoljno razjedinjeni što potkopava njihov opći autoritet.³

U sljedećem pismu, posланом 9. ožujka 1905. g. A. Šahmatovu, V. Jagić zanima se za pitanje maloruskoga jezika. Govoreći o I. Franku, napominje kako će on obrazlažući pitanje jezika, staviti za cilj i populariziranje zamisli o stvaranju neovisne Ukrajine. U tome kontekstu V. Jagić se zalagao za potpun razvoj ukrajinskoga jezika i njegovo korištenje, ali bolan je za njega bio neprijateljski stav modernih Malorusa prema ruskom jeziku. Zanimalo ga je zašto je ruski jezik toliko odbojan finskom,

František Pastrnek

1 Korablev V. N. Pamjati akademika I. V. Jagića. K desyatletnej godovščine so dnja ego smerti (1838-1928) // Trudy Instituta slavjanovedenija Akademii nauk SSSR [Tekst] : istoričeskaja literatura. sv. 2 / Akademija nauk SSSR; Red. N. S. Deržavin. – Leningrad : Izd-vo AN SSSR, 1934. – str. 346.

2 * **Šahmatov Aleksej** – istaknuti ruski jezikoslovac. Rodio se 5. lipnja 1864. u gradu Narva u današnjoj Estoniji. Godine 1899. postaje akademikom Petrogradske akademije znanosti, a 1909. izabran je za počasnoga člana Znanstvenog društva „Ševčenko“. Moskovsko je sveučilište završio 1887. U razdoblju od 1906. do 1920. bio je na čelu Odsjeka za ruski jezik i književnost Petrogradske akademije znanosti. Od 1909. profesor je na Petrogradskom sveučilištu. Bavio se problematikom ukrajinskoga jezika i poviješću njegova razvoja. Podržavao je ideju samostalnosti ukrajinskoga jezika te suradivao s ukrajinskim časopisima i zbornicima. Umro je 16. kolovoza 1920. Više o njegovu životu i djelatnosti vidi u: Vinogradov V. V. Aleksej Aleksandrovč Šahmatov. – Peterburg, 1922. – 80 str.

3 Vidi o tome u: Korablev V. N. Pamjati akademika I. V. Jagića. K desyatletnej godovščice so dnja ego smerti (1838-1928)... – str. 346.; Idz' o V. Ivan Franko i Rosijs'ka Akademija Nauk... – str. 282.; Vasyl'jeva L. Pivdenoslov'jans'ka problematyka v movoznavčyh zacikavlenijah Ivana Franka... – str. 11-12.

Aleksei Šahmatov

poljskom, a posebice ukrajinskom narodu i zašto ga ti narodi ne žele učiti, a posebno tome nisu skloni Ukrajinci.¹

U to je vrijeme Slavistički odjel Ruske akademije znanosti priređivao za tisak Enciklopediju slavenske filologije u koju se planirao uvrstiti i nacrt O razvoju ukrajinskoga književnog jezika. Urednici Enciklopedije kao suradnika htjeli su uključiti i Ivana Franka. No, kada je za to čuo V. Jagić, 9. travnja 1905. g., pismom se obratio A. Šahmatovu te je kategorički istupio protiv uključenja M. Gruševs'koga i Ivana Franka u taj projekt.

Uvjeravao je A. Šahmatova da je njima ovladalo

samoljublje, a što se tiče ukrajinskoga jezika, prema njegovim riječima, oni čak ne umiju njime ni pisati.²

O antipatiji u njihovim pogledima svjedoči i činjenica da je 1907. g. V. Jagić bespogovorno prosvjedovao protiv izbora I. Franka za dopisnoga člana Petrogradske akademije znanosti. Takvu poziciju, o kojoj se ovdje već govorilo, objašnjavao je time da se I. Franko ne pridržava tih ideja koje su svojstvene istinskim Rusima i stoga ne može polagati pravo na odgovarajuće uzvišeno zvanje u Ruskoj akademiji.³

Razloge takvog Jagićevog stava prema Franku treba tražiti u događajima iz 1905. g. kada je tijekom revolucije ruska vlada odlučila preispitati svoj stav prema ukrajinskom jeziku. Sukladno tome, Akademija znanosti dobila je zadatak proučiti problematiku koja se ticala progona ukrajinskoga jezika. S tom namjerom, stvorena je posebna komisija na čijem je čelu bio akademik F. Korš, koji je predložio da se u rad Komisije uključe još i V. Jagić, redovni član Ruske akademije znanosti, te ukrajinski znanstvenik I. Franko.⁴

Usprkos razilaženju u mišljenju s V. Jagićem, u Petrogradu su uvidjeli da na čelu književno-znanstvenih procesa u Lavovu ipak stoji I. Franko i uvezši u obzir

1 Vidi o tome u: Korablev V. N. Pamjati akademika I. V. Jagića. K desyatletnej godovščine so dnja ego smerti (1838-1928)... – str. 347.; Id'zo V. Ivan Franko i Rosijs'ka Akademija Nauk.... – str. 283.

2 v.: na istome mjestu – str. 283-284, 347-348.

3 v.: Korablev V. N. Pamjati akademika I. V. Jagića. K desyatletnej godovščine so dnja ego smerti (1838-1928)... – str. 347.; Vasyl'jeva L. Pivdennoslov'jans'ka problematyka v movoznavčyh zacikavlenijah Ivana Franka... – str. 12-13.; Idz'o V. Ivan Franko i Rosijs'ka Akademija Nauk... – str. 281-282.

4 v.: Korablev V. N. Pamjati akademika I. V. Jagića. K desyatletnej godovščine so dnja ego smerti (1838-1928)... – str. 350.; Idz'o V. Ivan Franko i Rosijs'ka Akademija Nauk... – str. 281-282.

tu okolnost, Ruska akademija znanosti ga 1907. g. izabire za svojeg dopisnog člana. Protiv toga ponovno kategorički istupa V. Jagić. U svojem pismu A. Šahmatovu od 2. ožujka 1907. g. piše kako je izbor Ivana Franka za dopisnog člana Ruske akademije znanosti preuranjen, te kako joj sam I. Franko neće biti blizak. Istovremeno, V. Jagić je podržavao samostalan razvoj maloruskoga jezika, ne podržavajući pritom uzmicanje općeruskog književnog jezika iz Malorusije. Prema njegovim riječima, maloruska je mladež smatrala kako im je samostalna i neovisna ukrajinska država već u džepu, s čime se Jagić nije mogao pomiriti budući da se nadao kako će se ruska država preuređiti na temelju novih, liberalnijih načela. Prema njegovu mišljenju, tom procesu Ivan Franko može naškoditi i stoga to Ruska akademija znanosti mora imati u vidu prilikom donašanja svoje konačne odluke.¹

Napomenimo i to kako će nešto kasnije V. Jagić ponešto promijeniti svoje mišljenje o ukrajinskom znanstveniku. Već će u drugoj polovici 1911. g. u pismima upućenim spomenutom A. Šahmatovu I. Franka nazivati (moguće i zbog suošjećanja s njegovom bolešću) najrazumnijim od svih rođenih Malorusa,² i prilikom opisivanja onodobnog stanja ukrajinske književnosti, kazati da otkad se razbolio I. Franko i otkada se ne može kao dosada aktivno baviti svojim radom, u Galiciji nema više na koga računati za daljnja uspješna znanstveno-filološka istraživanja.³

Istaknimo i kako Ivan Franko nije pridavao posebnu pozornost tome što je V. Jagić iznosio o njemu i njegovim istomišljenicima. Tako poljski istraživač M. Jakóbiec, koji je proučavao međusobne odnose hrvatskoga i ukrajinskoga znanstvenika, navodi kako se Ivana Franka nije doimala ni politička pristranost hrvatskog znanstvenika ni ta lakoća kojom je, potaknut materijalnim motivima, neprestano mijenjao radna mjesta (iz Beča u Odesu, iz Odese u Berlin, iz Berlina u Petrograd). Ali bez obzira na to, I. Franko nije mogao previdjeti Jagićevu znanstvenu objektivnost i njegov uistinu neprocjenjiv doprinos slavenskoj filologiji. Kako primjećuje poljski istraživač, ti su čimbenici I. Franku uvijek bili važniji od političkih pogleda hrvatskoga slavista.⁴

Postoje sve osnove za tvrdnju da je I. Franko imao određenog utjecaja na daljnje oblikovanje političkih uvjerenja V. Jagića. To u svojim memoarima spominje i K. Studyns'kyj koji je također početkom 90-ih godina XIX. st. studirao u Beču. On

4 Na istome mjestu. – str. 284., 350-351.;

2 Jagić I. V. Pis'mo A. A. Šahmatovu ot 17(30) sentjabrja 1911 g. s Veny // Dokumenty k istorii slavjanovedeniya v Rossii (1850-1912) / pod red. akad. B. D. Grekova; podgot. i komment. V. R. Lejkinoy-Svirskoj i L. V. Razumovskoj. – M.; L., 1948. – str. 328.

3 Jagić I. V. Pis'mo A. A. Šahmatovu ot 19 dekabrja 1911 g. (1 janvarja 1912 g.) s Veny // Dokumenty k istorii slavjanovedeniya v Rossii (1850-1912) / pod red. akad. B. D. Grekova; podgot. i komment. V. R. Lejkinoy-Svirskoj i L. V. Razumovskoj. – M.; L., 1948. – str. 337.

4 Jakóbiec M. Iwan Franko i Vatroslav Jagić... – str. 69.

Jan Długosz

napominje kako je pojava I. Franka u Beču bila senzacija dana i kako je upravo on potaknuo profesora Jagića na promjenu mišljenja vezano uz našu odvojenost od Rusa. Ranije je hrvatski slavist branio stav o jedinstvenom ukrajinskom i ruskom narodu, smatrajući da su svoju samostalnost Ukrajinci dužni dokazati posebnim znanstvenim studijama i upravo je I. Franku dodijeljena uloga da napiše studiju takve problematike.¹ Pritom upada u oči i to da je I. Franko počeo sustavno objavljivati u časopisu *Archiv für slavische Philologie*. O tome svjedoče i pisma koja je upućivao V. Jagiću. Posebno u jednom od njih od 23. lipnja 1900. g. moli V.

Jagića da u svojem časopisu objavi članak *Zu Bogorodzica*.² Tekst se pojavio u 24. svesku časopisa *Archiv für slavische Philologie* (1902, sv. 24, str. 150-154.) i kasnije je bio ponovno objavljen ukrajinskim jezikom u Književno-znanstvenom vjesniku (1909, knjiga 7, str. 101-111).³ Navedeni članak bio je iznimno bitan za ukrajinsku filologiju budući da se u to vrijeme povela ozbiljna znanstvena rasprava oko molitve Bogorodzica Dzevica koju je zabilježio poljski ljetopisac Jan Długosz^{4*} nakon pobjede kod Grunwalda.

Sljedeće pismo od Ivana Franka V. Jagić će primiti 26. lipnja 1904. g. U njemu autor obavještava kako je završio istraživanje o pronalasku moći svetoga Klementa. Svoj rad smatrao je važnim za daljnja istraživanja čirilometodske problematike kojom se

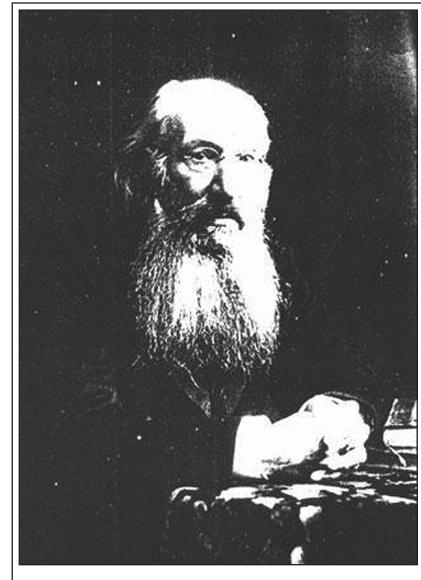
1 Vidi o tome u: Central'nyj deržavnij istoričnyj arhiv u L'vovi. – F. 362. – Op. 1. – (Studyns'kyj K. Spogady. Rukopys statej: na filologičnomu viddili u Vidni vid 1. 11. 1890 po kinec' 1893 r.). – Spr. 11. – str. 3.

2 Vidi o tome u: Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča od 23. červnja 1900 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 154-155.

3 Vidi komentar pisma: Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 510.

4 ***Jan Długosz** – poljski povjesničar i diplomat, znameniti katolički nadbiskup, autor *Povijesti Poljske* u 12 svezaka. Rodio se 1. prosinca 1415. g. u selu Nowa Brzeźnica u kotaru Pajęczno. Od 1428. do 1431. g. studira na Krakovskom sveučilištu. Od 1436. g. krakovski je kanonik, a u razdoblju od 1439. do 1455. tajnik kardinala Zbigniewa Oleśnickog. Poljski ga je kralj Kazimir IV. slao u diplomatske misije na Papinski dvor i dvor Svetoga Rimskog Carstva; Długosz je bio uključen i u pregovore kralja s Teutonskim vitezovima tijekom Trinaestogodišnjega rata (1454.-1466.), ali i u brojne druge mirovne pregovore. Svojevremeno je odbio postati praškim nadbiskupom, ali nedugo je zatim izabran za lavovskoga nadbiskupa. Na tom će mjestu ostati do same smrti. Umro je 19. svibnja 1480. g. u Krakovu. Više o njemu vidi u: Jan Dlugoš. Historia Polonicae. 1410 // Jan Dlugoš. Grjunval'dskaja bitva. Moskva, 1962 // <http://www.vostlit.info/Texts/rus5/Dlugos/frametext4.htm>.

također bavio i Vatroslav Jagić.¹ Ivan Franko je analizom tekstova došao do zaključka da se pronalazak moći sv. Klimenta dogodio prije Konstantinova odlaska među Hazare. Navedeni članak nazvan je Sveti Klement u Korsunju. Prilog uz povijest starorus'ke legende, te je bio objavljen u Izvješćima ZDŠ-a.² U pismu svojemu savjetniku I. Franko spominje: Vrlo dobro razumijem da je velik broj mojih tumačenja u članku previše smion, nedovoljno obrazložen, možda i sasvim pogrešan, premda sam nastojao strogo se pridržavati osnovnoga izvora i preispitati ranije rečeno *aquam servare mentem* [sačuvavši ravnodušnost duha – V. G.]. Vi ste prvi, poštovani gospodine savjetniče, koga ja, kao najkompetentnijeg znalca po ovom pitanju i koga imam čast nazivati svojim učiteljem, obavještavam o svojim zaključcima i razmatranjima.³ Nadalje ga I. Franko pita može li on problematiku koju je istraživao iznijeti širem krugu čitatelja i slavista u skraćenom izdanju (približnog razmjera od 1 do 1,5 tiskarskog arka) na stranicama časopisa *Archiv für slavische Philologie* i moli da ga se u slučaju pristanka obavijesti do kada bi tekst trebalo preraditi. Ujedno je, ukoliko je potrebno, spreman poslati i tiskani tekst na prethodni uvid.⁴

Vladimir Lamanskij

S odgovorom V. Jagić nije odugovlačio. Već 1. srpnja 1904. piše kako se u pismu koje je primio nalazi mnoštvo zanimljivih informacija. Posebno su ga iznenadili novi rezultati Frankovih istraživanja, međutim, V. Jagić osporava zaključke do kojih je došao I. Franko vezane uz pronalazak moći svetoga Klimenta prije Konstantinova odlaska među Hazare. Ujedno mu savjetuje prvo objaviti taj rad na stranicama

1 O značaju čirilometodskog pitanja u znanstvenim interesima V. Jagića vidi u: Vinogradov V. V. I. Jagić // Pis'ma I. V. Jagića k russkim učenym. 1856-1886 / Sost. G. P. Blok, sv. I. Lysenko; pod.red. Akad. V. Vinogradova i G. P. Bloka. – M.; L., 1963. – str. 3-13.

2 Franko I. Svjatyj Klyment u Korsuni. Pryčynok do istoriji starorus'koji legendy // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1902. – sv. 46. – knj. 2. – str. 1-68.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1902. – sv. 48. – knj. 4. – str. 45-144.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1903. – sv. 56. – knj. 6. – str. 145-180.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1904. – sv. 59. – knj. 3. – str. 181-208.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1904. – sv. 60. – knj. 4. – str. 209-256.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1905. – sv. 66. – knj. 4. – str. 257-281.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1905. – sv. 68. – knj. 6. – str. 281-310. U cijelosti je članak objavljen u 50 svezaka Sabranih djela I. Franka, vidi: Franko I. Svjatyj Klyment u Korsuni. Pryčynok do istoriji starohrystyans'koji legendy // Franko I. Sabrana djela – sv. 34. – str. 7-347.

3 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 26 červnja 1904 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 248.

4 Na istome mjestu.

Aleksander Brückner

Izvješća ZDŠ-a, a potom mu poslati kritičke studije na uvid. Moguće je da će tad navedeni materijal dospjeti u XXVII. svezak druge ili treće bilježnice časopisa *Archiv für slavische Philologie* zajedno s istraživanjima ruskog filologa-slavista V. Lamanskog^{1*} i poljskog povjesničara Aleksandera Brücknera.^{2*}

V. Jagić namjeravao je ostaviti postrance problem kojim se počeo baviti I. Franko ili ga usmjeriti na neki drugi način rješavanja. Završavajući pismo, V. Jagić ga moli da prenese njegove pozdrave M. Gruševs'kom te ističe kako mu njegovo prijateljstvo čini veliku radost.³

Možda je Ivan Franko i odgovorio na to pismo, s obzirom na to da se u Jagićevom pismu od 17. kolovoza 1904. spominje Frankova pošiljka, tj. znanstveni rad vezan uz pronalazak moći sv. Klementa kojeg je poslao Jagiću. V. Jagić ističe kako je na putu od Opatije do Beča pročitao poslanu mu građu koja ga se iznimno

1 ***Vladimir Lamanskij** – ruski filolog, etnograf, povjesničar. Rodio se 26. lipnja 1833. u Petrogradu. Godine 1854. završio je sveučilište u rodnome gradu. Bio je zaposlenik Javne knjižnice, Državnog arhiva Ministarstva vanjskih poslova, a u razdoblju od 1865. do 1899. radi na Katedri za slavensku filologiju Petrogradskog sveučilišta (docent, profesor, pročelnik katedre). Među prvima je istupio protiv tradicionalnog shvaćanja porijekla književnog jezika na Rusiji. Bio je pristalica ideje uvođenja ruskoga jezika kao općeslavenskoga. Umro je 19. studenoga 1914. g. u Petrogradu. Više o njemu: Saprikina O. Akademik V. I. Lamanskij: Patriarh russkogo slavjanovedenija // Novyj istoričeskij vestnik. – 2001. – br. 2. – str. 157-177.

2 ***Aleksander Brückner** – poljski filolog i povjesničar kulture, član Petrogradske akademije znanosti i niza drugih akademija. Rodio se 29. siječnja 1856. g. u Ternopilju. Jedno se vrijeme školovao, a potom i radio na Sveučilištu u Lavovu. Glavna istraživanja vezana su mu uz slavensku i baltičku filologiju, mitologiju, povijest poljskog jezika i književnost, rusku književnost i dr. U svojim se istraživanjima bavio i pitanjem ukrajinske književnosti i kulture, poljsko-ukrajinskim književnim međuodnosima, stvaralaštvom predstavnika „ukrajinske škole“ u poljskoj književnosti. Održavao veze s ukrajinskim znanstvenicima, posebice s Ivanom Frankom koji je recenzirao nekoliko njegovih radova. Tijekom 1903. i 1904. g. objavio je pregledne periodičnih izdanja iz etnografije i folklora u kojima je također proanalizirao istraživanja Ivana Franka, Volodymyra Gnat'uka, Volodymyra Šuhevyča i dr. Najviše je svoje pozornosti posvetio pitanjima iz slavenske i litvanske lingvistike. Od 1889. g. aktivno je poučavao poljske rukopise u Carskoj javnoj knjižnici, a posebno radeve Jana Kochanowskog i Wacława Potockog. Umro je 24. svibnja 1939. u Berlinu. Više o njemu vidi u: Berbelicki W. Aleksander Brückner 1856-1939. – Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. – 312 str.; Verba A. Oleksandr Brjukner (29.01.1856-24.05.1939) // Ukrajins'kyj kalendár, 1966. – Varšava, 1966. – str.176-178.; Lomakovyč A., Leščak O. Brjukner Aleksander //Ternopil'. – 1993. – br. 3. – str.26-27.; Havarivs'kyj B. “Bude meni duže prujemno...”: [Lystuvannja dvoх včenyh: A. Brjuknera i K. Studyns'kogo] // Ternopillja'96: Region. ričnyk. – Ternopil', 1996. – str. 403-404. i dr.

3 v.: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 1 lipnja 1904 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1620. – str. 685-688.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi. – L'viv, 2007. – sv. 7. – str. 112-114.

dojmila. Argumente I. Franka, ocijenio je uvjerljivima i nema razloga da navedeni rad ne vidi i širi krug slavista.¹

U pismu-odgovoru od 3. rujna 1904. g. I. Franko je iskreno zahvalio na mudrošću ispunjenim komentarima i obećao da će se potruditi nanovo doraditi njemačku verziju teksta te savjesno pregledati svoju analizu izvora o Ćirilu i Metodu.²

Sljedeće je pismo Vatroslav Jagić napisao Ivanu Franku 6. rujna 1904. iz Opatije (Italija) gdje je u to vrijeme boravio. U njemu moli da mu se ponovo na njemački jezik prevede članak M. Guševskoga o radu ZDŠ-a, koji je namjeravao objaviti u drugoj bilježnici 27. sveska časopisa *Archiv für slavische Philologie*.³ I. Franko je izvršio molbu svojeg kolege i članak M. Gruševskog Ersters Decenium wissenschaftlicher Thatigkeit der Shevcenko Gesellschaft der Wissenschaften bio je uvršten u *Archiv für slavische Philologie* (svezak XXVII, bilježnica II, 1905.).⁴

Od tog trenutka otpočinje živa rasprava između Ivana Franka i Vatroslava Jagića vezana uz čirilometodsku problematiku. U širem smislu, rasprava se dotakla istraživanja A. Brücknera koji je bio član uredništva *Archiva für slavische Philologie* te koji je Ćirila i Metoda smatrao varalicama, a ne učiteljima velikoga Slavenstva. Iz toga je razloga Ivan Franko iz svega srca kritizirao u svojim prikazima niz Brücknerovih radova koje je posvetio proučavanju djela Ćirila i Metoda i u kojima se negirao njihov doprinos utemeljenju slavenske pismenosti i književnosti te uvjerao kako je čirilica najveća nesreća za slavenski Istok, jer ga je udaljila od zapadne civilizacije.⁵ Na spomenute Brücknerove radove Ivan Franko je napisao recenziju u kojoj se posebno isticalo kako nitko ne može profesoru Brückneru poreći veliko bistroumlje, iznimnu načitanost i briljantan dar za kombinatoriku. Nažalost, te karakteristike, premda povjesničaru potrebne, nisu dovoljne da mu se uz postignuća vlastitih povijesnih istraživanja zajamči trajnost i besprijekornost.⁶ Ruku na srce, prvi

1 v.: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 17. srpnja 1904 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1614. – str. 499-502.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 114-116.

2 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 3. veresa 1904 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 250.

3 Vidi u: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 6. veresa 1904 r. iz Abbaciji (Italija). – I. L. – F. 3. – Spr. 1614. – str. 495-496.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 117.

4 Gorak R., Gorak I. Dysertacija // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi... - str. 95.

5 Vidi o tome u radovima A. Brücknera: Brückner A. Mystifikationen. I. Die Wahrheit über die "Slavenapostel" und ihr wirken" // Beilage zu "Allgemeinen Zeitung". – 1903. – 22 – 23 Juli. – str. 145-149, 164-169.; Brickner A. Cyryl i Metody // Przegląd Polski. – 1903. – sv. IX. – str. 427-474.; Brickner A. Legendy o Cyrylu i Metodyu wobec prawdy dziejowej. Szkic z dziejów chrześcijaństwa u słwian // Roczniki Towarzystwa nauk Poznańskiego. – 1904. – str. 1-49.

6 Franko I. Aleksander Brückner. Mystifikationen. I. Die Wahrheit über die "Slavenapostel" und ihr wirken (Beilage zu "Allgemeinen Zeitung", 1903, 22-23 lipnja, str. 145-149, 164-169). Cyryl i Metody ("Przegląd Polski", 1903, IX, str. 427-474). Legendy o Cyrylu i Metodyu wobec prawdy dziejowej. Szkic z dziejów chrześcijaństwa u słwian ("Roczniki Towarzystwa nauk Poznańskiego", 1904, str. 1-49) // Franko I.

objavljeni rad A. Brücknera na njemačkom jeziku bez imalo je sumnje tendenciozan rad koji aprioristički osuđuje te koji nije potkrijepljen znanstvenim zaključcima, nego vlastitim autorovim simpatijama, odnosno antipatijama.¹ Prema riječima recenzenta, A. Brückner svjesno i za osudu sastavlja činjenice birajući samo onaj tekst koji mu odgovara, prešućujući pritom drugi.² Završavajući svoju recenziju, autor primjećuje kako će možda pokoji povjesničar i biti ponukan na vlastita istraživanja pročitavši smione i odlučne navode profesora Brücknera o solunskoj braći i slavenskom obredu, no ipak je vjerojatnije da će se sažaliti nad učenim berlinskim profesorom koji se žurio svugdje dati jasan i konačan odgovor, spremam, pa makar bio i izmišljen, no ponekad i u znanosti treba znati reći: non liquet [nije jasno – V. G.].³

Dakle, od tog trenutka I. Franko je počeo temeljiti provjeravati izvore na koje se pozivao A. Brückner u svojim istraživanjima. Posebice u dopisivanju s Vatroslavom Jagićem aktivno raspravlja o problematici djelovanja svetih Ćirila i Metoda. U pismima koja je V. Jagić uputio I. Franku vidljiva je usiljenost u nekim Jagićevim postupcima koji su bili usmjereni na Frankove primjedbe s kojima se V. Jagić nije slagao, a koje su se ticale Ćirila i Metoda. O tome da je Vatroslav Jagić nevoljko usvajao stajališta svojega učenika svjedoči i to kako nije propustio nijednu priliku prigovoriti I. Franku na njegovim sitnim propustima, budući da se nije mogao pomiriti s tako brzim rastom znanstvene stručnosti svojeg nastavljača, iako je komunikacija među njima i dalje bila uglađena i tolerantna.

O tolerantnim međusobnim odnosima I. Franka i V. Jagića posebno svjedoči pismo koje je I. Franko uputio hrvatskom slavistu 29. rujna 1905. g. U njemu se mogu naći ovakvi izrazi poštovanja: Prije svega Vas molim da me ljubazno ispričate što sam toliko odugovlačio sa završetkom članka...; Isto Vas tako molim da mi ljubazno oprostite na mojoj lošem rukopisu kojim sam Vam bio slobodan smetati; Bilježim se s dubokim štovanjem⁴ i dr. U pismu V. Jagiću, autor se ispričavao što nije na vrijeme poslao svoj članak za novi broj časopisa *Archiv für slavische Philologie*. Uzrok kašnjenja prije svega treba tražiti u tome što je V. Jagić na taj članak imao niz prigovora zbog kojih je I. Franko bio primoran potanko proučavati novoproneđene izvore. Navedeni rad I. Franko naziva *Prilozima*, i on je tek početak opširnijeg istraživanja čirilometodske problematike. Drugi dio rada se I. Franko obvezao poslati V. Jagiću (ukoliko bi on to htio) kroz narednih tjedan do dva. Autor je pritom

Sabrana djela – sv. 35. – str. 380.

1 Na istome mjestu. – str. 381.

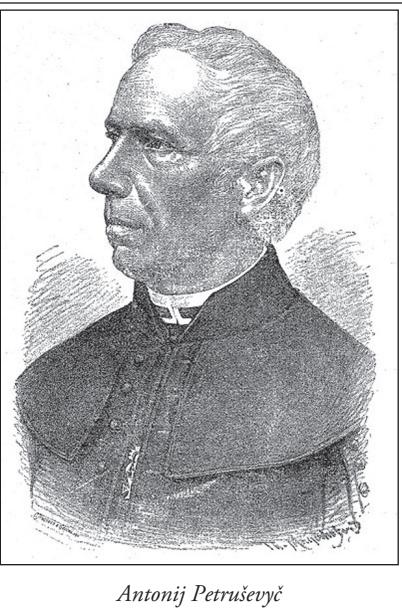
2 Na istome mjestu. – str. 384.

3 Na istome mjestu. – str. 388.

4 Vidi o tome u: Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 29. veresnja 1905 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 277-278.

isticao kako će u drugom članku biti uvrštena nova građa vezana uz rukopisnu tradiciju Žitija Konstantina. I. Franko također je smatrao važnim da se u tom radu rasvjetli niz aspekata, a posebno: 1) inačica Žitija Konstantina iz Povijesti prošlih vremena (Povest' vremennyh let); 2) inačica korsunske epizode u Krehivskoj paleji; 3) ukrajinska prerada Žitija Konstantina, preuzeta iz srpske predaje u kojoj se pripovijeda o njegovoj svakodnevici (i cjelovita kopija teksta, i jedna u fragmentima čuvaju se među rukopisima A. Petruševyča;^{1*} oba rukopisa potječu iz XVI. st.);

4) Žitije Konstantina iz XVII. st. – tobože prepisana iz Hilandarskog srpskog rukopisa,

Antonij Petruševyč

1 ***Antonij Petruševyč** – rodio se u siječnju 1821. g. u selu Dobr'any (današnji Stryjs'kyj rajon) u obitelji mjesnog župnika. Bio je povjesničar, filolog, istraživač povijesti Galicije, svećenik Ukrajinske grkokatoličke crkve. Promoskovski orientiran. Osnovno obrazovanje je stekao u Stryju. Studirao na Sveučilištu u Lavovu (zavrio ga 1845.) i na Grkokatoličkoj teološkoj bogosloviji. Godine 1847. zaređen za svećenika, a 1851. g. postaje savjetnikom konzistorija bio je osobni tajnik metropolita Myhajla Levyc'kog. Župnikom u selu Novyc'a (današnji Kaluški rajon) postaje 1858. g. Iste godine, na poziv biskupa Grygorija Jahymovyča, uredio je knjižnicu kapitula u Przemyšlu. Od 1861. g. je crkveni pjevač metropolijskog kapitula i u Katedrali svetoga Jurja. Radio i kao voditelj metropolijskog ureda. Od 1873. – knjižničar metropolijskog arhiva. Suosnivač Glavnog ukrajinskog savjeta (*Golovna Rus'ka Rada*) i Galicijsko-ukrajinske matice (*Galyc'korus'ka matyc'a*). Zastupnik u Galicijskom sejmu (1861.-1877.) gdje je branio pravo ukrajinskog jezika, također i zastupnik austrijskog parlamenta (1873.-1878.). Obišao Galiciju, Bukovinu, Zakarpatsku Ukrajinu, Češku, gdje je skupljao starovjerske knjige i stare crkvene ljetopise. Tijekom putovanja, A. Petruševyč je tijekom 1850. i 1900. g. sakupio jedinstvenu kolekciju izdanja iz opće povijesti, povijesti filozofije, arheologije (15700 naslova), karata, crteža (1500 naslova), slavenskih starovjerskih knjiga (400 naslova), rukopisa (258). Jedan dio rijetkih starovjerskih knjiga kolezionar je poklonio Petrogradskoj akademiji znanosti, potom knjižnici Kijelevskoga fakulteta i Crkvenom muzeju u Lavovu. A. Petruševyč bio je profesionalni povjesničar. Njegov stvaralački rad broji 245 radova iz najraznolikijih grana povijesne znanosti. Umro je 23. rujna 1913. u Lavovu. Pokopan na Lyčakis'kom groblju. Više o njemu vidi u: Tymošenko L. Anton Petruševyč – doslidnyk istoriji cerkvy // Bagatokul'turne istorične seredovysche L'vova v XIX i XX stolittjah. – L'viv-Žešuv, 2006. – sv. 4. – str. 253-267.; Tymošenko L. Anton Petruszewicz (1821 – 1913) // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku / Pod red. J. Maternickiego przy współpracy L. Zaszkilniaka. – Rzeszów, 2007. – str. 121-130.; Galas B. K. Do portretu A. Petruševyča jak leksykografa i gromads'kog dijača // Sučasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zbirnyk naukowych prac'. – sv. 14. – 2010. – str. 34-39.; Kolosovs'ka O. M. Formuvannja slavistyčnoji biblioteki Antona Petruševyča // Problemy slov'janoznavstva. – sv. 54. – 2004. – str. 190-201.; Svarnyk I. Petruševyč Antonij // Dovidnyk z istorijí Ukrajiny / Za zag. red. I. Pidkovy i R. Šusta. – sv. 2-e, doopr. i dop. – K., 2001. – str. 571-572.; Maksymčuk I. Narys istoriji rodomovodu Petruševyčiv. – Šykago, 1967. – str. 97-138., Grabovec'kyj V., Korol'ko A. Anton Petruševyč – doslidnyk istoriji Galyčyny. – Ivano-Frankivs'k, 2001. – 75 str. i dr.

Ol'ga Kobyljans'ka

no zapravo je ukrajinska prerada navedenog djela s mnoštvom besmislenih, no i pozornosti vrijednih ekstravagantnosti u tekstu (posebno XIX. poglavje o Metodu, u kojemu se ujedno nalazi i tekst Hadrijanova pisma u sasvim drugačijoj inaćici). I ovaj se tekst čuva u jednom od Petruševeyčevih rukopisa.¹ Prema tome, Vatroslav Jagić trebao je odgovoriti želi li objaviti tu građu u svojem časopisu. Urednik časopisa Archiv für slavische Philologie poslao je potvrđan odgovor. U pismu od 16. studenoga 1905. g. V. Jagić je jamčio da će sva poslana građa sigurno biti objavljena u sljedećem broju časopisa. Istovremeno je zamolio da mu se pošalje kratak opis stvaralaštva O. Kobyljans'ke², zato što ju je trebao preporučiti za dobivanje umjetničke stipendije tijekom 1905. g. Podatke koje mu je I. Franko poslao V. Jagić je namjeravao iskoristiti za pisanje preporuke.³

Ivan Franko je izvršio molbu svojeg mentora, premda uz određeno kašnjenje. U pismu od 8. studenoga 1905. moli V. Jagića za ispriku što je ponovno zakasnio odgovoriti na njegovo cijenjeno pismo. Što se tiče stvaralaštva O. Kobyljans'ke, Franko je iznio opširnu i pozitivnu analizu njezina rada i pritom istaknuo: O'lga Kobyljans'ka je dijete zelene Bukovyne, toga kulturno-teritorijalnog kraja gdje se u mjesnu rumunjsko-ukrajinsku zaostalost nekim slučajnim putima ukorjenjuju najmoderniji načini mišljenja i izražavanja misli, no tek u posebnim slučajevima oni rode uistinu izvornim i zdravim cvjetovima i plodovima...⁴ Sumirajući, I. Franko

1 Na istome mjestu. – str. 277.

2 *Ol'ga Kobyljans'ka – ukrajinska književnica, rodila se 27. studenoga 1863. g. u gradiću Gura Humorului u južnoj Bukovyni. Četvrtu je po redu dijete u sedmeročlanoj obitelji. Još je kao dijete uz ukrajinski govorila i poljski i njemački jezik, kojima se govorilo u njezinoj obitelji. Pet godina nakon njezina rođenja otac joj dobiva premještaj u Sučavu. Tamo se Kobyljans'ka upoznaje s mjesnim župnikom i ukrajinskim književnikom Mykolom Ustyjanovyčem. Između dviju obitelji rađaju se prijateljski odnosi, a posebice između njihovih kćeri, Ol'ge Kobyljans'ke i Ol'ge Ustyjanovyč koje će prijateljstvo njegovati do kraja spisateljičina života. Kobyljans'ka kasnije živi u selu Dymka, a od 1891. u Černivcima. Aktivno sudjeluje u tzv. feminističkom pokretu koji se doticao brojnih bolnih pitanja o kojima su razmišljali mnogi predstavnici tadašnje inteligencije. Godine 1894. bila je jedna od inicijatorica osnivanja Društva ukrajinskih žena Bukovyne (*Tovarystvo rus'kyh žinok na Bukovyni*). Umrla je 21. ožujka 1942. Više o O. Kobyljans'koj vidi u: Poliščuk T. Ol'ga Kobyljans'ka : vidoma i neznajoma // Gazeta "Den". – br. 225. – 7 grudnja 2000. – str. 2-3.; Kobyljans'ka O. *Tvory v p'jaty tomah.* – sv. 1-5. – K., 1962-1963.

3 Vidi: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 16 žovtnja 1905 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 537-540.; Gora R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 118-119.

4 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 8 lystopada 1905 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 281.

stavlja naglasak na to da je ...Ol'ga Kobyljans'ka istaknuta pojava novije ukrajinske književnosti. Njezini su prvi radovi svjež dah te književnosti, posebice zahvaljujući smjelosti njene stilističke manire i odsutnosti bilo kakve šablone; to je tipično za O. Kobyljans'ku. Među ukrajinskim književnicama nema joj ravna u žanru novele i romana, a njezin roman „Zemlja“, osim književne i jezične vrijednosti, ima i trajno značenje kao dokument koji će svjedočiti o načinu na koji je naš narod razmišljao u ova teška vremena. To bi bilo najvažnije što bih ukratko mogao reći o Kobyljans'koj.¹

Zalaganja I. Franka pokazala su se uspješnima za književnicu te je, zahvaljujući njegovoj kritici, ona dobila stipendiju. I. Franko s naklonosću je gledao na stvaralaštvo O. Kobyljans'ke. Nakon što je dobila stipendiju istaknuo je: I ranije samo joj dokazivao svoju naklonost; između ostalog, jedan od dokaza je i referat kojeg sam privatno napisao za profesora Jagića (na njegovo osobno traženje), temeljem kojeg je dobila austrijsku književnu nagradu od povjerenstva u kojem je prof. Jagić bio jedan od članova.²

Iz pisma koje je 29. rujna 1906. g. V. Jagić poslao I. Franku saznajemo kako je urednik časopisa Archiv für slavische Philologie radio na publikaciji koju mu je I. Franko poslao za njegov časopis. Posebno naglašava kako je unio neke ispravke koje se tiču prezimena G. Baraca i prilagodio ga njemačkoj transkripciji kako bi ga njemački i slavenski čitatelji mogli pravilno izgovarati. Urednik nadalje ističe kako je naišao i na velik broj pogrešaka u rasporedu opaski na određena mesta u tekstu, koje je također ispravio, no s jednom od njih nikako ne može izaći na kraj te mu šalje list članka s nepravilnostima na autorski pregled i moli da mu ga vrati nakon što ispravke budu unesene.³

U svojem pismu V. Jagiću 12. prosinca 1906. I. Franko piše kako je pročitao članak posvećen Ćirilu i Metodu u posljednjem svesku Archiva für slavische Philologie te pita urednika namjerava li i nadalje tiskati njegove članke te problematike, budući da bi htio napisati još nekoliko radova vezanih uz tu temu. Najavljujući Jagiću tekstove, I. Franko ističe kako bi se prvi od njih bavio korsunskim legendama i njihovim međusobnim poveznicama, tj. Klimentovim mučeništvom, čudom s pirogom [vrsta narodnog jela, op. prev.], sedmoricom korsunskih svetaca...⁴ Taj će članak, prema riječima I. Franka, biti namijenjen bizantolozima, ne slavistima.

1 Na istome mjestu. – str. 282.

2 Franko I. Manifest “Molodoji muzy” // Franko I. Sabrana djela – sv. 37. – str. 414.

3 Vidi u: Jagić V. Lystivka do [I. Franka] vid [29. veljače 1906] r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 597-598.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 119-120.

4 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid [12. studenoga 1906] r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 303.

Sadržavat će grčke tekstove legenda, njihove komentare i sl.¹ U drugom je članku namjeravao prikazati ukrajinsku tradiciju o Konstantinu i Metodu te napisati zaključnu analizu o njihovim južnorus'kim inaćicama, posebice onim iz „Žitija Konstantina“.² Završavajući pismo, pitao ga je i bi li gospodin savjetnik mogao objaviti u sljedećem broju Arhiva još jedan nevelik rad (mogao bi se uvrstiti među priloge) koji bih htio posvetiti sjećanju na Veselovs'kog³

Međutim, odgovor V. Jagića na tu molbu bio je pomalo iznenađujući. U pismu od 25. prosinca 1906. navodi kako je od nekoga primio primjerak lista Gajdamaky u kojem je pročitao kako će I. Franko uskoro napuniti 50 godina, (premda je zapravo svojih pola stoljeća života proslavio još 27. kolovoza iste godine). Nadalje, V. Jagić naglašava kako je I. Franko još uvijek mlad i može još mnogo učiniti ne samo za svoj narod, nego i za slavističku znanost uopće, te moli da ga uvrsti u veliko mnoštvo svojih štovatelja.⁴ Iz tih riječi vidljivo je kako je usprkos ranijim pismima koja je V. Jagić pisao A. Šahmatovu i u kojima ga je kritizirao, on ipak bio oduševljen Frankovim radom na polju književnosti i slavističke znanosti.

Iz pisma također saznajemo da je V. Jagić bio spreman prihvati Frankov prijedlog o kojem je bilo riječi u pretposljednjem pismu, ali je konstatirao da će opseg časopisa biti ponešto ograničen i stoga mu ne može odjednom objaviti sve što je naumio. Zaključujući pismo, V. Jagić ga moli da pošalje manje tekstove za prvu bilježnicu XXIX. sveska časopisa Archiv für slavische Philologie, koji bi trebao izaći u ožujku 1907. g. Veće će publikacije I. Franko, prema riječima urednika, moći objaviti već u ljetnom izdanju iste godine.⁵ Dakle, u XXIX. sv. uvršten je Frankov rad Beiträge zur Quellenkritik einiger altrussischer Denkmäler”(1907, sv. 29, str. 282-304), (Prilozi uz kritiku izvora nekih starorus'kih spomenika). Uz nju je V. Jagić priložio i sljedeću napomenu: Do danas se u više navrata pokušalo proučiti pjesmu o Igoru u svim njezinim dijelovima, tako da i dr. Ivan Franko zasigurno ima pravo izreći svoju subjektivnu misao o tom spomeniku. Kada bi ukusi i način razmišljanja ljudi XII. – XIII. st. bili jednaki našim, tada bi autor u potpunosti imao pravo ne samo prigovoriti spomeniku u njegovom današnjem izgledu, nego nam i pokazati kako ga učiniti boljim. Svojim primjedbama autor, međutim, nije dokazao ništa drugo nego da je „Slovo“ tek zbirka sastavljena od mnoštva pjesama.⁶

1 Na istome mjestu.

2 Na istome mjestu. – str. 304.

3 Na istome mjestu.

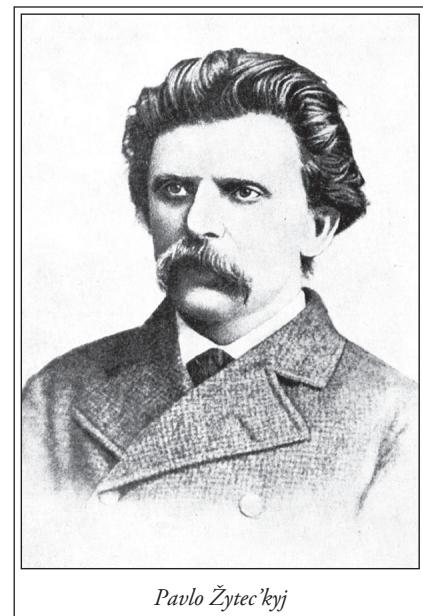
4 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 25 grudnja 1906 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 541.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 120-121.

5 Na istome mjestu. – str. 543-544.

6 Franko I. Sabrana djela – sv. 37. – str. 647.

Vatroslav Jagić ponovno piše Ivanu Franku 3. srpnja 1907. g. Iz sadržaja pisma saznajemo da se u to vrijeme bavio radom Barlaam i Jozafat, starokršćanski duhovni roman i njegova književna povijest, koji je izlazio u Izvješćima ZDŠ-a od 1895. do 1897. g.¹ Tom prigodom je primijetio kako mu nedostaje osam stranica članka (od 81. do 88.) koji je bio objavljen u 4. knjizi 18. sveska Izvješća ZDŠ-a za 1897. g. Kako bi imao kompletiran navedeni članak, moli I. Franka da mu pošalje primjerak Izvješća ZDŠ-a sa svim odgovarajućim stranicama.²

U sljedećem pismu, od 6. rujna 1907., V. Jagić javlja kako radi na Ogledu povijesti slavistike (Očerk istorii slavjanovedenija) pa moli ukrajinskog znanstvenika da mu pošalje podatke o maloruskim unijatima Josifu Isakovycu, Pylypu Borovyc'kom i Mefodiju Terlec'kom koje je Hrvat Levaković poznavao dok je djelovao u Rimu u prvoj polovici XVII. st.³ U pismu pak od 3. listopada iste godine, Vatroslav Jagić moli I. Franka da pribavi i da mu za potrebe seminara u Beč pošalje dva primjerka Kobzara Tarasa Ševčenka kojeg je objavio V. Domanyč'kyj i o čijem je izlasku saznao iz recenzije P. Žytec'kog⁴ u Vjesniku

Pavlo Žytec'kyj

1 Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istorija // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1895. – sv. 8. – knj. 4. – str. 1-28.; Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istorija. [Prodovžennja] // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1896. – sv. 10. – knj. 2. – str. 29-80.; Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istorija. [Prodovžennja] // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1897. – sv. 18. – knj. 4. – str. 81-134.; Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istorija. [Zakinčennja] // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1897. – sv. 20. – knj. 6. – str. 135-202 + tabl. Godine 1897. navedeni rad I. Franka objavljen je i kao knjiga. Vidi: Franko I. Varlaam i Joasaf. Starohrystjans'kyj duhovnyj roman. Rozvidka. – L'viv, 1897. – 202 str.

2 Jagić V. Lystivka do [I. Franka] vid [3 lipnja 1907] r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 549-550.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 121-122.

3 Jagić V. Lystivka do [I. Franka] vid [26 veljnja 1907] r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 551-552.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 122.

4 *Pavlo Žytec'kyj – ukrajinski jezikoslovac, leksikograf, pedagog i društveni djelatnik. Rodio se 23. prosinca 1836. (4. siječnja 1837.) u gradu Kremenčuku u današnjoj Poltavs'koj oblasti. U razdoblju od 1857. do 1860. g. studirao je na Kijevskoj duhovnoj akademiji, a od 1860. do 1864. g. na Povijesno-filološkom fakultetu Kijevskog sveučilišta. Od 1898. g. dopisni je član Petrogradske akademije znanosti, a od 1903. g. član je ZDŠ-a u Lavovu. Pavlo Žytec'kyj je jedan od osnivača ukrajinskoga jezikoslovlja, njemu pripadaju značajna istraživanja iz povijesti ukrajinskoga jezika, književnosti i folklora (pisao je ukrajinskim jezikom). Istraživao je fonetiku ukrajinskoga jezika, posebice književni spomenik Peresopničko evanelje. Umro je 5. ožujka (18. ožujka) 1911. g. u Kijevu. Više o njemu vidi u: Vaščenko V. S. P. G. Žytec'kyj (1836.-1911.) // Ukrajins'ka mova v školi. – 1952. – br. 6. – str. 30-37.; Rusov O. Pam'jati P. Žytec'kogo //

Europe. Završavajući pismo, autor moli brzi odgovor.¹

Sa sličnom se molbom I. Franko obratio V. Jagiću u pismu od 2. prosinca 1907. Htio je provjeriti je li tzv. Koveljska paleja koja se čuvala u bečkoj Sveučilišnoj knjižnici pripadala među rukopise koje su monasi-prebjedi odnijeli iz jednog od atoskih manastira, a koje je kasnije otkupila vlada.² Odgovor na to pitanje V. Jagić dao je već sljedećeg dana, pismom od 13. prosinca 1907., kojim je obećao da će se o tome raspitati kod Gustava Menčika i odmah ga potom obavijestiti. U pismu isto tako odobrava odbijanje I. Franka da stane na čelo Katedre za slavistiku Sofijskog sveučilišta, na kojem se pojавilo slobodno mjesto nakon otpuštanja mnogih profesora koji su prosvjedovali protiv samovolje vlasti (1907).³

Ista se situacija dogodila i u Lavovu gdje se zaoštrila borba za ukrajinsko sveučilište. U travnju 1907. g. poljska uprava sveučilišta odbila je zahtjeve ukrajinskih studenata Pravnoga fakulteta za provođenjem nastave na ukrajinskom jeziku, što je rezultiralo masovnim prosvjedima. Izražavajući svoj bunt na sveučilištu, studenti su razbijali prozore, uništavali poprsja i portrete poljskih uglednika, nakraju s prozora razvili i plavo-žutu zastavu. Ti su događaji izazvali masovne represije; 116 studenata privедeno je organima poljske vlasti. Uhićeni su studenti u lavovskome zatvoru započeli štrajk glađu, koji je trajao puna četiri dana. No, kako bi se smirila nastala situacija, svi su bili oslobođeni.⁴

Tijekom navedenih događaja, Ivan Franko odlazi iz redakcije Književno-znanstvenog vjesnika i po drugi puta nakon 1895. g. pokušava habilitirati i steći dozvolu od vlade da predaje na Lavovskom sveučilištu. Podnio je molbu u dekanat Filozofskoga fakulteta, no odgovor nije dočekao. Od poznanika je saznao da je o njegovoj molbi bilo riječi na sjednici Filozofskog fakulteta, međutim, odlučeno je da se taj slučaj prosljedi Ministarstvu obrazovanja, takozvanoj Humanističkoj komisiji, koja slučaj na kraju nije ni razmotrila. I tako je i drugi, baš kao i prvi pokušaj I. Franka da dobije mjesto na Lavovskome sveučilištu, prošao neuspješno.⁵

Godine 1908. izlazi prvi svezak Kobzara pod uredništvom I. Franka.⁶ Povodom

Svitlo. – 1911. – knj. 7. – Mart. – str. 32–35., i dr.

1 Jagić V. Lystivka do I. Franka vid 3. Žovtnja [1907] r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1732. – str. 2-3.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 122-123.

2 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 2. grudnja 1907 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 340.

3 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 3. grudnja 1907 r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 553-555.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 123-124.

4 Vidi o tome: Savenko T. Rol' i misce NTŠ u vyrišenni universytets'kogo pytannja u Shidnij Galyčyni // Vseukrajins'kyj naukovyj žurnal "Mandrivec". – Ternopil', 2007. – № 1. – sičen'-ljutyj. – str. 20.

5 Franko I. Istorija mojej gabilitaciji // Franko I. Sabrana djela – sv. 39. – str. 49.

6 V.: Ševčenko T. Kobzar'. Tom I. (1838-1847) / Vydanij pid redakcijeu Ivana Franka. – L'viv, 1908. – 441 str.

toga je V. Jagić 17. siječnja 1908. uputio pismo I. Franku, istaknuvši kako ga je ugodno iznenadilo objavljivanje navedenog izdanja. Međutim, znanstvenik je izrazio i određene primjedbe vezane uz stavljanje naglasaka nad nekim slogovima u riječima pojedinih stihova. Nadalje, vidimo kako povod obraćanja V. Jagića I. Franku nije toliko činjenica što je objavljen Kobzar koliko to što je pročitao u novinama Polnische Post (Poljska Pošta), u kojima je o I. Franku objavljen članak nekog Jareckog. V. Jagić ističe kako ga autor članka želi uvući u arenu političkih borbi između Poljaka i Malorusa pa i između samih Malorusa. Tom ga prigodom pita može li se on pod stare dane okaniti svoje objektivnosti koja mu dozvoljava da s ljubavlju čita djela A. Mickiewicza, A. Puškina, T. Ševčenka, F. Prešerna, S. Vraza ili P. Petrovića. Nadalje, V. Jagić uvjerava I. Franka da ima pravo na vlastito mišljenje, naglašavajući da nikada nije govorio o tome da Malorusi nemaju pravo njegovati svoj jezik i da se povodom toga sporio i s T. Florinskim. Na kraju pisma V. Jagić naglašava da nikada nije razumio antipatije Ukrajinaca prema velikoruskom jeziku ne govoreći pritom o tome kako bi ga oni trebali prihvati. Istovremeno je spomenuo događaje u Lavovu i istupio protiv stajališta poljskih studenata prema ukrajinskim, osudivši pritom i ponašanje ukrajinskih studenata prema poljskim, tvrdeći da takvo grupiranje snaga šteti i Poljacima u njihovoj obrani od Prusa, a da su takvog mišljenja, prema riječima V. Jagića, i sami istaknuti Poljaci.¹

U to je vrijeme I. Franko teško obolio i bio je primoran liječiti se. O bolesti svojeg učenika znao je i V. Jagić, koji se zbog brige za njega, raspitivao o njegovom zdravstvenom stanju kod svojih kolega slavista, posebice kod A. Brücknera, R. Nahtigala, K. Studyn'skog i dr. Primjerom toga je i dopisivanje V. Jagića s A. Brücknerom, koji je u vrijeme Frankove bolesti boravio u Lavovu te ga imao priliku posjećivati. O tome je pri povijedao V. Jagiću u svojem pismu iz 1908. ili 1909. g., u kojem piše kako ga se dojmilo to što ukrajinski znanstvenik, premda gotovo invalid, pronalazi u sebi snage za rad te govoriti kako i nadalje namjerava objavljivati svoje radove.²

Zbog bolesti I. Franko je na određeno vrijeme prekinuo dopisivanje s V. Jagićem, no ovaj na njega ipak nije zaboravio. Godine 1910. hrvatski slavist u Petrogradu objavljuje prvi svežak Enciklopedije slavenske filologije pod nazivom

Povijest slavenske filologije, u kojemu nije zaboravio toplim i iskrenim riječima spomenuti i Ivana Franka. U tome svesku hrvatski slavist donosi građu o znanstvenoj

1 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 17 sičnja 1908 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1614. – str. 315-318.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 125-127.

2 Hamm J. Vatroslav Jagić i Poljaci // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Odjel za filologiju. Urednik akademik Petar Skok. – Zagreb, 1951. – Knjiga 1. – str. 84, 198.

Nro. F. 17. Januar 1908
VIII., Rukopis 15.

Sehr geschätzte Herr Doktor!

Ihr haben mich mit der neuen Ausgabe des "Roz." sehr angesehen, überwältigt. Ich habe gerade vor Kurzem 22 Eurotare in den "Roz." von Krakau, aus Petersberg bestellt und erhalten. Da liege Mittwoch habe um Sonntags mit zu deklinere begonnen. Ich gebe Ihnen Ausgabe der entsprechenden Vorlage aber wegen der sonstigen Bedeutung behalte ich sie, um mich weiterhin Kapitel - die Grundzüge der Feuerwehrtechnik Voraussetzung. Ich kann eine besondere Freude darüber nicht haben, da ich zu Deklinere etc. entweder frust. Praxis nur einige Male im Unterricht, wie ich sie hier kann soll. Und als ich auf Ihre Bedeutung mir aufmerkt, hat meine Universität mich auf. Ich weiß nicht, auf welche Grundlage Sie solche Bedeutungen aufstellen, wie z. B. das "Satz" (wann soll bilden B. nicht drin?) in v. 16 wobei Sie Sagac (wann soll bilden wobei wobei Sie Sagac?), v. 29 Konsultation (nicht Ratsberatung?) vom Nachm. Wörter - gibt es bestimme Verstöße (Fehler und Fehler) oder nur Fehler und möglicher Zell von Sätzen?

Was ich besonders so deklinere, freilich antike von hier nicht sehr myzueinander Hilfsmitteln. Ich habe z.B. die von Lekat Praxis nicht vor der Bezeichnung nicht die Erklärung bekommen, was im V. 45 der Vergleich bei gut bedacht? Ich kann dann wirklich schwierig wie im Ob? Ich kann aus dem beweiste Disziplin, das man sagt: Durchsetzt wie im Pisch! aber statt wie im Ob kann ich nicht.

Jetzt möchte ich Sie aber fragen: 1. Wenn Sie eine Zeitung "Polskie Posty" haben Sie Nr. 2 von neuen Jahr gelesen, ob ein gewisser Jaroszki (ist das ein Pole?) und mein Name nicht sehr ausführlich abgedruckt? Ich verstehe die Tendenz des Artikels nicht. Es soll mich in die Art, die politische Gegenseite zwischen Polen und Clemens, der und Clemens nicht zusammen können schleppen! Ich kann ich nicht einmal in meinen alten Zeiten, wenn ich die meine Reaktion, die mir gestellt, und gleichzeitig einen Menschen wie Puschkin oder Feuerbach, einen Pejza und Pejza von Peter Petrowitsch Jagić und der jungen z. h. aufgeben sollte? Freilich viele andere. Nur eigene Meinung und Raum z. B. nicht da und. Mit eigenen Meinung und Raum z. B. nicht da und. Einige Einfälle Sturats beläuft er Bogorodzica gewidmete (wenn ich auch die Form der Polenik Kreuzhaar tragen)

nicht gut handeln könnte). Aber eben so kann ich das Benehmen der Polen gegen den Klemens auf keinen Fall leiden, selbst wenn ich die Fortsetzung gegen die anderen Freunde habe. Ich habe nichts dagegen. Und ob von Polen in ihrer Art in Prag die Behandlung der Russen in Galizien gestartet hat, das kann nur ein Blunder nicht sein. Ich kann auch vornehme Polen gebrauchen, die sowohl Russland sind. Endlich kommt Prunkt 3, der wiederum die Klemens verknüpft zu haben steht. Es wäre mir sehr hilfreich, wenn Sie Ihnen da unten füllen müssen. Antwort, ob ich an den Praktikanten des seines Rechtsrates gehabt, dass, je zweckmäßigstest publizieren wollen. Ich habe das ja, und gesetzliche Worte aufgezählt (leider habe ich mir den Konsult in Praktiken aufbewahrt, ich habe keine Zeit mehr, schreibe meine Briefe immer und das muss reisen), was das, ob dieses eine Verbindung weiter immer Parole herauslassen will, wurde in meine Arbeit gewidmeten einer Form hin, wollte, wurde in meine Arbeit gewidmeten einer Form hin, einander gegenüber, da soll nicht enthalten ist. Ich habe nie gesagt, daß die Klemens nicht das Recht hätte, diese große Pflicht - dann stand ich ja oft im Konflikt z.B. mit Florinskij - doch habe ich mir die formelle Pflicht gesagt, geschworene dem großen Praktischen Sprache begriffen, geschworene dem kleinen Praktischen Sprache begriffen, geschworene dem kleinen Praktischen Sprache begriffen.

sehr beliebtes Beispiel ablegen.

Doch genug davon. Ich möchte nun den Gedanken herausfinden, ob ich mich glücklich entzuhören zu müssen, da ich natürlich nicht weiß, ob Sie mir nicht entzuhören wollen!

Mit herzlichem Neujahrsgruß

Ihr J. Jagić

i društvenoj djelatnosti istaknutih ukrajinskih znanstvenika, uključujući i Ivana Franka. Analizirajući djelatnost ukrajinskog znanstvenika, V. Jagić spominje časopis Život i Riječ (izlazio u Lavovu od 1894. do 1897.), čiji su izdavači bili Ol'ga i Ivan Franko, žaleći pritom što je uskoro prestao izlaziti.¹ Istodobno, V. Jagić ističe važnost objavljivanja korespondencije Franka i Dragomanova te visoko cijeni dostignuća ukrajinskog znanstvenika u istraživanju utjecaja njemačke i poljske književnosti na ukrajinsku.²

Iste godine, Ivanu Franku se zdravlje ponešto poboljšalo. Kako bi ga barem malo razveselio i ulio mu vedrine u život, V. Jagić u pismu od 22. studenoga 1910. izražava svoje zadovoljstvo prigodom djelomičnog ozdravljenja znanstvenika, budući da je u novinama pročitao članak da je predsjedavao jednom od sjednica Filološkog odjela Znanstvenog društva „Ševčenko“. Nadalje mu zahvaljuje za poslane knjige te ga moli za savjet oko kandidature književnika i dramaturga L. Lopatyns'kog za dobivanje stipendije.³ Kroz nekoliko dana, 25. studenoga 1910. g., V. Jagić piše pismo R. Nahtigalu, u kojem izražava svoju zabrinutost zbog bolesti ukrajinskog znanstvenika. Pripovijeda o njegovom teškom zdravstvenom stanju te uz suošjećanje ističe kako su nesretnika ostavili u Lavovu na milost Božju i kako mu je iznimno teško, budući da mu supruga boravi u psihijatrijskoj bolnici, sinovi na bojišnici, a on sam uništen je paralizom.⁴

Kroz nekoliko tjedana, 6. prosinca 1910. g., Ivan Franko piše odgovor V. Jagiću: Moja bolest na obje ruke od koje patim već treću godinu u medicini je dosad neviđen osip na sasvim zdravim rukama, osip u obliku bezbrojnih, stranih, gotovo neprimjetnih tjelešaca koja se povlače vrlo sporo. Tu bolest prati i zastrašujući dar – sposobnost sluha da čuje glasove priviđenja, a vida da ih ponekad i ugleda. Koliko sam samo straha pretrpio kroz ove tri godine, koliko sam samo puta boravio u carstvu duhova! Nadam se, čim mi prođe bolest ruku, da će zateći gospodina savjetnika i svojeg poštovanog prijatelja još pri dobromu zdravlju te da će se moći s Vama posavjetovati o svemu pozornosti vrijednom iz cijelog ovog mog iskustva.⁵

Nadalje, I. Franko moli svojeg savjetnika da više pozornosti udijeli njegovom članku Ogled iz povijesti ukrajinsko-rus'ke književnosti. Naglašava kako je to tek

1 Jagić V. Ėnciklopedija slavjanskoj filologii. Tom I. Istorija slavjanskoj filologii. – Sanktpeterburg, 1910. – str. 865.

2 Na istome mjestu. – str. 866, 887.

3 Jagić V. Lysty do [I. Franka] vid 22 lystopada 1910 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 545-546.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatrosława Jagyča do Ivana Franka... – str. 127-128.

4 Hamm J. Vatrosław Jagić i Poljaci... – str. 198.

5 Franko I. Lyst do Vatrosława Jagyča vid 25 lystopada 1910 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 388.

ogled, a ne opširna povijest književnosti. Prema njegovim riječima, u njemu su izložena zasebna, nova gledišta i rezultati znanstvenih istraživanja koja su, vjerojatno, privukla pozornost V. Jagića. Isto tako, I. Franko obavještava kako nastavlja s objavljinjem Studija o ukrajinskim narodnim pjesmama na stranicama Izvješća ZDŠ-a.¹

Što se tiče preporuke L. Lopatyns'koga za dobivanje stipendije, znanstvenik naglašava kako ga može opisati kao „...ne odviše simpatičnog, ali zato iznimno nedarovitog čovjeka koji „par forse“ [pod svaku cijenu – V. G.] želi postati umjetnik i pjesnik. Ukoliko će stipendija Lopatyns'komu poslužiti da ga odvrati od umjetničke karijere, onda ga najtoplje preporučam za dobivanje takve stipendije.²

Kroz narednu 1911. i 1912. g. dopisivanje između V. Jagića i I. Franke je ponešto živnulo. Isprva I. Franko 25. veljače piše pismo V. Jagiću: Slobodan sam Vam poslati kratak prilog za Arhiv slavenske filologije, u potpunosti shvaćajući nezgodno stanje u kojem se nalazim. Prije tri godine sam iz jednog objavljenog djela prepisao jedan rad, ali sada ga više u toj knjizi ne mogu pronaći... Taj mali rad već treću godinu igra vrlo važnu ulogu u mojoj životu i držim neophodnim u što kraćem roku objaviti ga u tom obliku u kojem ga imam.³ Iz ovih nam je riječi jasno kako I. Franko nastavlja surađivati s časopisom V. Jagića, premda je članak koji je poslao već bio dva puta ranije objavljen: prvi put u harkovskom časopisu Snop pod nazivom Azbučna molitva sv. Konstantina Solunskog (1912., br. 10, str. 2-5), a drugi put u časopisu Život (Žytje) pod naslovom Najstariji crkvenoslavenski stih (1912., br. 1, str. 13-20).⁴

Iz pisma je vidljivo i to da je Ivan Franko nastavio voditi računa o znanstvenoj razini časopisa pod uredništvom V. Jagića. Dokaz tome je i to da kao njegov dopisnik nije mogao prešutjeti nastojanja I. Svjencic'kog^{5*} da objavi na stranicama časopisa

1 Na istome mjestu. – str. 388-389.

2 Na istome mjestu. – str. 389.

3 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 25. lјutoga 1911 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 391.

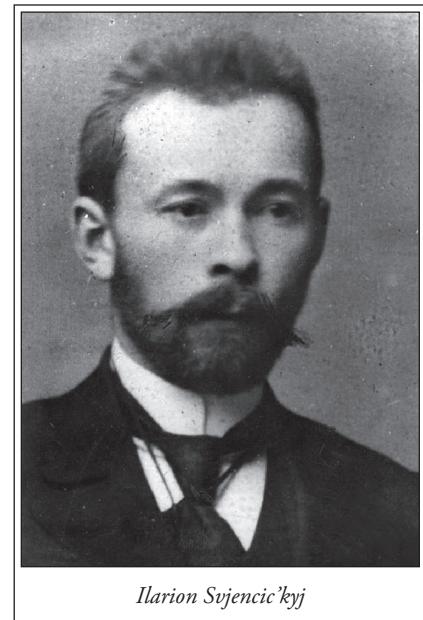
4 Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 624.

5 * **Ilarion Svjencic'kyj** – poznati muzeolog, ukrajinski filolog, etnograf, društveno-kulturni djelatnik. Rodio se 7. svibnja 1876. g. u gradu Bus'ku u Lavovskoj oblasti. Završio Fiziko-matematički fakultet na Lavovskom sveučilištu (1899.) nakon čega nastavlja obrazovanje kao slobodan slušač Povijesno-filološkog fakulteta Petrogradskog sveučilišta i Arheološkog instituta. Svoje lingvističko obrazovanje usavršio je u Beču pod vodstvom V. Jagića što je rezultiralo obranom doktorske disertacije. Od 1913. g. je privat-docent Katedre za slavensku filologiju Lavovskoga sveučilišta, a od 1944. do 1950. g. pročelnik na istoj katedri. U razdoblju od 1921. do 1925. predaje na Tajnom sveučilištu u Lavovu. Od 1905. do 1952. obnaša dužnost ravnatelja Nacionalnog muzeja u Lavovu, koji će od 1939. biti preimenovan u Državni muzej ukrajinske umjetnosti. Od 1944. ravnatelj je lavovskog odjela Instituta za jezikoslovje, koji će od 1951. postati sastavni dio Instituta za ukrajinistiku (*Instytut ukrajinoznawstwa*). Umro je 18. rujna 1956. g. u Lavovu. Više o životu i stvaralaštvu I. Svjencic'kog vidi u: Gumec'ka L. L. Ilarion Svjencic'kyj (do 100-ričja z dnja narodženja)

članak o navještenju Marijinom koji je još 1907. g. bio objavljen ukrajinskim jezikom na stranicama Izvješća ZDŠ-a.¹

Opisujući navedeni rad I. Svjencic'kog, I Franko piše: Čuo sam kako je gospodin Ilarion Svjencic'kyj poslao u Arhiv njemačku obradu svojeg članka o navještenju Marijinom koji je izao u Izvješćima Znanstvenog društva „Ševčenko“ i kako ta obrada sadrži one iste nedostatke kao i ukrajinsko izdanje. Bit će slobodan skrenuti Vašu pozornost na to da si je gospodin Svjencic'kyj dozvolio neoprostiv nemar i samovolju objavivši samo jedan dio većeg cjelovitog djela, jer bi zajedno s drugim dijelom bilo potpuno uvjerljivo i jasno kako je crkvenoslavenski tekst djelo jednog od najistaknutijih grčkih otaca, koji se u grčkom izvorniku sačuvao tek djelomično. Sve to što gospodin Svjencic'kyj piše u članku na ukrajinskom jeziku o tome tekstu, o njegovim raznim redakcijama i mogućim grananjima, potpuna je zbrka bez ikakve znanstvene vrijednosti...²

U odgovoru kojeg je 10. ožujka 1911. g. V. Jagić uputio I. Franku, Jagić mu zahvaljuje na komentarima koje mu je poslao u Archiv für slavische Philologie te opovrgava neke navode koji se tiču rada Slovo blaženoga našeg Konstantina Filozofa iz Pećkog evanđelja XV. st. autora I. Sreznevskog.^{3*} Istovremeno mu V.

Ilarion Svjencic'kyj

// Movožnavstvo. – 1976. – br. 2. – str. 78-82. Motornij V. Ilarion Semenovyč Svjencic'kyj // Ilarion Semenovyč Svjencic'kyj (do 100-ričja z dnja narodžennja) / Biobibliografija včenyh universytetu. Naukova biblioteka. Ukladač L. Paniv. – L'viv: LDU 1996. – str. 4-8.; Trofymovyč K. Ne škoduvaty syl dlja narodu...: Do 100-ričja z dnja narodžennja I. S. Svjencic'kogo // Vil'na Ukraina. – 1976. – 7 kvitnja. – str. 3. i dr.

1 Vidi o tome u: Svjencic'kyj I. “[Arhaggelovy Viščanija Mariji]” i blagoviščens’ka misterija. Proba istoriji literaturnoj temy: [Vstup]; I. Blagoviščenje v kanoničnyh i apokryfičnyh tekstah. Gymnologija; II. Blagoviščens’ki slova; [II.] Ogljad i harakterystika “[Viščanij]” // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1907. – sv. LXXVI. – knj. II. – str. 5-38.; Svjencic'kyj I. “[Arhaggelovy Viščanija Mariji]” i blagoviščens’ka misterija. Proba istoriji literaturnoj temy: [Prodovžennja]; III. Blagoviščens’ka misterija; IV. Shidnoslavjans’ki pamjatky; V. Zagal’nyj ogljad blagoviščens’koj temy v duhovnim pys’menstvi; VI. Blagoviščenje v štuci; VII. Blagoviščenje v narodnij slovesnosti; VIII. Blagoviščenje v krasnim pys’menstvi // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1907. – sv. LXXVII. – knj. III. – str. 35-76.

2 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 25 lјutoga 1911 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 391-392.

3 * **Izmajil Sreznev's'kyj** – filolog, slavist, paleograf, ukrajinski književnik. Rodio se 1. (13.) lipnja 1812. g. u Jaroslavlju u carskoj Rusiji. Od 1826. do 1829. studirao na Etiko-političkom odsjeku Filozofskog fakulteta Harkovskog sveučilišta. Nakon završetka studija (1829. g.) radio u Harkovskoj plemičkoj zastupničkoj skupštini, bavio se i privatnim pedagoškim radom. Godine 1837. obranio je magistersku disertaciju i dobio

Jagić zahvaljuje i na tome što mu je skrenuo pozornost na znanstveni nemar I. Svjencic'kog. Zaželjevši mu brži oporavak, naglasio je da su se svi u znanstvenom djelokrugu dužni držati zajedno, s obzirom na to da politika tako nemilosrdno žari i pali, i stoga je u znanosti daleko teže održavati mnogostrane prijateljske odnose.¹

Dana 13. ožujka 1911. g., I. Franko napisao je V. Jagiću da prihvaća njegove primjedbe vezane uz njegov članak: Šaljući Vam rad u kojem je bilo tiskano „Proglasije“, uistinu sam si dozvolio pogrešku, no zbog slabosti svoje obje ruke nisam mogao izvršiti provjeru. Stoga Vas ljubazno molim da iz mojeg rukopisa izbacite sve suvišno, posebice ono što se odnosi na „Stare spomenike“, stavivši na njihovo mjesto odgovarajući tekst.² Zajedno s pismom, znanstvenik je poslao još jedan članak za Archiv für slavische Philologie, za koji je molio da ga se objavi zajedno s prethodnim člankom kao nastavak u broju četiri i pet. Nadalje, najavljuje kako u najskorije vrijeme namjerava poslati još tri ili četiri podjednako kratka teksta, koja su svojevremeno izlazila na stranicama Izvješća ZDŠ-a, a sad će biti i ponešto nadopunjena.³

Ali odgovor od V. Jagića nije dobio. Stoga 19. prosinca 1911. g. iznova piše pismo svojem savjetniku: S obzirom da dosad nisam primio odgovor na svoje posljednje pismo, slobodan sam Vam se obratiti molbom da mi vratite na neko vrijeme, ako Vam to ne predstavlja problem, tri priložena rukopisa koja sam Vam poslao za Arhiv slavenske filologije.⁴ U trenutku pisanja pisma, kao što je vidljivo iz njegova sadržaja, I. Franko bio je sposoban poslati poboljšanu verziju teksta te bolji

mjesto znanstvenog novaka na Katedri za političku ekonomiju i statistiku Filozofskog fakulteta Harkovskog sveučilišta. Dvije godine kasnije (1839.) objavio je doktorsku disertaciju pod nazivom *Iskustvo o predmetu i statističkim elementima i političkoj ekonomiji*, koju nije uspio obraniti. Godine 1842. postao je prvi profesor slavist Sveučilišta u Harkovu na kojem je držao predavanja iz povijesti i slavenskih jezika. Tijekom 1846. obranio je disertaciju *Svetišta i obredi poganskih bogoslužja kod starih Slavena po suvremenim svjedočenjima i predajama* i time postao prvim doktorom slavenske filologije u Rusiji. Od 1847. do 1880. profesor je na Katedri za slavensku filologiju Petrogradskog sveučilišta. Od 1851. je izvanredni, a od 1854. g. redoviti član Petrogradske akademije znanosti. Na početku svog znanstvenog rada držao je da je ukrajinski zaseban slavenski jezik, međutim, kasnije će ga sagledati kao dijalekt ruskog jezika. Pripadaju mu prozna i pjesnička djela ukrajinske tematike, napisana ukrajinskim jezikom (priповijetka *Majore, majore!*, balada *Kornij Ovara* i dr.). Umro je 9. (21.) veljače 1880. u Petrogradu. Više o životu i stvaralaštву I. Sreznevs'kog vidi u: Izmajil Sreznev's'kyj // Istorija ukrajins'koj literatury: Perši desyatljittja XIX stolitja. – K., 1992. – str. 418-421.; Kril' M. Sreznev's'kyj Izmajil Ivanovyč // Dovidnyk z istoriijí Ukrajiny. – K., 2002. – str. 814-815.; Vaščenko V. S. Sreznev's'kyj jak doslidnyk ukrajins'koj movy // Ukrains'ka mova v školi. – 1958. – br. 3. – str. 23-27.

1 Vidi o tome u: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 10. bereznja 1911 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 571-574.; Gorak R., Gorak I. Lysts Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 129-130.

2 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 13. bereznja 1911 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 393.

3 Na istome mjestu.

4 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 19. grudnja 1911 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 397.

424/a.

579
Neon 2. 10. 3. 1911
VIII, Rodriguez¹⁵.

Sehr geehrter Freund!

Ich danke Ihnen für den freundlichen Brief und für den fürs Archiv bestimmten Beitrag. Das diesen selbst anbelangt, so scheint mir ein Abschnitt aus dem gesuchten. Erstens ist ja die Zeit Februar 1911, von welcher Sie sprechen, zweitens nicht alles. Das von Ihnen zitierte Buch, das ich auch besitzt, ist nur ein Abdruck aus dem alten Wissensknecht, Band X, wo der von Ihnen behandelte Text nicht enthalten ist. Dieser hat vielmehr Februar 1911 in den VIII Band der Wissensknecht (1858, S. 145-148), nachdem ihm von Helfendorf gegeben Text zum Abdruck gebracht, von ihm von Helfendorf gegeben Text zum Abdruck gebracht. Aber auch Helfendorf hat denselben Text irgendwo herausgegeben, ich habe jetzt die Notizen nicht zu Hause, nun zu sagen. Fand schenkt es mir, daß er in Rybachas Beiträgen erscheinen ist. Dann hat in der Zeit Opusculorum Catalogus seines Text nach einer anderen (verlorenen) Rechtschreibung gebracht, herausgegeben von Andrej Popov.

Wenn Sie also nicht aus irgendwelcher Quelle Ihre Notizen schöpfen, da nur grauflig unlesbar sind und warum ich habe mir davon gehört - w wäre es besser das so darzustellen, wie ich es aufzuführe. Nur müßte man, und das will ich sicher beweisen, nachholen, wo Helfendorf diesen Text herausgegeben hat. Nur scheint, wie grauflig, in der Rybachas Beiträge, und ich glaube sehr daran, in einem jungen Jahr, mir eine Abschrift davon gewünscht zu haben.

Der weitere fehlt Ihrer Abschrift längst das, notirtlich, gar nicht.

Ihre Dankes Ihnen sehr, daß Sie mich auf Februar 1911, Kriegsmarshak aufmerksam gemacht haben.

Ich würde Ihnen ausdrückliche Anerkennung Ihrer Gesundheit, für die Notiz, für Archiv danken Ihnen herzlich. Einz. hätte Dobrovský

Ich möchte Sie nun fragen, aus welchen Quellen habe Sie geschöpft die Notiz, von der angeblich der offiziell vornehmlichere Exemplar aus Wechs Februar 1911? Das Werk war ja als Abdruck aus dem Wissensknecht allerdings in wenigen Exemplaren gedruckt, so wahrscheinlich alle vom Verfasser zur Verfügung zu freimale und zur Verfügung standen. Aber ab der letzten (X^e) Band der Wissensknecht waren jene Texte, welche in lange zu halten, in die Bibliothek über, hauptsam nicht erschöpft war. Die neue Ausgabe aber wurde ohne Textbeiträgen nur als Bibliographie, private Übersetzung gedruckt, wodurch Februar 1911 der Gefahr hörte, daß nur eine brede Abdruck reicher Text nicht die vorgefertigte Rücksicht machen könnte, und den vorgenommenen Tag verlor ihn die Zeit nicht mehr aus.

gesagt: Worauf müssen zusammenleben! Ich glaube, auf den wissenschaftlichen Gehalt sollte man sich wohl immer nach einer Grundlage setzen. Ist es nicht genug, daß nur die Politik vorwahlt und verschließt? Lestet abend und morgen gewiß immer darüber zu sein Freundschaftliche Beziehung nach viele Bildungen zu pflegen. Ich könnte davon viel erzählen, allein es müssen Überzeugungsmaße treiben alle gegen und querfeldein. Bitte ab.

Normals herzliche Gruss.

Ihr alter Freund
Vatroslav Jagić

Original pisma Vatroslava Jagića upućenog Ivanu Franku 10. ožujka 1911. g.

kritički aparat za sva tri priloga. Taj je posao namjeravao završiti tijekom tjedna. Zaključujući pismo, učenik je molio svojeg učitelja da mu odgovori na pitanja koja mu je postavio još u prethodnom pismu.¹

Na odgovor od V. Jagića nije trebao dugo čekati. Zajedno s pismom 21. prosinca 1911. g., Jagić mu je vratio i tri rukopisa, uz molbu da po vlastitom nahođenju izvrši ispravke, korekcije i nadopune. Nadalje mu preporuča da pripremi zasebnu publikaciju kao dodatak monografiji Klimenta Bugarskog na temelju svih svojih prijašnjih radova i rezultata.²

Odgovarajući na to pismo 5. siječnja 1912. g., I. Franko piše Jagiću: Uz ovo pismo šaljem Vam i prvi broj svojih „Malenih otkrića“ iz povijesti crkvenoslavenske književnosti. Ujedno Vas molim da oprostite na zgusnutom rukopisu mojeg prepisivača na koji nisam mogao utjecati. Uostalom, rukopis je i dosta čitak; pogreške će se lako moći ispraviti za vrijeme lektoriranja stupaca. Usprkos tome što sam provjeravao gotovo svaku prepisanu riječ, pojавa pogrešaka je neminovna, s obzirom na niski stupanj obrazovanja moga pisara sveučilištarca.³ Napomenimo da je u to vrijeme radove I. Franka prepisivao njegov sin Andrij koji je tada studirao na Lavovskom sveučilištu.

Prema mišljenju I. Franka, V. Jagić je trebao biti vrlo zadovoljan pročitavši njegove radove, budući da, prema njegovim riječima, književnopovijesno istraživanje koje je proveo nije u stanju napisati nitko od sadašnjih slavista.⁴ Što se tiče drugoga broja Malih otkrića pod nazivom Proglasije, I. Franko naglašava kako će taj prilog imati potpuniju bibliografiju; u njemu će biti korištene druge varijante i bit će produbljena argumentacija.⁵

Vezano uz prijedlog V. Jagića da napiše poseban članak o Klimentu Bugarskom, I. Franko je pristao, napomenuvši: Što se tiče Klimenta, slavenskog biskupa, naravno, pripremit ću samo neobjavljene tekstove iz lavovskih rukopisa. Priredit ću za njih znanstveno-kritički aparat i po mogućnosti detaljno proučiti povijest navedene problematike. Namjeravam u veljači ili ožujku doći na nekoliko dana u Beč i nadam se da ću već tada sa sobom imati za tisak spreman rukopis Klimenta.⁶

Međutim, kao što vidimo iz sadržaja pisma upućenog V. Jagiću 23. siječnja 1912. g., I. Franko odustaje od svojeg prijašnjeg nauma da napiše monografiju o

1 Na istome mjestu.

2 Vidi o tome u: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 21 grudnja 1911 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 575-578.; Gorak R., Gorak I. Lysts Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 130-131.

3 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 5 siječnja 1912 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 399.

4 Na istome mjestu.

5 Na istome mjestu. – str. 399-400.

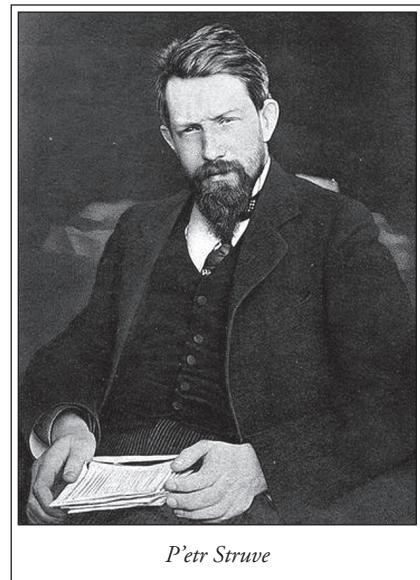
6 Na istome mjestu. – str. 400.

Klementu, istaknuvši: Što se tiče Klementa, slavenskog biskupa, odlučio sam usporediti sve što je dosada objavljeno o njemu i napraviti tekstološku i književnopovijesnu obradu...¹

Možda je Ivan Franko bio svjestan da opsežnijim istraživanjem grade ne bi bio u mogućnosti napisati monografiju u dogovorenom vremenskom roku. Osim toga, još mu se ispriječila i bolest, koja je tražila čestu skrb pomoćnika, koji su, istovremeno, trebali rješavati i svoje studentske obaveze. Ništa I. Franko nije spominjao put u Beč, gdje ga je nestrpljivo iščekivao Vatroslav Jagić (o tome saznajemo iz njegova pisma I. Franku od 6.

veljače 1912. g.) kako bi raspravili koncepcije ruskoga ekonomista i publicista P. Struvea², koji ih je predstavljao na stranicama časopisa Ruska misao (*Russkaja mysl'*).

V. Jagić namjeravao je raspraviti s I. Frankom upravo Struveova politička uvjerenja, smatrajući da zaslužuju ozbiljno razmatranje. Prema Jagićevim riječima, P. Struve nudi mirno rješavanje poljsko-rusinskih pregovora koji se vode unutar granica Galicije te podržava raspravu na relaciji Ukrajina – Struve, budući da se ona tiče cijelog maloruskog naroda i njegove budućnosti.³ Ali o konkretnom problemu I. Franko nije raspravljaо s V. Jagićem – zacijelo je predosjećao kako njegov nastavnik nije do kraja iskren s njime. Napomenimo da se I. Franko nije prevario, budući da o naklonosti V. Jagića prema P. Struveu svjedoči i njegovo pismo A. Šahmatovu od 24. siječnja 1912. g., u kojemu piše: Sviđa mi se način na koji razmišlja P. Struve. Neobično kako se vaša Ukrajina, vaš jug pa i obje prijestolnice, i Moskva i Petrograd, kako su se svi zarazili stvaralaštвom naših galicijskih autoriteta, M. Gruševskog i

P'etr Struve

1 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 23 siječnja 1912 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 401.

2 *P'etr Struve – ruski društveni i politički djelatnik, ekonomist, publicist, povjesničar, filozof. Rodio se 26. siječnja (7. veljače) 1870. g. u gradu Permu. Od 1888. do 1892. g. prelazi na pozicije socijaldemokracije. Studirao je na Petrogradskom sveučilištu, na kojem je 1890. g. osnovao marksistički kružok. Godine 1894. g. završio je Pravni fakultet, a kasnije će na istom, Petrogradskom sveučilištu postati i privat-docent. Odlučivši postati pravnikom, tijekom 1892. g. studirat će i na Sveučilištu u Grazu (Austrija). Godine 1896., sudionik je londonskog kongresa II. Internacionale. U travnju 1900. u Pskovu sudjeluje u osnivanju i izdavanju lista *Iskra*. Umro je 26. veljače 1944. g. u Parizu. Više o njemu vidi: Pipes R. Struve. Biografija. V 2 t. – Moskovskaja škola političeskikh issledovanij: Moskva, 2001.; Kantor V. K. P'etr Struve: Velikaja Rossija, ili Utopija, tak i ne stavšaja real'nost'j // Vestnik Russkoj hristianskoj gumanitarnoj akademiji. – Sankt-Peterburg 2010. – sv. 11. – izd. 4. – str. 161-169. i dr.

3 Vidi o tome: Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 6. lјutoga 1911 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 579-582.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 131-132.

Ivana Franka.¹ Gore navedene riječi V. Jagića svjedoče o tome kako on (a to vidimo iz navedenih navoda u pismima A. Šahmatovu) nije u potpunosti podržavao politička uvjerenja svojeg učenika. Ivan Franko je to, dakako, znao, budući da s V. Jagićem nikada nije raspravljaо o djelatnosti P. Struvea.

Od toga je trenutka u dopisivanju V. Jagića i I. Franka primjetna određena napetost. U pismu od 5. veljače 1913. g. V. Jagić piše kako uistinu s njegove strane nije bilo uljudno što je prisilio I. Franka tako dugo čekati na objavlјivanje svojih radova u časopisu *Archiv für slavische Philologie*. Takav ishod pripisuje tomu što su u časopisu prije svega bili objavljeni članci drugačije tematike, posebice građa vezana za čirilometodsku problematiku. Stoga, kako bi odobrovoljio I. Franka, V. Jagić nudi mu slobodno mjesto za nekoliko njegovih članaka u 35. broju časopisa, u kojemu namjerava istaknuti njegovo poštovano ime, dok će ostale članke rasporediti u nekim od sljedećih svezaka.² Nadalje, Jagić izražava svoju zabrinutost povodom rata Slavena sa Sjeveroistokom.³

U pismu od 8. veljače 1913. g., Ivan Franko nijednom riječju nije spomenuo probleme o kojima je V. Jagić prethodno pisao, samo mu je srdačno zahvalio na pismu i obavijestio da će objavlјivanje njegovih članaka morati malo pričekati te ga moli da mu vrati rukopise, jer ih na ukrajinskom jeziku namjerava objaviti na stranicama Izvješća ZDŠ-a tijekom 1913. g. Vezano uz uvod te studije, I. Franko priredio je detaljan prikaz knjige profesora O. Sobolevskog^{4*} Građa i istraživanja iz područja slavenske filologije i arheologije (1911). Međutim, iako je znanstvenik recenzirao tu knjigu, M. Gruševs'kyj nije dugo razmišljao kad je odlučio da se taj rad ne može objaviti u Izvješćima jer mu je tekst knjige nepoznat, a ujedno se pribjavao kako profesor Sobolevskij ne bi negdje iz Rusije uzvratio oštrim protuargumentima. Zato me s mojim studijama uputio u „Zbornik filološkog odsjeka“, koji nije izlazio

1 Idz'o V. Ivan Franko i Rosijs'ka Akademija Nauk // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi. – L'viv, 2001. – sv. 2. – str. 285.

2 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 5 lјutoga 1913 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 583.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatrosłava Jagyča do Ivana Franka... – str. 132-133.

3 Na istome mjestu. – str. 583-584.; str. 132-133.

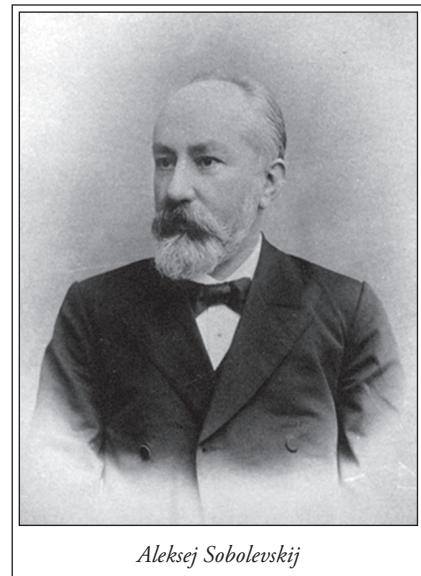
4 *Aleksej Sobolevskij – ruski filolog-slavist, paleograf i folklorist. Rodio se 26. prosinca 1856. (1. siječnja 1857. g.) u Moskvi. Godine 1874. završio je Prvu moskovsku gimnaziju, nakon čega je upisao Po-vjesno-filološki fakultet Moskovskog sveučilišta. Bio je profesor na Kijevskom sveučilištu (1882.-1888.), a kasnije i na Sveučilištu u Petrogradu. Redoviti član Ruske akademije znanosti. Istraživao starocrveno-slavenski jezik i povijest ruskoga jezika te njihove književne spomenike. Umro je 24. svibnja 1929. g. u Moskvi. Više o životu i stvaralaštvu O. Sobolevskog vidi u: Zelenin D. A. I. Sobolevskyj jak etnograf // Visti AN SRSR. Viddilennja gumanitarnyh nauk. – 1930. – br. 1. – str. 53-62.; Durnovo M. M. Akademik Oleksij Ivanovyc Sobolevskyj [Nekrolog] // Slavia. – 1930. – Roč. VIII. – Seš. 4. – str. 836-837.; Ljapunov B. M. Doslidžennja A. I. Sobolevskyj kogo z istoriji shidnoslov'jans'kyh mov // Izvestija AN SRSR. Viddilennja gumanitarnyh nauk. – 1930. – br. 1. – str. 31-42.

redovito. Kada bih ustrajao na svojem pravu da se moj rad, kojeg je recenzirao Filološki odsjek Društva, objavi u „Izvješćima“, mogao bih uredniku prirediti mali skandal, posebice zato što je njegovo odbijanje sa znanstvenog gledišta u cijelosti neutemeljeno, tim više što je u Izvješćima bez protivljenja objavio poprilično površnu i nepovezanu recenziju mladog ukrajinista Myhajla Voznjaka o knjizi prof. Sobolevskog.¹

Nadalje, I. Franko obavještava savjetnika da je u jednom od rukopisnih kodeksa knjižnice przemyśljskoga kaptola u prвobitnom stanju pronašao prijepis Zbornika cara Simeona koji se sastojao od 100 poglavljа, od kojih se sačuvalо 98. Taj se Zbornik, prema riječima I. Franka, razlikuje kako u jezičnom, tako i u sadržajnom smislu od Zbornika kneza Svјatoslava iz 1073. g., odakle je iz bugarskoga izvornika predstavljen samo dio u južnorus'koj obradi.²

Vatroslav Jagić odgovorio je Ivanu Franku 11. veljače 1913. g. Iz pisma saznajemo da mu je vratio rukopise koje ga je I. Franko tražio. Usput je V. Jagić podržao njegove primjedbe vezane uz rad A. Sobolevskog, ali je istaknuo da treba ponešto i popustiti u svojoj odlučnosti po tom pitanju. Što se tiče prigovora na M. Gruševs'koga, preporučio mu je da prema njemu pokaže više obzirnosti kako bi ga na taj način M. Gruševs'kyj mogao čuti.³

Nakon toga će Ivan Franko napisati još dva pisma svojemu savjetniku. Prvo od njih piše 26. ožujka 1913., u kojemu ga I. Franko obavještava kako je za tisak u Archiv für slavische Philologie poslao ponešto prerađeni tekst svojih priloga o problematici crkvenoslavenskih spomenika, te tekst o izlasku iz tiska svoje knjige Studije o ukrajinskim narodnim pjesmama, koje su 1907. bile tiskane na stranicama

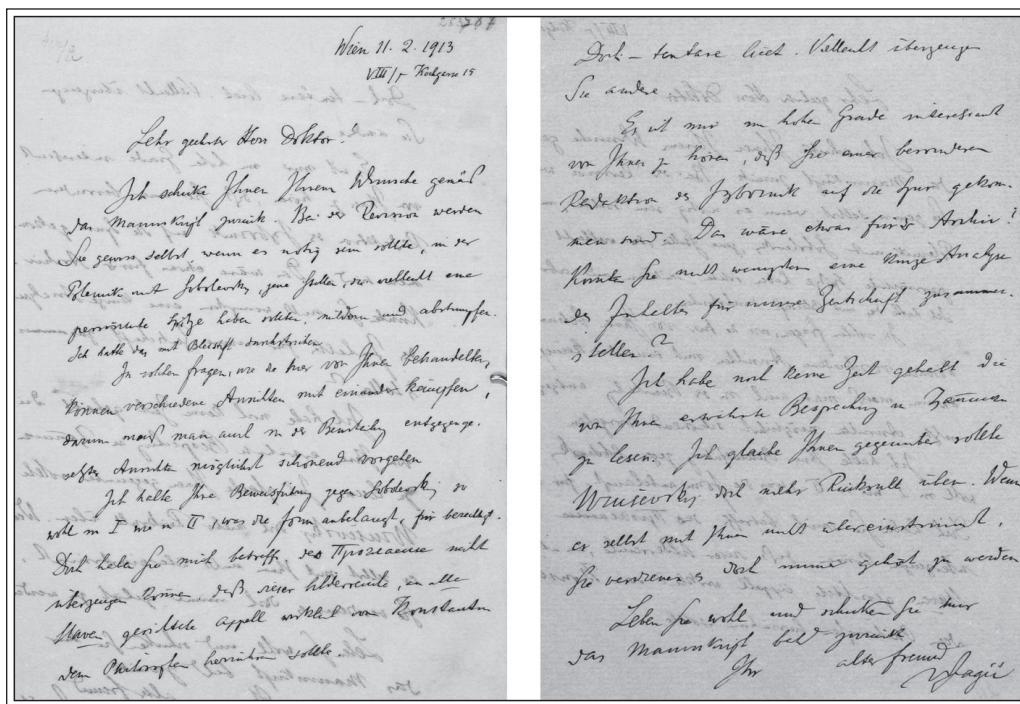

Aleksej Sobolevskij

1 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 8 lјutogo 1913 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 406-407.

2 Na istome mjestu. – str. 407.

3 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 11 lјutoga 1913 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 587-588.; Gorak R., Gorak I. Lysts Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 133-134. Više o odnosima između I. Franka i M. Gruševs'koga vidi: Gyryč I. M. Gruševs'kyj i I. Franko: do istoriji vzajemym // Ukrains'kyj istoryčnyj žurnal. – 2006. – br. 5. – str. 35-67.; Gyryč I. Gruševs'kyj i Franko // Visnyk NTŠ. – 2006. – Osin'-zyma. – br. 36. – str. 21-24.; Gyryč I. M. Gruševs'kyj ta I. Franko: gromads'ke i pravne // Neopalyma kupyna. – 2007. – br. 1-2. – str. 90-123.; Gyryč I. Myhajlo Gruševs'kyj ta Ivan Franko: gromads'ke i pravne // Frankoznavči studiji: Zbirnyk naukovyh prac'. – sv 4. – Drogobyc, 2007. – str. 590-643., i dr.

Izvješća ZDŠ-a. Tim povodom piše: U njima sam uglavnom obradio povijesne pjesme, prije svega turski ciklus, koji obuhvaća razdoblje od XV. do XVI. stoljeća, potom kozačko-tatarski ciklus (XVII. st.), koji još nisam dokraja proučio, pojedine trenutke iz XVIII. stoljeća te vrlo detaljno početak oslobođilačkog pokreta za vrijeme Bogdana Hmeljnyc'kog 1648. g. Narodne pjesme, dume i stihove toga vremena obradio sam služeći se povijesno-analitičkom metodom. Uvjeren sam da će knjiga koju sam napisao biti zanimljiva i korisna ne samo filozozima, nego i profesionalnim povjesničarima.¹

U narednom pismu (27. travnja 1913. g.) I. Franko skreće pozornost V. Jagiću na to kako baš na taj dan Ukrajinci slave Uskrs. Tim povodom obraća se svojem učitelju sljedećim riječima: Nadam se da se nećete na mene naljutiti ako Vam čestitam Uskrs našom crkvenoslavenskom čestitkom Hristos voskres te vam uz to zaželim i dobro zdravlje i blagostanje.² Sljedeće su autorove riječi međutim ispunjene žalošću: U Velikom tjednu mene i moju obitelj zadesila je velika nesreća. Iznenada je od zatajenja srca umro moj stariji sin Andrij. Njegovom smrću nisam izgubio samo najdražeg pomoćnika u času bolesti svojih ruku, nego i intelligentnoga

1 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagića vid 26 března 1913 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 408.

2 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagića vid 27 kvitnja 1913 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 409.

i visokoobrazovanog pisara koji je prošle godine stekao i sveučilišnu naobrazbu (klasična filologija). I sve se nekako nadam da mi ta nesreća neće štetiti mojoj znanstvenom radu.¹

Završavajući pismo, I. Franko moli V. Jagića da mu na određeno vrijeme posudi niz radova iz Slavističke knjižnice Bečkog sveučilišta ili iz svoje osobne kako bi priredio studije vezane uz problematiku najstarijih spomenika crkvenoslavenskoga jezika, koje od njega traže da se upozna i služi s najvažnijom stručnom literaturom navedene tematike.²

Ne znamo je li mu V. Jagić poslao odgovor, međutim, znamo da je I. Franku uputio pismo 16. kolovoza 1913. g. U njemu obavještava I. Franka da se trenutno nalazi u slovenskom lječilištu Rogatec, u kojem će provesti još tjedan dana jer se mora brinuti za bolesnu suprugu. Pregledavajući Frankov članak, primijetio je da nedostaju neke stranice te ga stoga moli da taj problem riješi na način da stranice koje nedostaju pošalje poštom Južnom željeznicom, ili nakon 14. rujna na njegovu bečku adresu.³ Reakcija I. Franka na to pismo također nam ostaje nepoznanim, budući da se ovim pismom prekinulo njihovo dopisivanje.

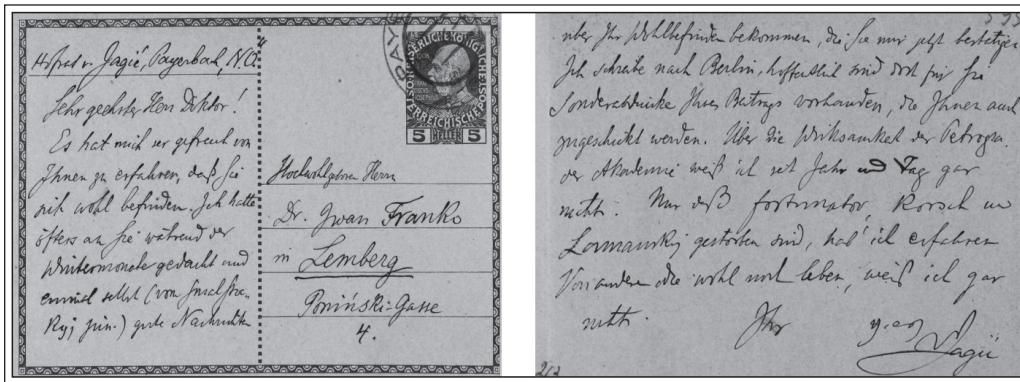
Usprkos tome, V. Jagić nije zaboravio svojeg kolegu. Uoči 1914. g. pripremalo se obilježavanje četrdesete godišnjice književne djelatnosti Ivana Franka. Povodom toga, hrvatski slavist 17./30. studenog 1913. g. piše članak o najvažnijim crkvenoslavenskim prijevodima (jedna od najzanimljivijih i najomiljenijih tema Ivana Franka u tadašnjoj znanstvenoj slavistici) i šalje ga Znanstvenom društvu „Ševčenko“, koje ga 1914. g. uvrštava u zbornik radova povodom Frankove obljetnice. Na kraju svojeg članka V. Jagić je pridodao (na ruskom jeziku, op. prev.): Posvećujući ove retke mnogopoštovanom jubilarcu, žalim što mu ih ne mogu iznijeti na njegovom materinskom jeziku, pa sam stoga pribjegao njegovu najbližem rodu i subratu, jeziku koji nije ničim zasluzio to što se njegov mladi brat prema njemu odnosi s takvom žalosnom netrpeljivošću.⁴ Te riječi hrvatskoga znanstvenika još jednom dokazuju njegovu naklonost prema I. Franku i pokazuju kako je, premda se više i ne dopisuju, V. Jagić ipak nastojao održavati vezu s Ukrajincem, pa makar i na ovakav način.

1 Na istome mjestu. – str. 409-410.

2 Na istome mjestu. – str. 410.

3 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid 16 serpnja 1913 r. iz Rogyča-Zauerbrunna u Zjudštajermarku. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 591, 593.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 135.

4 Jagić' V. Dv[i]-tri zam[i]tki iz' oblasti drevn[i]jšago cerkovno-slavjanskago perevoda // Zapysky NTŠ. – Rik 1913. – br. 1. – sv. CXVII i CXVIII. – L'viv, 1914. – str. 30.; Jagyč' V. Dv[i]-tri zam[i]tki iz' oblasti drevn[i]jšago cerkovno-slavjanskago perevoda // Vidbytka. Pryvit Ivanovi Frankovi v soroklije jogo pys'mens'koji praci 1874-1914. – Literaturno-naukovyj zbirnyk. – L'viv: Nakladom juvilejnog komitetu z drukarni Naukovog Tovarystva imeni Ševčenka. – str. 30.

Original razglednice Vatroslava Jagića upućene Ivanu Franku 25. kolovoza 1915. g.

Posljednje pismo Ivana Franka Vatroslavu Jagiću datirano je 14. kolovoza 1915. g., u kojemu piše: Prije svega, šaljem Vam srdačne pozdrave nakon teškog vremena. Ovaj put zima me snažno iscrpila i iznimno oslabila. Hvala Bogu, moja snaga duha nije stradala. Osim toga, zbog ruske okupacije ostao sam gotovo neprimjetan. Kroz to sam vrijeme poslao dva rada na ruskom jeziku u Izvešća Odjela za ruski jezik – prilog studijama o najstarijim russkim ljetopisima (3 poglavljia) i prilog studijama o južnorusskim povijesnim pjesmama (četiri pjesme iz XV. st.; posljednju sam, na traženje prof. Šmurla, s kojim sam se ovdje upoznao, preveo s ukrajinskog na ruski jezik).¹ Prema riječima I. Franka, radi se o dopuni drugoga sveska njegovih Studija o ukrajinskim narodnim pjesmama, koje je 1913. g. objavio kao zasebnu knjigu i poslao na natječaj Petrogradskoj akademiji za dobivanje nagrade O. Kotljarevs'kog. Što se tiče drugoga sveska toga rada, autor naglašava kako on sadrži najstarije ukrajinske narodne pjesme, dume i stihove, čak do vremena Bogdana Hmeljnyc'koga. U tim je studijama I. Franko istraživao takozvane falsifikate te je naveo nove varijante povijesnih izvora. Treći je prilog autor htio posvetiti najzanimljivijem Konstantinovom djelu Zapis o pravoj vjeri (Napisanie o pravoj věrě) i u vezi toga molio V. Jagića da ga obavijesti kada bi trebao predati rukopis, budući da je već završio s rekonstrukcijom teksta i već se bavi prijevodom i dopunom, što će biti završeno kroz nekoliko dana.²

Tim je povodom V. Jagić poslao I. Franku razglednicu s pečatom na kojemu je vidljiv datum 25. srpnja 1915. g. Iz njezina sadržaja saznajemo da ju je poslao iz Berlina. Autor izražava radost zbog Frankovoga zdravstvenog stanja te ga obavještava da je štošta saznao o djelatnosti Petrogradske akademije, no neugodno se iznenadio kad je čuo da su istaknuti članovi te ustanove – P. Fortunatov, F. Korš i V. Lamanskij

1 Franko I. Lyst do Vatroslava Jagića vid 14 srpnja 1915 r. // Franko I. Sabrana djela – sv. 50. – str. 430.

2 Na istome mjestu.

– preminuli.¹ Na to pismo I. Franko nije stigao odgovoriti. Ne navršivši 60 godina, umro je u Lavovu 28. svibnja 1916.

Vatroslav Jagić saznao je za smrt Ivana Franka od I. Zilinskog^{2*} i to ga je iznimno pogodilo. Preko I. Zilinskog hrvatski slavist obratio se M. Voznjaku^{3*} s molbom da se napiše nekrolog za Ivana Franka, koji bi bio objavljen na stranicama njegova časopisa *Archiv für slavische Philologie*. Nekrolog je pripremio I. Pan'kevyc i bio je objavljen u 37. svesku časopisa (*Archiv...*, 1920. – sv. 40. – str. 265-268).⁴

Na kraju spomenimo da je Ivan Franko srdačnim riječima ocijenio Vatroslava Jagića. Posebice u članku *Razvoj slavistike na Bečkom sveučilištu* (*Postup slavistyky u Videns'komu universytetu*) gdje je istaknuo da je V. Jagić otvorio vrata sveučilišta novim metodama i dostignućima slavenske znanosti. Njegovom velikom zaslugom I. Franko smatra početak djelovanja Slavističke knjižnice na sveučilištu, koja je zasigurno

1 Jagić V. Lyst do [I. Franka] vid [25 serpnja 1915] r. iz [Berlina]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – str. 595-596.; Gorak R., Gorak I. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka... – str. 136.

2 ***Ivan Zilinskij** – ukrajinski jezikoslovac, istraživač lemkivskih govora. Rodio se 22. svibnja 1879. g. u selu Krasna (Korostenka) pokraj Korosna, današnja Poljska. Završivši gimnaziju u Przemyšlu, upisao je Filozofski fakultet Bečkoga sveučilišta, nakon čega radi kao nastavnik ukrajinskoga, njemačkoga i latinskog jezika na gimnazijama u Berežanyma, Stanislavovu (današnji Ivano-Frankivsk) i Lavovu. Tijekom 1911. boravi u istočnoj Ukrajini, istražujući ukrajinski jezik. Od 1922. do 1924. predaje dijalektologiju i fonetiku ukrajinskoga jezika na Ukrainskom tajnom sveučilištu u Lavovu. Od 1926. radi kao *pomoćni profesor* na Jagiellonskom sveučilištu u Krakovu, poslije i kao *izvanredni profesor ukrajinskih dijalekata*. U travnju 1931. g. sudjeluje u ekspediciji u zapadnoj Lemkivščini (selo Javirky), nakon čega će napisati znanstvenu raspravu *Lemkivski govor sela Javirky* (1934.). Od 1941. do 1944. ravnatelj je Ukrainskog izdavaštva u Krakovu. Nakon Drugog svjetskog rata radi u Pragu na mjestu profesora ukrajinskoga i bjeloruskog jezika na Karlovom sveučilištu. Umro je 21. travnja 1952. u Pragu. Više o životu i stvaralaštvu I. Zilinskog vidi u: Mušynka M. Ivan Zilinskij (1879-1952). Žyttja i naukova dijal'nist' // *Zbirnyk pam'jati Ivana Zilinskogo* (1879-1952). Sproba rekonstrukciji vtračenog juvilejnog zbirnika z 1939 r. – N'ju-Jork – Paryž – Sidnej – Toronto – L'viv, 1994. – str. 13-49.

3 ***Myhajlo Voznjak** – ukrajinski filolog i folklorist, član Akademije znanosti Ukrainske SSR. Rodio se 3. listopada 1881. u selu Volyčja (nekadašnji Vil'ky Mazovec'ki, Vil'ka Mazovec'ka) okolica grada Žovkve. Diplomirao na Lavovskome sveučilištu (1908.); od 1939. g. profesor na istom sveučilištu. Autor mnogih znanstvenih radova posvećenih životu i stvaralaštvu ukrajinskih književnika, ukrajinskom folkloru i kazalištu, kulturnim odnosima slavenskih naroda. Živo se zanimalo za povijest kozarstva. Od velike je važnosti njegov doprinos proučavanju života i stvaralaštva Ivana Franka. Unutar frankologije prvi se počeo baviti proučavanjem svjetonazora Ivana Franka. Tiskao niz neobjavljenih književnikovih djela, pripremio i objavio *Korespondenciju I. Franka i M. Dragomanova* (1928.), rekonstruirao djela *Lel i Polel*, *Ne sptyavšy brodu*, *Irygacija* i dr. Umro je 20. studenoga 1954. g. u Lavovu, pokopan na Lyčakivskom groblju. Više o životu i stvaralaštvu M. Voznjaka vidi u: Franko Z. Voznjak Myhajlo Stepanovyč // Ukrains'ka mova: Enciklopedija. – K.: Ukrains'ka enciklopedija, 2000. – str. 135-137.; Nečytaljuk M. F. Nevtomnyj trudivnyk nauky // Žovten'. – 1959. – br. 11. – str. 56-72.; Gnatjuk M. Myhajlo Voznjak – doslidnyk istoriji "Prosvity" // Ukrajina: kul'turna spadščyna, nacional'na svidomist', deržavnist'. – L'viv, 2010. – br. 19. – str. 615-619. i dr.

4 Vasyl'jeva L. Pivdennoslov'jans'ka problematyka v movoznavčyh zacikavlenjyah Ivana Franka... – str. 18, 59.

Ivan Zilins'kyj

bila jedna od najbogatijih i najsustavnijih te koja je sadržavala sve temeljne radove slavenskih studija svih plemena.¹ Inicijativom V. Jagića, na sveučilištu je osnovana i Katedra za slavensku povijest na čije je čelo odmah došlo veliko ime, autor Povijesti Bugara K. Jireček. Osim toga, kako navodi I. Franko, profesor V. Jagić je posebno proširio opseg predavanja i seminar, uvodeći osim gramatike i proučavanje povijesti književnosti, starine, mitologije, poredbene studije usmene književnosti i dr.² Također, o svojoj naklonosti prema V. Jagiću I. Franko je svjedočio i u predgovorima svojih knjiga Apokrifi i legende iz ukrajinskih rukopisa, u kojima se pozivao na njegove publikacije

prilikom proučavanja slavenskih rukopisa.³

Istovremeno je I. Franko visoko cijenio zasluge V. Jagića kao inicijatora i izdavača u to vrijeme najprestižnijeg znanstvenog slavističkog časopisa, Archiv für slavische Philologie, o čemu je pisao u članku Archiv für slavische Philologie i nova promjena u njegovoj redakciji: Duša tog nakladništva bio je i ostao prof. Jagić, isprva profesor slavenske filologije u Petrogradu, potom u Berlinu, a sada u Beču. Naravno, karakter toga sveslavenskoga časopisa u velikoj je mjeri ovisio od osobnih znanstvenih interesa, pogleda i naklonosti samog prof. Jagića koji je, posebno u kritičkom dijelu, najčešće iznosio svoje mišljenje o najraznolikijim pitanjima slavenske filologije. Prof. Jagić bez sumnje pripada u red najistaknutijih filologa XIX. st. i ističe se izvanrednom trezvenošću mišljenja, racionalnošću pogleda i točnošću u njihovoј stilizaciji, kako u svojim originalnim radovima, tako i u izdavaštvu i kritikama. Vlada jednostavnim, jasnim stilom i oštrom umnim mišljenjem. Pritom, djelokrug njegovih vlastitih interesa znatno premašuje onaj zastupljen u njegovim specijalnim studijama, u kojima se

1 Franko I. Postup slavistyky na Videns'kim universyetti // Franko I. Sabrana djela – sv. 31. – str. 9.

2 Na istome mjestu.

3 Vidi o tome u: Franko I. Peredmova (do vydannja “Apokryfy I legendy z ukrajins’kyh rukopysiv. Tom I. Apokryfy starozavitni”) // Franko I. Sabrana djela – sv. 38. – str. 18, 22, 28, 32-33, 38, 57.; Franko Peredmova (do vydannja “Apokryfy i legendy z ukrajins’kyh rukopysiv. Tom II. Apokryfy novozavitni. A. Apokryfični jevangelija”) // Franko I. Sabrana djela – sv. 38. – str. 85, 153-158, 162.; Franko I. Peredmova (do vydannja “Apokryfy i legendy z ukrajins’kyh rukopysiv. Tom III. Apokryfy novozavitni. B. Apokryfični dijannja apostolia”) // Franko I. Sabrana djela – sv. 38. – str. 180, 209-210.; Franko I. Peredmova (do vydannja “Apokryfy i legendy z ukrajins’kyh rukopysiv. Tom IV. Apokryfy eshatologični”) // Franko I. Sabrana djela – sv. 38. – str. 262, 289, 291-292.

prije svega bavio gramatikom i spomenicima najstarijega crkvenoslavenskog jezika, a onda i jezikom i usmenom književnošću srpsko-hrvatskoga naroda.¹ Završavajući karakteristiku profesora V. Jagića, autor je istaknuo kako njegovom golemom zaslugom treba smatrati i to što je tijekom 30 godina uspio održati središnje glasilo, Archiv für slavische Philologie, časopis koji je cijeli civilizirani svijet upoznao s duhovnim životom svih slavenskih nacija.²

Valja spomenuti i recenziju Ivana Franka na Jagićev rad *Slavische Beiträge zu den biblischen Apocrypten*³ pod nazivom *Apokrif o Adamu*, objavljenom 1895. godine u časopisu *Život i Riječ*. U njemu je dana poredbena karakteristika staroslavenskih apokrifnih tekstova u različitim tiskanim i pisanim inačicama, koji su se iz grčkih i latinskih izvora proširili po slavenskom svijetu. U radu se nalazi i detaljna analiza njihova prijevoda. Prema riječima recenzenta, upravo V. Jagiću pripada čast biti prvim znanstvenikom koji se bavio navedenom temom, ne spominjući pritom kako njegov rad u metodološkom smislu, a također i svojom kvalitetom izlaganja, jasnoćom, jednostavnošću plana i umjerenosti u nagomilavanju učenog balasta (nedostatak te umjerenosti čest je u posljednje vrijeme), u potpunosti može poslužiti kao uzor i primjer majstorstva. Završavajući recenziju, autor je istaknuo: Prof. Jagiću iskazujemo iskrenu zahvalnost za njegov izvanredan rad, koji uz važna pozitivna znanstvena dostignuća, sadrži i mnoge smjernice i perspektivu za daljnja istraživanja na ovom polju. Hrvatski je slavist umro sedam godina nakon I. Franka, 5. kolovoza 1923. u Beču. Nakon njegove smrti, u Beogradu su objavljeni memoari Vatroslava Jagića u dva dijela. Prvi dio memoara obuhvaća razdoblje od 1838. do 1880. g., a drugi od 1880. do 1923.⁴ Međutim, u spomenutoj knjizi autor ne govori o svojim odnosima s I. Frankom, spomenuvši ga tek dva puta pod imenom Frank J. u drugom dijelu memoara (glava XXVI.) prilikom opisivanja srpsko-

Myhajlo Voznjak

1 Franko I. Archiv fur slavische Philologie i nova zmina v joho redakciji // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L’viv-Kyjiv, 1909. – sv. XLVII. – Kn. VII. – Za lypen’. – str. 101.

2 Na istome mjestu.

3 Franko I. Sabrana djela– sv. 29. – str. 632.

4 Jagić V. Spomeni mojega života. I. Deo (g. 1838-1880). Izdanje Zadužbine d-ra Nikole Krstića – Beograd, 1934. – 458 str.; Jagić V. Spomeni mojega života. II. Deo (1880-1923). Izdanje Zadužbine d-ra Nikole Krstića – Beograd, 1934. – 355 str.

bugarskih odnosa.¹ Usprkos tomu, međusobni odnosi V. Jagića i I. Franka prije svega su uzor međusobnog poštovanja i potpore dvojice istaknutih slavista koji su, unatoč jasnom razilaženju u svojim političkim uvjerenjima, plodotvorno surađivali na znanstvenom polju, obogaćujući zajedničku riznicu slavistike.

1 Više o tome: Jagić V. Spomeni mojega života. II. Deo (1880-1923)... – str. 256, 259.

ZAKLJUČAK

Od trenutka proglašenja neovisnosti pa sve do danas Hrvatska surađuje s Ukrajinom na raznim poljima. Posebice su izraženi kontakti između različitih gradova i županija. Jedan od važnijih dokaza tomu je i otkrivanje spomenika Ivanu Franku u Lipiku u ožujku 2011. godine u sklopu potpisivanja dogovora o suradnji između Drogobycja i Lipika. Na taj je korak ukrajinsku diplomaciju te hrvatsku javnost ponukalo to što je daleke 1908. g. hrvatski gradić Lipik za ukrajinskog genija postao gradom nade u koji je otpotovao na liječenje i u kojem je proveo oko mjesec dana. Isto tako, sljedeće 1909. g. I. Franko se liječio u još jednom hrvatskom lječilištu, Lovranu. I premda se znanstvenik iz tih gradova nije vratio izliječen, ipak se sve što je tamo video i osjetio odrazilo u njegovoj poeziji, književno-znanstvenim radovima i slično.

Velik broj pisama je I. Franko poslao i primio za vrijeme svojeg boravka u Lipiku i Lovranu. Dopisivao se s O. Franko, kćeri Gannom, liječnikom L. Kossakom, poznatim ukrajinskim uglednicima toga doba: M. Gruševskym, V. Domanc'kym, F. Vovkom, V. Gnat'ukom, N. Kybal'čičem. Tematika tih pisama bile su patnje koje je trpio kao posljedicu bolesti, međutim, prevladavale su informacije o znanstvenim interesima i znanstvenikovim razmišljanjima.

Usput se Ivan Franko bavio proučavanjem kulturnog života hrvatskoga naroda. Pritom se naširoko služio dostignućima svjetske slavističke znanosti, nastojao je razvijati tradicije vodećih slavista te nudio svoj model razvijanja i jačanja ukrajinsko-hrvatskih odnosa.

Krug pitanja koja su ga zanimala, vezano uz proučavanje hrvatske kulture, odnosio se na povijest, književnost, jezik, folklor, etnografiju, povijest javnog mišljenja i napokon, na slavistiku. Pridajući punu pozornost proučavanju hrvatske povijesti i kulture, Ivan Franko je pozorno pratio osvrte te tematike ne samo u tadašnjoj književnosti, nego i u starijim izvorima. Zanimali su ga rukopisi, crkvena književnost, spomenici arhitekture, umjetnosti i sl.

Znanstvenik se uspješno bavio razradom problematike teorije i metodike proučavanja hrvatskog folklora, radio na konkretnim poredbenim istraživanjima narodnog stvaralaštva, održavao osobne kontakte s vodećim znanstvenim organizacijama koje su se bavile slavistikom; koristeći se prijevodima, folklornim temama i likovima u svojem pjesničkom stvaralaštvu, popularizirao je kako hrvatski, tako i cjelokupni slavenski folklor.

Za I. Franka tipično je i to što se krajem XIX. i početkom XX. st. zanimalo za najnovije pojave u narodnom pjesništvu Hrvata. Zapisao je, a potom i obradio,

mnoštvo građe koja je bila posvećena njihovom svakodnevnom životu i običajima.

U tom je smislu istraživač iznio niz zanimljivih tvrdnji vezanih uz porijeklo pojedinih folklornih žanrova i tematskih ciklusa u vezi s genetskom povezanošću narodnog pjesništva kod Ukrajinaca i Hrvata.

Hrvatskome folkloru I. Franko okrenuo se kao prevoditelj. Prevodeći epiku, upoznavao je ukrajinske čitatelje s osobitostima toga žanra. Rezultatom višegodišnjega rada I. Franka u proučavanju epike i njegova iskustva postala je Poema o bijeloj košulji koja se i danas smatra originalnim djelom velikoga Ukrajinca. Originalnost Frankove poeme, očigledno, leži u tome što svojim vlastitim stvaralačkim pristupom temi i gradi prodire u svijet ideja i likova hrvatskoga folklora.

Pozornost zaslужuju i uspješne te dugotrajne veze ukrajinskoga slavista s vodećim slavenskim znanstvenim ustanovama, periodičnim izdanjima, istaknutim folkloristima i filologima. Jedan od poznatijih hrvatskih slavista toga vremena bio je Vatroslav Jagić koji je snažno utjecao na rast Ivana Franka kao istraživača slavenske problematike. V. Jagić postao je i mentor njegova doktorskoga rada koji je uspješno obranio. Uz podršku hrvatskoga slavista, radovi ukrajinskoga znanstvenika tiskali su se u časopisu *Archiv für slavische Philologie* i sam V. Jagić ih je često recenzirao.

Sa svoje je strane Ivan Franko bio veliki poklonik svojega hrvatskog savjetnika – o tome svjedoči sačuvana korespondencija dvojice znanstvenika. Do danas nam je poznato 37 pisama koja su međusobno razmijenili V. Jagić i I. Franko. Ona u najvećoj mjeri imaju karakter stručnog dopisivanja.

Također valja napomenuti kako su odnosi dvojice znanstvenika katkad bili i zategnuti iz razloga što I. Franko nije bio pristalica ideja koje je podržavao hrvatski slavist. No, I. Franko je svojim brojnim stručnim znanstvenim studijama neprestano dokazivao V. Jagiću ukrajinsku samostalnost i na taj način ponešto izmijenio njegove prvočne stavove. Vrijedi istaknuti kako je, usprkos razilaženju u ideološkim pitanjima, hrvatski slavist visoko cijenio znanstveni potencijal I. Franka.

Stoga sa sigurnošću možemo tvrditi da se Ivan Franko smatra jednim od boljih istraživača hrvatske kulture. Njegova književna baština te problematike i danas služi kao važan izvor za proučavanje ukrajinsko-hrvatskih veza druge polovice XIX. i početka XX. st.

KORIŠTENI IZVORI I LITERATURA

EPISTOLARIJ

1. Gorak R., Gorak I. Dysertacija. Lysty Vatroslava Jagyča do Ivana Franka // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi. – L'viv: Kamenjar, 2007. – S. 77-138.
2. Kybal'čyc N. Lyst do I. Franka vid 6 bereznja [1909] r. – I. L. – F. 3. – Spr. 1630. –S. 559-561.
3. Kybal'čyc N. Lystivka do I. Franka vid [seredyny bereznja] [19]09 r. – I. L. – F. 3. – Spr. 1630. –S. 563-564.
4. Korablev V. N. Pamjati akademika I.V.Jagiča. K desjatiletnej godovščine so dnja ego smerti (1838-1928) // Trudy Instituta slavjanovedenija Akademii nauk SSSR [Tekst] : istoričeskaja literatura. T. 2 / Akademija nauk SSSR; Red. N. S. Deržavin. – Leningrad : Izd-vo AN SSSR, 1934. – S. 311-353
5. Kossak L. Lyst do I. Franka vid 31 bereznja 1908 r. iz L'vova. – I. L. – F. 3. – Spr. 50. – S. 352-353.
6. Lyst prof. V. Jagyča // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1982. – T. 35. – S. 411.
7. Lystuvannja ukrajins'kyh slavistiv z Francem Miklošičem: zbirnyk / [uporjad. ta avt. peredm. I. S. Svjencic'kyj; per. lystiv M. I. Svjencic'koji; redkol. Ja. D. Isajevič (vidp. red.) ta in.]. – K: Naukova dumka, 1993. – 399 s.
8. Murko M. Lyst do Ivana Franka 2 sičnja 1894 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1612. – S. 767-768.
9. Ogonovs'kyj O. Lyst do Ivana Franka. – I. L. – F. 3. – Spr. 1608. – S. 149-150.
10. Franko A. Lyst do K. Bandrivs'kogo vid 22 lјutogo 1909 r. z Lovrana. – I. L. – F. 3. – Spr. 2490. – S. 65-66.
11. Franko I. Lyst do V. Gnatjuka vid 10 kvitnja 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrayiny. – L'viv: Klasyka, 1998. – S. 191-192.
12. Franko I. Lyst do V. Domanc'kogo vid 2 kvitnja 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrayiny. – L'viv: Klasyka, 1998. – S. 187.
13. Franko I. Lyst do V. Domanc'kogo vid 2 kvitnja 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrayiny. – L'viv: Klasyka, 1998. – S. 187-188.

14. Franko I. Lyst do V. Domanyc'kogo vid 27 bereznja 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny. – L'viv: Klasyka, 1998. – 183-185.
15. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid [12 grudnja 1906] r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 302-304.
16. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 13 bereznja 1911 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 392-393.
17. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 14 serpnja 1915 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 429-430.
18. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 19 grudnja 1911 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 396-397.
19. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 2 grudnja 1907 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 340.
20. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 23 sičnja 1912 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 400-401.
21. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 23 červnja 1900 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 154-155.
22. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 25 lystopada 1910 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 387-389.
23. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 25 lјutogo 1911 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 390-392.
24. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 25 lјutogo 1911 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 390-392.
25. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 26 bereznja 1913 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 407-408.
26. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 27 kvitnja 1913 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 408-410.
27. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 29 veresnja 1905 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 275-278.
28. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 5 sičnja 1912 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 398-400.
29. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 8 lystopada 1905 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 279-282.
30. Franko I. Lyst do Vatroslava Jagyča vid 8 lјutogo 1913 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 405-407.
31. Franko I. Lyst do L'va Kossaka vid 31 bereznja 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 352.

32. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 10 lјutoga 1889 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 194-196.
33. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 13 červnja 1893 r. iz [Vidnja] // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 406-407.
34. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 14-15 lystopada 1891 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 306-309.
35. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 20 grudnja 1892 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 370-372.
36. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 20 červnja 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 408-409.
37. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 26 kvitnja 1890 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 236-252.
38. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28 lypnja 1890 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 258-259.
39. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28 travnja 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 401-402.
40. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28-30 lypnja 1892 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 337-340.
41. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 28-30 lypnja 1892 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 337-340.
42. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 30 ravnja 1890 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 253-255.
43. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 6 žovtnja 1893 r. iz L'vova // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 419-421.
44. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 7 grudnja 1890 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 263-267.
45. Franko I. Lyst do M. P. Dragomanova vid 7 žovtnja 1892 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 353.
46. Franko I. Lyst do M. S. Gruševskogo vid 27 žovtnja 1906 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 299.
47. Franko I. Lyst do M. S. Gruševskogo vid [persoži polovyny kvitnja 1908 r. iz Lypyka] // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 355.
48. Franko I. Lyst do M. S. Gruševskogo vid [červnja 1908 r. iz Lypyka] // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 355.
49. Franko I. Lyst do M. S. Gruševskogo vid 24 bereznja 1908 r. iz Lypyka //

- Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 351-352.
50. Franko I. Lyst do Matiji Murka vid [23 kvitnja 1902] r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 206-207.
51. Franko I. Lyst do Matiji Murky vid kinc'a grudnja 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 444-445.
52. Franko I. Lyst do N. K. Kybal'čyč vid 2 bereznja 1909 r. z Lovrana "Villa Central" // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 368-369.
53. Franko I. Lyst do N. K. Kybal'čyč vid 9 bereznja 1909 r. z Lovrana "Villa Central" // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 370-371.
54. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 10 serpnja 1891r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 284-287.
55. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 11 žovtnja [1892] r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 354-355.
56. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 12 travnja 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 396-397.
57. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 19 travnja 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 400.
58. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 2 červnja 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 403-404.
59. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 20 lјutogo 1893 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 386-387.
60. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 30 lypnja 1890r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 49. – S. 259.
61. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 31 bereznja 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 353.
62. Franko I. Lyst do O. F. Franko vid 6 kvitnja 1908 r. iz Lypyka // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 353-354.
63. Franko I. Lyst do F. K. Vovka vid 2 kvitnja 1908 r. z Lypyka / Publikacija Jaroslavy Mel'nyk // Paradygma. Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrajiny. – L'viv: Klasyka, 1998. – S. 189-190.
64. Franko I. Lyst do F. K. Vovka vid 20 lјutogo 1908 r. iz L'vova // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 351.
65. Franko I. Lyst do Františka Pastrnka vid 26 bereznja 1902 r. // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 50. – S. 203-204.

66. Franko I. Profesor Omeljan Ogonovs'kyj // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986 . – T. 43. – S. 358-381.
67. Franko O. Lyst do I. Franka vid 8 kvitnja [1908 r.] zi L'vova. – I. L. – F. 3. – Spr. 1636. – S. 37-38.
68. Franko I. Lyst do Volodymyra Gnat'uka vid 19 lystopada 1909 r. z Odesy // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1986. – T. 50. – S. 372-373.
69. Franko-Ključko A. Rukopisy Ivana Franka v Kanadi: (Lyst iz Lypyka, Jugoslavija, ta inše). – Winnipeg, 1957 // http://library.kr.ua/elib/_franko/franko-rukopis.html.
70. Franko-Ključko A. Rukopsy Ivana Franka v Kanadi. 1. Lysty. // Dlja Tebe Tatu / Uporjad, avtor vstupnoji statti j kopentariv M. Šalata. – K.: Jaroslaviv Val, 2010. – S. 244-250.
71. Jagić Y. V. Pis'mo A. A. Šahmatovu ot 17(30) sentjabrja 1911 g. s Veny // Dokumenty k istorii slavjanovedenija v Rossii (1850-1912) / pod red. akad. B. D. Grekova; podgot. i komment. V. R. Lejkinoj-Svirskoj i L. V. Razumovskoj. – M.; L.: Izd-vo AN SSR, 1948. – S. 327-328.
72. Jagić I. V. Pis'mo A. A. Šahmatovu ot 19 dekabrya 1911 g. (1 janvarja 1912 g.) s Veny // Dokumenty k istorii slavjanovedenija v Rossii (1850-1912) / pod red. akad. B. D. Grekova; podgot. y komment. V. R. Lejkinoj-Svirskoj i L. V. Razumovskoj. – M.; L.: Izd-vo AN SSR, 1948. – S. 336-338.
73. Jacenko M. Z lystuvannja I. Franka ta N. Kybal'čyc // Radjans'ke Literaturoznavstvo. – K.: Naukova dumka, 1969. – № 6. – červen'. – S. 75-77.
74. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid [25 serpnja 1915] r. iz [Berlin]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 595-596.
75. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 10 bereznja 1911 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 571-574.
76. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 11 ljutogo 1913 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 587-588.
77. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 16 žovtnja 1905 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 537-540.
78. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 16 serpnja 1913 r. iz Rogyča-Zauerbrunna u Zjudštajermarku. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 591, 593.
79. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 17 sičnja 1908 r. iz Viđnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1614. – S. 315-318.
80. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 21 grudnja 1911 r. iz Viđnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 575-578.

81. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 21 grudnja 1911 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 575-578.
82. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 22 lystopada 1910 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 545-546.
83. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 25 grudnja 1906 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 541.
84. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 3 grudnja 1907 r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 553-555.
85. Jagić V. (Jagyč V.) Lyst do [I. Franka] vid 5 lјutoga 1913 r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 583.
86. Jagić V. (Jagyč V.) Lystivka do [I. Franka] vid [26 veresnja 1907] r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 551-552.
87. Jagić V. (Jagyč V.) Lystivka do [I. Franka] vid [29 veresnja 1906] r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 597-598.
88. Jagić V. (Jagyč V.) Lystivka do [I. Franka] vid [3 lypnja 1907] r. iz [Vidnja]. – I. L. – F. 3. – Spr. 1635. – S. 549-550.
89. Jagić V. (Jagyč V.) Lystivka do I. Franka vid 3 žovtnja [1907] r. iz Vidnja. – I. L. – F. 3. – Spr. 1732. – S. 2-3.
90. Krumbacher K. (Krumbaher K.). Lyst do I. Franka vid 27 bereznja 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1612. – S. 851-852.
91. Krumbacher K. (Krumbaher K.). Lystivka do I. Franka vid 24 lјutoga 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – S. 367-368.
92. Krumbacher K. (Krumbaher K.). Lystivka do I. Franka vid 7 grudnja 1907 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – S. 373-374.
93. Krumbacher K. (Krumbaher K.). Lystivka do I. Franka vid 7 žovtnja 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – S. 369-370.
94. Krumbacher K. (Krumbaher K.). Lystivka do I. Franka vid 7 lјutoga 1894 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – S. 365-366.
95. Krumbacher K. (Krumbaher K.). Lystivka do I. Franka vid 15 červnja 1905 r. iz Mjunhena. – I. L. – F. 3. – Spr. 1631. – S. 371-372.

POSEBNA IZDANJA I RADOVI IVANA FRANKA

1. Franko I. Osyp Bod'ans'kyj // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1982 . – T. 34. – S. 438-445.
2. Franko I. M. P. Staryc'kyj // Literaturno naukovyj vistnyk. – L'viv, 1902. – Kn. V. – S. 43-67.
3. Franko I. Perehresni stežky // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1979. – T. 20. – S. 173-459.
4. Franko I. Svatyj Klyment u Korsuni. Pryčynky do istoriji starorus'koji legendy // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1902. – T. 48. – Kn. 4. – S. 45-144.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1903. – T. 56. – Kn. 6. – S. 145-180.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1904. – T. 59. – Kn. 3. – S. 181-208.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1904. – T. 60. – Kn. 4. – S. 209-256.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1905. – T. 66. – Kn. 4. – S. 257-281.; Zapysky NTŠ. – L'viv, 1905. – T. 68. – Kn. 6. – S. 281-310.
5. Franko I. Peredmova [do zbirkы “Poemy”] // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1976. – T. 5. – S. 7.
6. Franko I. [Iz serbohorvats'koji narodnoji poeziji] // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1976. – T. 5. – S. 86-96.
7. Franko I. Aleksander Brückner. Mystifikationen. I. Die Wahrheit über die “Slavenapostel” und ihr wirken (Beilage zu “Allgemeinen Zeitung”, 1903, 22-23 lypnja, stor. 145-149, 164-169). Cyryl i Metody (“Przegląd Polski”, 1903, IX, stor. 427-474). Legendy o Cyrylu i Metody wobec prawdy dziejowej. Szkic z dziejów chrześcijństwa u słowian (“Roczniki Towarzystwa nauk Poznańskiego”, 1904, stor. 1-49) // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1982. – T. 35. – S. 377-388.
8. Franko I. Archiv fur slavische Philologie i nova zmina v joho redakciji // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv – Kyjiv: Z drukarni Naukovogo Tov. im. Ševčenka pid zarjadom K. Bednars'kogo, 1909. – T. XLVII. – Kn. VII. – Za lypen'. – S. 101-111.
9. Franko I. Najveći grijesi // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru. – L'viv: Z drukarni Instituta Stavropigij's'kogo, pid zarjadom I. Puhyra, 1895. – Kn. I. – Za Janvar i Fevral'. – S. 8.
10. Franko I. Majka svetoga Petra // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru. – L'viv: Z drukarni Instituta Stavropigij's'kogo, pid zarjadom I. Puxyra, 1895. – Kn. I. – Za Janvar i Fevral'. – S. 7-8.
11. Franko I. Murko M. Geschichte der älteren südslavischen Litteraturen // Die Litteraturen des Ostens in Einzeidarsteiungen. – Leipzig: C. F. Amelangs

- Verlag, 1908. – Bd. V. – Abt. 2. – X+248 S. // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1909. – T. LXXXVII. – Kn. I. – S. 171-178.
12. Franko I. XVII. Apokrif o Adami // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru. – L'viv: Z drukarni Instituta Stavropigijs'kogo, pid zarjadom I. Puhyra, 1895. – Rik drugyi. – Kn. III. – Za Maj i Ijun'. – S. 474-476.
 13. Franko I. Zbornik za narodni život i običaje južnih slovena. Na svijet izdaje Jugoslov[enska] Akademija znanosti i umjetnosti. Svezak I. Uredio prof. Ivan Milčetić. Zagreb, 1896 // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 31. – S. 120-122.
 14. Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystyjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istoryja // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1895. – T. 8. – Kn. 4. – S. 1-28.
 15. Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystyjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istoryja. [Prodovžennja] // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1896. – T. 10. – Kn. 2. – S. 29-80.
 16. Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystyjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istoryja. [Prodovžennja] // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1897. – T. 18. – Kn. 4. – S. 81-134.
 17. Franko I. Varlaam i Joasaf, starohrystyjans'kyj duhovnyj roman i jego literaturna istoryja. [Zakinčennja] // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1897. – T. 20. – Kn. 6. – S. 135-202 + tabl.
 18. Franko I. Varlaam i Joasaf. Starohrystyjans'kyj duhovnyj roman. Rozvidka. – L'viv, 1897. – 202 s.
 19. Franko I. Daškevyč' N. P. Obščenie Južnoj Rusy s' Jugoslavjanamy v' lytovsko-pol'skij period' eja istorii meždu proč[im] – v' dumah' // Izbornik Kievskij. – [1904]. – S. 119-137. // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1905. – T. LXVII. – Kn. V. – S. 14-16.
 20. Franko I. Do istoriji kolomyjkovogo rozmiru // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1983. – T. 39. – S. 232-242.
 21. Franko I. Epilog // Franko I. Pohoron // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1976. – T. 5. – S. 87-89.
 22. Franko I. Epilog // Franko I. Pohoron. Poema – L'viv: Kamenjar, 2008. – S. 52-54.
 23. Franko I. Iz sekretiv poetryčnoji tvorčosti // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 31. – S. 45-119.
 24. Franko I. Iz sekretiv poetryčnoji tvorčosti // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 31. – S. 45-199.
 25. Franko I. Istorija mojeji gabilitaciji // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.:

Naukova dumka, 1983. – T. 39. – S. 45-49.

26. Franko I. Istorija ukrajins'koj literatury. Čast' perša. Vid počatkiv ukrajins'kogo pys'menstva do Ivana Kotljarevs'kogo. II. Moravo-pannons'ke pys'menstvo // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1983. – T. 40. – S. 22-42.
27. Franko I. Kulakovskij Platon'. Načalo russkoj školy u Serbov' v XVIII v. Očerk po istorii russkago vlijanija na jugoslavskija literatury // Izvestija ORJAS AN. – 1903. – Kn. II. – S. 246-311. // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1904. – T. LIX. – Kn. III. – S. 20-21.
28. Franko I. Manifest "Molodoji muzy" // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1982. – T. 37. – S. 410-417.
29. Franko I. Neblagodarny syn // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru. – L'viv: Z drukarni Instituta Stavropigij'skogo, pid zarjadom I. Puhyra, 1895. – Kn. I. – Za Janvar i Fevral'. – S. 8-9.
30. Franko I. Nevjera ljube Grujičine // Žytje i Slovo. Vistnyk literatury, istoriji i fol'kloru. – L'viv: Z drukarni Instituta Stavropigij'skogo, pid zarjadom I. Puhyra, 1895. – Kn. III. – Za Maj i Ijun'. – S. 326-333.
31. Franko I. Osyp Bod'ans'kyj // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 34. – S. 438-445.
32. Franko I. Peredmova (do vydannja "Apokryfy i legendy z ukrajins'kyh rukopysiv. Tom I. Apokryfy starozavitni") // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1983. – T. 38. – S.7-79.
33. Franko I. Peredmova (do vydannja "Apokryfy i legendy z ukrajins'kyh rukopysiv. Tom II. Apokryfy novozavitni. A. Apokryfični jevangelija") // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1983. – T. 38. – S.80-166.
34. Franko I. Peredmova (do vydannja "Apokryfy i legendy z ukrajins'kyh rukopysiv. Tom III. Apokryfy novozavitni. B. Apokryfični dijannja apostolia") // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1983. – T. 38. – S.167-240.
35. Franko I. Peredmova (do vydannja "Apokryfy i legendy z ukrajins'kyh rukopysiv. Tom IV. Apokryfy eshatologični") // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1983. – T. 38. – S. 241-292.
36. Franko I. Perehresni stežky // Franko I. Zahar Berkut. Perehresni stežky. Opovidannja. – K.: Veselka, 2006. – S. 177-462.
37. Franko I. Poema pro bilu soročku // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1977. – T. 10. – S. 31-53.
38. Franko I. Postup slavistyky na Videns'kim universyteti // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 31. – S. 7-10.

39. Franko I. Promova na 25-litn'omu juvileji // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 31. – S. 310-311.
40. Franko I. Svjatyj Klyment u Korsuni. Pryčynok do istoriji starorus'koji legendy // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1902. – T. 46. – Kn. 2. – S. 1-68.
41. Franko I. Svjatyj Klyment u Korsuni. Pryčynok do istoriji starohrystyjans'koji legendy // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 34. – S. 7-347.
42. Franko I. Slov'jans'ka vzajemnist' v rozuminni Jana Kollara i teper // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 29. – S. 51-76.
43. Franko I. Studiji nad ukrajins'kymy narodnymy pisnjamy // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1984. – T. 42. – S. 7-491.
44. Franko I. Ukrains'ka pisnja v Serbiji // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50 -ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 32. – S. 16-17.
45. Franko I. Ukrains'ka pisnja v Serbiji // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 32. – S. 17.
46. Franko I. Ukrains'ka pisnja v Serbiji // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1981. – T. 32. – S. 16-17.
47. Franko I. Jak vynykajut' narodni pisni // Franko I. Zibrannja tvoriv u 50-ty t. – K.: Naukova dumka, 1980. – T. 27. – S. 57-65.
48. Franko. I. Varlaam i Joasaf: starohrystyjans'kyj duhovnyj roman. Rozvidka d-ra Ivana Franka. – L'viv: Z drukarni Naukovogo Tovarystva im. Ševčenka, 1897. – 202 s.
49. Ševčenko T. Kobzar'. Tom I. (1838-1847) / Vydanyj pid redakcijeju Ivana Franka. – L'viv: Z drukarnji Naukovogo Tovarystva im. Ševčenka pid zarjadom K. Bednars'kogo, 1908. – 441 s.

STRUČNI ČLANCI, ZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA I IZVORI NA INTERNETU

1. Adresaty z Drogobyča do Ivana Franka / Upor., pered. i kom. V. Galyka. – Drogobyč: Kolo, 2011. – 308 s.
2. Aleksandrova G. Literurni perehrestja: Mykola Daškevyč u konteksti porivnjal'nyh doslidžen' kincja XIX – počatku XX st. – K.: Osvita Ukrayiny, 2008. – 240 s.
3. Arsenyč P. Ivan Franko i Prykarpattja. – Ivano-Frankivs'k: Nova Zor'a, 2006. – 352 s.
4. Vavrik R. Prosvititel' Galickoj Rusi Ivan G. Naumovič. – L'vov-Praga, 1926. – 105 s.
5. Varneke B. Pamjati N. P. Daškeviča: [nekrolog]. – Kazan', 1910. – 10 s.
6. Vasyl'jeva L. Ivan Franko i Vatroslav Jagyč: vplyv čy vzajemoplyvy? // Naša gazeta. – Vukovar, 2009. – № 5 (72). – 29 travnja. – S. 8-9.
7. Vasyl'jeva L. Pivdennoslov'jans'ka problematyka v movoznavčyh zacikavlennijah Ivana Franka / Nauk. red. B. Jakymovyč. – L'viv: Vyd. centr LNU im. Ivana Franka, 2006. – 72 s.
8. Vacyk M. Lystuvannja Ivana Franka z Vatroslavom Jagičem // Zapysky NTŠ. / Dopovidi juvilejnogo naukovogo kongresu dlja vidznačennja storiččja NTŠ. – Nju Jork – Paryž – Sydney – Toronto, 1976. – S. 48-54.
9. Vaščenko V. S. P. G. Žytec'kyj (1836–1911) // Ukrajins'ka mova v školi. – 1952. – № 6. – S. 30-37.
10. Vaščenko V. S. Sreznevskyj jak doslidnyk ukrajins'koji movy // Ukrajins'ka mova v školi. – 1958. – № 3. – S. 23–27.
11. Velygors'kyj I. Profesor Vatroslav Jagić (1838 – 1923 – 1953) // Zbirnyk materialiv 5 nauk. konferenciji NTŠ. – Toronto, 1954. – Č. 1. – S. 54-66.
12. Verba A. Oleksandr Brjukner (29.01.1856-24.05.1939) // Ukrajins'kyj kalendar, 1966. – Varšava, 1966. – S.176-178.
13. Verves G. Pam'jati akademika Mar'jana Jakubcja // Literaturna Ukraina. – 1998. – 18 červnja – S. 8.
14. Vermenyč J. Jevgen Čykalenko – gromads'kyj dijač, publicyst, mecenat // Istorija Ukrayiny. Malovidomi imena, podiji, fakty. – K., 1998. – Vyp. 3. – S. 159 – 174.
15. Vinogradov V. V. Aleksej Aleksandrovic̄ Šahmatov. – Peterburg: Kolos, 1922. – 80 s.
16. Vinogradov V. V. I. JagIč // Pis'ma I. V. Jagiča k russkim učenym. 1856-1886 /

- Sost. G. P. Blok, T. Y. Lysenko; pod. red. Akad. V. Vinogradova i G. P. Bloka. – M.; L.: Izd-vo AN SSSR, 1963. – S. 3-13.
17. Galas B. K. Do portretu A. Petruševyča jak leksykografa i gromads'kogo dijača // Sučasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Zbirnyk naukovyh prac'. – Vyp. 14. – 2010. – S. 34-39.
18. Get'mančuk M. P., Turčyn J. B. Sergij Šeluhin: suspil'no-polityčni pogljady ta deržavotvorči idealy. – L'viv: Doslidno-vydavnyčyj centr Naukovogo tovarystva im. Ševčenka, 2006. – 214 s.
19. Gyryč I. Gruševs'kyj i Franko // Visnyk NTŠ. – 2006. – Osin'-zyma. – Č. 36. – S. 21-24.
20. Gyryč I. M. Gruševs'kyj ta I. Franko: gromads'ke i prvyatne // Neopalyma kupyna. – 2007. – Č. 1-2. – S. 90-123.
21. Gyryč I. M. Gruševs'kyj i I. Franko: do istoriji vzajemyn // Ukrains'kyj istoryčnyj žurnal. – 2006. – № 5. – S. 35-67.
22. Gyryč I. Myhajlo Gruševs'kyj ta Ivan Franko: gromads'ke i prvyatne // Frankoznavči studiji: Zbirnyk naukovyh prac'. – Vypusk 4. – Drogobyc: Kolo, 2007. – S. 590-643.
23. Gnat'uk M. Myhajlo Voznjak – doslidnyk istoriji "Prosvity" // Ukrajina: kul'turna spadščyna, nacional'na svidomist', deržavnist'. – L'viv, 2010. – № 19. – S. 615-619.
24. Golomb L. G. Petro Karmans'kyj: Žyttja i tvorčist'. Monografija. – Užhorod: Gražda, 2010. – 246 s.
25. Gol'berg M. Z tvorčoji istoriji "Poemy pro bilu soročku" Ivana Franka // Mižslov'jans'ki literaturni vzajemyny. – Vyp. 3. – K., 1963. – S. 135-155.
26. Gol'berg M. J. Ivan Franko ta ukrajins'ko-serbs'ki kul'turni zv'jazky. – L'viv: Svit, 1991. – 141 s.
27. Gorak R., Gnativ J. Ivan Franko / Kn. dev'jata. Katastrofa. – L'viv: Vydavnyčyj centr imeni Ivana Franka, 2008. – 480 s.
28. Gorak R., Gorak I. Dysertacija // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi. – L'viv: Kamenjar, 2007. – Vyp. 7. – S. 77-138.
29. Gorak R., Gorak I. Dysertacija // Ukrains'ke literaturoznavstvo. Zbirnyk naukovyh prac'. – L'viv, 2008. – Vyp. 70. – S. 3-34.
30. Grabovec'kyj V., Korol'ko A. Anton Petruševyč – doslidnyk istoriji Galyčyny. – Ivano-Frankivs'k: Plaj, 2001. – 75 s.
31. Gruševs'kyj M. Neduga d-ra Ivana Franka // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv-Kyjiv: Z drukarni Naukovogo Tov. im. Ševčenka pid zarjadom K. Bednars'kogo, 1908. – T. XLII. – Kn. V. – Za maj. – S. 405-406

32. Guč' M. Ivan Franko – doslidnyk serbohorvats'koji narodnoji pisni // Ukrains'ke literaturoznavstvo. – L'viv, 1966. – Vyp. 1. – S. 134-139.
33. Guč' M. Serbo-horvats'ka narodna pisanja na Ukrajini. – K.: Naukova dumka, 1966. – 206 s.
34. Danylenko V. M., Dobržans'kyj O. V. Akademik Stepan Smal'-Stoc'kyj. Žyttja i dijal'nist'. – Kyjiv-Černivci: Instytut istoriji Ukrajiny NAN Ukrajiny, 1996. – 234 s.
35. Dej O. I. Slovnyk ukrajins'kyh psevdonimiv ta kryponimiv (XVI-XX st.). – Kyjiv: Naukova dumka, 1969. – 559 s.
36. Dzendzelivs'kyj J. Problematyka lystiv Ivana Jakovyča Franka do Vatroslava Jagyča // Ivan Franko – pys'mennyk, myslytel', borec' za družbu miž narodamy: [tezy dop. obl. nauk. konf., prysvjač. 130-riččju vid. dnja narodž. Velykogo Kamenjara]. – Ivano-Frankivsk, 1986. – 107-108.
37. Dorošenko D. Jevgen Čykalenko. Jogo žyttja i gromads'ka dijal'nist' (1861–1929). – Praga: Vydavnyctvo fondu J. Čykalenka pry Ukrajins'komu Akademičnomu Komiteti, 1934. – 100 s.
38. Dragomanov M. Pomylka horvats'kogo profesora, ne popravlena rus'kym // Drug'. Pys'mo literaturne. – L'viv. – 1877. – Č. 3-4. – S. 49-50.
39. Duda-Dudyns'kyj O. I. G. Naumovyč. – L'viv, 1893. – 4 s.
40. Durnovo M. M. Akademik Oleksij Ivanovyč Sobolevs'kyj [Nekrolog] // Slavia. – 1930. – Roč. VIII. – Seš. 4. – S. 836-837.
41. Jedlins'ka U. Kyrylo Studyns'kyj 1868-1941. Žyttjepysno-bibliografičnyj narys. – L'viv, 2006. – 309 s.
42. Zbirnyk na pošanu prof. d-ra Volodymyra Janeva. – Mjunhen, 1983. – S.1031-1032.
43. Zelenin D. A. I. Sobolevs'kyj jak etnograf // Visti AN SRSR. Viddilennja gumanitarnyh nauk. – 1930. – № 1. – S. 53-62.
44. Zilyns'kyj I. Nekrolog. Vatroslav Jagyč // Hronika NTŠ. – L'viv, 1922. – Č. 65-66. – S. 54-60.
45. "I znovu baču tja, selo moje rodynne..." (vybrani praci Ivana Franka pro Nagujevyci) / Upor., pered. i kom. V. Galyka. – Drogobyc: Kolo, 2007. – 144 s.
46. Idz'o V. Ivan Franko i Rosijs'ka akademija nauk // Dzvin. – 2001. – № 8. – S. 155-157.
47. Idz'o V. Ivan Franko i Rosijs'ka Akademija Nauk // Naukovyj visnyk Muzeju Ivana Franka u L'vovi. – L'viv: Kamenjar, 2001. – Vyp. 2. – S. 281-286.
48. Izmajil Sreznevskyj // Istorija ukrajins'koji literatury: Perši desyatilitja XIX stolittja. – K., 1992. – S. 418-421.

49. Il'nyč'kyj M. M. Karmans'kyj Petro Syl'vestrovyč // Encyklopedija istoriji Ukrajiny. – T. 4. – K.: Naukova dumka, 2007. – S. 116.
50. Kanevs'ka L. Ivan Franko na storinkah časopysu “Slavia Orientalis” (1952-2007) // Donec'kyj visnyk Naukovogo tovarystva im. Ševčenka. – T. 27. – Donec'k: Ukrains'kyj kul'turologičnyj centr, Shidnyj vydavnyčij dim, 2009. – S. 60-73.
51. Kantor V. K. Petr Struve: Velikaja Rossija, ili Utopija, tak i ne stavšaja real'nost'ju // Vestnik Russkoj hristianskoj gumanitarnoj akademii. – Sankt-Peterburg 2010. – T. 11. – Vyp. 4. – S. 161-169. ta in.
52. Kačkan V. Močul's'kyj Myhajlo Myhajlovyc // Ukrains'ka žurnalistyka v imenah: Materialy do encyklopedyčnogo slovnyka / Za red. M. M. Romanjuka. – L'viv, 1997. – Vyp. 4. – S. 175-179.
53. Kysilevs'kyj K. Naukovi praci Ivana Franka // Zapysky NTŠ. Zbirnyk prac' i stattej pryzgotovanyh na naukovu konferenciju 12 i 13 travnya 1956, u vydanni NTŠ i “Svobody” – N'ju-Jork; Paryž; Sidnej; Toronto, 1957. – T. CLXVI. – S. 143-164.
54. Kobyljans'ka O. Tvory v p'jaty tomah. – T. 1-5. – K.: Deržavne vydavnyctvo hudožn'oj literatury, 1962-1963.
55. Kolosovs'ka O. M. Formuvannja slavistyčnoji biblioteky Antona Petruševyc'a // Problemy slov'janoznavstva. – Vyp. 54. – 2004. – S. 190-201.
56. Kopylov S. A. Problemy istoriji slov'jans'kyh narodiv v istoryčnij dumci Ukrajiny (ostannja tretyna XVII – počatok XX st.). – Kamjanec'-Podil's'kyj: Oijum, 2005. – 464 s.
57. Korablëv V. N. Ukrainskij vopros v prošlom i russkaja akademija // Vestnik AN SSSR. – 1933. – S. 13-26.
58. Korablëv V. Pamjati akademika I. V. Jagyča // Trudy Instituta slavjanovedenija Akademii Nauk SSSR. – M., 1934. – T.2. – S. 311-351.
59. Kravčenjuk O. Osobysti zv'jazky Ivana Franka z čužyncjamy // Zapysky NTŠ. / Zbirnyk dopovidej dlja vidznačennja 110-riččja narodyn i 50-riččja smerty Ivana Franka. Č. II. – N'ju-Jork; Paryž; Toronto 1968. – T. CLXXXIV. – S. 89-102.
60. Krys'kov A. A. Dijal'nist' D. I. Dorošenka v emigraciji (20-ti roky XX st.) // Duhovni vytoky Podillja: Tvorci istoriji kraju: Materialy mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (9-11 veresnja 1994 r., m. Kam'janec'-Podil's'kyj). – Hmel'nyč'kyj: Podillja, 1994. – S. 38-40.
61. Kril' M. Sreznevs'kyj Izmajil Ivanovyč // Dovidnyk z istorijii Ukrajiny. – K., 2002. – S. 814-815.
62. Kril' M., Vasyl'jeva L. Franc Miklošyč i ukrajinci // Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture. Ob 80-letnici Oddelka za slovanske jezike

- in kniževnosti Filozof. f-te Univerze v Ljubljani: Mednar. simpoz. Odbobja 18. Metode in zvrsti. – Ljubljana, 9–11 Dec. 1999. – Ljubljana, 2002. – S. 399-409.
63. Kurylenko J. M. M. P. Staryc'kyj (žyttja i tvorčist'). – K.: Vydavnyctvo Kyjiv'skogo universytetu, 1960. – 64s.
 64. Kuharenko V. N. Stepan Radič: političeskiy portret (1918-1928) // Rossijskie i slavjanske issledovanija. – Vyp. 4. – 2009. // <http://www.rsijornal.net/stepan-radic-politicheskij-portret-1918-1928/>.
 65. Literatura do znamennyh i pam'jatnyh dat Ternopil'sčyny na 2000 rik: Bibliogr. spysok / Uklad.: M. Drunevyč, N. Ivanko; Red. G. Molic'ka. – Ternopil': Operatyvnyj druk, 1999. – S. 58-59.
 66. Lozovyj V. Dmytro Dorošenko // Podoljanyn. – 1993. – 28 kvitnja. – S. 3.
 67. Lomakovyč A., Leščak O. Brjukner Aleksander //Ternopil'. – 1993. - №3. – S.26-27.
 68. Ljapunov B. M. Doslidžennja A. I. Sobolevs'kogo z istoriji shidnoslov'jans'kyh mov // Izvestyja AN SRSR. Viddilennja gumanitarnyh nauk. – 1930. – № 1. – S. 31-42.
 69. Maksymčuk I. Narys istoriji rodovodu Petrušelevyčiv. – Šykago, 1967. – S. 97-138.
 70. Maksymčuk I. Narys istoriji rodu Petrušelevyčiv. – Čykago, 1967. – S. 97–138.
 71. Man'kovs'ka T. Problemy lingvoukrajinstyky v naukovij spadščyni Vatroslava Jagyča. – Ternopil': Džura, 2007. – 228 s.
 72. Man'kovs'ka T. Problemy lingvoukrajinstyky v navukovij spadščyni V. Jagyča: avtoref. dys. na zdobuttya naukovogo stupenja kand. filolog. nauk: spec. 10.02.01 – ukrajins'ka mova. – K., 2005. – 20 s.
 73. Martynjuk O. Uročyste vidkryttja pam'jatnyka Ivanu Franku v Lipiku // Visnyk ukrajins'koji gromady v Horvatiji. – Vukovar, 2011. – berezen'. – № 12. – S. 5.
 74. Mel'nyk J. 1908 r. u žytii Ivana Franka // Paradygama: Zb. nauk. prac' / In-t ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča NAN Ukrayiny. – L'viv: Klasyka, 1998. – S. 158-192.
 75. Mel'nyk J. Biblioteka Ivana Franka // Biblioteka Ivana Franka. Naukovyj opys. U čotyr'oh tomox. – K., 2010. – T. I. – S. 9-31.
 76. Mel'nyk J. I ostannja čast' dorogy... Ivan Franko: 1908-1916. – Drogobyc' Kolo, 2006. – 439 s.
 77. Mykytjuk V. Ivan Franko ta Omeljan Ogonovs'kyj: movčannja ta dialog. – L'viv: LNU im. I.Franka, 2000. – 188s.
 78. Mykyt'uk V. Koly student pererostaje profesora (I.Franko ta Om. Ogonovs'kyj) // Ukrajins'ke literaturoznavstvo. – L'viv: V-vo "Svit", 1993. – Vyp. 58. – S.132-

137.

79. Mončalovskij O. Žyt'e i d'jatel'nost' Ivana Naumoviča. – L'vov': Iz' typografii Stavropigijskogo Instituta pod' upravleniem' Osypa Daniljuka, 1899. – 80 s.
80. Mušynka M. Volodymyr Gnat'uk – doslidnyk fol'kloru Zakarpattja // Zapysky NTŠ. – Paryž-Mjunhen, 1975. – T. CXC. – 118 s.
81. Mušynka M. Volodymyr Gnat'uk. Žyttja ta jogo dijal'nist' v galuzi fol'klorystyky, literaturoznavstva ta movoznavstva // Zapysky NTŠ. – Paryž-N'ju-Jork-Sidnej-Toronto, 1987. – T. CCVII. – 232 s.
82. Mušynka M. Ivan Zilyns'kyj (1879-1952). Žyttja i naukova dijal'nist' // Zbirnyk pam'jati Ivana Zilyns'kogo (1879-1952). Sproba rekonstrukciji vtračenogo juvilejnogo zbirnyka z 1939 r. – N'ju-Jork – Paryž – Sidnej – Toronto – L'viv, 1994. – S. 13-49.
83. Nagirnyj M. Z. Respublika Horvatija: deržavno-polityčnyj rozvytok u 1990-x rokax. – Avtoreferat dysert. na zdobuttya kand. istor. nauk. – L'viv, 2004. – 20 s.
84. Nevtomnyj robitnyk na ridnij nyvi Vasyl' Mykolajovyč Domanyc'kyj. Naukovo-dopomižnyj biobibliografičnyj pokažčyk. (Do 100-riččja vid času smerti) – Čerkasy, 2010. – 76 s.
85. Nečytaljuk M. F. Nevtomnyj trudivnyk nauky // Žovten'. – 1959. – № 11. – S. 56-72.
86. Onys'kiv M. Mar'jan Jakubec', učenyj-slavist // Vil'ne žyttja. – 1992. – 28 žovtnja.
87. Onys'kiv M. Jakubec' Mar'jan // Ternopil'. – 1993. – № 3. – S. 41-42.
88. Osadčuk J. Myhajlo Lozyns'kyj – vydatnyj ukrajins'kyj pravnyk // Pravo Ukrayiny. – 2000. – № 6. – S. 119-122.
89. Osadčuk S. Hto vin, doktor prava M. Lozyns'kyj? // Viče. – 1999. – № 8. – S. 102-112.
90. Pajps. R. Struve. Biografija. V 2 t. – Moskovskaja škola političeskikh issledovanij: Moskva, 2001.
91. Panasenko T. Ivan Franko. – Harkiv: Folio, 2009. – 124 s.
92. Pys'mennyky Rad'ans'koji Ukrayiny: Biobibliografičnyj dovidnyk / Upor'adnyky Oleg Kylymnyk, Oleksandr Petrovs'kyj. – K.: Rad'ans'kyj pys'mennyk, 1970. – S. 177-178. Ostaško T. S. Dorošenko Dmytro Ivanovyč // Encyklopedija istoriijy Ukrayiny. – T. 2. – K., 2005. – S. 455-456.
93. Podufalyj V. Vydatnyj učenyj-slavist: (Mar'jan Jakubec') // Nove žyttja. – 1990. – 8 veresnja.; Hanas V. Slavistyčni čytannja z nagody juvileju M. Jakubca // Ternopil' večirnij. – 1995. – 25 žovtnja.
94. Poliščuk V. Vasyl' Domanyc'kyj jak ševčenkoznavec' // Domanyc'kyj Vasyl'. Krytyčnyj rozslid nad tekstom "Kobzar'a". Repryntne vidtvorenija z vydannja:

- Krytyčnyj rozslid nad tekstem “Kobzar’ā”. Kyjiv, 1907 r. – Čerkasy: Vertykal’, 2008. – S. 374-383.
95. Poliščuk T. Ol’ga Kobyljans’ka: vidoma i neznajoma // Gazeta “Den”. – № 225. – 7 grudnja 2000. – S. 2-3.
 96. Pčilka O. M. P. Starickij. Pamjati tovarišča // Kievskaia starina. – 1904. – Kn. V. – Maj. – S. 400-449.
 97. Romenčuk B. Volodymyr Gnat’uk, 1871-1926 // Bučač i Bučaččyna. Istorično-memuarnyj zbirnyk. – N’ju-Jork-London-Paryž-Sidnej, 1972. – S. 128-144.
 98. Rubl’ov O. Šljahamy na Solovky: rad’ans’ke desjatyriččja Myhajla Lozyns’kogo. (Avtobiografija M. M. Lozyns’kogo) // Ukrains’kyj istoryčnyj žurnal. – 1997. – № 4. – S. 103-135.
 99. Ruda T. P. Ivan Franko – doslidnyk slov’jans’kogo fol’kloru. – K.: Naukova dumka, 1974. – 156 s.
 100. Rudjakov P. M. Ukrains’ko-hrvats’ki literaturni vzajemyny v XIX – XX st. – Kyjiv: Naukova dumka, 1987. – 135 s.
 101. Rusov O. Pam’jati P. Žytec’kogo // Svitlo. – 1911. – Kn. 7. – Mart. – S. 2-35.
 102. Rjappo A. Arhiv O. M. Bodjans’kogo: ogljad // Rad’ans’ke literaturoznavstvo. – 1965. – № 4. – S. 70-82.
 103. S. B. [Berd’ajev S.] Nadija Kostjantynovna Kybal’čyč // Sjajvo. – 1914. – Lypen’ – Serpen’ – Veresen’. – Č. 7, 8, 9. – S. 196.
 104. Savenko T. Rol’ i misce NTŠ u vyrišenni universytets’kogo pytannja u Shidnij Galyčyni // Vseukrajins’kyj naukovyj žurnal “Mandrivec”. – Ternopil’, 2007. – № 1. – sičen’ – ljutyj. – S. 2-24.
 105. Savčenko F. Lystuvannja J. Golovac’kogo z O. Bodjans’kym (1843-1876) // Za sto lit. – Kn. 5. – K., 1930. – S. 121-169.
 106. Saprikina O. Akademik V. I. Lamanskij: Patriarh russkogo slavjanovedenija // Novyj istoričeskij vestnik. – 2001. – № 2. – S. 157-177.
 107. Svarnyk I. Petruševyč Antonij // Dovidnyk z istorijji Ukrajiny / Za zag. red. I. Pidkovy i R. Šusta. – Vyd. 2-e, doopr. i dop. – K.: Geneza, 2001. – S. 571-572.
 108. Svjencic’kyj I. “[Arhaggelovy Viščanija Marijij]” i blagoviščens’ka misterija. Proba istoriji literaturnoji temy: [Vstup]; I. Blagoviščenje v kanoničnyh i apokryfičnyh tekstah. Gymnologija; II. Blagoviščens’ki slova; [II.] Ogljad i harakterystyka “[Viščanij]” // Zapysky NTŠ. – L’viv, 1907. – T. LXXVI. – Kn. II. – S. 5-38.
 109. Svjencic’kyj I. “[Arhaggelovy Viščanija Marijij]” i blagoviščens’ka misterija. Proba istoriji literaturnoji temy: [Prodovžennja]; III. Blagoviščens’ka misterija; IV. Shidnoslavjans’ki pamjatky; V. Zagal’nyj ogljad blagoviščens’koj temy v

- duhovnim pys'menstvi; VI. Blagoviščenje v štuci; VII. Blagoviščenje v narodnij slovesnosti; VIII. Blagoviščenje v krasnim pys'menstvi // Zapysky NTŠ. – L'viv, 1907. – T. LXXVII. – Kn. III. – S. 35-76.
110. Svjencic'kyj I. Vatroslav-Ignatij Jagič // Bogoslovija. – 1924. – T. 2. – Kn. 14. – S. 69-71.
 111. Svjencic'kyj I. Vatroslavu Jagiču na vičnu pamjat'. – L'viv, 1923. – 16 s.
 112. Svjencic'kyj I. Zagal'na harakterystyka naukovoji dijal'nosty akademika Kyryla Studyns'kogo. – L'viv, 1928. – 9 s.
 113. Svjencic'kyj I. Zagal'na harakterystyka naukovoji dijal'nosty akademika Kyryla Studyns'kogo. // Zapysky NTŠ. – 1930. – T. 99. – S. 1-9.
 114. Simovyč V. Stefan Smal'-Stoc'kyj, jak škil'nyj dijač i pedagog. – L'viv, 1939. – 20 s.
 115. "Tam gorod preslavnyj Drogobyč ležyt'..." (vybrani praci Ivana Franka pro Drogobyč / Upor., pered. i kom. V. Galyka. – Drogobyč: Kolo, 2008. – 200 s.
 116. Tel'vak V. Vzajemyny Ivana Franka ta Myhajla Gruševs'kogo v istoriografičnij tradyciji // Drogobyc'kyj krajeznavčij zbirnyk. – Vyp. IX. – Drogobyč: Kolo, 2005. – S. 48-60.
 117. Tymošenko L. Anton Petruszewicz (1821 – 1913) // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku / Pod red. J. Maternickiego przy współpracy L. Zaszkilniaka. – Rzeszów, 2007. – S. 121-130.
 118. Tymošenko L. Anton Petruševyč – doslidnyk istoriiji cerkvy // Bagatokul'turne istoryčne seredovysče L'vova v XIX i XX stolittjax. – L'viv-Žešuv, 2006. – T. 4. – S.253-267.
 119. Franko Z. Voznjak Myhajlo Stepanovyč // Ukrajins'ka mova: Encyklopedija. – K.: Ukrajins'ka encyklopedija, 2000. – S. 135-137.
 120. Franko O. Arheologični doslidžennja Fedora Kindratovyča Vovka // Arheologija. – K., 1992. – № 2. – S. 112-119.
 121. Franko O. Dijal'nist' Fedora Vovka v Naukovomu tovarystvi im. T. G. Ševčenka (Do 150-riččja vid dnja narodžennja) // Narodna tvorčist' ta etnografija – K., 1997. – № 5-6. – S. 15-26.
 122. Franko O. Karpats'ki bojky i jih rodynne žyttja // Peršyj vinok. – L'viv, 1887. – S. 217-230.
 123. Franko O. Fedir Vovk. – N'ju-Jork. Ukrajins'ka Vil'na Akademija Nauk u SŠA. – Vyd. Džerela do novitn'oij istoriiji Ukrayiny. – pid red. M. Antonovyča – 1997. – 237 s.
 124. Franko O. Fol'klorystyčna dijal'nist' F. Vovka. // Narodna tvorčist' ta etnografija. – K., 1999. – № 4. – S. 12-20.

125. Havarivs'kyj B. "Bude meni duže prýjemno...": [Lystuvannja dvoх včenyh: A. Brjuknera i K. Studyns'kogo] // Ternopillja"96: Region. ričnyk. – Ternopil', 1996. – S.403-404.
126. Central'nyj deržavnyj istoryčnyj arhiv u L'vovi. – F. 362. – Op. 1. – (Studyns'kyj K. Spogady. Rukopys statej: na filologičnomu viddili u Vídni vid 1. 11. 1890 po kinec' 1893 r.). – Spr. 11. – S. 3.
127. Čykalenko J. Spogady (1861-1907). – N'ju-Jork: UVAN, 1955. – 504 s.
128. Čykalenko J. X. Spogady (1861-1907): Dok.-hud. vyd. / Peredm. V. Ševčuka. – K.: Tempora, 2003. – 416 s.
129. Čykalenko J. H. Ščodennyk (1907-1917). – L'viv: Červona kalyna, 1931. – 496 s.
130. Čornovol I. 199 deputativ Galyc'kogo sejmu. – L'viv: "Triada pljus", 2010. – S. 160-161.
131. Čutkyj A. Mykola Daškevyč (1852-1908). – K.: Tempora, 2008. – 526 s.
132. Šeremeta O. Vzajemyny Volodymyra Gnatjuka z učyteljamy Zahidnoji Ukrajiny // Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Serija pedagogična. – L'viv, 2007. – Vyp. 22. – S. 281-285.
133. Ènciklopedièeskij slovar' F. A. Brokgauza i I. A. Efrona. - S.-Pb., 1890-1907.
134. Juvilejnij zbírnyk na pošanu Akademika Kyryla Studyns'kogo. Praci filologièni. Zapysky NTŠ. – L'viv, 1930. – T. 99. – Č. 1. – 213 s.
135. Jagić V. Ènciklopedija slavjanskoy filologii. Tom I. Istorija slavjanskoy filologii. – Sanktpeterburg': Tipografija imperatorskoj akademii nauk', 1910. – 961 s.
136. Jagić I. V. Istorija slavjanskoy filologii. – M.: Indrik, 2003. – 976 s.
137. Jagić' V. Dv[i]-try zam[i]tki iz' oblasti drevn[i]jšago cerkovno-slavjanskago perevoda // Vidbitka. Pryvit Ivanovi Frankovi v sorokljitje joho pys'mens'koji pracji 1874-1914. – Literaturno-naukovyj zbirnyk. – L'viv: Nakladom juvilejnogo komitetu z drukarni Naukovogo Tovarystva imeny Ševčenka. – S. 27-30.
138. Jagić' V. Dv[i]-try zam[i]tky iz' oblasti drevn[i]jšago cerkovno-slavjanskago perevoda // Zapysky NTŠ. – Rik 1913. – Č. 1. – T. CXVII i CXVIII. – L'viv: Nakladom tovarystva z drukarnji Naukovogo Tovarystva imeny Ševčenka, 1914. – S. 27-30.
139. Jakymovyc' B. Ivan Franko – vydavec': Knygoznavči ta džereloznavči aspekty. – L'viv: B. v., 2006. – 691 s.
140. Brickner A. Cyryl i Metody // Przegląd Polski. – 1903. – T. IX. – S. 427-474.
141. Brickner A. Legendy o Cyrylu i Metodyu wobec prawdy dziejowej. Szkic z dziejów chrześcijanstwa u słwian // Roczniki Towarzystwa nauk Poznańskiego.

- 1904. – S. 1-49.
142. Brückner A. Mystifikationen. I. Die Wahrheit über die “Slavenapostel” und ihr wirken” // Beilage zu “Allgemeinen Zeitung”. – 1903. – 22 – 23 Juli. – S. 145-149, 164-169.
143. Czeike F. Historisches Lexikon Wien. – Band 3. – P. 333.
144. Fran Kurelac // <http://www.crohis.com/svellic9/kurelac.htm>.
145. Fran Kurelac // http://hr.wikipedia.org/wiki/Fran_Kurelac.
146. Günther W. Ivan Franko als Student und Doktor der Wiener Universität in “Wiener slavistisches Jahrbuch. – Graz-Köln, 1960. – Bd. VIII. – S. 228-241.
147. Hamm J. Vatroslav Jagić i Poljaci // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Odjel za filologiju. Urednik akademik Petar Skok. – Zagreb, 1951. – Knjiga 1. – S. 75-195.
148. Hamm J. Vatroslav Jagić i Poljaci // Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Odjel za filologiju. – Zagreb, 1951. – Knj. 282. – S. 75-222.
149. Jakóbiec M. Ivan Franko. Statti i materialy. Zbirnyk vos’myj, L’viv 1960 (Rec.) // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1961. – R. H. – Nr 2. – S. 277.
150. Jakóbiec M. O. I. Dej. Ukrains’ka revolucijno-demokratyczna žurnalistyka. Problema vynykennja i stanovlennja, Kyiv 1959 (Rec.) // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1961. – R. H. – Nr 2. – S. 276.
151. Jagić V. Spomini mojega života // Srpska kraljevska akademija. - Sv. 1-2. – Beograd, 1930.-1934. – 623 s.
152. Jakóbiec M. I. Žuravská, Ivan Franko i zarubížní literatury, Kyiv 1961 (Rec.) // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1963. – R. III. – Nr 1. – S. 116–117.
153. Jakóbiec M. Iwan Franko – ukraiński poeta i rewolucjonista (M. Nevrly, Ivan Franko, ukrajinsky basník revolucionár. K 35 výročí jeho umrtí 1916-1951. Života dilo, Praha 1952) (Rec.) // Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego. – Warszawa, 1953. – Nr 4. – S. 160-164.
154. Jakóbiec M. Iwan Franko i Vatroslav Jagić // Slavia orientalis. – Warszawa, 1959. – Rocznik VIII. – Nr 2/3. – S. 67-75.
155. Jakóbiec M. O programie badań twórczości Iwana Franki // Slavia Orientalis. – Warszawa, 1958. – R. VII. – Nr 1. – S. 3–22.
156. Jakóbiec M. Sesja ogólna Akademii Nauk USRR poświęcona setnej rocznicy urodzin Iwana Franki (1856-1956) // Kwartalnik Instytutu Polsko-Radzieckiego. – Warszawa, 1956. – Nr 3–4. – S. 360-361.
157. Jagić V. Spomeni mojega života. I. Deo (g. 1838-1880). Izdanje Zadužbine d-ra Nikole Krstća – Beograd: Štamparija “Mlada Srbija” Uskočka, 1934. – 458 s.

158. Jagić V. Spomeni mojega života. II. Deo (1880-1923). Izdanje Zadužbine d-ra Nikole Krstća – Beograd: Štamparija “Mlada Srbija” Uskočka, 1934. – 355 r.
159. Jagić V. Gramatika jezika hrvatskoga. Osnovana na starobugarskoj slověnštini. – U Zagrebu: Brzotiskom A. Jakića, 1864. – 89 s.
160. Jagić V. Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga. Knjiga prva. Staro doba. – U Zagrebu: Štamparija Dragutina Albrechta, 1867. – 204 s.
161. Jagić V. Iz prošlosti Hrvatskoga jezika // Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, prirodne znanosti. Uredjuju i izdaju (podporom Matice ilirske) Dr.Fr. Rački, V. Jagić, J. Torbar. – Godina I. – Svezak 1. – U Zagrebu: Brzotiskom Dragutina Albrechta, 1864. – Str. 151-180.
162. Jagić V. Naš pravopis // Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, prirodne znanosti. Uredjuju i izdaju (podporom Matice ilirske) Dr. Fr. Rački, V. Jagić, J. Torbar. – Godina I. – Svezak 1. – U Zagrebu: Brzotiskom Dragutina Albrechta, 1864. – Str. 1-34.
163. Jagić V. Zasluge Vuka Štefanovića Karadžića za naš narodni jezik. (Preštampano iz hrvatskago časopisa “Književnika” svezke IV.). – U Zagrebu: Knjigotiskarna Dragutina Albrechta, 1864. – 40 s.
- Luka Marjanović // http://hr.wikipedia.org/wiki/Luka_Marjanović.
165. Luka Marjanović // <http://www.unizg.hr/rektori/lmarjanovic.htm>.
166. Marian Jakóbiec z daleka i z bliska. Wspomnienia i pamiętniki w biografie zebrane i uporządkowane przez córkę Milicę Jakóbiec-Semkowową. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – 355 s.
167. Matija Murko // http://sl.wikipedia.org/wiki/Matija_Murko.
168. Meyers Enzyklopädisches Lehikon. – Band 13. – Mannheim/Wien/Zürich //. – P. 26.
169. Österreichisches Biographisches Lehikon 1815 – 1950. – III Band. – Wien, 1993. – P. 59-60.
170. Paščenko J. Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine. – Zagreb, 2010. – 71 s.
171. Pastrnek F. Apostole slovanství Cyril a Method: Nastin zivot a pusobeni, jakoz i vyznam jejich v dejinach osvety slovanske/ Prednaska, kterou o slavnosti Cyrillo-Methodejske na radnici Karlinske dne 1. cervence 1900 konal. – Praha-Karlín: Tiskem M. Knappa, [1900]. – 28 p.
172. Pastrnek F. Beiträge zur Zautlehre der slowakischen Sprache in Ungarn. – Wien, 1888. – 152 p. Matija Murko v myslenkovem kontektu evropske slavistiky. Sborník studií / Ed. Ivo Pospisil, Milos Zelenka. – Brno, 2005. – 218 s.
173. Pastrnek F. Dejiny slovanských apostolu Cyrilla a Methoda s rozborem a

otiskem hlavnich pramenu. – Praha: Nakladem jubilejniho fondu Kralovske Ceske spolecnosti nauk, 1902. – 300 p. Pastrnek F. Tvaroslovi jazyka staroslovenskeho s uvodem a ukazkami. – Praha: Tiskl Alois Wiesner. Nakladem spisovatelovym, 1909. – 115 p.

174. Simper S. A century of health and sea bathing tourism in Lovran: one hundred zears from issuing the first therapz regulations (1909-2009) // Acta medhist Adriat. – Lovran, 2009. – № 7(1). – S. 145-148.

175. Slodnjak A., R. G. A. de Bray. Matija Murko 1861-1952 // Slavonic and East European Review. – 1952. – Vol. 31. – No. 76. – Dec. – S. 245-247.

MEMOARI

1. Gnat'uk V. Franko v Lypyku // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv / Uporjad. peredmova ta prymitky O. I. Deja. – L'viv: Kamenjar, 1972. – Kn. II. – S. 247.
2. Dorošenko V. Ivan Franko v mojih spogadah // Gnat'uk M. upor. Spogady pro Ivana Franka. – L'viv: Kamenjar, 1997. – S. 402-407.
3. Dorošenko D. Ostannij pobut Ivana Franka u Kyjivi (Storinka iz spogadiv) // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv: Z drukarni Nauk. Tov. im. Ševčenka, 1926. – T. XC. – Kn. VII-VIII. – Za Lypen' – Serpen'. – S. 282-292.
4. Dorošenko D. Vatroslav Jagič pro ukrajins'ku movu i pro nazvu “ukrajinci” // Zapysky istoryko-filologičnogo viddilu / Za red. A. Kryms'kogo / Ukrains'ka Akademija Nauk. – Kn. X. (1927). – K., 1927. – S. 264-280.
5. Močul's'kyj M. Z ostannih desyatylit' žyttja Ivana Franka (1896 – 1916) // Ivan Franko u spogadah sučasnykiv. – L'viv: Knyžkovo-žurnal'ne vydavnyctvo, 1956. – S. 422-444.
6. Močul's'kyj M. Z ostannix desyatylit' žyttja Ivana Franka (1896-1916) // Gnat'uk M. upor. Spogady pro Ivana Franka. – L'viv: Kamenjar, 1997. – S. 364-393.
7. Šeluhyn S. Ukrajinstvo 80-h rokiv XIX v. i moji znosyny z Iv. Frankom // Literaturno-naukovyj vistnyk. – L'viv: Z drukarni Nauk. Tov. im. Ševčenka, 1926. – T. XC. – Kn. VII-VIII. – Za Lypen' – Serpen'. – S. 260-281.

Resume

On the basis of the creative heritage of Ivan Franko and less known sources and correspondence, the monograph explores his connections with Croatia. Through separate chapters, the scientist's stay in Croatian sanatoriums Lipik and Lovran is described, his scientific interests for Croatian culture and mutual relations with leading Croatian persons. A special place in the study is taken by the description of mutual relations of Ivan Franko and Croatian slavist Vatroslav Jagić. It has been determined that Ivan Franko played a significant role in the formation of Ukrainian-Croatian cultural relations of the second half of the 19th and beginning of the 20th century.

The study is recommended to a wide range of Ukrainian, as well as Croatian, readers: Frankologists, professors, students, teachers in higher education institutions and high schools, to anyone who, whether in Ukraine or in Croatia, is interested in the life and work of Ivan Franko.

UDRUGA HRVATSKIH UKRAJINISTA
Knjižnica UCRAINIANA CROATICA

1. Genocidni zločin totalitarnog režima u Ukrajini. 1932-1933. Gladomor
Priredio Jevgenij Paščenko.
Zagreb, 2008.

2. o. Ivan Barščevski, Olja Barščevski, Željko Peh: Jubilej 100. godišnjice osnivanja
grkokatoličkih župa Sibinj, Gornji Andrijevci, Slavonski Brod. 1908-2008.
Sibinj-Slavonski Brod, 2009.

3. Jevgenij Paščenko: Ukrainsko-hrvatske književne poredbe.
Split, 2010.

4. Jevgenij Paščenko. Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije
i Ukrajine.
Zagreb, 2010.

5. Jevgenij Paščenko. Od Kijeva do Poljica. Tragom prastarih migracija.
Zagreb, 2010.

6. Hrvatska ševčenkiana. Priredio Jevgenij Paščenko.
Zagreb, 2011.

7. Bogdan Igor Antonyč. Most iznad vremena. Pjesme. Prepjev s ukrajinskoga
Dubravka Dorotić Sesar.
Zagreb, 2011.

8. Marija Matios. Slatka Darica. Drama u tri života. S ukrajinskog prevela Dijana
Dill.
Zagreb, 2011.